

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

MEBİ

KONU ÖZETLERİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

AYT

Zengin ve Anlaşılır İçerik

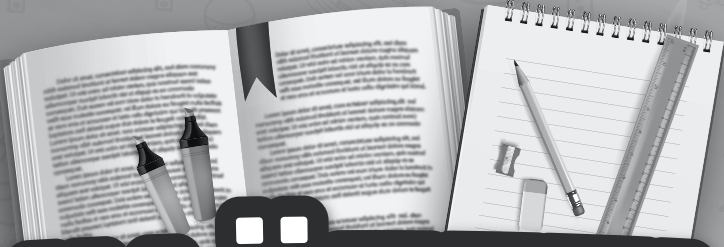
Hızlı ve Etkili Öğrenme

Görsel Destekli Anlatım

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

MEBİ

KONU ÖZETLERİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

AYT

Zengin ve Anlaşılır İçerik

Hızlı ve Etkili Öğrenme

Görsel Destekli Anlatım

MEBİ AYT KONU ÖZETLERİ - TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

ISBN 978-975-11-8475-7

Yazar KOMİSYON

Millî Eğitim Bakanlığı
Atatürk Bulvarı No: 98
Bakanlıklar / ANKARA

Tel: 0312 4132680
0312 4132681
0312 4131838

www.meb.gov.tr

Bu yayının tüm yayın hakları Millî Eğitim Bakanlığı'na aittir. Hiçbir şekilde ticari amaçla kullanılamaz veya kullandırılmaz. Bu kitabın ve kitapta yer alan içeriklerin ticari amaçla kullanılması, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'na aykırıdır. Aykırı davranışlar hakkında hukuki ve cezai her türlü başvuru hakkı saklıdır.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden îlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan îlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

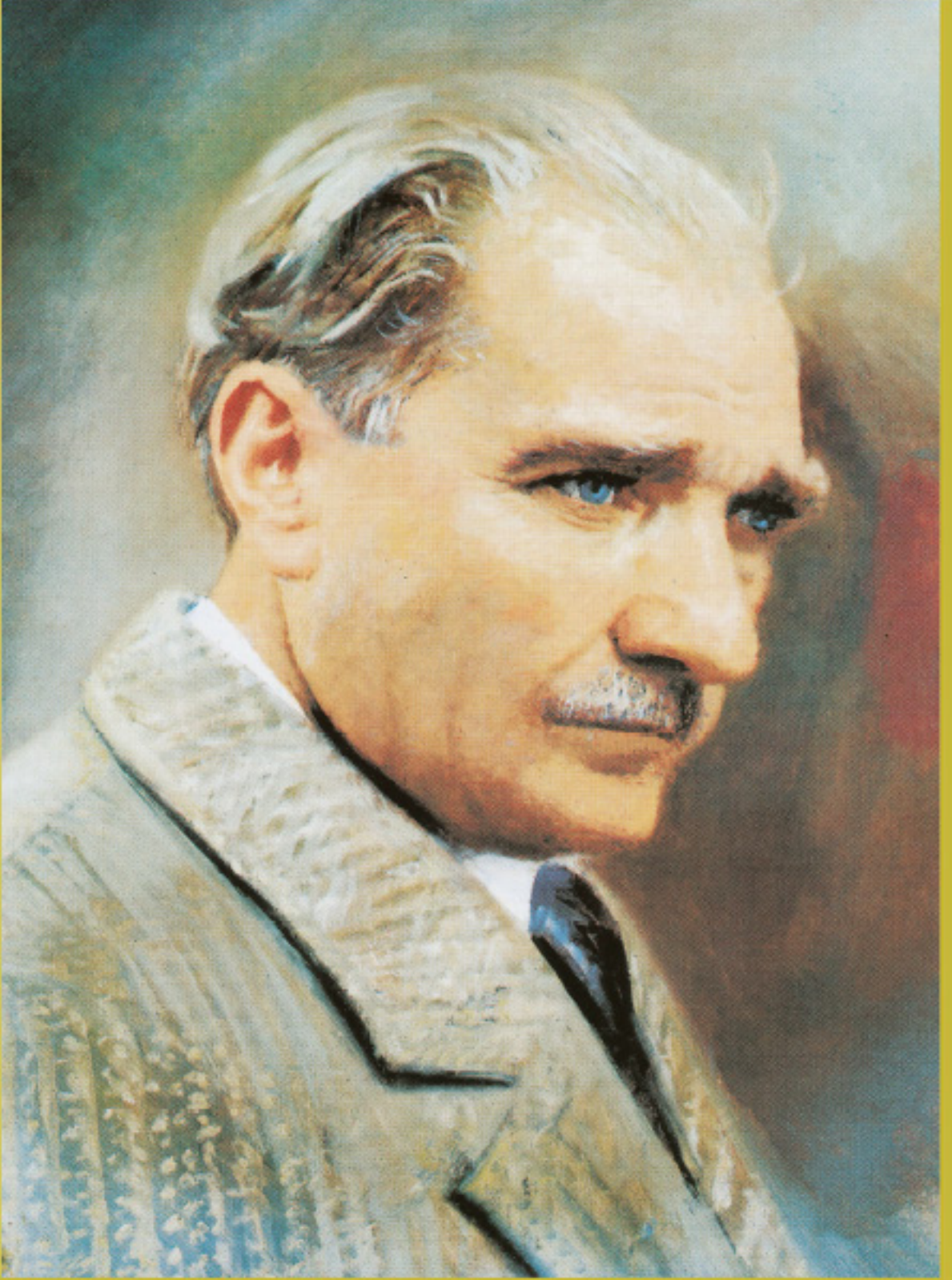
GENÇLİĞE HİTÂBE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

1. Edebiyata Giriş	9
2. Şiir Bilgisi 1	11
3. Şiir Bilgisi 2	15
4. Edebî Sanatlar	20
5. İslamiyet Öncesi Türk Şiiri	24
6. Geçiş Dönemi Türk Şiiri	26
7. Halk Şiiri 1	28
8. Halk Şiiri 2	36
9. Halk Şiiri 3	39
10. Divan Şiiri 1	42
11. Divan Şiiri 2	45
12. Divan Şiiri 3	51
13. Tanzimat Dönemi Türk Şiiri	58
14. Servetifünun Dönemi Türk Şiiri	63
15. Fecriati Dönemi Türk Şiiri	66
16. Millî Edebiyat Dönemi Türk Şiiri	68
17. Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri 1	73
18. Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri 2	77
19. Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri 3	81
20. Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri 4	87
21. Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri 5	88
22. Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri 6	90
23. Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri 7	92
24. Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri 8	94
25. Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri 9	97
26. Hikâye Türleri ve Hikâyenin Yapı Unsurları	100
27. Tanzimat Dönemi'ne Kadar Halk Hikâyeleri ve Mesneviler	105
28. Tanzimat ve Servetifünun Dönemi Türk Hikâyesi	107
29. Millî Edebiyat Dönemi Türk Hikâyesi	110
30. Cumhuriyet Dönemi Türk Hikâyesi 1	112
31. Cumhuriyet Dönemi Türk Hikâyesi 2	116
32. Roman Türü ve Yapı Unsurları	119
33. Tanzimat Dönemi Türk Romanı	125
34. Servetifünun Dönemi Türk Romanı	129
35. Millî Edebiyat Dönemi Türk Romanı	132
36. Cumhuriyet Dönemi Roman 1	135
37. Cumhuriyet Dönemi Roman 2	138
38. Dünya Edebiyatında Roman	141

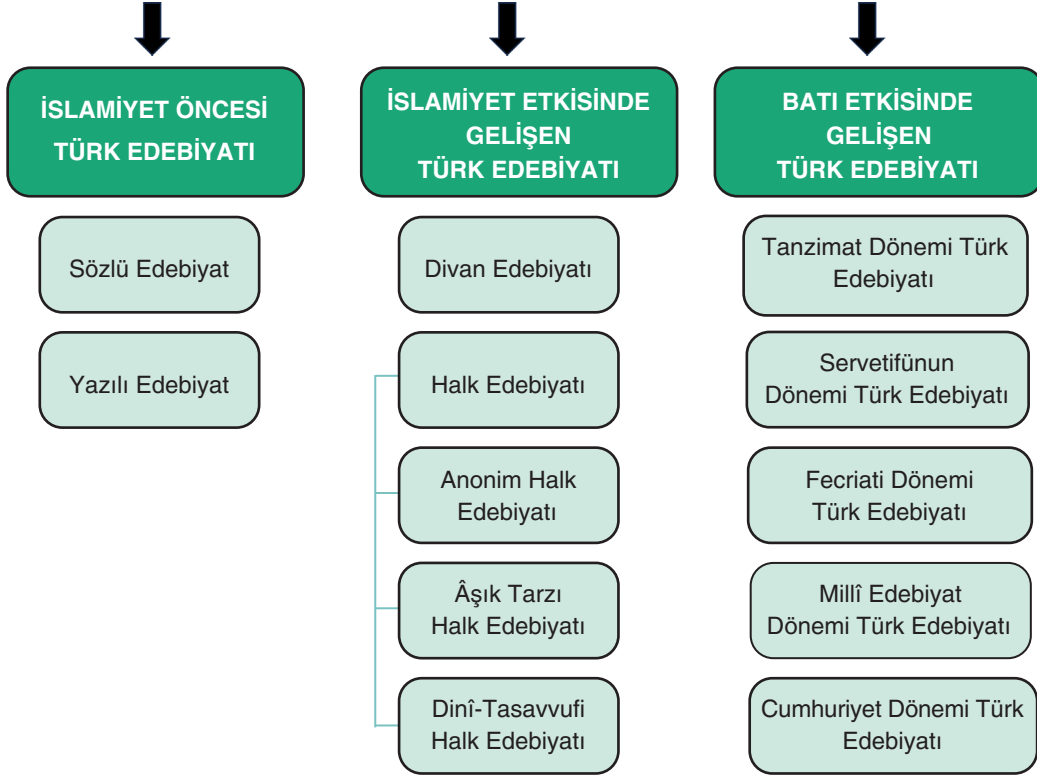
39. Tiyatro Türü ve Yapı Unsurları	143
40. Geleneksel Türk Tiyatrosu.....	147
41. Tanzimat, Servetifünun, Millî Edebiyat Dönemi Türk Tiyatrosu	151
42. Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu 1	156
43. Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu 2.....	159
44. Masal/Fabl	163
45. Destan/Efsane	166
46. Öğretici Metinler 1	170
47. Öğretici Metinler 2	175
48. Divan Edebiyatı Nesir Türleri.....	182
49. Edebi Akımlar	184

EDEBİYAT

Edebiyat; olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatıdır.

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİ

NOT

Güzel sanatlar kullandığı malzemeye göre görsel (plastik) sanatlar, dramatik (ritmik) sanatlar, işitsel (fonetik) sanatlar olarak üçe ayrılır. Edebiyat malzemesi dil olduğu için işitsel (fonetik) sanatlardandır.

SORU

Aşağıdakilerden hangisi İslamiyet'ten önce yazılmış eserlerden biri değildir?

- A) Altın Yaruk
- B) Atabetü'l Hakayık
- C) Sekiz Yükmek
- D) Göktürk Kitabeleri
- E) Alp Er Tunga Sagusu

DİKKAT

Dil kullanımına bağlı olarak konuşma dili, yazı dili, lehçe, şive, ağız, argo ve jargon gibi farklı isimler alır.

HATIRLAYALIM

Türkler Kök Türk, Uygur, Kiril, Arap ve Latin alfabelerini kullanmışlardır.

KRİTİK BİLGİ

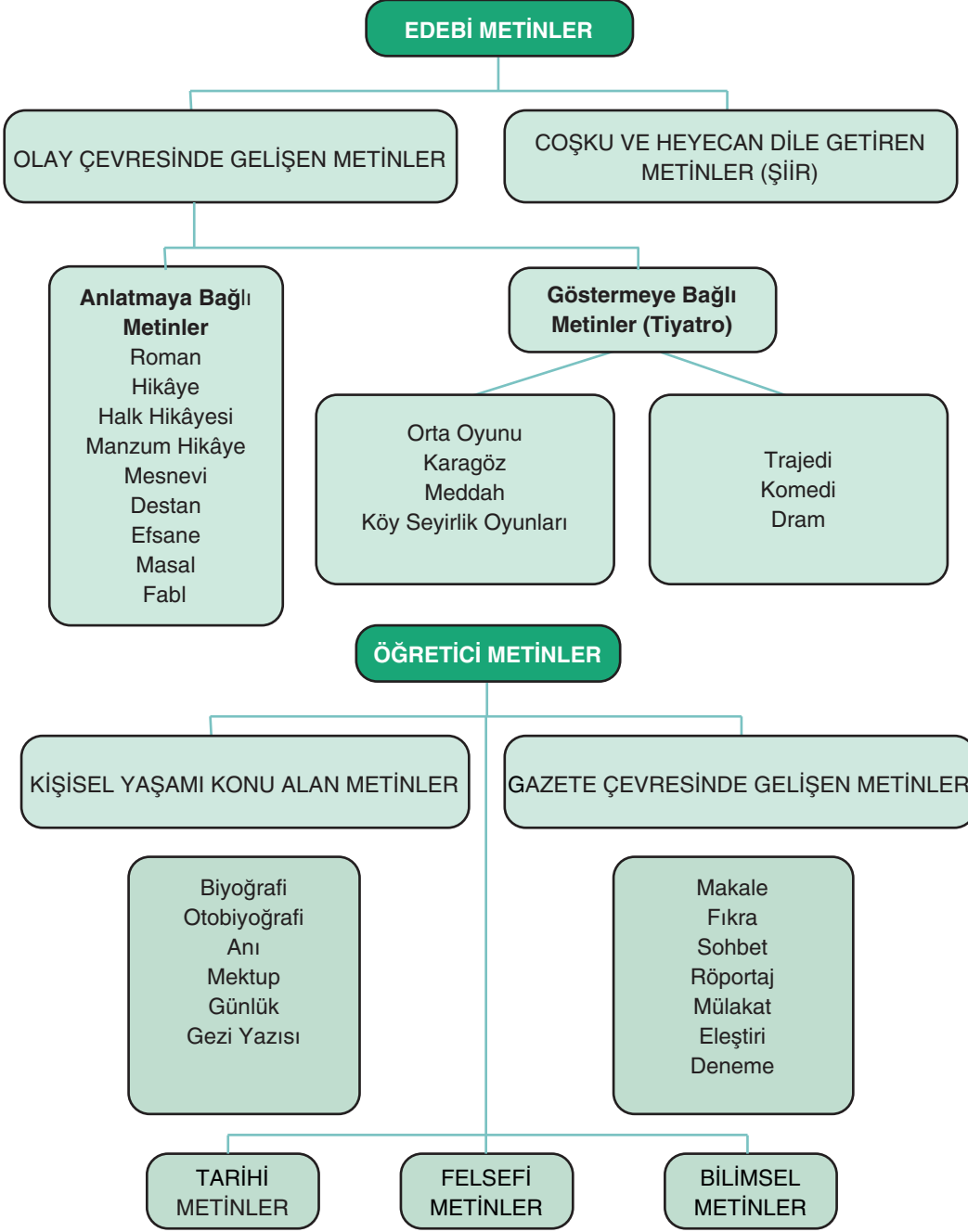
İletişim gönderici (kaynak), alıcı, ileti (mesaj), kanal (araç), dönüt (geri bildirim), kod (şifre) ve bağlam öğelerinden oluşur.

PÜF NOKTA

Edebiyat tarih, psikoloji, sosyoloji, felsefe ve coğrafya bilimleriyle doğrudan ilişkilidir.

METİNLER

Metinler edebî ve öğretici metinler olmak üzere ikiye ayrılır.

- Duygu ön plandadır.
- Estetik kaygı vardır.
- Kelimeler yan ve mecaz anlamda kullanılır.
- Dil sanatsal işlevdedir.

- Düşünce ön plandadır.
- Estetik kaygı yoktur.
- Kelimeler gerçek anlamda kullanılır.
- Dil göndergesel işlevdedir.

TÜRKÇENİN TARİHİ GELİŞİMİ

TÜRK DİLİNİN TARİHİ GELİŞİMİ	TÜRK YAZI DİLİNİN TARİHİ GELİŞİMİ
1. Eski Türkçe Dönemi a) Köktürk Metinleri b) Uygur Metinleri c) Karahanlı Metinleri 2. Orta Türkçe Dönemi 3. Yeni Türkçe Dönemi 4. Modern Türkçe Dönemi	1. Eski Türkçe 2. Kuzey-Doğu Türkçesi 3. Batı Türkçesi a) Eski Anadolu Türkçesi b) Osmanlı Türkçesi c) Türkiye Türkçesi

ŞİİR

- Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimine şiir (nazım) denir.
- Şiir, **düş gücüne ve imgeye** dayanır.
- Şiirde **ahenk ve etkileyicilik** ön plandadır.
- Ortak zevk ve dil anlayışına sahip şairlerin ortak şekil özelliklerini, ahenk unsurlarını, imge ve temaları kullanarak oluşturduğu şiir anlayışına **şiir geleneği** denir.
- Şiirde konuşan, şairin sesini ve söyleyişini emanet ettiği kişi ya da varlığa **söyleyici** denir.
- Divan şairlerinin şiirlerinde kullandığı takma ada **mahlas** denir.
- Halk şiirinde âşıkların mahlas almalarına, adlarını veya mahlaslarını kullanmalarına **tapşırma** denir.

NAZIM BİRİMİ

- Şiirde en küçük anlam bütünlüğünü sağlayan ve kendi içinde bağımsız dize topluluğudur.

a. **Dize (Mısra):** Şiirin satırlarından her biridir.

Neler yapmadık ki şu vatan için

Kimimiz öldük

Kimimiz nutuk söyledik. (Orhan Veli, Vatan İçin)

Bir şiire bağlı olmayan ve başlı başına bir anlamı olan mısralara **mısra-ı azade**; gerek bir şiire bağlı gerek bağımsız olsun, öz ve güzel anlamlı mısralara **mısra-ı berceste** denir.

Örnek:

Ne ararsan bulunur derde devadan gayrı (azade mısra)

Neler çeker bu gönül söylesem şikâyet olur (berceste mısra)

b. **Beyit:** İki dizeden oluşan ve anlam bütünlüğü taşıyan bölümlerdir.

Divan şiirinde yaygın olarak kullanılmıştır.

Bu dünyâyı seninle sevmişim ben

Benim sensiz bu dünyâ nemdir ey dost

Kânî

c. **Dörtlük:** Dört dizeden oluşan ve anlam bütünlüğü taşıyan bölümlerdir.

Halk şiirinde yaygın olarak kullanılmıştır.

Nice sultanları tahttan indirdi

Nicesinin gül benzini soldurdu

Nicelerin gelmez yola gönderdi

Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm

Karacaoğlan

ç. **Bent:** Üç veya üçten fazla dizeden oluşan ve anlam bütünlüğünü taşıyan bölümlerdir.

Yârin dudağından getirilmiş

Bir katre âlevdir bu karanfil,

Rûhum acısından bunu bildi!

Ahmet Haşim, Karanfil

NAZIM BİÇİMİ (NAZIM ŞEKLİ)

- Şiirin nazım birimi, ölçüsü ve uyak örgüsüne göre kazandığı biçimsel özelliklerin genel adıdır.

HALK ŞİİRİ

Anonim Halk Şiiri

Mâni, Türkü

Âşık Tarzı Halk Şiiri

Koşma, Semai,

Varsağı, Destan

Aruz Ölçüsüyle

Yazılan Halk Şiiri

Divan, Kalenderi,

Semai, Selis, Santraç,

Vezniâhar

DİVAN ŞİİRİ

Beyitlerle Kurulanlar

Gazel, Kaside,

Mesnevi, Kıt'a,

Müstezat

Bentlerle Kurulanlar

Tuyuğ, Rubai,

Murabba, Şarkı,

Muhammes,

Terkibibent, Terciibent

BATI ETKİSİNDEKİ
TÜRK ŞİİRİ

Sone,

Terzarima,

Triyole,

Balat,

Serbest Nazım

NAZIM TÜRÜ

- Bir şiirin işlediği konuya göre aldığı addır.

İSLAMİYET ÖNCESİ
TÜRK ŞİİRİ

Sagu,

Koşuk,

Destan

HALK ŞİİRİ

Âşık Tarzı Halk Şiiri

Güzelleme, Koçaklama,

Taşlama, Ağıt,

Anonim Halk Şiiri

Ninni, Ağıt

Dinî-Tasavvufi Halk

Şiiri

İlahi, Nefes, Derne,

Nutuk, Şathiye, Devriye

DİVAN ŞİİRİ

Tevhit,

Münacaat,

Naat,

Mersiye,

Methiye,

Hicviye,

Fahriye

NAZIM TÜRÜ

AHENK UNSURLARI

1. ÖLÇÜ (VEZİN)

- Şiirde hecelerin sayısı ve niteliği bakımından birbirine denk olmasıdır.
- Türk şiirinde üç tür ölçü kullanılmıştır:

Hece Ölçüsü

Aruz Ölçüsü

Serbest Ölçü

a. Hece Ölçüsü:

- Dizelerdeki **hece sayılarının eşitliğine** dayanan ölçüdür.
- Türk şiirinin **millî ölçüsüdür**.
- İslamiyet Öncesi Dönem'de, halk şiirinde, Millî Edebiyat Dönemi'nde kullanılmış; Cumhuriyet Dönemi'nde de bazı sanatçılar tarafından tercih edilmiştir.
- Edebiyatımızda en çok 7, 8, 11, 12, ve 14'lü hece ölçüsü kullanılmıştır.

Bir düşünsen, yarıyı geçti ömrüm
Gençlik böyledir işte, gelir gider;
Ve kırılır sonra kolun kanadın;
Koşarsın pencereden pencereye

11'Lİ HECE ÖLÇÜSÜ

Cahit Sıtkı Tarancı, *Gençlik Böyledir İşte*

Durak:

- ✓ Hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerde ölçü kalıpları içindeki durma yerleridir.
- ✓ Ahenk gereği durulan yerler belirlenirken kelimeler bölünmez.
- ✓ Şiirler ölçüye göre genellikle şu şekilde duraklara ayrılır.

4+3 (7'li), 4+4 (8'li), 5+3 (8'li); 4+4+3 (11'li), 6+5 (11'li); 7+7 (14'lü)

Başka sanat bilmeyiz / karşımızda dururken

Yazılmamış bir destan / gibi Anadolu'muz.

Arkadaş, biz bu yolda / türküler tuttururken

Sana uğurlar olsun, / ayrılıyor yolumuz!

(7+7 Duraklı 14'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.)

Faruk Nafiz Çamlıbel, *Sanat*

b. Aruz Ölçüsü:

- Dizelerdeki hece sayısının eşit olmasının yanında hecelerin ses değerlerinin de aynı olmasına dayanan ölçüdür.
- Ünlü ile biten heceler açık veya kısa (.), ünsüzle biten heceler kapalı veya uzun (-) olarak değerlendirilir.
- Özellikle divan şiirinde; **Tanzimat, Servetifünun, Fecriati** şiirinde kullanılmıştır.
- Edebiyatımızda aruz ölçüsüyle yazılmış ilk eser **Yusuf Has Hacıp**'in XI.yy.da yazdığı **Kutadgu Bilig** adlı eseridir.

c. Serbest Ölçü:

- Dizelerdeki hece sayısının eşitliği, hecelerin açık-kapalı olması gibi **kurallara bağlı kalınmayan** ölçü çeşididir.
- Serbest ölçüyle yazılan şiirlerde ahenk; vurgu, tonlama, aliterasyon ve asonansla sağlanır.
- Edebiyatımızda Cumhuriyet Dönemi'nde Garip hareketinden sonra yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Bir gün gelir de unutmamış insan

En sevdiği hatıraları bile

Bari sen her gece yorgun sesiyle

Saat on ikiyi vurduğu zaman

Beni unutma

Ümit Yaşar Oğuzcan, *Beni Unutma*

2. REDİF

- Dize sonlarında kafiyei oluşturan seslerden sonra gelen; aynı görev ve anlamdaki ekler, kelimeler ve kelime gruplarıdır.

Karşıdan gelen piyade

Bizim iller yerinde mi

Etekleri çimen olmuş

Karlı dağlar yerinde mi

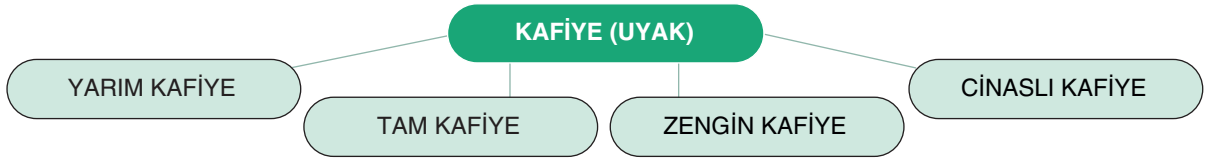
Köroğlu

“-ler” ek hâlinde redif

“yerinde mi” kelime hâlinde redif

3. KAFİYE (UYAK)

- İki veya dah çok dize arasındaki **farklı anlam ve görevdeki** seslerin, kelimelerin benzerliğidir.

a. Yarım Kafiye

Tek ses benzerliğine dayanan kafiye türüdür.

b. Tam Kafiye

İki ses benzerliğine dayanan kafiye türüdür.

c. Zengin Kafiye

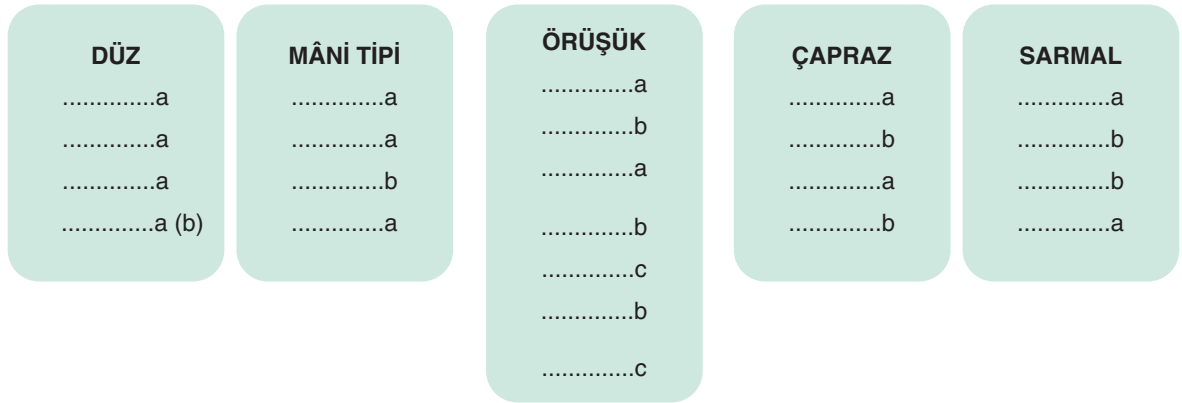
İkiden fazla ses benzerliğine dayanan kafiye türüdür.

d. Cinaslı Kafiye

Sesteş kelimeler ile yapılan kafiye türüdür.

4. KAFİYE DÜZENİ

- Kafiyelerin diziliş özelliğine kafiye düzeni (kafiye şeması / kafiye örgüsü) denir
- Kafiye düzeni belirlenirken birbiriyle kafiyeli dizeler aynı harfle gösterilir.
- Beş çeşit kafiye düzeni vardır.

5. ASONANS

Dizelerde aynı ünlülerin ahenk sağlayacak şekilde sıkça tekrarlanmasıdır.

6. ALİTERASYON

Dizelerde aynı ünsüzlerin ahenk sağlayacak şekilde sıkça tekrarlanmasıdır.

7. NAKARAT

Şiiri oluşturan bölümlerin her birinin sonunda aynen tekrarlanan dizelerdir.

8. KELİME VE KELİME GRUPLARININ TEKRARI

ŞİİR TÜRLERİ

KONULARINA GÖRE ŞİİR TÜRLERİ

LİRİK ŞİİR

EPİK ŞİİR

DİDAKTİK ŞİİR

PASTORAL ŞİİR

SATİRİK ŞİİR

DRAMATİK ŞİİR

Lirik
Şiir

Aşk, tabiat, özlem, gurbet, vatan, din, ölüm gibi konularda duyguların dile getirildiği, coşkulu bir anlatımın kullanıldığı şiirlerdir. Adını Eski Yunan'da şairlerin şiirlerini söylerken kullandıkları "lir" adı verilen müzik aletinden almıştır. Türk edebiyatında koşma, semai, varsağı, ağıt, mersiye, ilahi, münacat gibi nazım şekilleri ve türleri lirik şiire örnektir.

ÖRNEK

Geceleyin bir ses böler uykumu,
İçin ürpermeyle dolar:-Nerdesin?
Arıyorum yıllar var ki ben onu,
Âşıkıyım beni çağıran bu sesin.
(...)
Ahmet Kutsi Tecer

HATIRLAYALIM

Fuzûlî, Bâkî, Nedim, Yunus Emre, Yahya Kemal Beyatlı, Cahit Sıtkı Tarancı, Orhan Veli Kanık gibi şairler bu türde örnekler vermişlerdir.

Epik Şiir

Savaş ve kahramanlık konularını coşkulu bir anlatımla işleyen şiirlerdir. Destanlar epik şiir türündedir. Epik kelimesi Yunanca destan anlamına gelen “epope” kelimesine dayanmaktadır. Halk edebiyatında koçaklama, destan, varsağı gibi nazım biçimleri ve türleri epik özellikler göstermektedir.

ÖRNEK

Şu Boğaz harbi nedir? Var mı ki dünyâda eşi?
En kesif orduların yükleniyor dördü beşi.
-Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya-
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.
Ne hayâsızca tehaşşüd ki ufuklar kapalı!
Nerde-gösterdiği vahşetle 'bu: bir Avrupalı'
Dedirir-Yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yâhud kafesi!
Eski Dünyâ, yeni Dünyâ, bütün akvâm-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi, mahşer mi, hakikat mahşer.
(...)
Mehmet Âkif Ersoy

HATIRLAYALIM

Dadaloğlu, Köroğlu, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Mehmet Âkif Ersoy gibi şairler bu türde örnekler vermişlerdir.

Didaktik
Şiir

Bir düşünceyi aktarmak veya belli bir **konuda öğüt, bilgi, ders vermek** amacıyla **öğretici** nitelikte yazılan şiir türüdür. Didaktik kelimesi Yunanca öğretici anlamına gelen “didaktios” kelimesine dayanmaktadır. Daha çok dinî, ahlaki, felsefi, sosyal konularda yazılır. Manzum hikâyeler, fabllar didaktik özellik gösterir.

ÖRNEK

Karga ile Tilki

Bir dala konmuştu karga cenapları;

Ağzında bir parça peynir vardı.

Sayın tilki kokuyu almış olmalı;

Ona nağme yapmaya başladı:

"Ooooo! Karga cenapları, merhaba!

"Ne kadar güzelsiniz; ne kadar şirinsiniz

"Gözüm kör olsun yalanım varsa

"Tüyleriniz gibiyse sesiniz

"Sultanı sayılırsınız bütün bu ormanın."

Keyfinden akli başından gitti bay karganın;

Göstermek için güzel sesini

Açınca ağzını düşürdü nevâlesini.

Tilki kapıp onu dedi ki: "Efendiciğim,

Size küçük bir ders vereceğim;

Alıklar olmasa iş kalmaz açığözlere;

Böyle bir ders de değer sanırım bir peynire"

Karga şaşkın, mahcup biraz da geç ama

Yemin etti gayrı faka basmayacağına.

Çev. Orhan Veli Kanık

HATIRLAYALIM

Ziya Gökalp, Tevfik Fikret, Yunus Emre, Ziya Paşa gibi şairler bu türde örnekler vermişlerdir.

HATIRLAYALIM

Türk edebiyatında bilinen ilk didaktik şiir örneği Yusuf Has Hacıp tarafından kaleme alınan *Kutadgu Bilig* isimli eserdir.

Pastoral
Şiir

Tabiat güzelliklerini, kır ve çoban hayatını anlatan şiir türüdür. Pastoral kelimesi Latince “çobanlara ilişkin” anlamına gelen “pastoralis” kelimesine dayanmaktadır. Pastoral şiir; süsten uzak, sade bir dille yazılır.

ÖRNEK

Sonbahar geliyor serçe
Yuvanı ne yapacaksın?
Ayva çiçek açmadan önce.
Meyvelerin içi geçecek
Rüzgâr başka çeşit esecek
Yağmurlarla ıslanacaksın.
Cahit Külebi

HATIRLAYALIM

Faruk Nafiz Çamlıbel, Kemalettin Kamu, Ömer Bedrettin Uşaklı gibi şairler bu türde örnekler vermişlerdir.

Satirik
Şiir

Kişilerin ve toplumun aksayan yönlerini eleştirel şekilde ele alan şiirlerdir. Kişi, olay ya da durumlar; iğneleyici sözlerle, alaylı ifadelerle eleştirilir. Satirik şiir; halk edebiyatında **taşlama**, divan edebiyatında **hicviye** (hiciv), Batı etkisindeki Türk edebiyatında ise **yerghi** adını almıştır.

ÖRNEK

(...)
Söylersin de söz içinde şaşmazsın
Helâli haramı yersin seçmezsin
Nasibin kesilir de sular içmezsin
Akar çaylar senin olsa ne fayda
(...)
Pîr Sultan Abdal

HATIRLAYALIM

Şeyhî, Bağdatlı Ruhî, Nefî, Ruhsatî gibi şairler bu türde örnekler vermişlerdir.

**Dramatik
Şiir**

Dramatik şiir, eski **tiyatroda kullanılan** şiir türüdür. Eski Yunan edebiyatında oyuncuların sahnede söyleyecekleri sözler şiir hâline getirilir. Genellikle acıklı, hüznü olayları anlatan harekete dayalı, manzum tiyatro yapıtlarıdır.

ÖRNEK

Serdari hâlimiz böyle n'olacak
Kısa çöp uzundan hakkın alacak
Mamurlar yıkılıp viran olacak
Akıbet dağılır elimiz bizim

Serdari / RUHİ SU

HATIRLAYALIM

Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tahrân, Faruk Nafiz Çamlıbel gibi şairler bu türde örnekler vermişlerdir.

DİKKAT

Ölçülü, uyaklı dizelerle yazılan metinlere **manzume** denir. Manzume sözcüğü kimi zaman şiir anlamında kullanılsa da ikisi arasındaki temel fark şiirin sanat değeri taşımasıdır.

DİKKAT

- Doğrudan doğruya doğa manzaralarını **monolog** biçiminde anlatan pastoral şiirlere "**idil**", **konuşma** biçiminde yazılanlara ise "**eglog**" denir.
- Epik şiire Batı'da "epope" denir.
- Epik şiire "hamasi şiir", "destani şiir" de denir.

KRİTİK BİLGİ

- Halk edebiyatında **koçaklama**, **destan**, **varsagı** epik türde yazılmıştır.
- **Satirik şiire** divan edebiyatında **hiciv**, halk edebiyatında taşlama, günümüzde **yeri** adı verilir.
- **Manzum hikâyeler** ve **fabllar** didaktik şiirdir.

EDEBÎ SANAT (SÖZ SANATI)

- Edebiyatta anlatımı zenginleştirmek, renklendirmek ve daha çarpıcı bir duruma getirmek için temelde benzetme esasına dayalı, söz ve anlama bağlı anlatım inceliği ve özelliğine **edebî sanat** denir.
- Edebî sanatların temelinde **imge ve çağrışım** vardır.
- Bir varlığı, kavramı, durumu daha canlı ve daha duygulu anlatmak için onu başka varlık, kavram veya durumların çizgileri ve şekilleri içinde tasarlamaya **imge** denir.
- Başlangıçta bir şaire özgü olan imge, zamanla başka şairler tarafından da kullanılarak kalıplaşırsa **mazmun** olur.

TEŞBİH (BENZETME)

- Aralarında benzerlik ilgisi kurulan varlık veya kavramlardan nitelikçe zayıf olanın, kuvvetli olana benzetilerek anlatılmasıdır.

ASIL ÖĞELER		YARDIMCI ÖĞELER	
BENZEYEN Özellikçe zayıf ve güçsüz olan	BENZETİLEN Özellikçe üstün ve güçlü olan	BENZETME YÖNÜ Benzeyen ve benzetilen arasındaki ortak özellik	BENZETME EDATİ Benzetme ilgisi kuran gibi, kadar, sanki vb. kelimeler

Senin yanındayken, avuçlarımda
Suda sabun gibi eriyor zaman

benzeyen: zaman
benzetilen: sabun

benzetme yönü: eriyor
benzetme edatı: gibi

Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!

benzeyen: ordu
benzetilen: dev

benzetme yönü:
benzetme edatı: gibi

Yollar bir yumaktır, uzun dolaşık

benzeyen: yol
benzetilen: yumak

benzetme yönü: uzun, dolaşık
benzetme edatı:

Teşbihbeliğ (Yalın Teşbih / Güzel Benzetme)

- Teşbihin asıl öğeleriyle (benzeyen, benzetilen) yapılan türüdür.

Nedendir de kömür gözlüm nedendir
Şu geceki benim uyumadığım

benzeyen: göz
benzetilen: kömür

Şu geceki benim uyumadığım
Merhamet saçlarını ıslatan sessiz bir yağmurdu
Bulutlar geldi altında durduk

benzeyen: merhamet
benzetilen: saçlarını ıslatan
sessiz bir yağmur

İSTİARE (EĞRETİLEME)

- Benzetmenin asıl unsurları olan **benzeyen ya da kendisine benzetilenin yalnız birinin** kullanılmasıyla yapılan edebî sanattır.
- Sadece kendisine benzetilenle yapılan çeşidine **açık istiare**, sadece benzeyenle yapılan çeşidine **kapalı istiare** denir.

Sabahtan uğradım ben bir fidana
Dedim mahmur musun dedi ki yok yok

benzeyen: ✖ (sevgili)
benzetilen: fidan
açık istiare

Her akşam güneşin battığı yerden
Gözlerin doğuyor gecelerime

benzeyen: gözler
benzetilen: ✖ (ay)
kapalı istiare

MECAZİMÜRSEL (AD AKTARMASI / DÜZ DEĞİŞMECE)

- Bir sözün, **benzetme amacı güdülmeyen**, başka bir sözün yerine kullanılmasıdır.
- Mecazımürselde parça-bütün, neden-sonuç, eser-sanatçı, iç-dış, yer-insan, soyut-somut, yön-uygarlık, araç-kullanıcı gibi anlam ilgileri bulunur.

Parça-bütün ilişkisi: Dilerim Tanrı'dan ki sana açık kucaklar **insan**
Bir daha kapanmadan kara toprakla dolsun

Neden-sonuç ilişkisi: Benim için yağdırıldı o rahmet! **yağmur**
Evliyanın sözündeki muhabbet,

Sanatçı-eser ilişkisi: Zihnim bu şehirden, bu devirden çok uzakta,
Tanbûri Cemil Bey çalışıyor eski plâkta. **eserleri**

İç-dış ilişkisi: Sütun sütundu uzaktan şelaleler.
Deniz güzel... geceler, çeşmeler serin... **su**

Yer-insan ilişkisi: Hayattan canlı ölüm, gınahtan baskın rahmet;
Beyoğlu tepinirken ağlar Karacaahmet...
insanlar **ölüler**

TEŞHİS (KİŞİLEŞTİRME)

- İnsan dışındaki varlık ve kavramlara **insana ait duyuş ve davranış özellikleri yükleme** sanatıdır.
Gül üzölsün gonca açölsün bana sen gül yeter
Ağölsün bölböllerin ey gonca tek sen gül yeter

İNTAK (KONUŞTURMA)

- İnsan dışındaki varlık veya kavramın konuşTURULMASI sanatıdır.
Dal bir gün dedi ki tomurcuğuna:
 Tenimde bir yara işler gibisin.

TENASÜP (UYGUNLUK)

- Anlamca birbiriyle ilgili kelimelerin bir arada kullanılması sanatıdır.
 Aramazdık gece mehtâbı yüzün parlarken
 Bir uzak yıldıza benzerdi güneş, sen varken

TEZAT (KARŞITLIK)

- Birbirine karşıt duygu, düşünce, hayal ve durumları ifade eden kavramları bir arada kullanma sanatıdır.
 Lâmbada titreyen alev üşüyor
 Aşk, kağıda yazılmıyor Mihriban.

TELMİH (HATIRLATMA)

- Hemen herkesçe bilinen bir olaya veya kişiye gönderme yaparak o olayı veya kişiyi hatırlatma sanatıdır.
 Ben hele şol denlüce bildüm ki hüsn içre o yâr
 Göz terâzûsiyla Mısır'un Yûsuf-ı Ken'ân'idur

İRSALİMESEL

- Şiirde atasözü veya vecize (özdeyiş) kullanma sanatıdır.
Balık baştan kokar bunu bilmemek
 Seyrânî gafilin ahmaklığından

TECAHÜLİARİF (BİLMEZDEN GELME)

- Bildiği bir şeyi bilmez görünme, bilmezlikten gelme sanatıdır.
Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allahım bu çizgili yüz?
Ya gözler altındaki mor halkalar?
 Neden böyle düşman görünürsünüz,
 Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

KİNAYE (DEĞİNMECE)

- Gerçek anlamı da düşünölebilecek bir sözü gerçek anlamının dışında (mecaz anlamıyla) kullanma sanatıdır.
- **Kinayede asıl maksat, sözün mecaz anlamıdır.**
 Bulamadım dünyada gönle mekân
Nerde bir gül bitse etrafı diken **İyilik ve güzellik, kötölük ve çirkinlikle beraberdir.**
 Dadaloğlu'm der ki belim büköldü **âciz kalmak**
 Gözümün cevheri yere dököldü

TEVRİYE

- Bir anlatım inceliği elde etmek için birden çok anlamı olan bir sözün yakın anlamının değil uzak anlamının kastedilerek kullanılması sanatıdır.

Âvâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal
Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş

yakın anlam: şairin adı

uzak anlam: ölümsüz

Senden bilirim yok bana bir fâide ey gül
Gül yağını eller sürünür çatlasa bülbül

yakın anlam: organ

uzak anlam: yabancı

TARİZ (İÇNELEME)

- Bir sözü, tersini kastederek kullanma sanatıdır.

Her nere gidersen eyle talanı
Öyle yap ki ağlatasın gülünü
Bir saatta söyle yüz bin yalanı
El bir doğru söz söylerse inanma

Bir yetim görünce döktür dişini
Bozmağa çabala halkın işini
Günde yüz adamın vur kır başını
Bir yaralı sarmak için yeltenme

MÜBALAĞA (ABARTMA)

- Sözün gücünü ve etkisini artırmak amacıyla bir durum, olay ya da varlığın olduğundan **büyük veya küçük, çok ya da az** gösterilerek anlatılması sanatıdır.

Karşımızdan gelen aceb yar m'ola
Benim gibi yaralanmış zar m'ola
Benim sevdiğimden güzel var m'ola
Hakk'ın yarattığı kullar içinde

Yaram var, havanlar dövemez merhem;
Yüküm var, bulamaz pazarlar dirhem.

HÜSNÜTALİL (GÜZEL NEDENE BAĞLAMA)

- Bir olayı gerçek nedeninin dışında bir nedene, çoğunlukla da güzel bir nedene bağlama sanatıdır.

Birçok gidenin hepsi memnun ki yerinden
Birçok seneler geçti dönen yok seferinden
Gök masmavi bu sabah
Güzel şeyler düşünelim diye
Yemyeşil oluvermiş ağaçlar
Bulutlara hasretinden

GENEL ÖZELLİKLERİ

- Şiirler, Türklerin İslamiyet'i kabulünden önceki yaşantısından önemli izler taşır.
- Şiirler, “**şölen, sığır, yağ**” adı verilen dinsel törenlerde “**baksı, kam, ozan, şaman**” diye adlandırılan şairler tarafından “**kopuz**” adı verilen bir çalgı eşliğinde söylenmiştir.
- Şiirlerde dörtlük **nazım birimi, hece ölçüsü**, genellikle **yarım uyak** kullanılmıştır.
- Şiirlerin kafiye düzeni **düz kafiye** şeklindedir.
- Şiirlerde yabancı etkilerden uzak, **arı bir dil** kullanılmıştır.
- Şiirlerde **aşk, kahramanlık, savaş, doğa, ölüm** gibi temalar işlenmiştir.
- **Koşuk, sagu, sav, destan** bu dönemin ürünleridir.

DİKKAT

Sözlü gelenekte oluşturulup yayılan bu ürünlerin yazılı ilk örnekleri Kaşgarlı Mahmut'un **Divânu Lügati't-Türk** adlı eserinde yer almaktadır.

SÖZLÜ DÖNEM

KOŞUK

- Edebiyatımızın en eski nazım biçimidir.
- İslamiyet öncesinde av törenlerinde (sığır), kurban törenlerinde (şölen) ve kazanılan savaşlar sonrasında düzenlenen eğlencelerde söylenen şiirlere verilen isimdir.
- Koşuklarda genellikle **aşk, doğa ve yiğitlik** temaları işlenmiştir.
- Genellikle kopuz eşliğinde söylenmiştir.
- Benzetme, kişileştirme, abartma gibi sanatlar kullanılmıştır.
- Nazım birimi **dörtlüktür** ve dörtlük sayısı üç ile beş arasındadır.
- **Hece ölçüsünün** genellikle 7'li, 8'li kalıpları kullanılmıştır.
- Genellikle **yarım kafiye** kullanılan koşukların **uyak düzeni aaab cccb** ... şeklindedir.

DİKKAT

Koşuklar halk edebiyatında **koşmaya** divan edebiyatında **gazele** benzer.

SAGU

- İslamiyet öncesinde “**yağ**” adı verilen ölüm törenlerinde kopuz eşliğinde söylenen şiirlerdir.
- Bu şiirlerde ölen kişinin kahramanlıkları, iyilikleri, onun ölümünden duyulan üzüntü dile getirilmiştir.
- **Hece ölçüsünün** genellikle 7'li, 8'li kalıpları kullanılmıştır. Kafiye şeması **aaab cccb** ... şeklindedir.
- Nazım birimi **dörtlüktür** ve dörtlük sayısı üç ile beş arasındadır.
- Divânu Lügati't-Türk' te yer alan **Alp Er Tunga Sagusu** bu türün en önemli örneğidir.

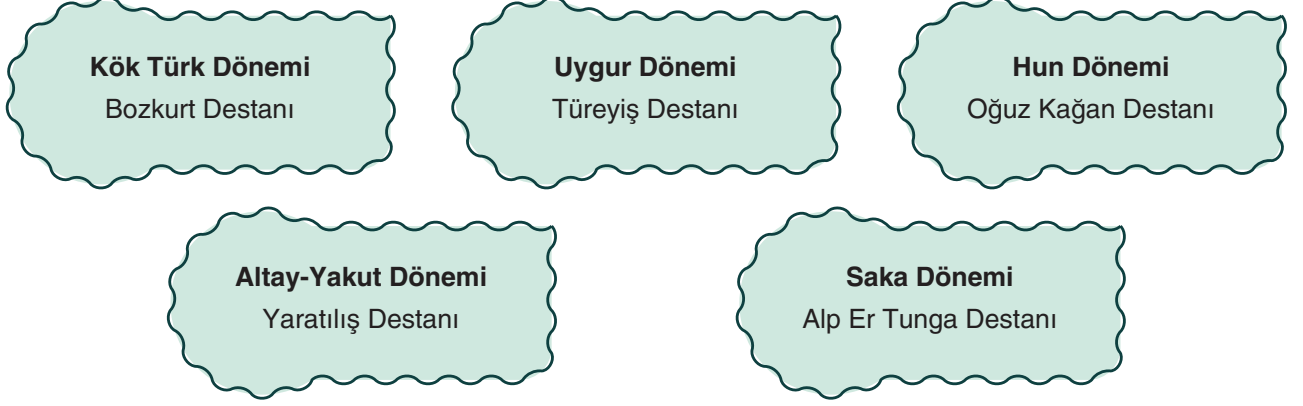

DİKKAT

Sagunun halk şiirindeki karşılığı **ağıt**, divan şiirindeki karşılığı **mersiyedir**.

DESTAN

- İslamiyet öncesinde Türkleri derinden etkileyen, yiğitlik, savaş, göç gibi konuları işleyen sözlü ürünlerdir.
- Destan bir süreç içerisinde varlık kazanır. Bu süreç üç aşamadan oluşur.
- Bilinen yazılı Türk destanları daha çok İran, Çin, Arap, Moğol, Bizans ve Batı kaynaklarından derlenmiş; oluşumlarından çok sonra yazıya geçirilmiştir.

HATIRLAYALIM

- İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı'nın Sözlü Dönemi'ne ait bir diğer ürün de bugünkü atasözü yerine kullanılan savlardır.
- Savlar biçim olarak bir nesir cümlesi veya bir şiir dizesi gibi olabilir.

YAZILI DÖNEM

a. Göktürk Dönemi

- Dönemin en önemli eseri Türk edebiyatının ilk yazılı eseri olan **Göktürk Yazıtları** dır. Eser **Orhun Abideleri** olarak da bilinir.
- Eser Türk adının geçtiği ilk eserdir.
- Yazıtlar ilk Türk alfabesi Göktürk alfabesiyle yazılmıştır.
- Türk edebiyatının söylev niteliği taşıyan ilk eseridir.
- Abideler günümüzde Moğolistan sınırları içinde yer almaktadır
- 8. yüzyılda dikilen Orhun Kitabeleri **Tonyukuk Yazıtı, Kül Tigin Yazıtı, Bilge Kağan Yazıtı** olmak üzere üç dikili taş-tan oluşur.
- Yazıtlarda Türklerin Çin'e nasıl tutsak olduklarından, bu tutsaklıktan nasıl kurtulduklarından, Kül Tigin'in kahramanlıklarından, Türklerin ne kadar büyük bir devlet olduğundan bahsedilmektedir.
- Yazıtları taş üzerine kazıyarak yazan kişi **Yolluğ Tigin**'dir.
- Kitabeler, ilk kez Danimarkalı dil bilimci V. Thomsen tarafından okunmuş; V. Radloff tarafından da ilk kez yayımlanıp dünyaya tanıtılmıştır.

b. Uygur Dönemi

- Bu dönem eserleri dinî içeriklidir. Eserlerde Maniheizm ve Budizm'in öğretileri anlatılmıştır.
- Eserlerde genellikle Uygur alfabesi kullanılmıştır.
- Bu döneme ait önemli eserler **Altun Yaruk, Sekiz Yükme, Kalyanamkara ve Papamkara, Irk Bitig** adlı eserlerdir.
- Bilinen ilk Türk şairi Uygur Dönemi şairi **Aprınçur Tigin**'dir.

GENEL ÖZELLİKLERİ

- X. yüzyıldan itibaren kitleler hâlinde İslamiyet'i kabul etmeye başlayan Türklerin İslamiyet etkisinde köklü bir edebî gelenek oluşuncaya kadar (XIII. yüzyıl) verdiği eserler, **Geçiş Dönemi** ürünleridir.
- Bu dönem eserlerinde:
- **Uygur ve Arap alfabesi** kullanılmıştır.
- İslam öncesi kültür ile İslami kültür iç içedir.
- Arapça ve Farsça sözcüklere yer verilmiştir ancak dil yine de halkın anlayacağı bir Türkçedir.
- **Aruz** ölçüsünün yanında **hece** ölçüsü kullanılmıştır.
- Nazım birimi olarak **dörtlük** ve **beyit** kullanılmıştır.
- Arap ve Fars edebiyatlarından alınan nazım biçimleri **ilk defa** kullanılmıştır.
- Daha **çok dinî-tasavvufi-ahlaki** konular işlenmiştir.
- Eserler **Karahanlı (Hakaniye) Türkçesi** ile yazılmıştır.
- Bu dönemin en önemli eserleri **Kutadgu Bilig**, **Dîvânu Lugâtî't-Türk**, **Atabetü'l-Hakayık** ve **Divân-ı Hikmet** 'tir.

KUTADGU BİLİĞ

- Mutluluk Veren Bilgi" anlamına gelen Kutadgu Bilig, **Yusuf Has Hacib** tarafından **1069** yılında yazılmıştır.
- Eser 6645 beyit ve 173 dörtlükten oluşmaktadır.
- Eser; Allah, peygamber, dört halife ve eserin sunulduğu kişiye övgüyle başlar.
- Eserde adalet, doğruluk, iyilik, erdem, akıl, bilgi, zaman, mutluluk, halkla ve devlet görevlileriyle münasebetler gibi konularda bilgiler verilir.
- **Alegorik** bir eser olan **Kutadgu Bilig**, **dört sembolik kişiliğin** karşılıklı konuşmaları şeklinde oluşturulmuştur:

DİKKAT

Kutadgu Bilig, Türk edebiyatında birçok açıdan ilk olma özelliği gösterir.

- Geçiş Dönemi'nin edebî eser niteliği taşıyan ilk eseridir.
- İslamiyet'in etkilerinin görüldüğü ilk eserdir.
- İlk mesnevidir.
- Aruz ölçüsünün ve beyit nazım biriminin kullanıldığı ilk eserdir.
- İlk siyasetnamedir.

DÎVÂNU LUGATÎ'T-TÜRK

- “Türk Dilleri Sözlüğü” anlamına gelen, Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan *Dîvânu Lugâtî't-Türk*, **Türkçenin ilk sözlüğüdür.**
- Eser; Türk milletin dili, edebiyatı, inançları, yaşadığı yerler, yaşam tarzı hakkında da bilgiler veren ansiklopedik bir sözlüktür.
- **Araplara Türkçeyi öğretmek ve Türkçenin zengin dil varlığını ortaya çıkarmak amacıyla 1074 yılında yazılmıştır.**

DİKKAT

Dîvânu Lûgati't-Türk, Türkçenin bilinen ilk sözlüğü, ilk dil bilgisi kitabı ve ilk edebiyat antolojisidir.

ATABETÜ'L-HAKAYİK

- “**Hakikatlerin Eşiği**” anlamına gelen *Atabetü'l-Hakayik*, **Edip Ahmet Yükneki** tarafından yazılmıştır.
- İslamiyet etkisindeki Türk edebiyatının **İslam inançlarını aşılayan ilk eseridir.**
- Eser, aruz ölçüsüyle ve bölümler hâlinde yazılmıştır; **manzum** ve **didaktiktir.**
- Bir **ahlak ve öğüt kitabı** olan eserde Arapça-Farsça birçok kelime kullanılmış, düşünceler kimi zaman **ayet ve hadislerle** desteklenmiştir.
- Kitapta asıl konuya geçilmeden önce Allah'a, peygambere, dört halife ve eserin sunulduğu kişiye övgü bölümleriyle kitabın yazılma sebebi hakkında bilgi verilen bölüm vardır.
- **Beyitlerle** yazılan bu bölümden sonra bilginin faydası ve bilgisizliğin zararı, dilin korunması, dünya hayatı, cömertlik ve cimrilik, alçakgönüllülük ve kibir, açgözlülük, iyilikler ve zamanla ilgili bölümler gelir. Bu bölümlerdeki şiirler **dörtlülerle** kurulmuştur.

DÎVÂN-I HİKMET

- **Hoca Ahmet Yesevi**'nin “**hikmet**” adı verilen dinî-tasavvufi şiirleri öğrencileri tarafından **Divân-ı Hikmet** adıyla bir araya toplanmıştır.
- Divân-ı Hikmet 'te **ilahi aşk, peygamber sevgisi, dinin esasları, tasavvuf, nefis terbiyesi, kötülüklerden sakınma** gibi konular işlenmiştir.
- Etrafında toplanan müritlerine dervişlik adabını öğretebilmek için onların anlayacağı bir dille manzumeler yazarak seslenir.
- Hikmetlerde atasözlerinin kullanımı dikkat çekicidir.
- Çoğu **dörtlülerden** oluşan ve **hece ölçüsüyle** yazılan hikmetlerin bir kısmı **beyitler** hâlinde ve **aruz ölçüsüdür.** Dörtlülerle yazılan hikmetler genellikle 7'li ve 12'li hece ölçüsüyle oluşturulmuştur.
- Dinî-ahlaki öğütler veren Divân-ı Hikmet, **dinî-tasavvufi halk şiirinin öncü eseridir.**

TÜRK HALK ŞİİRİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Ozan veya âşık gibi halk şairlerinin ve adları bilinmeyen halk sanatçılarının söyledikleri şiiirlere halk şiiiri denir. Bu şiiirin genel özellikleri şiiunlardır:

- Türk halk şiiiri, ana hatlarıyla İslamiyet öncesi Türk şiiirinin devamı olarak varlığını sürdürmüştür.
- Halkın içinden çıkan ozanlarca, hayatın gerçeklerine yönelik somut bir edebiyattır.
- Kullanılan esas ölçü, hece ölçüsüdür. Hecenin 7, 8 ve 11'li kalıpları çok daha yaygın bir şekilde kullanılmıştır.
- Temel nazım birimi dördlük olmakla birlikte farklı nazım birimlerine de yer verilmiştir.
- Çoğunlukla yarım uyak kullanılmış, rediften de yararlanılmıştır.
- Yabancı sözcüklerden uzak durulmuş, ürünler halkın konuştuğu dille oluşturulmuştur.
- Şiiirlerin başlığı yoktur, şiiirler nazım biçimleri ya da nazım türlerine göre adlandırılmıştır.
- Benzetme başta olmak üzere söz sanatlarından yararlanılmıştır.
- Aşk, sevgi, gurbet, ayrılık, kahramanlık, ölüm ve tasavvuf gibi konular işlenmiştir.
- Halk şiiiri, tarih boyunca çeşitli müzik aletleriyle geleneğin belirlediği ezgiler eşliğinde icra edilmiştir.

ANONİM HALK ŞİİRİ

Söyleyeni belli olmayan, halkın ortak malı olan edebî ürünlerin oluşturduğu halk şiidir. Bu şirin genel özellikleri şunlardır:

- Şiirler sözlü olarak doğmuş ve yaygınlaşmıştır.
- Hece ölçüsü ve çoğunlukla dördlük nazım birimi kullanılmıştır.
- Ahengi sağlamak için çoğunlukla yarım uyak ve rediften faydalanılmıştır.
- Aşk, ölüm, hasret, yigilik, gurbet gibi konular işlenmiştir.
- Somut benzetmeler ve halkın konuştuğu dil tercih edilmiştir.

MÂNİ

- Halk edebiyatının en yaygın nazım biçimidir.
- Hece ölçüsünün 7'li kalıbıyla oluşturulur.
- Tek dördlükten oluşur ve uyak örgüsü aaxa şeklindedir.
- İlk iki dize konuya giriş nitelikli olup doldurma dizelerdir. Asıl anlatılmak istenen, son iki dizede yer alır.
- Başta aşk, özlem, ayrılık olmak üzere hemen her konuda söylenir.
- Mâniler; yapısına göre düz mâni, kesik (cinaslı) mâni, yedekli (artık) mâni, deyiş mani gibi türlere ayrılır.

Düz Mâni

Yedişer heceli dört dizeden oluşan, "aaxa" şeklinde uyaklanan mânilerdir.

Şu dağlar olmasaydı
Çiçeği solmasaydı
Ölüm Allah'ın emri
Ayrılık olmasaydı

Kesik Mâni (Cinaslı Mâni)

Birinci dizesindeki hece sayısı yediden az olan ve cinaslı kafiyeyle kurulan mânilerdir.

Kuleden
Ses geliyor kuleden
O kaş o göz değil mi
Beni sana kul eden

Yedekli Mâni (Artık Mâni)

Dize sayısı dörtten fazla olan mânilerdir.

Ağlarım çağlar gibi
Derdim var dağlar gibi
Ciğerden yararıyım
Gülerim sağlar gibi
Her gelen bir gül ister
Sahipsiz bağlar gibi

Deyişli Mâni

İki kişinin karşılıklı söyleşmesi üzerine kurulan mânilerdir.

Ağa:
Adilem sen naçarsın
İnci mercan saçarsın
Dünya deniz olanda
Gönlüm nere kaçarsın

Adile:
Adilem sen naçarsın
İnci mercan saçarsın
Dünya deniz olanda
Gönlüm nere kaçarsın

TÜRKÜ

- Kendine özgü bir ezgi ile söylenen anonim halk edebiyatı nazım şeklidir.
- Türkü asıl sözlerinin bulunduğu “bent” ve her bendin sonunda tekrarlanan “kavuştak” adlı bölümlerden oluşur.
- Bentler ve kavuştaklar kendi aralarında uyaklıdır.
- Daha çok 7’li, 8’li, 11’li hece ölçüleri kullanılır.
- Ezgilerine göre divan, bozlak, hoyrat, kayabaşı gibi isimler alır.
- Aşk, özlem, ayrılık, gurbet, yiğitlik, ölüm gibi temalar işlenir.

Kızılırmak Türküsü

Altı kardeş idik bindirdik ata
Hürü'yü yolladık üç köyden öte
Kızılırmak'a varınca oldu bir hata

Köprüye varınca köprü yıkıldı
Üç yüz atlı birden suya döküldü
Nice yiğitlerin beli büküldü

Nettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi

Nettin Kızılırmak allı gelini
Gelini gelini benim yârimi

Bent

Kavuştak

NİNİ

Çocukların ağlamasını durdurmak ya da onları uyutmak için söylenen şiirlerdir.

Nenni deyem beşiğine
Güneş değdi eşiğine
Büyüdüğünü görende
Gül serem beşiğine
Uyusun da büyüsün nenni
Tıptı tıptı yürüsün neni

AĞIT

Ölen bir kişinin arkasından söylenen ve ölümünden duyulan acıyı anlatan şiirlerdir.

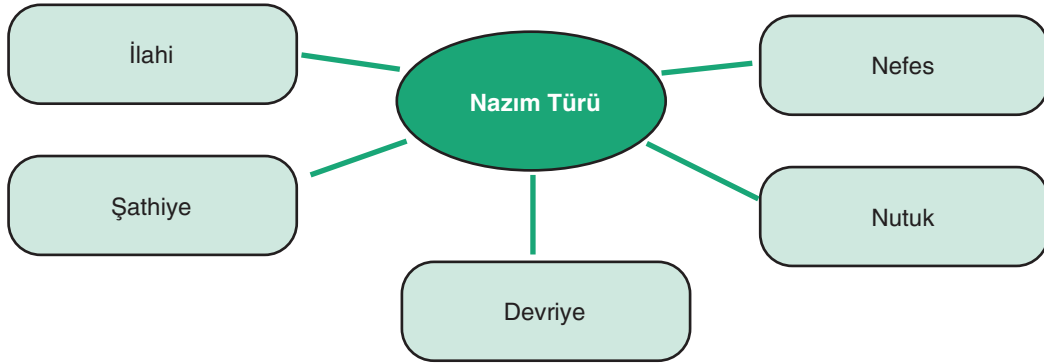
Ecel tuzağını açamaz mısın
Açıp da içinden kaçamaz mısın
Azad eyleseler uçmaz mısın
Kırık mı kanadın kolların hani

Sen de Hıfzi gibi tezden uyandın
Uyandın da taş yastığa dayandın
Aslı Hanım gibi kavruıldun yandın
Yeller mi savurdu küllerin hani

DİNÎ-TASAVVUFİ HALK ŞİİRİ

Tekkelerde derviş-şairler tarafından oluşturulan, İslâmiyet ve tasavvuf felsefesi ekseninde gelişen halk şiiridir. Bu şiirin genel özellikleri şunlardır:

- “Tekke” ya da “dergâh” olarak adlandırılan dinsel kurumlarda gelişim göstermiştir.
- İlahi aşk, peygamber sevgisi, tasavvuf, İslam menkıbeleri, ahiret hayatı, ibadet, dürüstlük gibi konuların işlendiği didaktik yanı ağır basan bir edebiyattır.
- Ağırlıklı olarak hece ölçüsü kullanılmış, aruzla da şiir söylenmiştir.
- Şiirler kendine özgü bir ezgiyle söylenmiştir.
- Edebî sanatlarla başvurulmuş, divan şiiri mazmunlarından yararlanılmıştır.

İLAHİ

- Dinî-tasavvufî halk şiirinin en yaygın nazım türüdür.
- Allah aşkını, peygamber sevgisini coşkun bir biçimde dile getiren şiirlerdir.
- Genellikle hece ölçüsünün 7'li, 8'li ve 11'li kalıplarıyla söylenir, nazım birimi dördlüktür ve koşma biçiminde uyaklanır.
- Herhangi bir tarikatın izini taşımaz ve kendine özgü bir ezgiyle söylenir.
- Yunus Emre, bu türün en bilinen ismidir.

Güzel âşık cevrimizi
Çekemezsin demedim mi
Bu bir rıza lokmasıdır
Yiyemezsin demedim mi

Yemeyenler kalır nâ-çâr
Gözlerinden kanlar saçar
Bu bir demdir gelir geçer
Duyamazsın demedim mi

NEFES

- Bektaşî tarikatlarının inanışlarını dile getiren şiiirlerdir.
- Konusunu genellikle vahdetivücut anlayışı, ehlibeyt ve on iki imam sevgisi oluşturur.
- Kendilerine özgü bir beste ile okunmak için yazılır.
- Nazım birimi dörtlük olup uyaklanışı koşmaya benzer ve daha çok hece ölçüsüyle söylenir.
- Pir Sultan Abdal, nefesleriyle ünlüdür.

Güzel âşık cevrimizi
Çekemezsin demedim mi
Bu bir rıza lokmasıdır
Yiyemezsin demedim mi

Yemeyenler kalır nâ-çâr
Gözlerinden kanlar saçar
Bu bir demdir gelir geçer
Duyamazsın demedim mi

NUTUK

- Tarikata yeni girmiş müritlere, tarikatın adap ve yol yordamını anlatan şiiirlerdir.
- Tarikatla, tasavvufla ilgili öğütler verilir.
- Hece ölçüsüyle söylenir, dörtlük nazım birimi ile oluşturulur.
- Sade bir dille söylenen didaktik şiiirlerdir.

Ey özün insan bilen
Var edep öğren edep
Ey edep erkân bilen
Var edep öğren edep

Edeptir asl-ı taat
Küllî sıfat cümle zât
Varlığın edebe sat
Var edep öğren edep

DEVİRİYE

- Tasavvufta ilahi nurun; topraktan madene, madenden bitkiye, bitkiden hayvana, hayvandan yaratılanların en şerefliisi insana geçişi ve insanın da insanı kâmil mertebesine yükselerek yaratıcısına dönmesine “devir kuramı” denir.
- Devirle ilgili bütün bu hususları ele alan şiiirlere devriye adı verilir. Yaradılışın başlangıcı ve sonu, varlığın nereden gelip nereye gittiği ve bu ikisi arasındaki aşamaları konu edinen şiiirlerdir.
- Hece ölçüsüyle ve dörtlük nazım birimi ile oluşturulur.

Dokuz ay on gün batn-ı maderde
Kudretten gözüme çekildi perde
Vaktim tamam olup ahiri yerde
Çıkıp ten donundan cihana geldim

Hakikat meyinden nûş edip kanıp
Can gözlerim o gafletten uyanıp
Kudretten her türlü renge boyanıp
Bu âlem-i nakş u elvana geldim

ŞATHİYE

- Tasavvuf konularını mizahlı bir biçimde işleyen, coşku hâlinde söylenen bir şiiirdir.
- Genellikle Bektaşî şairlerinin söylediği bu şiiirler ilk bakışta inançlardan serbestçe ve alaycı bir biçimde söz ediyormuş kanısını uyandırır.
- Kaygusuz Abdal, bu türün en önemli ismidir.

Balık kavağa çıkmış
Zift turşusun yemeğe
Leylek koduk doğurmuş

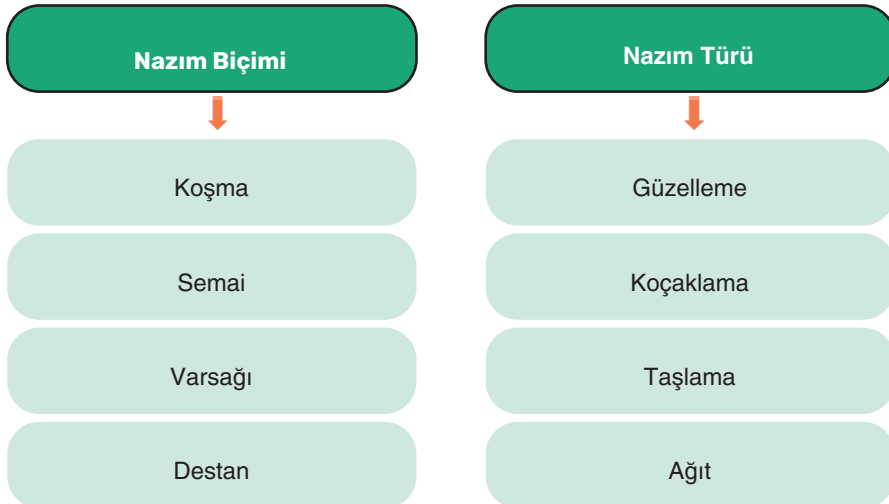
Baka şunun sözünü
Gözsüze fısıldadım
Sağır sözüm işitmiş
Dilsiz çağırıp söyler
Dilimdeki sözümü

ÂŞIK TARZI HALK ŞİİRİ

Kendisinin veya başkalarının şiiirlerini saz eşliğinde çalıp okuyan ya da halk hikâyeleri anlatan ve âşık adı verilen saz şairlerinin oluşturduğu halk şiiiri koludur. Bu şiiirin genel özellikleri şunlardır:

- İslamiyet öncesinde “kam, şaman, baksı, ozan, oyun” gibi adlarla anılan şairlerle başlayan bu gelenek, 13. yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında devam etmiştir. -
- Âşık şiiirinin belirli söyleyicileri vardır. Saz çalamayıp hazırlıklı olarak şiiir söyleyen şairlere “kalem şairi”, halk toplantılarında doğaçlama olarak şiiir söyleyen şairlere ise “meydan şairi” denmiştir.
- Şiiirler, “bağlama” adı verilen bir saz eşliğinde söylenir.
- Âşıklar gezgin kişilerdir; sanatlarını icra edebilmek için köy köy, kasaba kasaba gezmişlerdir.
- Âşıklar, şiiirin son dördlüğünde mahlaslarına yer verir; buna “tapşırma” denir.
- Âşıklar, genellikle usta-çırak ilişkisi içinde yetişir.
- Âşıkların şiiirlerinin toplandığı deftere “cönk” adı verilir.
- Âşıklar, aruz vezniyle de şiiirler yazmış; “vezn-i aher, satranç, divan ve selis” türlerinde de çok sayıda şiiirin ortaya çıkmasını sağlamıştır.
- Divan şiiirindeki kadar olmasa da mazmunlara yer verilmiştir.

Âşık tarzı halk şiiirindeki nazım biçimleri ve türleri şunlardır:

KOŞMA

- Aşk, doğa, yiğitlik, gurbet, özlem, ayrılık, ölüm gibi temaların işlendiği lirik şiirlere koşma denir.
- Hece ölçüsünün 11'li kalıbıyla söylenir.
- Nazım birimi dördlüktür, dördlük sayısı 3 ile 5 arasındadır.
- Uyak örgüsü “abcb, dddb, eeeb...” ya da “abab, cccb, dddb ...” şeklindedir.
- Sözlü Dönem'deki karşılığı “koşuk”, divan şiirinde ise “gazel”dir.

Koşmalar, işlediği konulara göre “güzelleme, taşlama, ağıt, koçaklama” olarak dörde ayrılır.

Güzelleme: Aşk, sevgili ve doğa sevgisi gibi lirik konuları ele alan koşmalardır. Bu türün en güzel örneklerini Karacaoğlan vermiştir.

Koçaklama: Savaş, vuruşma, yiğitlik gibi konuları coşkunun bir biçimde işleyen koşmalardır. Bu türün en güzel örneklerini Köroğlu ile Dadaloğlu vermiştir.

Taşlama: Bir kişinin kusurlarını ya da toplumdaki aksaklıkları eleştiren koşmalardır. En güzel örneklerini Seyrani ve Dertli vermiştir.

Ağıt: Ölen bir kişinin ardından duyulan üzüntüyü dile getiren koşmalardır.

Güzelleme

Altın kafes idi benim durağım
Dost elinden yaralandı yüreğim
Evvel yakın idim şimdi ırağım
Felek beni nazlı yârdan ayırdı

Der Karacaoğlan yanam alışam
Akam gidem şu sulara karışam
Yol başına gelmiş varam danışam
Felek beni nazlı yârdan ayırdı

SEMAİ

- Âşık tarzı halk şiirinin koşmadan sonra en çok tercih edilen nazım biçimidir.
- Nazım birimi, uyak örgüsü koşmayla aynıdır. Koşmadan ayrılan yönü 8'li hece ölçüsü ile yazılmasıdır.
- Dördlük sayısı 3 ile 5 arasında değişir.
- Kendine özgü bir ezgi eşliğinde söylenir.
- Koşmalarda olduğu gibi ele aldığı konulara göre “güzelleme, taşlama, ağıt, koçaklama” gibi türlere ayrılır.

Gönül gurbet ele çıkma
Ya gelinir ya gelinmez
Her dilbere meyil verme
Ya sevilir ya sevilmez

Bahçemizde nar ağacı
Kimi tatlı kimi acı
Gönüldeki dert ilacı
Ya bulunur ya bulunmaz

VARSAĞI

- Güneydoğu Anadolu'da yaşayan Varsak boyu ozanlarınca söylenen şiirlerdir.
- Nazım birimi, uyak örgüsü semai ile aynıdır. Semaiden ayrılan yönü "bre, hey, behey" gibi seslenmelere yer vermesidir.
- Tema yönüyle koşma ve semaiye benzer, semaiden ezgisi yönüyle ayrılır. Varsağılarda yiğitçe ve sert bir eda vardır.

Yürü bire Pınarbaşı
Acap karın kalktı m'ola
Boynu uzun tor sunalar
Su yoluna çıktı m'ola

Tez gelir Kaynar'ın yazı
Hoş akar Munzur'un özü
Koc Irmak tutardı buzu
Garbi değdi söktü m'ola

DESTAN

- Âşık tarzı halk şiirinin en uzun nazım biçimidir.
- Toplumu yakından ilgilendiren savaş, kıtlık, deprem, yangın, salgın hastalık gibi ciddi olayları konu alan destanlar dışında mizahi destanlar da vardır.
- Genellikle hece ölçüsünün 11'li kalıbı ile yazılır, bunun yanında 8'li hece ölçüsüyle yazılan destanlar da vardır.
- Dörtlük nazım birimi ile oluşturulur, dörtlük sayısında bir sınırlama yoktur.
- Uyak örgüsü koşma, semai gibi nazım biçimleriyle aynıdır.

Genç Osman dediğin bir küçük aslan
Bağdat'ın içine girilmez yastan
Her ana doğurmaz böyle bir aslan
Allah Allah deyip geçer Genç Osman

Bağdat'ın kapısını Genç Osman açtı
Düşmanın cümlesi önünden kaçtı
Kelle koltuğunda üç gün savaştı
Allah Allah deyip geçer Genç Osman

ÂŞIK EDEBİYATI SANATÇILARI

Türk edebiyatında İslamiyet'ten sonra, halkın anlayabileceği sade bir dille, din dışı konularda ve genellikle saz eşliğinde şiir söyleyen aşıkların oluşturduğu şiire âşık tarzı halk şiiri denir.

Bu dönemde birçok âşık yetişmiştir.

Yüzyıllara Göre Âşık Tarzı Halk Şiirinin Temsilcileri

16. Yüzyıl	Köroğlu
17. Yüzyıl	Karacaoğlu, Âşık Ömer, Kayıkçı Kul Mustafa, Ercişli Emrah
18. Yüzyıl	Gevheri
19. Yüzyıl	Dadaloğlu, Dertli, Erzurumlu Emrah, Seyrani, Bayburtlu Zihni, Sümmani, Ruhsatı

16. YÜZYIL ÂŞIK EDEBİYATI SANATÇILARI

Köroğlu

- Şiirlerinde başta yiğitlik olmak üzere aşk, doğa sevgisi, gibi konuları coşkun bir söyleyişle, yalın ve akıcı bir dille işlemiştir.
- Şiirlerinde sadece hece ölçüsünü kullanmıştır.
- Divan şiirinden etkilenmemiş, dinî ve tasavvufi konulara pek ilgi duymamıştır.
- Koçaklama türündeki şiirleriyle ünlüdür.

17. YÜZYIL ÂŞIK EDEBİYATI SANATÇILARI

Karacaoğlu

- Toroslar ve Güney Anadolu'da yaşamış, gezgin şairlerdendir.
- Âşık edebiyatının en lirik şairlerinden biridir. Şiirleri aşk ve doğa üzerinedir; gurbet, sıra özlemi ve ölüm temalarını da sıklıkla işlemiştir. Tasavvufi konulara şiirlerinde rastlanmaz.
- Yalın bir dille, gözleme dayalı somut ve gerçekçi benzetmeler yapmış.
- Divan şiirinden etkilenmemiş, şiirlerini sade bir dille söylemiştir.
- Türk şiirine yepyeni bir söyleyiş getirmiş ve kendinden sonraki birçok ozanı etkilemiştir.

Âşık Ömer

- Âşık tarzı halk şiirinin önde gelen isimleri arasında yer alır, geniş halk kitleleri tarafından benimsenmiştir.
- Kendisinden sonra gelen âşıklardan birçoğunu etkilemiş, çağında ve sonrasında diğer şairler tarafından "üstat" olarak görülmüştür.
- Kendisinden önce gelen âşıklardan farklı olarak divan şiirinden etkilenmiştir.
- Âşık Ömer dışında "Derviş Nihanî" ve "Adlî" mahlaslarını da kullanmıştır.
- Şiirlerinin büyük çoğunluğunu aruz, bir kısmı da hece vezniyle söylemiştir. Şöhretini hece vezniyle söylediği şiirlere borçludur.

- 2000'den fazla şiirle Türk edebiyatının en çok yazan şairlerinden biridir, heceyle ve aruzla yazdığı şiirlerini bir divanda toplamıştır.
- Aşk, tabiat ve sevginin yanında kahramanlık ve tasavvuf konusunu da işlemiştir.
- Türk şiirine getirdiği yeniliklerden birisi de 105 şairden söz ettiği, 58 dörtlükten oluşan *Şairnâme* adlı eseridir.
- İstanbul ve semtlerini anlatan destanı ünlüdür, ayrıca hayvanlarla ilgili uzun destanlar da yazan bir âşıktır.

Kayıkçı Kul Mustafa

- IV. Murat döneminde yaşadığı tahmin edilmektedir, yeniçeri şairlerdendir.
- Rivayete göre gençliğinde Murat Reis adında bir denizciye hizmet ettiği için “Kayıkçı” takma adını almıştır.
- Hece ölçüsünü kullanmış, şiirlerini yalın bir dille söylemiştir.
- Şiirlerinde kahramanlık duygusu önemli bir yer tutar, koçaklama ve destan tarzında şiirleriyle ünlüdür.
- En ünlü şiiri, Bağdat'ın kuşatılması sırasında şehit düşen Genç Osman için yazdığı *Genç Osman Destanı*'dir.

Ercişli Emrah

- Hayatıyla ilgili belgelerin sayısı son derece azdır.
- Hayatı hakkındaki bilgiler, hayatı etrafında oluşan *Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi* ile bir iki küçük belgeye dayanmaktadır.
- Günümüze ulaşabilen şiirlerinin sayısı çok azdır.
- Divan şiirinden etkilenmemiş, şiirlerinin tamamını hece ölçüsü ile söylemiştir.
- Şiirlerinde aşk, tabiat, sevgili ve gurbet gibi konuları işlemiş; din ve tasavvufa yer vermemiştir.

DİKKAT

- Ercişli Emrah ile Erzurumlu Emrah'ı karıştırmamak gerekir.
- Ercişli şiirlerinde sade ve açık bir dil, Erzurumlu daha ağır bir dil kullanmıştır.
- Ercişli sadece heceyi, Erzurumlu hem heceyi hem de aruz ölçüsünü kullanmıştır.
- Ercişli divan şiirinden etkilenmemiş, Erzurumlu ise divan şiirinden etkilenmiştir.

18. YÜZYIL ÂŞIK EDEBİYATI SANATÇILARI

Gevheri

- Şiirlerinden hareketle medrese öğrenimi gördüğünü söylenebilir.
- Divan şiirinden etkilenmiş hem aruz hem de hece ölçüsüyle şiirler yazmıştır.
- Şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimelerin fazlalığı dikkat çeker.
- Aşk, tabiat, sevgili ve ayrılık gibi konuları işlemiştir.
- Kendi mahlasıyla anılan Gevheri makamı, onun musikiyle ilgilenen bir âşık olduğunu düşüncesini doğurmuştur.

19. YÜZYIL ÂŞIK EDEBİYATI SANATÇILARI

Dertli

- Asıl adı İbrahim olan Dertli, Bolu ilinin Gerede ilçesinde doğmuştur.
- İlk şiirlerinde Lütfi, sonrasında başından geçen çeşitli olaylar sebebiyle Dertli mahlasını kullanmıştır.
- Divan şiirinden etkilenmiş hem aruz hem de hece ölçüsüyle şiirler yazmıştır.
- Şiirlerinde hem dini ve tasavvufi hem toplumsal hem de bireysel konuları işlemiştir.

Bayburtlu Zihni

- Bayburt'ta dünyaya gelen Zihni'nin asıl adı Mehmed Emin'dir.
- Daha çok aruz ölçüsünü kullanmasına karşın hece ile yazdığı koşma ve destanlarıyla ünlenmiştir.
- Sağlığında bir divan düzenleyerek bunu saraya sunan ender halk şairlerindendir.
- Daha çok içinde yaşadığı devirden ve karşılaştığı haksızlıklardan şikâyet eden hicviyeleri ve sıra hasretini dile getiren koşmalarıyla dikkati çekmiştir.
- Başından geçen olayları ve bu olaylarla ilgili duygu ve düşüncelerini ele aldığı *Sergüzeştname* adlı bir eseri vardır.

DİKKAT

1828'deki Rus istilasını geçtikten sonra Bayburt'a döndüğü zaman, harabeye dönmüş memleketinin acılarını samimi bir şekilde anlattığı koşması ona büyük bir şöhret kazandırmıştır:

Vardım ki yurdundan ayağ götürmüş,

Yavru gitmiş, ıssız kalmış otağı.

Câmlar şikest olmuş, meyler dökülmüş,

Sâkiler meclisten çekmiş ayağı.

Dadaloğlu

- Asıl adı Veli olan âşık, göçebe Avşarlar arasında yetişmiş ve onların sözcüsü olmuştur.
- Koçaklamalarıyla tanınan âşık, divan şiirinden etkilenmemiş; şiirlerini hece ölçüsüyle söylemiştir.
- Şiirlerini konu bakımından sevda şiirleri, yurt güzellemleri ve kavga şiirleri olarak üçe ayırmak mümkündür.
- Dili kavga şiirlerinde sert; diğer şiirlerinde ise içli, samimi ve sadedir.
- Avşarların zorla yerleşik hayata geçirilmesine karşı çıkarak konargöçer hayat tarzını savunmuş; "Kalktı göç eyledi Avşar illeri" dizesiyle başlayan ve "Ferman padişahın dağlar bizimdir" dizesinin yer aldığı şiirinde bu konudaki görüşünü dile getirmiştir.

Erzurumlu Emrah

- Erzurum ilinin Ilıca beldesinde bağlı Tanbura köyünde doğmuştur.
- Medrese öğrenimi görmüş, divan şiirinden etkilenmiştir.
- Aruzla yazdığı şiirleri daha fazla olmasına rağmen asıl edebî kişiliğini gösteren şiirleri hece vezniyle yazdığı koşma ve semailerdir.
- Divan şiiri tarzındaki şiirlerinde de âşık tarzı şiirlerinde de söz sanatlarını da başarı ile kullanmıştır.
- Şiirlerinde aşk, ayrılık, gurbet ve yaşadığı devirden şikâyet gibi temalar yanında tasavvufî unsurlar da önemli bir yer tutar.
- Birçok çırak yetiştirmiş, böylece bir âşık kolunun kurucusu olmuştur.

Seyrani

- Kayseri'nin Develi ilçesinde doğan âşığın asıl adı Mehmet'tir.
- Medrese öğrenimi görmüş, divan şiirinden etkilenmiştir.
- Şiirlerinde hem aruz ölçüsünü hem de hece ölçüsünü kullanmıştır.
- Tasavvuf şiirlerinde çok önemli bir yer tutar. Bunun dışında aşk, ölüm, gurbet, yoksulluk, sevgili, dostluk gibi konulara şiirlerinde yer vermiştir.
- Gördüğü haksızlıkları, insani zaaf ve kusurları cesaretle dile getirdiği taşlamalarıyla meşhur olmuştur.

Sümmani

- Erzurum'a bağlı Narman ilçesinin Sâmikale köyünde dünyaya geldi.
- Şiirlerinde hem aruzu hem de hece ölçüsünü kullanmıştır.
- Şiirlerini büyük ölçüde koşmalar oluşturur, divan şiiri nazım biçimleriyle yazdığı şiirler de vardır.
- Şiirlerinin konusunu büyük ölçüde aşk, ayrılık, hasret, ölüm, tabiat oluşturmaktadır. Tasavvufî içerikli şiirler de yazmıştır.

Ruhsati

- Sivas'ın Kangal ilçesinin Deliktaş köyünde doğmuştur.
- Doğaçlama güzel şiirler söyleyen ancak saz çalamayan şair ömrü boyunca arzu ettiği şöhrete kavuşamamıştır.
- Hem hece hem aruz ölçüsüyle şiirleri varsa da onun şairlik gücünü yansıtan şiirleri hece ile söylediği şiirlerdir. Şiirlerinin çoğu koşma türündedir.
- Sade bir dille aşk, ölüm, gurbet, yoksulluk, zamandan şikâyet, din, tabiat gibi konuları dile getirmiştir.

DİNÎ-TASAVVUFİ HALK EDEBİYATI SANATÇILARI

Türk edebiyatında, İslâmiyet'i ve tasavvuf felsefesini yaymayı hedefleyen halk şiirinin bir koluna dinî-tasavvufi halk edebiyatı denir.

Bu dönemde tekke ve dergâhlarda birçok derviş şair yetişmiştir.

Yüzyıllara Göre Dinî-Tasavvufi Halk Edebiyatı Temsilcileri

13. Yüzyıl	Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli
14. Yüzyıl	Kaygusuz Abdal
15. Yüzyıl	Hacı Bayram Veli, Eşrefoğlu Rumi
16. Yüzyıl	Pir Sultan Abdal, Aziz Mahmut Hüdai
17. Yüzyıl	Niyazi-i Mısri
18. Yüzyıl	Erzurumlu İbrahim Hakkı

13. YÜZYIL DİNÎ-TASAVVUFİ HALK EDEBİYATI SANATÇILARI

Hacı Bektaş Veli

- Bektaşilik tarikatının kurucusu olan mutasavvıftır. Görüşleriyle Ahilik teşkilatı ve yeniçeriler üzerinde etkilidir.
- Türkistan'ın Nişabur şehrinde dünyaya gelmiş, çok iyi bir eğitim görmüştür.
- Tasavvufu anlattığı yapıtlarında Allah aşkı, nefsin terbiyesi, erdemler, insan sevgisi ve hoşgörü önemli bir yer tutmuştur.
- *Makalât* adlı eseri Arapça yazılmıştır ve İslamiyet'in her kesimden insanının anlayabileceği şekilde anlatıldığı bir eserdir.

Yunus Emre

- XIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIV. yüzyılın başlarında yaşayan Yunus Emre, dinî-tasavvufi şiirin en güçlü temsilcisidir.
- Edebiyatımızda, "ilahî" nazım türünün en güzel örneklerini vermiştir.
- Tasavvuf anlayışını güçlü bir lirizm ve sade bir dille halka aktarmaya çalışmış, Allah aşkı ve insan sevgisi şiirlerinin ana teması olmuştur.
- Kullandığı kelimeler ve ifade kalıpları, bunlara yüklediği anlamlar ve mecazlar Türkçenin edebî bir dil haline gelmesi yolunda büyük bir aşamadır.
- Şiirleri, çok kolay gibi görünüp aksine anlam derinliği ve anlam yoğunluğu içeren (sehl-i mümteni) tarzdadır.
- *Risâletü'n-Nushiyye* mesnevi şeklinde yazılmış 600 beyitlik bir eser olup Anadolu sahasında yazılmış tasavvufi içerikli ilk özgün nasihatnamelerden biridir.
- *Divan* adlı eserinde hem hece hem de aruz ölçüsüyle yazdığı şiirler yer almıştır.
- Kendisinden sonra gelen, dinî-tasavvufi tarzda şiir yazar birçok şairi etkilemiştir.

14. YÜZYIL DİNÎ-TASAVVUFİ HALK EDEBİYATI SANATÇILARI

Kaygusuz Abdal

- Alevi-Bektaşî edebiyatının kurucusu olarak kabul edilen şair, 14. yüzyılın sonu ile 15. yüzyılın başında yaşamıştır.
- Asıl adı Alaaddin Gaybi olup Alanya Beyi'nin oğludur.
- Daha çok aruz ölçüsünü kullanmasına karşın hece vezniyle yazdığı şâhiyeleriyle tanınmıştır.
- Şiirleri atasözleri ve deyimlerle dolu olup Arapça ve Farsça tamlamalardan uzaktır.
- Hem şiir hem düzyazı türünde eserler vermiştir.
- *Budalanâme, Kitâb-ı Miglâte, Vücutnâme, Dilgüşâ, Saraynâme, Gülistan* adlı eserleri dışında mesnevi türünde eserler de vermiştir.

15. YÜZYIL DİNÎ-TASAVVUFİ HALK EDEBİYATI SANATÇILARI

Hacı Bayram Veli

- Asıl adı Numan'dır; Ankara'da doğup büyümüştür.
- İyi bir medrese tahsili görmüş, ilim yolunda müderrisliğe kadar yükselmiştir.
- Bayramiye adıyla kurduğu tarikat, Anadolu topraklarında doğup büyüyen bir Türk mutasavvıf tarafından kurulmuş ilk tarikattır.
- Anadolu'daki tasavvufî hayatın gelişip yayılmasında büyük rolü olmuştur.
- Günümüze aruz ölçüsüyle yazılmış iki, hece ölçüsüyle yazılmış üç şiiri ulaşmıştır.

Eşrefoğlu Rumi

- Hacı Bayram Veli'nin öğrencisi, Eşrefiye tarikatının kurucusudur.
- Anadolu'nun Türkleşmesi ve Türklerin İslamiyet'i hayat tarzı haline getirmelerinde önemli bir rol oynamıştır.
- Şiirlerinde Yunus Emre'nin etkisi kuvvetle hissedilir.
- Hece ve aruz ölçüsünü başarıyla kullanmış, lirik şiirler yanında didaktik manzumeler de yazmıştır.
- Düzyazıları, 14 ve 15. yy. Anadolu Türkçesinin en güzel örnekleri arasında yer alır.
- Şiirlerinin toplandığı *Divan*'ı dışında *Müzekki'n-Nüfus* ve *Tarikatnâme* düzyazı türünde yazmış olduğu eserlerdir.

16. YÜZYIL DİNÎ-TASAVVUFİ HALK EDEBİYATI SANATÇILARI

Pir Sultan Abdal

- Asıl adı Haydar'dır ve Sivas'ın Banaz köyünde doğmuştur.
- Alevi-Bektaşî inanışlarını ağırlıklı olarak işlediği şiirler dışında aşk, dostluk, ayrılık, özlem ve haksızlıklara karşı koyma gibi konuları ele aldığı şiirleri de vardır.
- Şiirlerini coşkulu bir dille söylemesi, halkı ilgilendiren konulara da yer vermesi, inançlarını tavizsiz savunması ve şiirlerinde konu bütünlüğünün bulunması en önemli özellikleridir.
- Divan şiirinden etkilenmeyen, tüm şiirlerini hece ölçüsüyle söyleyen şairin, nefes türündeki şiirleri meşhurdur.

Aziz Mahmut Hüdai

- 1541 yılında Koçhisar'da doğmuştur.
- İyi bir medrese eğitimi almış, Edirne'de Sultan Selim Medresesinde hocalık yapmış, İstanbul'da tekke açmıştır.
- Şiirlerinde bazen hece, bazen de aruz ölçüsünü kullanmıştır.
- Sade bir dille hikemi tarzda ilahiler söylemiştir.
- Otuza yakın eseri vardır ve bu eserlerin çoğu Arapça yazılmıştır.

17. YÜZYIL DİNİ-TASAVVUFİ HALK EDEBİYATI SANATÇILARI

Niyazi-i Mısri

- Asıl adı Mehmet'tir ve Malatya'nın Soğanlı köyünde doğmuştur.
- Tasavvuf etkisiyle yazdığı didaktik şiirleriyle tanınmıştır.
- Hem hece hem de aruz ölçüsünü kullanmıştır.
- Aruzla yazdığı şiirlerde genellikle Nesimi ve Fuzuli, hece ile yazdıklarında ise Yunus Emre'nin tesirleri açıkça görülür.
- Türkçe ve Arapça düzyazı ve şiir türünde birçok eseri bulunmaktadır.

18. YÜZYIL DİNİ-TASAVVUFİ HALK EDEBİYATI SANATÇILARI

Erzurumlu İbrahim Hakkı

- 1703'de Erzurum'da doğmuş, 1772'de Siirt Tillo'da vefat etmiştir.
- Hem bir mutasavvıf hem bir şair hem de bir ilim adamıdır.
- Şiir türündeki en tanınmış eseri *İlahinâme* adıyla da bilinen *Divan*'ıdır.
- "Mevlam görelim neyler/Neylerse güzel eyler" nakaratının bulunduğu şiiri çok meşhurdur.
- *Marifetnâme* adlı eserinde ise astronomiden, ahlaka; tasavvuftan felsefeye ve musikiye; dinî ilimlerden fiziki ve tıbbi ilimlere kadar çok çeşitli bilgileri bir araya toplamıştır.

DİVAN ŞİİRİNİN ÖZELLİKLERİ

- Türklerin İslamiyet'i din olarak kabul etmesiyle başlayan ve Anadolu'da altı yüz yıl süren edebiyattır.
- Şairlerin şiirlerini belirli bir düzen içerisinde topladığı eserlere "divan" denir. Bir divanda genel olarak sırasıyla şunlar yer alır: mukaddime/dibace (ön söz), kasideler, tarihler, mesneviler, musammatlar, gazeller, mukattaat (kıta, rubai, tuyuğ...)
- Divan edebiyatında şiirler "**divan**" adı verilen defterlerde toplandığı için bu edebiyat daha çok "divan edebiyatı" adıyla anılır. Bu ifadeyi ilk kez Ömer Seyfettin ve Ali Canip Yöntem kullanmıştır.
- Divan edebiyatı ayrıca şu isimlerle de anılmıştır: tarzıkadim (eski tarz), şiirikadim (eski şiir), edebiyatıkadime (eski edebiyat), klasik Türk edebiyatı, saray edebiyatı, Osmanlı edebiyatı, yüksek zümre edebiyatı, havas edebiyatı, Enderun edebiyatı.
- Arap ve Fars (özellikle Fars) edebiyatları geleneğine dayanarak kurulmuştur, zamanla taklit aşamasını geçip klasik edebiyat kimliğini kazanmıştır.
- Divan edebiyatında şiir ön planda tutulurken nesir ikinci plana atılmıştır. Eskiden edebiyat yerine **şiir ve inşa** denilmekteydi. Buradaki "inşa" ifadesiyle nesir (düzyazı) kastedilmektedir.
- Kur'an-ı Kerim, hadisler, evliya menkıbeleri, kıyasîenbiya (peygamber hikâyeleri), tasavvuf, Fırdevsi'nin **Şehnâme**'si divan edebiyatının kaynakları arasındadır. Ayrıca dinî inançlar, İslami ilimler, tarihî olaylar, Hint-İran kökenli efsaneler, çağın bilimleri, günlük olaylar, gelenek ve görenekler, terimler, deyimler ve atasözleri divan edebiyatının beslendiği kaynaklardır.
- Nazım birimi genel olarak **beyittir**. Dörtlük ve bentler de kullanılmıştır.
- Nazım biçimleri genelde Fars edebiyatı aracılığıyla Arap edebiyatından alınmıştır.
- Kullanılan ölçü, aruz ölçüsüdür. Son zamanlarında çok az da olsa hece kullanılmıştır.
- Şiirde biçim önemsenmiştir. Nazım biçimi, vezin (ölçü) ve nazım birimi belli kurallara bağlıdır.
- Genellikle tam ve zengin kafiye kullanılmıştır, rediften de yararlanılmıştır.
- "Göz için kafiye" anlayışı esas alınmıştır.
- Şiirlerin son bölümünde **mahlas** adı verilen takma isim kullanılmıştır.
- Konu değil, konunun işlenişi önemsenmiştir.
- Bütün güzelliğine değil, parça güzelliğine önem verilmiştir.
- Şiirlerde başlık kullanılmamış; şiirler redif, kafiye, tür ve nazım biçimine göre adlandırılmıştır.
- Şiirde işlenen konular genelde somut gerçeklikten uzaktır. Bu sebeple divan edebiyatı genelde soyut bir edebiyattır.
- Genellikle "sanat için sanat" anlayışı benimsenmiş, toplumsal konulardan uzak durulmuştur. Daha çok bireysel konular yani aşk, doğa, din, tasavvuf, ölüm, şarap gibi konular işlenmiştir. Nabi, Bağdatlı Ruhi gibi bazı sanatçılar toplumsal konuları işlemiştir.
- Anlam derinliği ve söyleyiş güzelliğine çok önem verildiği için edebî sanatlara sıkça başvurulmuştur.
- Dil, "Osmanlı Türkçesi" dir. Genel olarak Arapça, Farsça kelime ve tamlamaların yoğun biçimde yer aldığı ağır, süslü ve sanatlı bir dil kullanılmıştır. Bunun yanında oldukça sade ve yalın anlatımlı eserler de bulunmaktadır.
- Duygu ve düşünceler, **mazmun**larla (kalıplaşmış yargılarla) anlatılır.
- Sevgili tipi ortaktır: boyu servi, kaşı hilal veya keman, çenesi elma, ağzı nokta, kirpikleri ok...
- Üstatların şiirleri taklit edilerek **nazirecilik** geleneği oluşturulmuştur.
- Divan şiirinde aşk büyük yer tutar ama bu aşk hem dünyevi hem de tasavvufidir.

DİVAN ŞİİRİNDE BAZI KAVRAMLAR

Âşık	Seven. Şair daima âşıktır. Derdi zevk edinir ve bu dertten kurtulma yoluna gitmez. Dünyada gözü yoktur. Kavuşma (vuslat) zevkini bilmez.
Maşuk	Sevilen. Divan şiirinde asıl olan kişidir. Acı ve ıstırap vericidir. Gönlü taştır ve merhametsizdir. Sanem (put), peri, saki, canan gibi pek çok ismi vardır.
Rakip	Âşık ile maşuk arasında âşık ile yarışan ve ona ortak olan kişidir.
Nazire	Divan edebiyatında bir şairin bir şiirine, başka bir şair tarafından aynı ölçü, uyak ve redifle yazdığı benzer şiirlere nazire denir. *Nazire şaka veya alay amacıyla yazıldıysa buna tehzip denir.

Mısrayıazade (bağımsız mısra)	Bir şiire bağlı olmayan, tek satırlık şiirlere denir.	Hâlini bilmez perişanın perişan olmayan (Ahmet Paşa)
Mısrayıberceste / şah mısra	Vecize düzeyine yükselmiş mısralara denir.	O mâhiler ki derya içredir deryayı bilmezler (Hayali)
Mazmun	Mazmun; belli bir kavramı düşündürüp çağrıştıran, genellikle açık istiare ve telmih sanatlarından yararlanılarak oluşturulan klişeleşmiş (kalıplaşmış) kelimedir. Mazmun, modern şiirdeki imgenin divan şiirindeki karşılığı olarak da düşünülebilir.	yay, keman > sevgilinin kaşları kılıç > sevgilinin gamzesi, yan bakışı ok > sevgilinin kirpikleri gonca > sevgilinin ağzı lâl ya da şeker > sevgilinin dudağı inci > sevgilinin dişleri servi > sevgilinin boyu gül > sevgilinin yüzü sümbül, yılan ya da halka > sevgilinin saçı nergis > sevgilinin gözü mum > maşuk (âşık olunan, sevgili)

DİVAN ŞİİRİNDE TARZLAR VE ANLAYIŞLAR

TÜRKİİBASİT (BASİT TÜRKÇE) AKIMI 15 ve 16. yy.da görülmüştür. Türkçe sözcüklerle şiir yazan şairleri önemsemeyenlere, Türkçeyi kaba ve zevksiz bulanlara tepki olarak doğmuştur. Devrin büyük şairleri tarafından pek ilgi görmemiştir. Temsilcileri sanat güçlerini gösteren eser verememiştir. 15. yy. sonunda Aydınlı Visali'nin öncüsü olduğu bu akımın en güçlü temsilcileri, 16. yy. şairlerinden Edirneli Nazmi ve Tatavlalı Mahremi'dir. İlkeleri şu şekilde özetlenebilir: • Divan şiiri nazım biçimleri ve aruz ölçüsü kullanılsa da Türkçe sözcükleri kullanmak • Divan şiirindeki mazmunların (kalıplaşmış sözler) yerine halk şiirindeki mecaz, deyim ve benzetmeleri kullanmak • Arapça ve Farsça sözcüklerden olabildiğince kaçınmak	SEBKİHİNDİ AKIMI Sebkihindî; Hint tarzı, üslubu demektir. 17. yy.da Hindistan'a giden İranlı şairlerin açtığı bir çığıdır. Türk şairleri tarafından 17 ve 18. yy.da benimsenen bu akımın temsilcileri şunlardır: Neşati, Naili, Fehim, Şeyh Galip... Nef'i ve Nedim kısmen etkilenmişlerdir. Bu akımın ilkeleri şöyledir: • Anlamı derinleştirip kapalı ve girift hale getirmek (kısa ve özlü) • Geniş bir hayal gücüne yer vermek • Yeni mazmunlar kullanmak • Şiiri yaşamdan soyutlayıp tasavvuf ve derin acılara yönelmek • İnsan mantığını zorlayan abartılı ve hayalî bir anlatım yolu seçmek • Yeni sözcüklere ve tamlamalara başvurmak
HİKEMÎ ŞİİR AKIMI Nabi Ekolü de denilen bu akım; düşünceye ağırlık vererek okuyucuyu düşündürmeyi, aydınlatmayı amaçlar. 17. yy.da görülen bu akımın ilk ve en güçlü temsilcisi Nabi'dir. Nabi'den sonraki en önemli temsilcisi de Koca Ragıp Paşa'dır. Bu akımdan Tanzimat şairlerinden Ziya Paşa ve Namık Kemal de etkilenmiştir.	MAHALLÎLEŞME (YERLİLEŞME) AKIMI 16. yy.dan sonra görülmeye başlandı. Baki'nin ilk habercisi olduğu bu akımın en güçlü örneklerini 18. yy.da Nedim vermiş, 19. yy.da da Enderunlu Vasıf bu akımın sınırlarını genişletmiştir. Âşık tarzı Türk şiiri ile divan şiirinin birleşimi olarak görülebilir. Nedim bu akımın etkisiyle hece ölçüsünde türküyazar. Halk deyimleri, yaşamı ve dili bu akım sayesinde şiire yansır. Sadeliğe yakın bir Türkçe kullanır. İstanbul'un değişik semtleri, eğlenceleri, köşkleri gazel ve şarkı ve şehrengizlere yansır. Divan şiirinin soyut dünyasına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu akım Tanzimat sanatçıları da etkilemiştir.

DİVAN EDEBİYATINDA NAZIM BİÇİMLERİ VE TURLERİ

NAZIM BİÇİMLERİ

NAZIM TURLERİ

BEYİTLERLE YAZILANLAR

1. Gazel
2. Kaside
3. Mesnevi
4. Müstezat
5. Kıt'a

DÖRTLÜKLERLE YAZILANLAR

1. Rubai
2. Tuyuğ
3. Şarkı
4. Murabba

BENTLERLE YAZILANLAR

1. Terkibibent
2. Terciibent
3. Diğerleri

1. Tevhid
2. Münacaat
3. Naat
4. Methiye
5. Hicviye
6. Mersiye
7. Diğerleri

DİVAN EDEBİYATINDA NAZIM BİÇİMLERİ

BEYİTLERLE YAZILAN NAZIM BİÇİMLERİ

GAZEL

- Beyit sayısı 5 ila 15 arasında değişir.
- Divan edebiyatının en yaygın kullanılan nazım biçimidir.
- Gazelde başta aşk, sevgi, güzellik gibi lirik konular olmak üzere felsefi dinî ve öğretici konular işlenebilir. Konularına göre şu adları alır: âşıkâne, rindâne, şûhâne, hikemî...
- Nazım birimi beyittir. Kafiye düzeni: aa, ba, ca şeklindedir.
- Kaynağı Arap şiiiridir, genellikle gazelin beyitleri arasında konu bütünlüğü yoktur, her beyitte farklı bir konu işlenebilir.
- İç uyakların bulunduğu gazellere **musammat gazel** denir. Bu gazelleri oluşturan beyitler ortadan ikiye bölündüğünde abab, cccb, dddb şeklinde dörtlükler oluşur.
- Gazelde bütün beyitlerde aynı konu işleniyorsa **yekahenk**, bütün beyitler aynı söyleyiş güzelliğindeyse **yekavaz** gazel adını alır.
- Gazelin ilk beytine **matla** (doğuş yeri), son beytine **makta** (kesme yeri) denir. İlk beyitten sonraki beyte **hüsnimatla** (güzel başlangıç), son beyitten öncekine **hüsnimakta** (güzel bitiriş) denir. Gazelin en güzel beyti ise **beytülgazel** ya da **şah beyit** adıyla anılır. Şair, mahlasını (şairin takma adı) maktada ya da **hüsnimaktada** söyler.
- Fuzuli, Baki, Nedim, Necati, Şeyhülislam Yahya, Naili ve Şeyh Galip önemli gazel şairlerimizdir.

KASİDE	• Beyit sayısı genellikle 33 ila 99 arasındadır. • Birisini övmek ya da yermek için yazılır. • Kafiyeleşimi gazeldeki gibidir: aa, ba, ca, da... • <i>Su Kasidesi</i>, <i>Güneş Kasidesi</i> gibi redifine göre; tevhit, münacat, naat, methiye gibi de konularına göre isimlendirilir. • İlk beytine matla, son beytine makta, en güzel beytine beytülkasid, mahlâs beytine taç beyit denir. • En meşhur kaside şairleri şunlardır: Ahmet Paşa, Baki, Fuzuli, Nef'i, Nedim... KASİDENİN BÖLÜMLERİ 1. Nesib (Teşbib) Kasidenin başlangıç bölümüdür. Bu bölümde, bir tabiat tasviri yapılıp ya da sevgilinin özelliklerinin anlatılır. Bahar, kış, yaz, ramazan, bayram, gül, güneş, savaş, at veya bir güzel anlatılabilir. Kasideler bu bölümde işlenen konulara göre adlandırılır: ıydiye, ramazaniye... 2. Girizgâh Bir beyitten oluşur. Asıl konuya giriş yapmak üzere söylenir. 3. Methiye Bu bölümde, Allah, peygamber ya da kasidenin sunulduğu kişi övülür. Kasidenin asıl bölümüdür. Bu bölümde abartılı ve sanatlı bir övgü vardır. Birçok beyitten oluşur. 4. Tegazzül Her kasidede bulunmaz. Kasidenin içindeki gazeldir. Kasideyle aynı ölçüdedir. Tegazzül, 5-12 beyit arasında değişir. 5. Fahriye Şairin kendini övdüğü bölümdür. Abartılı bir dil kullanılır. 6. Dua Şairin, kaside yazdığı kişi için dua ettiği bölümdür.
KIT'A	Genelde 2 beyitten oluşur. 12 beyte kadar yazılanlar da vardır. • Dörtlük de denir. • Kafiye düzeni gazeldeki gibidir: xa-xa • Beyitler arasında anlam bütünlüğü vardır. • Değişik konularda yazılır: önemli bir düşünce, hikmet, nükte, eleştiri... • Genellikle mahlas kullanılmaz.
MÜSTEZAT	Gazelin özel biçimidir. • Konu bakımından gazelden farkı yoktur. • Sözcük anlamı "ziyadeleşmiş, artmış, çoğalmış" tır. • Uzun dizelere kısa bir dize ekleyerek yazılır. İki kısa dize de eklenebilir. • Uzun mısralara eklenen kısa mısralara ziyade denir. • Matla (doğuş) beyti yoktur.

MESNEVİ	• İran edebiyatından alınmıştır. • Her beytinin kendi arasında uyaklı olması yazma kolaylığı sağlar: aa bb cc dd ee ... • Divan edebiyatının en uzun nazım şeklidir. Beyit sayısı sınırsızdır, 25.000'e kadar çıkan mesneviler vardır. • Halk hikâyeleri, felsefi konular, aşk hikâyeleri, savaşlar, dinî ve konuların işlendiği mesnevi, romanın ve öykünün işlevini görmüştür. • Beyitler arasında anlamca bağlılık vardır. • Mesnevi şu bölümlerden oluşur: Dibace: Mesnevinin ön sözüdür, manzum veya mensur olabilir. Tevhit: Allah'ın birliği ve bütünlüğü anlatılır. Münacat: Allah'a yalvarış ve yakarışlarda bulunulur. Naat: Hz. Muhammed (SAV) övülür. Miraciye: Miraç olayı anlatılır. Medhiçiharyârîgüzîn: Dört halife ve devrin büyükleri övülebilir. Medhiye: Mesnevinin sunulacağı kişiye övgüler yapılır. Sebebitelif: Mesnevinin yazılış nedeni belirtilir. Ağâzıdâstan: Mesnevinin asıl konusunun bulunduğu bölümdür. Hatime: Mesnevinin bittiğini belirten son sözdür. • Divan şiirinde beş mesneviden oluşan eserler grubuna hamse denir. • Ali Şir Nevai (ilk hamse sahibi) Mevlana, Fuzuli, Şeyhi, Taşlıcalı Yahya, Nabi ve Şeyh-Galip önemli hamse şairlerimizdir. • Mesnevide işlenen konular şunlardır: Aşk: Leyla ve Mecnun, Hüsrev ve Şirin, Yusuf ve Züleyha Din ve Tasavvuf: Mesnevi (Mevlana) Mevlit (Vesiletü'n Necat - Süleyman Çelebi) Öğretici: Kutadgu Bilig (Türkçe ilk mesnevi) Hayriyye (Nabi) Evlenme, Sünnet Töreni: Surname (Vehbi) Destan: Şehnâme (Firdevsi) Eleştiri: Harnâme (Şeyhi)
----------------	--

DÖRTLÜKLERLE YAZILAN NAZIM BİÇİMLERİ

RUBAI	• İran edebiyatından alınmış nazım biçimidir. • Tek dörtlükten oluşur. Kafiye şeması şöyledir: aaxa • Kendine özgü aruz ölçüleriyle yazılır. • Felsefi, tasavvufi, aşk gibi konuları özlü bir biçimde işleyen nazım biçimidir. • Halk şiirindeki maniye benzer. • Bu şiirlerde, az sözle çok şey söylemek esastır. • Rubailer genellikle mahlassız şiirlerdir. • Divanlarının sonunda rubaiyat başlığı altında sıralanırlar. • Bu nazım biçiminin en önemli şairi Ömer Hayyam; Mevlana, Azmizade Haleti, Nabi, Nedim, Yahya Kemal Beyatlı ve Arif Nihat Asya önemli rubai şairleridir.
--------------	--

TUYUĞ	• Tuyuğ, divan şiirine Türklerin kazandırdığı bir (millî) nazım biçimidir. • Halk şiirindeki maninin karşılığı da denebilir. Tek bir dörtlükten oluşur. • Aruzun özel bir kalıbıyla yazılır. Tuyuğun kafiye şeması rubaideki gibidir: aaxa • Rubaide işlenen konular tuyuğda da işlenir. • Manide olduğu gibi cinaslı uyak kullanılır. • Halk şiirinde 11'li kalıpla söylenen mani biçimindeki şiirlere de tuyuğ denir. • 16. yy.dan sonra hemen hemen hiç tuyuğ yazılmamıştır. • Daha çok Azerbaycan ve Çağatay edebiyatlarında rastlanan tuyuğun en önemli şairleri Kadı Burhaneddin, Nesimi ve Ali Şir Nevai'dir.
ŞARKI	• Divan şiirine Türklerin kazandırdığı bir (millî) nazım şeklidir. • Aşk ve güzellik gibi lirik konularda yazılır. • Bestelenmek üzere yazıldığı için bent sayısı azdır. Genellikle 3 - 5 arasındadır. • Tekrarlanan dizelere nakarat denir. • Bendin son dizesi tekrarlanırsa buna murabbaimütekerrir denir. • Kafiye düzeni murabbaya benzer ve ilk bentte değişiklik gösterebilir: aAaA, aaaA, bbbA, cccA...(Büyük A'lar aynı dizede nakaratı gösterir.) şeklinde kafiyelenir. • Şarkılarda her bendin üçüncü dizesine miyan ya da miyanhane adı verilir. • Nazım birimi, kafiye şeması bakımından koşmaya benzer. • Bu nazım biçimin en önemli şairleri şunlardır: Nedim, Enderunlu Vâsıf, Yahya Kemal Beyatlı...
MURABBA	• Dörder dizelik bentlerden oluşan nazım biçimidir. • Murabbalarda bent sayısı 3 - 7 arasında değişir. • Aruzun her ölçüsüyle yazılabilir. • Özellikle felsefi konular ve aşk olmak üzere her konuda yazılabilir. • Nazım biçimi şu şekildedir: aaaa, bbba, ccca, ... ya da bbba, ccca, ddda... • Bazen dördüncü mısralar nakarat olabilir. • Bu türün en önemli şairleri şunlardır: Namık Kemal, Nedim, Fuzuli...

BENTLERLE YAZILAN NAZIM BİÇİMLERİ

TERKİBİBENT	- Bentlerle kurulan uzun bir nazım biçimidir. - En az 5, en fazla 10 bentten oluşur. - Her bent 5 ila 10 beyit arasında değişir. - Genellikle dinî, felsefi ve sosyal yaşamla ilgili eleştiri ve önerilere yer verilir. Toplum aydınlatılma çabasıdır. - Her bendin (terkibhane, kıta) sonunda vasıta beyti denen bir beyit vardır. - Vasıta beyitleri her bendin sonunda değişir ve bunlar kendi aralarında uyaklanır. - Bentlerin kafiyeleşmesi genelde gazeldeki gibidir: - aa xa xa xa xa bb (v) - cc xc xc xc xc dd (v) ya da aa aa aa aa aa bb - cc cc cc cc cc dd... - Türk edebiyatında Baki Kanunî Mersiyesi, Bağdatlı Ruhi ve Ziya Paşa bu alanda en ünlü şairlerimizdir.
TERCİİBENT	- Biçim ve uyak bakımından terkibibende benzese de konusu ve vasıta beyitleri yönüyle terkibibentten ayrılır. - Vasıta beyitleri her bendin sonunda aynen tekrarlanır: - aa xa xa xa xa bb cc xc xc xc xc dd ... ya da (aa aa aa aa aa bb cc cc cc cc cc dd...) - Her bend terciihane ve vasıta olmak üzere ikiye ayrılır. - Dinî konuların işlendiği terciibentte genellikle Allah'ın kudreti, evrenin sonsuzluğu, doğanın ve yaşamın karşılıkları gibi konular işlenir. - Terkibibendten daha zor yazılan bu nazım biçiminin en güzel örneğini Ziya Paşa vermiştir.
DİĞERLERİ	Üç Dizelik Bentler: Müselles
	Dört Dizelik Bentler: Terbi, Tastir
	Beş Dizelik Bentler: Muhammes, Tahmis, Tardiyye
	Altı Dizelik Bentler: Müseddes, Tesdis
	Yedi Dizelik Bentler: Müsebba, Tesbi
	Sekiz Dizelik Bentler: Müsemmen, Tesmin
	Dokuz Dizelik Bentler: Mütessa, Tetsi
	On Dizelik Bentler: Muasser, Ta'sir

DİVAN EDEBİYATI NAZIM TÜRLERİ

MÜNACAT: Allah'a yalvarıp yakarmak için yazılır.

TEVHİD: Allah'ın birliğini anlatmak için yazılır.

NAAT: Hz. Muhammed'i övmek için yazılır.

MEDHİYE: Devrin büyüklerini (han, vezir...) övmek için yazılır.

HİCVİYE: Bir kimseyi yermek amacıyla yazılır.

MERSİYE: Bir kimsenin ölümü üzerine yazılır.

DİĞERLERİ: Bahariye, ıydiye, sayfiye, ramazaniye...

13. YÜZYIL DİVAN ŞAİRLERİ

Hoca Dehhani

Bilinen ilk divan şairidir. Din dışı konularda ve lirik tarzda şiirler yazmıştır. Şiirlerinin en önemli teması aşktır. Anadolu'ya Horasan'dan gelmiştir. İran edebiyatı etkisiyle din dışı şiirler yazmıştır. Farsça bir *Selçuk Şehnâmesi* yazdığı da söylenir.

Eserleri

Divan

Selçuk Şehnâmesi: (Selçuklu Sultanı III. Alaattin Keykubat'ın buyruğuyla)

Mevlana Celaleddin Rumi (1207-1273)

Tasavvuf edebiyatının yüzyıllarca etkili olmuş en önemli isimlerindendir. Anlayış ve kurallarıyla yeni bir tarikatın (Mevlevilik) temellerini atmıştır. Belh'te doğan Mevlana, mutasavvıf olan babası Bahaeddin Çelebi'nin Konya'ya göç etmesiyle burada yaşamıştır. Dönemin âlimlerinden dersler almış, gizemli kişiliğiyle bilinen ve bir sûfî olan Şems-i Tebrizi'nin etkisiyle tasavvufa yönelmiştir. Mevlana; Allah aşkını, insanın ona ulaşması gerektiğini, evrensel ahengin ancak coşkun bir kalple yakalanabileceğini dile getirmiştir. Tüm varlığı, tüm insanları kapsayıcı engin hoş görüşü sayesinde Müslüman olmayan aydınlar ve kişilerce de ilgi görmüştür, günümüzde de etkisi sürmektedir. Eserlerini -birkaç Türkçe beyit hariç-Farsça yazmıştır.

Eserleri

Mesnevî: 26.000 beyitlik bu mesnevi en önemli eseridir. Farsça yazılmıştır.

Divân-ı Kebir: (Farsça şiirlerinden oluşan)

Sultan Veled (1224-1312)

Mevlana'nın oğludur. Mevlevîlik tarikatının kurucusudur. Mevlevîliğin yayılması için çalışmıştır. Eserlerini Farsça yazan şair, Türkçe şiirler de yazmıştır. Tasavvuf esaslarını yaymak için sade Türkçeyle yazdığı şiirleri önemlidir.

Eserleri

Divan: 13.335 beyittir, gazellerin çoğu Mevlana'nın gazellerine nazire olarak yazılmıştır.

Velednâme: Üç mesnevisinin ilkidir. En önemli eseridir. *İbtidânâme* adıyla da anılmıştır.

Rebâbnâme: 8124 beyitten oluşan eserde Mevlana ve Şems ile ilgili bilgiler de mevcuttur.

İntihânâme: Mukaddimesinde Mevlana yolu, Şems ve sema ile ilgili bilgiler vardır. 8313 beyittir.

14. YÜZYIL DİVAN ŞAİRLERİ

Şeyyad Hamza

Dinî ve tasavvufî şiirler yazmıştır. Lirik şiirleriyle tanınmıştır. Yunus tarzı şiirin habercisi olmuştur. Hem aruz hem de heceyle yazmıştır. Eserleri 13 yy. Türkçesini göstermesi bakımından önemlidir. Gazel, kaside, mesnevi tarzında şiirleri vardır.

Eserleri

Yusuf u Züleyha: Divan edebiyatının ilk **Yusuf u Züleyha** mesnevisidir.

Gülşehri (1250-1335)

Farsça ve Arapça öğrenmiş ancak o; Türkçe yazmış, Türkçe söylemiştir. Ahi Evran'ın ölümünden sonra Ahilik postuna oturmuş, tekkesinde Mevlevilik'i yaymaya çalışmıştır. Gülşehri, Anadolu Selçuklu Devleti'nin son devirlerinde Sultan Veled, Yunus Emre, Âşık Paşa gibi Türkçe yazıp Türkçe söyleyen ozanlarımız arasındadır. Özellikle **Mantık'ut-Tayr** adlı eseriyle tanınır.

Eserleri

Şiir: 7 gazel

Mantık'ut-Tayr: Feridun Attar'dan (Farsçadan) çevirdiği mesnevidir. Bu eserin aslına sadık kalmamış; *Kelile ve Dimne*'den ve *Mesnevî*'den de ilaveler yapmıştır. Gülşehri, bu eserinde Türk diline hayrandır. Türkçenin Farsça ve Arapçadan üstün, tatlı bir uyuşumu olduğunu, bunu belirlemek için de bu eseri yazdığını söyler.

Feleknâme: Farsça mesnevidir.

Kadı Burhaneddin (1344-1398)

Babasından ve devrin büyük âlimlerinden ders alır. Eretnaoğulları'na kadı sonra vezir olur. 1381'de Sivas'ta tahta çıkar. 18 yıllık sultanlığı savaşlarla geçer. Arapça, Farsça, Türkçe şiirler de yazmıştır. Şiirlerinin çoğunu aruz, bir kısmı da heceyledir. Şiirlerini ise Azerbaycan Türkçesiyle yazar. Tuyuğ ve gazelleriyle tanınır. "**Tuyuğ**" nazım biçiminin en önemli temsilcisidir.

Eserleri

Divan: Türkçe

Ahmedi (1334? - 1413)

Bilim insanı (astronomi, tıp geometri, fıkıh, hadis...) olarak yetiştiği halde şair ve hoşsohbet kişiliğiyle tanınmıştır. Devrinin en çok eser veren şairlerindendir. Divan şiirinin ilk başarılı şairi kabul edilir. Söz sanatlarını ve halk dilini çok ince bir zevkle kullanmıştır. Din dışı (tasavvuf dışı) lirik şiirleriyle meşhur olan şair, tasavvufî şiirler de yazmıştır.

Eserleri

Divan

İskendernâme: Mesnevi; edebiyat ve bilim tarihi açısından önemli, din, tıp, siyaset, ahlak, astronomi konularını içeren bilimsel bir eserdir.

Cemşid ü Hurşit: Mesnevi

Seyyid Nesimi (?-1404?)

Azerbaycan sahasında yetişmiş bir şairdir ve dili oldukça sadedir. Tasavvufi ve lirik şiirleriyle meşhurdur. İran'da "Hurufilik" tarikatının savunucularından olan şair, Halep'te bu inancı yüzünden derisi yüzölerek öldürülmüştür. Divan şiiri nazım biçimleri yanı sıra yazdığı tuyuğlarla da meşhur olmuştur. Sonraki şairleri özellikle Bektaşî şairleri etkilemiştir. Hurufilik: Her şeyi harflerle açıklamaya çalışan bir tarikattır.

Eserleri

Divan: Türkçe

Divan: Farsça

Âşık Paşa (1272-1333)

Yunus Emre'nin etkisi görülen şair, hem hece hem de aruz veznini kullanır. Âşık Paşa *Garipname*'yi bilinçli olarak Türkçe yazmış, edebî dilin Türkçe olması konusunda gayret göstermiştir. Anadolu Türkleri arasında tarikat şeyhi olarak tasavvufu yaymak için çalışmıştır. Mevlana'nın *Mesnevi*'de amaçladığını, Türkçe yazdığı *Garipnâme* adlı mesnevide yapmıştır.

Eserleri

Garipname: Türklere tasavvufu öğretmek amacıyla yazılmış bir mesnevidir.

15. YÜZYIL DİVAN ŞAİRLERİ**Ali Şir Nevai (1441-1501)**

Büyük bir devlet adamı ve büyük bir edebiyatçıdır. Çağatay edebiyatının en önemli şairidir. 30'a yakın eser vermiş önemli bir şairdir. Düzyazı türünde eserleri de vardır. Bilinçli bir dil milliyetçisidir. Birçok divan şairini etkilemiştir. Türk edebiyatında "hamse"(beş mesnevi) sahibi ilk şairdir. Sultan Hüseyin Baykara'nın okul arkadaşı olan şair, onun vezirliğini de yapmıştır.

Eserleri

Muhakemetül-Lûgateyn (Farsça): Türkçe ile Farsçayı karşılaştırarak Türkçeyi üstün tutmuştur. Eseri, o dönemde Türkçenin ikinci plâna itilmesine tepki olarak ve yeni yetişen şairlere Türkçenin de üstün bir şiir dili olduğunu kanıtlamak için yazmıştır.

Divan: 3'ü Türkçe 1'i Farsça olmak üzere 4 adet

Mecalisü'n-Nefais: İlk şairler tezkiresi

Şeyhi (?-1431?)

Asıl mesleği hekimlik olan şairin adı Sinan'dır. İran'da tasavvuf ve tıp eğitimi almıştır. Şeyhi, Anadolu'da divan edebiyatının kurucularından sayılır. Kuvvetli bir tasavvuf kültürü aldığı hâlde tasavvuf dışı şiirler de yazmıştır. Gazelleri ile de bilinen şair asıl şöhretini mesnevisiyle sağlamıştır. Türkçe, bütün incelikleriyle onun elinde edebî bir dil haline gelmiştir.

Eserleri**Hüsrev ü Şirin:** Mesnevi

Harnâme: 126 beyitlik kısa bir mesnevidir. Şair, Çelebi Sultan Mehmet'i tedavi etmiş ve buna karşılık ona Tokuzlu köyü tımar olarak verilmiş ancak bu tımarın eski sahipleri tarafından soyulmuş, bundan çok etkilenip ünlü mesnevisi *Harnâme*'yi yazmıştır. *Harnâme* olmayacak umutlara kapılan, sonunda elindekileri de yitiren kişileri yermek için yazılmış bir hicivdir.

Ahmet Paşa (?- 1497)

“Şairler sultanı” ünvanı almış, büyük bir şairdir. Fatih'in sohbet arkadaşı, veziri ve hocasıdır. Bir zaman Fatih'le arası açılan şair, “**kerem**” **redifli kasidesiyle** idamdan kurtulmuştur. Zarif ve nüktedan biridir. Beğendiği şiirlere çok güzel nazireler yazmıştır. Türkçeyi bilinçli, iyi ve ölçülü bir şekilde kullanır. Şiir içinde düşürdüğü tarihlerle (ebced hesabı) bu işi sanat hâline getirir. Şiirleriyle birçok şairi etkilemiştir. Din dışı konularda eser vermiştir. Tek eseri *Divan*'ıdır.

Necati Bey (? -1509)

Kastomonu'da nakkaşlık yaparken yazdığı şiirlerle tanınır. Ünü saraya kadar ulaşınca Fatih Sultan Mehmet tarafından saraya alınıp kâtiplik görevine getirilir. İçten ve duygu yüklü gazelleri meşhurdur. Eğitim seviyesi çok yüksek olmayan şair sade halk Türkçesiyle şiirler yazmıştır. Şiirlerinde, deyim ve atasözlerinden yararlanmıştır. Dili yönüyle kendinden sonraki Fuzuli ve Baki gibi büyük şairleri etkilemiştir. Tek eseri *Divan*'ıdır.

Süleyman Çelebi (1351-1422)

İyi bir eğitim almıştır. Bursa Ulu Camii'nin başıamlığına getirilmiştir. İranlı bir vâizin Hz. Muhammed ile Hz. İsa arasında bir farkın olmadığını iddia etmesi üzerine **Vesilet-ün-Necât**'ı yazar. **Mevlid** adıyla da bilinen eser, günümüzde de büyük bir ilgiyle okunmakta/dinlenilmektedir.

16. YÜZYIL DİVAN ŞAİRLERİ**Baki (1526-1600)**

Babası Fatih Camii müezzinlerindendir. İyi bir eğitim alıp müderris olan Baki, Kanuni devrinde saraya girmiş; kadılık, kazaskerlik gibi görevlerde bulunmuş; çok istemesine rağmen “Şeyhülislam” olamamıştır. Sultanüşşuara (şairlerin sultanı) olarak anılır. Dünya zevkini, hayattan kâm almayı prensip edinmiştir. Şiirlerinde tasavvufa hiç yer vermeyip aşk, tabiat, zevk, eğlence, neşe, devrin zenginliği gibi konuları işler. Sözcük seçiminde titiz davranıp söyleyiş güzelliğine önem vermiştir. Ses ahengini sağlamıştır. Şiirin iç ve dış yapısında Kanuni devrinin ihtişamını duyurmuştur. Halk söyleyişlerine yer vermiş, temiz bir dil kullanmıştır. Söz sanatlarını da başarıyla kullanmıştır. Kendinden sonraki şairleri etkilemiştir.

Eserleri

Rindane gazelleri ve **Kanuni Mersiyesi** meşhurdur.

Fuzuli (1495-1556)

Kerbelâ'da (Bağdat) yaşamış, türbedarlık yapmıştır. İyi bir eğitim görmüş, Arapça ve Farsçayı öğrenmiştir. Yaşamı sıkıntılar içinde geçmiştir. Din alanında, mantık ve matematik gibi bilimsel konularda kendini yetiştirmiştir. İlimsiz şiiri temelsiz duvara benzetir. Eserlerini Azerbaycan şivesiyle yazmıştır. Divan şiirinin en büyük ve en lirik şairi kabul edilir. Şiirlerinde tasavvuf, aşk ve ıstırapı işleyen şair, rindane gazelleriyle meşhurdur. Mecazi aşkı bırakıp hakiki aşkın peşine düşer. Aşk acısından hoşnut olup derdinin dermanının dert olduğunu söyler, vuslatı istemez. Tekke ve divan şairleri kadar halk şairlerini de etkilemiştir.

Eserleri

Divan: Fuzuli Divanı, Türkçe Divan, Farsça Divan

Leyla vü Mecnun: Türk edebiyatının en meşhur mesnevisidir.

Bağdatlı Ruhi (?- 1605)

Tasavvufa şiirlerinde yer vermiştir. Fuzulî'nin etkisinde kalmıştır. Gazel ve kasidelerinde rindane ve âşıkane bir hava vardır. Dili sade ve gösterişten uzaktır. Sosyal aksaklıkları işleyen terakibent en önemli eseridir. Bu esere Ziya Paşa, Muallim Naci gibi birçok şair tarafından nazire yazılmıştır.

Eserleri

Ruhî Divanı, gazeller, kasideler, **Terkib-i Bent**

Taşlıcalı Yahya (?-1582)

Mesnevileriyle tanınır, divan edebiyatında hamse sahibi sanatçılardandır. Kanuni Sultan Süleyman'ın, büyük oğlu Şehzade Mustafa'yı idam ettirmesi üzerine hem padişahı hem de Rüstem Paşa'yı usta bir dille hicvettiği ve terakibent biçiminde yazdığı **Şehzade Mustafa Mersiyesi** ünlüdür.

16. YÜZYIL DİVAN ŞAİRLERİ**Nef'i (1575-1633)**

İyi bir medrese eğitimi alır, Arapça ve Farsça öğrenir. İstanbul'da çeşitli devlet görevlerinde bulunur ancak hicivleri nedeniyle hiçbirinde tutunamaz. Sert kişiliği, onu çağının en büyük hicivcisi yapmıştır. Zamanın vezirlerinden Bayram Paşa'yı hatta IV. Murat'ı hicveden şiirleri hayatına mal olmuştur. Hicvin ve kasidenin en büyük şairidir. Överken göklere çıkaran, yerince de yerin dibine batıran abartılı bir üslubu vardır. Sağlam bir tekniği, ağır bir dili, cesur bir söyleyişi vardır. Şiirde sözün gücüne, söyleyiş ve ses unsuruna önem verir.

Eserleri

Türkçe Divan, Farsça Divan, Siham-ı Kaza (Kader Okları): Hicivlerini topladığı eseridir.

Nabi (1642-1712)

İyi bir öğrenim görmüştür. Divan şiirine öğretici bir boyut kazandırmıştır. Atasözlerinden ve hikmetli sözlerden yararlanmıştır. Yaşadığı altı padişah devrinin sosyal zaafalarını görmüş, toplumcu bir şair duyarlılığıyla çağın aksaklıklarını sade ve ince bir dille yermiştir. Halkın ruh hâline tercüman olan toplum hayat ve psikolojisine bağlı hâkimane (didaktik) gazeller yazmıştır. Nabî ekolü olarak da bilinen hikemî şiirin öncüsü ve en kuvvetli temsilcisi olmuş ve birçok şairi etkilemiştir. Hakîmane gazelleri önemlidir. Sanatta açıklık taraftarı olan şair, güzelden çok doğrunun peşine düşmüştür.

Eserleri***Türkçe Divan***

Mesnevi: *Hayriyye* (dinî ve ahlaki öğütler), *Hayrâbâd*, *Tuhfetül Haremeyn...*

18. YÜZYIL DİVAN ŞAİRLERİ**Nedim (1680-1730)**

İstanbullu şairlerimizdendir. İyi bir medrese eğitimi almıştır. Şiirleriyle devlet büyüklerinin ve özellikle de III. Ahmed'in takdirini kazanmıştır. Patrona Halil İsyanı sırasında ölmüştür. Nedim, İstanbul'un eğlence dünyasının ve Lale Devri'nin güzelliklerinin şairi olarak yaşamış ve yaşadıklarını şiirleştirmiştir. Dinî konulara hiç yer vermemiştir. Halk ruhunu, deyimlerini, zevkini, coşkusunu, İstanbul'u ve İstanbul Türkçesini şiirlerine yansıtan şairin; yalın, açık, musikili ve akıcı bir dili vardır. Gazel şairi olan Nedim **şarkı**da da en önemli isimdir. Söz sanatlarını başarıyla kullanıp dilde ve nazım biçimlerinde yenilikler denemiştir. Divan edebiyatının katı kurallarının dışına çıkarak **mahallîleşme** cereyanını başlatmıştır. Hece ölçüsüyle bir türkü de yazmıştır. Birçok şairi etkilemiştir.

Eserleri

Sahaifü'l Ahbar, *Aynî Tarihi*, *Nedim Divanı*

Şeyh Galip (1757-1799)

Galata Mevlevihanesi şeyhliğini sekiz yıl yürütmüştür. Çok genç yaşta güçlü bir şair ve geniş kültürlü bir aydın olarak tanınır. Henüz 24 yaşındayken divan sahibi olan şair, 26 yaşlarında Türk edebiyatında mesnevi türünün en başarılı örneklerinden biri sayılan **Hüsn ü Aşk** adlı eserini tamamlamıştır. Hayal gücünün zenginliği ve hayallerinin özgünlüğüyle diğer divan şairlerinden ayrılır. Divan edebiyatının son büyük üstadıdır. **Sebkihindî** tarzının temsilcisidir. Dili süslü, musikili ve ağırdır.

Eserleri

Hüsn ü Aşk: Tasavvuf sembolleriyle örülü "alegorik" bir mesnevidir. Devir nazariyesini, Allah aşkını, tarikat felsefesini bu eserinde işlemiştir. Hüsnümutlak olan Allah'ı ve onun güzelliğini bulma yolundaki aşığın başına gelebilecekleri anlatmıştır.

19. YÜZYIL DİVAN ŞAİRLERİ

Keçecizade İzzet Molla (1785-1829)

Divan şiirinin Tanzimat'tan önceki son üstadıdır. Edebî kültürü çok güçlüdür. Nef'i, Nedim ve Şeyh Galib ve Fuzulî'nin etkileri görülür. Kasidede, gazelde ve mesnevide çok başarılı örnekler verdi. Hece vezniyle bazı türküler de yazmıştır.

Eserleri

Mihnet-i Keşan, Gülşen-i Aşk (mesnevi)

Enderunlu Vasıf (1759 – 1810)

Zamanının çok okunmuş, çok sevilmiş bir şairidir. Halk söyleyişlerini hatta kadınlara özgü dili kullanmıştır. Eski kuralların dışına çıkıp yenilikleri denemeye çalışmıştır. İstanbul'un halk ağzıyla yazdığı birçok şarkısı bestelenmiştir. Şairin şiirleri teknik olarak kusurludur.

Eserleri

Divan, Defter-i Aşk, Hübannâme, Zenannâme, Çenginâme

TANZİMAT DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİ (1860-1896)

Tanzimat Dönemi Türk edebiyatı, Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatının ilk devresidir. Tanzimat edebiyatı 1860 yılında Şinasi ve Agâh Efendi'nin ilk Türkçe özel gazete olan **Tercüman-ı Ahvâl**'i çıkarmasıyla başlar.

Tanzimat edebiyatı adını Mustafa Reşit Paşa tarafından 3 Kasım 1839'da ilan edilen ve Gülhane Hattı Hümayunu adıyla da bilinen **Tanzimat Fermanı**'ndan alır.

Tanzimat edebiyatı, Tanzimat Birinci Dönem (1860-1876) ve Tanzimat İkinci Dönem (1876-1896) olmak üzere iki döneme ayrılır.

TANZİMAT BİRİNCİ DÖNEM	TANZİMAT İKİNCİ DÖNEM
Tanzimat sanatçıları birinci dönemde "Sanat toplum içindir." düşüncesi benimsenmiştir.	Bu dönemde şiirde "Sanat sanat içindir." anlayışı benimsenmiştir.
Toplumsal konulara yer vermişlerdir.	Bireysel konular ön plana çıkmıştır.
Vatan, millet, hürriyet, özgürlük, eşitlik, adalet ilk defa bu dönemde şiire konu olmuştur.	İkinci dönemde "zerreden küreye her güzel şeyin şiir olması" düşüncesini ortaya atan Recaizade Mahmut Ekrem'in öncülüğünde şiirin konusu genişletilmiştir.
Divan şiirindeki "Kafiye göz içindir." anlayışı yerine "Kafiye kulak içindir." görüşü benimsenmiştir.	Göz için uyak mı, kulak için uyak mı tartışması Recaizade Mahmut Ekrem - Muallim Naci ile onların taraftarları arasında başlamıştır.
Aruz şiire hâkim olan temel ölçü olmuştur. Hece ölçüsü bu dönemde ilk denemeler şeklinde görülmüştür.	Şiirde ağırlıkla aruz ölçüsü kullanılmıştır. Heceyle yazılan şiirler az da olsa vardır.
Şiirin konusunda değişiklikler yapılmasına rağmen biçimsel olarak divan şiirine bağlı kalınmıştır. Nazım birimi divan edebiyatında olduğu gibi çoğunlukla "beyit" tir. Gazel, kaside, murabba, terakib-i bend gibi divan edebiyatının nazım şekilleri kullanılmıştır.	Farklı nazım birimlerini ve yeni nazım biçimleri kullanılmıştır.
Şiirde sade bir dil amaçlanmış ancak istenen başarıya ulaşılamamıştır.	Birinci dönemden daha ağır bir dil anlayışı vardır.
Şiirdeki en köklü değişiklik, Namık Kemal'in yazdığı Hürriyet Kasidesi 'nde kasidenin bölümlerinin kaldırılıp direkt olarak konuya giriş yapılmasıdır. Şinasi de mesnevi uyak (aa, bb, cc, dd...) şekliyle kaside yazarak bir yenilik getirmiştir.	Edebiyatımızın ilk metafizik şiiri Makber ile ilk pastoral şiirimiz olan Sahra , bu dönemde Abdülhak Hamit Tarhan tarafından yazılmıştır.
Divan şiirindeki "parça bütünlüğü" bir kenara bırakılmış ve "konu bütünlüğü" esas alınmıştır.	"Parça bütünlüğü" yerine bu dönemde "konu bütünlüğü" esas alınmıştır.
Şiirde romantizm akımı etkili olmuştur.	Şiirde romantizm akımı etkili olmuştur.
Divan edebiyatında şiirlerin nazım şeklinin adıyla anılması bir kenara bırakılmıştır. Şiirlere ayrı bir başlık verilmesi ilk defa Tanzimat Dönemi'nde gerçekleşmiştir.	Divan edebiyatında şiirlerin nazım şeklinin adıyla anılması bir kenara bırakılmıştır. Şiirlere ayrı bir başlık verilmesi ilk defa Tanzimat Dönemi'nde gerçekleşmiştir.

Bu dönem; roman, tiyatro, anı, makale, eleştiri, hikâye gibi Batılı tarzdaki düzyazı türlerinin edebiyatımızda ilk defa yer aldığı bir dönemdir.	Toplumsal konular yerine bireysel konuların ön plana çıktığı bir dönemdir.
Bu dönem sanatçıları Batı kültürünü halka tanıtmaya çalışmışlar, yeniliklere ayak uyduran bir toplumun gelişeceğine inanmışlardır.	Bu dönem 1876 yılında başlamış, 1896 yılında son bularak yerini Servetifünun'a bırakmıştır.
İlk dönem sanatçıları sanat düşüncesinden daha çok fikir aşılama düşüncesiyle eser vermişlerdir. Bu dönemdeki bütün sanatçıların politik bir duruşu vardır.	Bu dönemde sanat eserleri bireyin kendi iç dünyasının dışavurumu şeklinde okuyucuyla buluşmuştur.
Sanatçılar yazdıkları eserleri gazeteler aracılığıyla halka sunmuşlardır. Gerek düşünce yazıları gerekse sanatsal yazılar gazeteyle halka ulaştırıldıkları için gazete "halkla aydınlar arasında iletişimi sağlayan" en önemli araç olmuştur.	Bu dönemde halka okuma fikrini aşılama düşüncesi kalmamış, sanat eserlerinde estetik kaygı ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla dergi gazetenin önüne geçmiştir.
Tanzimat edebiyatının temsilcileri tek bir türde eser veren sanatçılar değildir. Hepsini birden fazla türde eser vermiş çok yönlü kişilerdir.	Tanzimat edebiyatının temsilcileri sadece tek bir türde eser veren sanatçılardan değildir. Hepsini birden fazla türde eser vermiş çok yönlü kişilerdir.

TANZİMAT BİRİNCİ DÖNEM ŞAİRLERİ

Şinasi (1826-1871)

- Şinasi Batı uygarlığı etkisinde gelişen Türk edebiyatımızın kurucusudur.
- Batı'ya ait kavramları ilk defa o dile getirmiş ve Türk toplumuna yeni bir görüş verme amacını gütmüştür.
- Eserlerinin merkez noktası halktır ve "Sanat toplum içindir." anlayışındadır.
- Dili sadedir ve yazı dilini sadeleştirmeyi amaç edinmiş bir sanatçıdır. Halkı aydınlatmanın yolunun onun anlayacağı bir dille yazmak olduğunu ilk dile getiren odur.
- Şiirlerinde güzellik anlayışını daha çok, bir fikir etrafında bütüncül bir anlayışla okuyucuya sunmuş, şiirimize kompozisyon anlayışını o getirmiştir.
- Şinasi şiirlerine şekil bakımından pek bir yenilik getirmemiş, eski nazım şekillerini kullanmaya devam etmiştir.
- 1860 yılında Agah Efendi ile birlikte, **Tercüman-ı Ahval** adlı ilk özel gazeteyi, daha sonra 1862 yılında tek başına **Tasvir-i Efkâr**'ı çıkartarak Türk gazeteciliğinin öncüsü olmuştur.
- Klasisizm akımından etkilenmiş ve öğretici edebiyatı savunmuştur.
- Edebiyatımızda ilklerin sanatçısı olmuştur.

Eserleri:

Tercüme-i Manzume : Eser Batı edebiyatı şairlerinin şiirlerinin tercümesidir.

Müntehabat-ı Eş'ar : Şiirlerinden seçmeler.

Namık Kemal (1840-1888)

- Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatında, bir ideal uğruna sanatını kullanan ilk büyük şairdir.
- En gür sesli vatan şairimizdir. Coşkulu bir romantiktir.
- Eserlerinde toplumsal konuları, vatan, millet, hak, hürriyet kavramlarını işlemiştir. Onun için vatan sevgisi dünyevi her sevginin üstünde olmuştur.
- Sanat ona göre insanları uyandırmak ve topluma fayda sağlamak için bir araçtır. "Sanat toplum içindir." anlayışını benimsemiştir.

- İlk şiirlerinde biçim ve içeriğin eski olmasına rağmen sonraki şiirlerinde konuda değişikliklere gitmiş ve çok sonraları biçimsel yenilikler de yapmıştır.
- **Hürriyet Kasidesi** ile ilk defa kasidenin bölümlerini kaldırmış, bu anlamda edebiyatımıza bir yenilik getirmiştir.
- Sade dili kullanan sanatçı, halka halkın diliyle seslenmeyi amaç edinenler içinde en başarılı olandır. Dil milliyetçiliğini bizzat eserlerinde de uygulamaya koymuştur.
- Hece ölçüsünü yazılarında savunmasına rağmen, birkaç şiiri dışında bütün şiirlerinde aruz ölçüsünü kullanmıştır.
- Tiyatroyu çok önemsemiş, "Tiyatro bir eğlencedir, fakat eğlencenin en faydalısıdır." demiştir. Batılı anlamda oynanan ilk Türk tiyatrosu **Vatan Yahut Silistre** 'yi yazmıştır.
- Edebiyatımızın ilk edebî romanı **İntibah** 'ı ve ilk tarihî romanı **Cezmi** 'yi kaleme almıştır.
- Şinasi'den sonra **Tasvir-i Efkâr** 'ı devam ettirmiş, **Hürriyet** ve **İbret** gazetelerini de çıkarmıştır.

Ziya Paşa (1825-1880)

- Tanzimat Dönemi'nin en çelişkide olan sanatçısıdır. Nesir ve nazım alanında çok ciddi düşünceleri olmasına rağmen, düşünceleriyle uygulamaları birbiri ile örtüşmemiştir.
- **Şiir ve İnşa** makalesinde yazı dilimizin halk dilini temel alması gerektiğini söylemiş ancak divan edebiyatı geleneğini sürdürmüştür. Eski edebiyatın yıkılmasına çalışırken **Harabat** adlı antolojisinin ön sözünde de divan edebiyatını, halk edebiyatı karşısında övmüştür. Bu antoloji sebebiyle Namık Kemal **Tahrib-i Harabat** 'ı kaleme almıştır.
- Şiirleri divan şiirinin devamı niteliğindedir. Biçimde eskiye bağlı olmasına rağmen içerikte yeniliklere gitmiştir.
- Şiirlerinde aruz ölçüsünü kullanmış, birkaç şiirinde heceyi de denemiştir.
- Batılılaşma yolundaki Türk şiirine düşünce ve fikri getirmiştir. Şiirlerinde çalıp çırpma, haksızlığa, zulme şiddetle karşı çıkmış; hikmetler, nasihatlerle süslediği didaktik örnekler vermiştir.
- Bağdatlı Ruhi'nin tesirinde kalmış, **terkibibend** ve **terciibend** yazmıştır. Özellikle **terkibibendi**, içinde barındırdığı hikmetler ve atasözü gibi dilden dile dolaşan mısralarıyla ölümsüz yapıtlar arasında gösterilmiştir.

Eserleri:

Zafername: Ali Paşa'yı hicvettiği ünlü kasidesidir.

Eş'ar-ı Ziya : Şiirleri

Harabat : Divan edebiyatı şairlerini anlattığı antoloji.

TANZİMAT İKİNCİ DÖNEM ŞAİRLERİ

Recaizade Mahmut Ekrem (1847-1914)

- Tanzimat ve Batı edebiyatı değerlerinin yerleşmesi için çalışmalar yapmıştır.
- Yenileşme hareketlerini genç nesle öğretmiş, Servetifünuncuların bir araya gelmesini sağlayarak bu topluluğun temelini atmıştır.
- "Göz için kafiye" yerine "kulak için kafiye" anlayışını benimsemiş ve bunu ilk defa bir cümle olarak kullanmıştır.
- "Sanat için sanat" ilkesini kabul etmiştir.

- "Her güzel şey şiidir." diyerek ilk defa şiirin konusunu genişletmiştir.
- Şiirlerini aruzla yazmıştır.
- Kullandığı dilde halk söyleyişlerinden, divan edebiyatındaki mahallîleşme cereyanından ve Fransız edebiyatından etkiler vardır.
- Devrinde "üstat" olarak anılmıştır.
- Romantizmin ve realizmin özellikleri eserlerinde kendini göstermektedir.
- Türk edebiyatının ilk realist romanı **Araba Sevdası** 'nı kaleme almıştır.
- Şiir, hikâye, roman, tiyatro, eleştiri, çeviri, anı gibi birçok türde eserler vermiştir.

Eserleri:

Şiir: *Nağme-i Seher, Yadigâr-ı Şebâb, Zemzeme* (Bu eserin ön sözünde yeni edebiyatı savunmuş, Muallim Naci bu esere Demdeme ile karşılık vermiştir.), *Pejmürde, Nijad Ekrem*

Abdülhak Hamit Tarhan (1852-1937)

- Modern Türk edebiyatımızın kurucularından kabul edilen sanatçı, devrinde "Şairi-i Azam" olarak anılmıştır.
- Görevi nedeniyle birçok yeri gezmiş olması sanatını etkilemiş, Doğu ve Batı arasında bir köprü olmuştur.
- Tiyatrolarını nesirle kaleme aldığı gibi, aruzla ve heceyle tiyatro yazmıştır.
- Romantik bir duyarlılığa sahip sanatçı "sanat için sanat" görüşünü benimsemiştir.
- Edebiyatımızın ilk pastoral şiiri **Sahra** 'yı kaleme almıştır.
- Divan şiirinin son kalıntıları yıkan sanatçı olarak anılmaktadır.
- Edebiyatımıza metafizik anlayışı getirmiştir.
- Ağır bir dil kullanmış, bu yönüyle Türk dilinin sadeleşmesi duraklama dönemine girmiştir.
- Kendini ve yakınındaki insanları yazdığı eserlere konu etmiştir.
- Heceyi çok az kullanan sanatçı, şiirlerini aruzla yazmıştır.
- En ünlü şiiri Beyrut'ta ölen karısı için yazdığı **Makber** 'dir.
- Tiyatroları oynanmak için değil, okunmak içindir ve sahne tekniğine uymamaktadır.
- Şiirlerinde aşk, tabiat, ölüm, metafizik konularını; tiyatrolarında ise eski uygarlıkları, günlük yaşamı, tarihi, bireysel konuları işlemiştir.

Eserleri:

Şiir: *Makber, Sahra, Ölü, Hacle, Divaneliklerim yahut Belde, Bir Sefilenin Hasbıhali, Bâlâ'dan Bir Ses, Validem, Tayflar Geçidi, Ruhlar, Garâm*

Muallim Naci (1850-1893)

- Türk şiirine yeni bir anlayış getiren Recaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit Tarhan ile eski - yeni tartışmasına girmesinden dolayı eski anlayışın en önemli kalemşoru olarak görülmüştür.
- Eski anlayışa bağlı kalmakla beraber Fransız edebiyatına uzak kalmamış, Batılı anlayışa uygun şiirler kaleme almış, tercümeler yapmıştır.
- Sanatının en önemli yönü şiirleridir. Eski anlayışı devam ettiren gelenekçi şiirlerinin yanında, yenilikler yabancı kalmadığı yeni tarz şiirleri de vardır.
- Aruzu Türkçeye başarıyla uygulamış, bu yönüyle Tevfik Fikret'i ve Mehmet Akif Ersoy'u etkilemiştir.

- Türkçeyi hatasız denebilecek kadar doğru bir şekilde kullanmış ve sade bir dili benimsemiştir. En düzgün, en pürüzsüz nesir örneklerini de Tanzimat Dönemi'nde o vermiştir.
- Edebiyatımızın ilk köy şiiri **Köylü Kızların Şarkısı**'nı o yazmıştır.
- Recaizade Mahmut Ekrem'in **Zemzeme**'sine karşı yazdığı **Demdeme** ile eski edebiyatın savunuculuğunu yapmıştır.

Eserleri:

Şiir: Ateşpare, Şerare, Fûrûzan, Yedigâr-ı Naci, Demdeme

SERVETİFÜNUN DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİ

Tanzimat'la başlayan edebî yenilik hareketi en önemli sonuçlarını Servetifünun yıllarında vermiştir. Servetifünun'u hazırlayan en önemli unsur Tanzimat edebiyatıdır.

Servetifünun, özellikle Tanzimat ikinci dönem sanatçılarının hazırladığı edebî ortam sonucunda doğmuştur. Özellikle Recaizade Mahmut Ekrem Servetifünuncuların bir araya gelmesini sağlayan en önemli kişi olmuştur.

Servet-i Fünun dergisi bu topluluğun oluşmasında en önemli yayın organıdır. Ahmet İhsan'ın çıkardığı bu dergi daha sonraları Tevfik Fikret'in yazı işleri müdürlüğü görevine getirilmesiyle yeni edebiyat taraftarlarının etrafında toplandıkları bir yayın olmuştur. 1901 yılında Hüseyin Cahit'in Fransızca'dan çevirdiği **Edebiyat ve Hukuk** adlı yazının yönetime muhalif düşünceler içermesi nedeniyle bu dergi kapatılmıştır.

Fransızca'yı küçük yaşlarda öğrenen bu topluluğun sanatçıları Batı kaynaklarından beslenmiş ve bu durum Servetifünun anlayışının ortaya çıkmasında en önemli özelliklerden olmuştur.

1896 yılında Hasan Asaf adlı bir gencin abes ve muktebes kelimeleri arasında oluşturduğu kafiye, eski şiir taraftarlarının şiddetle karşı çıkmasıyla büyük tartışmalar başlamıştır. Osmanlıca "abes" kelimesinin sonunda "peltek se" "muktebes" sözcüğünün sonunda ise "sin" harfinin bulunması nedeniyle göz için kafiye savunun eski edebiyat yanlıları bu iki kelime arasında kafiye olamayacağını dile getirmişlerdir. Recaizade Mahmut Ekrem'in "kafiyenin kulak için olduğu" düşüncesini referans gösteren Hasan Asaf, büyük tartışmalara yol açmıştır. Bu olay eski-yeni tartışmasının artık gazete ve dergi sayfalarına taşınan sistemli bir tartışma olduğunu göstermiş ve yeni edebiyatı savunan Servetifünuncuların bir araya gelmesine yardım etmiştir.

Servetifünun edebiyatçılarının iyi bir eğitim almaları ve yabancı dildeki eserleri okuyabilmeleri bu topluluğun oluşmasında ve yeni edebiyat anlayışının ortaya çıkmasında önemli etkenlerden olmuştur.

1896'ya gelinceye kadar Tanzimat yazarlarının çoğunun hayatını kaybetmesi nedeniyle edebiyat hayatında büyük bir boşluk doğmuştur. Böyle bir boşluğun olması Servetifünun'un ortaya çıkmasını hızlandırmıştır.

"Sanat sanat içindir." görüşüne bağlıdır.

Şiir dili sade değil, son derece ağır ve ağırdır. Arapça ve Farsçada bulunmayan çeşitli sözcükleri, kullanılmayan çeşitli kelimeleri eski lügatlerden çıkarıp şiire getirmişlerdir.

Şiirde Fransız şiirinden esinlenerek oluşturdukları çeşitli alışılmadık tamlamalara yer vermişlerdir, (zulmet-i ebkem-dil-siz karanlık; saat-i semenfam-yasemin kokulu saatler; hitizazat-ı leyl-gece titreyişleri)

Servetifünun sanatçıları kırılğan yapılarını, ünlemlerle ifade etmişlerdir. Şiirde "ah, of, ey" gibi ünlemlere sık sık yer vermişlerdir.

Divan şiirindeki beyit anlayışı yerine nazmı nesre yaklaştıran bir şiir düzeni oluşmuştur. 7-8 dizede tamamlanan cümlelerle şiirler yazılmış ve bu durum mensur şiirin doğmasına neden olmuştur. Edebiyatımızdaki ilk mensur şiir örneği sayılan Halit Ziya'nın **Mezardan Sesler** adlı eseri bu dönemde kaleme alınmıştır.

Divan şiirinin nazım şekillerine son vermişler, müstezat şeklini "serbest müstezat" olarak değiştirmişler ve bu nazım şeklini çokça kullanmışlardır.

Divan şiirine ait birçok şeyden vazgeçmelerine rağmen "aruz" bütün şiirlerde kendini göstermiştir. Dönemin kullanılan ölçüsü "aruz" olmuştur. Aruz ölçüsü bu dönemde Türkçeye başarıyla uygulanmıştır. Sadece Tevfik Fikret **Sermin** adlı çocuk şiirleri kitabında heceyi kullanmıştır.

Sone ve terzarima gibi Batı'dan gelen türler ilk defa bu dönemde kullanılmıştır.

Servetifünun'da şiirin konusu iyice genişlemiştir. Şiirde toplumsal konulara yer vermemişler, bireysel anlayışla eser vermişlerdir. Servetifünun topluluğu dağıldıktan sonra sadece Tevfik Fikret bireysel temalar yanında toplumsal konulara da yer vermiştir.
Divan şiirindeki beyit güzelliği yerine bütün güzelliği anlayışı hâkim olmuştur.
Divan şiirindeki "kafiye göz için" anlayışı yerine "kafiye kulak için" anlayışı benimsenmiştir.
Servetifünun şiirinde sembolizm ve parnasizm akımları etkili olmuştur. Ayrıca şiirlerde romantik özelliklere de rastlanmıştır.
Servetifünun şiirinin iki büyük ismi "Tevfik Fikret ve Cenap Şehabettin'dir.

SERVETİFÜNUN DÖNEMİ ŞAİRLERİ

Tevfik Fikret (1867-1915)

- Edebiyatla okuduğu okulda tanışan Fikret, Galatasaray Lisesindeki öğretmenleri Muallim Naci ile Recaizade Mahmut Ekrem'i karşılaştırma neticesinde, her bakımdan daha çok etkilendiği Recaizade Mahmut Ekrem'in etkisi altında Batı şiirine yönelmiş ve kendi döneminde bu yönelişin en güçlü temsilcisi olmuştur.
- İlk şiirlerinde "Sanat sanat içindir." ilkesine bağlı kalmış, sanatı 1899'dan itibaren bireysellikten toplumsallığa doğru kaymıştır.
- Romantizmin etkisindeki ilk şiirlerinin konusu aşk ve tabiat; ölümüne kadar sürecek sonraki dönem şiirlerinin konusu ise hak, hürriyet ve medeniyettir. Geleceğe dair hep bir ümit içindedir. O, şiirin bir "hayal oyuncağı" olmadığını dile getirmiş ve ülkesinin medeniyet seviyesini Batı medeniyeti seviyesine yükseltmeyi amaç edinmiştir.
- Parnasizm akımından etkilenmiştir. Biçimdeki aşırı titizliği bu akıma ait en önemli özelliğidir.
- Şermin** adlı çocuk şiirlerini hece ile kaleme alması dışında bütün şiirlerinde aruzu kullanmış ve bu vezni Türkçenin söyleniş ahengine başarıyla uygulamıştır.
- Servetifünun edebiyatının en önemli özelliklerinden olan "nazmı nesre yaklaştırma", özellikle Fikret'in şiirlerinde hayat bulmuş, anlamı birçok beyitte tamamlayarak manayı şiirin tamamına yaymıştır. Bazen tek bir cümleyi beş altı dizede söylemiştir.
- Divan şiirindeki müstezat şeklini serbest şiire yaklaştırmış, sone nazım şeklini popüler hâle getirmiştir.
- Yaşadığı dönemin anlayışına yönelik eleştirilerini yaptığı **Sis, Sabah Olursa, Millet Şarkısı, Doksan Beş'e Doğru, Han-ı Yağma, Rûbabın Cevabı** şiirleri ünlüdür.
- Oğlu Haluk şahsında Türk gençliğine seslenmiş ve bu şiirlerini **Haluk'un Defteri** adlı kitabında toplamıştır. Haluk Türk gençliğinin idealize edilmiş bir tipi değil, öğütler verilen simgesel şahsiyettir.
- Hayat olaylarının tasvirini yaptığı **Ramazan Sadakası, Verin Zavallılara, Hasta Çocuk, Balıkçılar** şiirleri toplumsal konuludur.
- Şiir dışında roman, hikâye gibi nesir türlerinde eser vermemiştir.

Eserleri

Şiir: **Rûbab-ı Şikeste, Haluk'un Defteri, Rûbabın Cevabı, Şermin, Tarih-i Kadim**

Cenap Şehabettin (1870-1934)

- Servetifünün şiirinin ikinci önemli şairidir.
- Sembolizm ve parnasizm akımından etkilenmiştir. Tam anlamıyla sembolist olamamış, bu akımı sadece istiareyi ve müziği önemsemesi yönüyle temsil etmiştir.
- "Edebiyat için güzellikten başka gaye aramam. Edebiyattan maksat ancak edebiyattır." diyerek şiirini toplumun hizmetine vermeyeceğini dile getirmiş, sanat yapma gayesinde bir bireyselliği ön plana çıkarmıştır. "Sanat için sanat" düşüncesi vardır. Şiirlerinin konusu aşk ve doğadır. Tevfik Fikret gibi toplumsal konuda şiirler yazmamıştır.
- Daha önce duyulmamış, değişik anlamlı tamlamaları kullanmıştır. Saat-ı semen fam (yasemin renkli saatler), berf-i zerrin (altın kar), lerze-i ruşen (parlak titreyiş) tamlamaları, Servetifünün muhaliflerince şiddetle eleştirilmiştir.
- Şiirlerinde iç âlem ile dış âlemi kaynaştırmış, insan tabiat kompozisyonunu ilk defa büyük bir başarıyla anlatan şair olmuştur.
- Şiirlerinde serbest müstezat nazım şeklini kullanmıştır.
- Müzikaliteyi şiirlerinde çok önemsemiş ve ses bakımından heceden daha zengin bulduğu aruz ölçüsünü bütün şiirlerinde kullanmış, bu ölçünün şiddetli bir savunucusu olmuştur.
- Şiirin ölçüsünü yazacağı şiire göre belirlemiş, bazen bir şiirde birden fazla aruz kalıbı kullanmış ve bunda da başarılı olmuştur. Kafiye de büyük bir serbestlik içindedir.
- Konuşma dilinden uzaklaşmış, yaşadığı dönemde Türkçecilik hareketine en çok karşı çıkan kişi olmuştur.
- Nesir türünde de ustalık göstermiş; nesirlerinde eleştirici tutumuyla söz sanatlarına, kelime oyunlarına, nüktelere yer vermiştir.
- **Elhan-ı Şita** (Kış Şarkıları) en önemli şiiridir.
- **Tiryaki Sözleri**'ndeki orijinal özdeyişleri okuyucular tarafından yıllarca dilden dile dolaşmıştır.

Eserleri**Şiir: *Tâmât*****Süleyman Nazif (1870-1927)**

- Namık Kemal geleneğini devam ettirmekle tanınmış, Servetifünün'un vatan şairi olarak akıllarda yer etmiştir.
- Şiir türünde de eser vermesine rağmen nesri, şiirlerinden daha kuvvetlidir.
- Eserlerine babasının tavsiyesiyle okumaya başladığı Namık Kemal'in düşüncelerini ve üslubunu yansıtmıştır.
- Servetifünün şairlerinden ayrılan en önemli özelliği sosyal konuları işlemesidir. Ancak bu topluluğa katılmasıyla bireysel tarzda romantik duygu ve hayallerini anlattığı şiirler de kaleme almıştır.
- Zihniyet bakımından Batı'ya bağlı olmasına rağmen Doğu kültürünü de önemsemiş ve bu edebiyatın da büyük değerler taşıdığına inanmıştır.
- Dilin sadeleşmesi çabalarına katılmayan sanatçı süslü ve ağır bir Osmanlı Türkçesinin koruyucusu olmuştur.
- Döneminde ateşli konuşmalarıyla halkın sözcüsü olan Süleyman Nazif, İstanbul'un işgali üzerine yazdığı **Kara Bir Gün** başlıklı yazısı nedeniyle İngilizler tarafından Malta'ya sürülmüştür.

Eserleri**Şiir: *Gizli Figanlar, Fırak-ı Irak*****Şiir- Nesir: *Batarya ile Ateş, Malta Geceleri***

GENEL ÖZELLİKLERİ

Fecriati Topluluğu

- II. Meşrutiyet sonrasında yeniden yayımlanmaya başlayan Servetifünun dergisi etrafında toplanan sanatçıların oluşturduğu **kısa ömürlü (1909-1911)** bir edebî topluluktur.
- Çoğunluğu genç olan yazarlar 20 Mart 1909'da **Hilâl** gazetesi matbaasında toplanmıştır.
- İsim olarak Ahmet Haşim **Sînâ-yı Emel**'i teklif etse de Faik Âli'nin önerdiği **Fecriati** ismi kabul edilmiştir.
- “**Sanat, şahsi ve muhteremdir.**” sloganıyla ve sanat için sanat anlayışıyla eser vermişlerdir.
- Servetifünun'a tepki olarak ortaya çıkmışlar ancak eleştirdikleri Servetifünuncuların sanat anlayışını sürdürmüşlerdir.
- **Türk edebiyatında beyanname (bildiri) yayımlayan ilk edebî topluluktur.**
- “Fecriati Encümen-i Edebîsi Beyannâmesi” başlığı ile çıkan ve **edebiyatımızda ilk olma özelliği taşıyan** bu uzunca yazıda topluluğun prensipleri açıklanmıştır.
- Beynamede Servetifünun sanatçıları gibi kendilerinin de sanata ve estetiğe bağlı kalacakları fakat yeniliğe daha açık olacakları ifade edilmiştir.
- Topluluk dilin, edebiyatın, sosyal bilimlerin gelişmesi ve düşüncelerin aydınlatılması için çalışmak istemiştir.
- Bir yayınevi kurarak Batılı ve yerli edebî eserleri halka tanıtmayı amaçlamışlardır.
- Sanat anlayışlarındaki farklılıklardan dolayı topluluk kısa sürede dağılmıştır.

Fecriati Şiirinin Özellikleri

- “Sanat için sanat” anlayışı hâkimdir.
- İşlenen başlıca temalar **aşk ve tabiat**tır.
- Sanatçılar **saf şiir anlayışıyla** eser vermişlerdir.
- **Aruz ölçüsü** kullanılmış, en çok **serbest müstezat ve sone** nazım biçimleri tercih edilmiştir.
- Sanatçılar, Servetifünuncular gibi Arapça, Farsça sözcüklerin ve tamlamaların yoğun olduğu **ağır bir dille ve kapalı anlatımla** şiirler yazmışlardır.
- Şiirde **sembolizm** başta olmak üzere empresyonizm ve parnasizm etkileri görülmüştür.
- Topluluğun öne çıkan şairleri **Ahmet Haşim**, Emin Bülent Serdaroğlu, Tahsin Nahit'tir.

Saf (Öz) Şiir Anlayışı

- Fransız şair **Paul Valery**'in şiirde dili her şeyin üstünde tutan görüşü çerçevesinde şekillenen bir **mesaj verme kaygısından uzak, amacı sadece estetik (güzellik) olan** şiir anlayışıdır.
- Edebiyatımızda Ahmet Haşim'in **Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar** makalesiyle başlayan anlayışa göre şiir anlaşılacak için değil; duyulmak, hissedilmek için yazılmalıdır.
- Saf şiirde söz ve musiki iç içedir ve anlam, biçimin arka planında kalmaktadır.
- Şiir şekil olarak mükemmel olmalıdır. Ahenk, söyleyiş tarzı, ritim, kafiye oldukça önemlidir.
- Saf şiir anlayışında estetik tavır ön plandadır. Amaç iyi ve güzel şiir yazabilmektir.
- Saf şiirde bireysel ve düşsel temalar ağır basar, imge önemli bir yere sahiptir, özgün şiir dili oluşturmak esastır.
- Şairler, **sanat için sanat** anlayışıyla kendilerine özgü düşsel bir âlem kurmuşlar; **özgün ve yaratıcı imgeler** oluşturmuşlardır.
- Şiir öğretici değildir, hikâye unsuru barındırmaz; şiirde çağrışımlara fazlaca yer verilir.

- **Sembolizm** etkisinin baskın olduğu saf şiirde **estetik, sanatsallık ve bireysellik** ön plandadır.
- Türk edebiyatındaki öncüleri **Ahmet Haşim ve Yahya Kemal Beyatlı**'dır. Daha sonra Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Muhip Dıranas, Ziya Osman Saba gibi şairler saf şiir anlayışını sürdürmüştür.

FECRİATİ DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNİN TEMSİLCİLERİ

Ahmet Haşim (1887-1933)

- Fecriati Topluluğu'nun en çok tanınan şairidir.
- Topluluk dağıldıktan sonra da topluluğun ilkelerine bağlı kalmıştır.
- Modern Türk şiirinin kurucularından sayılan ve saf şiir anlayışının öncüsü olan sanatçının şiirlerinde **sembolizm ve empresyonizm** akımlarının etkisi görülür.
- Şiirlerini **aruz ölçüsü** ile yazan sanatçı, genellikle **serbest müstezat** nazım şeklini kullanmıştır.
- Şiirde **müzikaliteye** ve **anlam kapalılığına** önem vermiştir.
- Şiirlerinde semboller, mecazlar ve istiarelere sıkça yer vermiştir.
- Toplumsal konularla ilgilenmeyen; ağırlıklı olarak aşk, ölüm, tabiat gibi temaları işleyen sanatçının şiirlerinde gün batımı, akşam kıvrıllığı, dökülen yapraklar, sonbahar sarısı baskındır.
- Türk edebiyatında **akşam şairi** olarak tanınmıştır.
- Şiirlerindeki ağır dile karşın düzyazılarında daha sade bir dil kullanmayı tercih etmiştir.
- *Merdiven, Bir Günün Sonunda Arzu* ve *O Belde* sanatçının ünlü şiirlerindendir.
- Şiir türündeki eserleri **Piyale** ve **Göl Saatleri**'dir.

DİKKAT

Ahmet Haşim şiirle ilgili görüşlerini **Piyale** adlı şiir kitabının ön sözü olan ve edebiyatımızda **ilk poetika** örneği kabul edilen **Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar** adlı yazısında açıklamıştır.

Emin Bülent Serdaroğlu (1886-1942)

- Fecriati Topluluğu'nun kurucularındandır.
- Topluluğun Ahmet Haşim'den sonraki en önemli şairi kabul edilir.
- Bireysel konular dışında **sosyal ve millî konularda** da şiir yazmıştır.
- **Destansı ve lirik** yönü ağır basan bir şairdir.
- Victor Hugo'nun **Mavi Gözlü Yunan Çocuğu** şiirine karşı yazdığı **Kin** ve Hatay Türklerine hitaben yazdığı **Hatay'a Selam** şiirleri ünlüdür.

Tahsin Nahit (1887-1919)

- “**Adalar Şairi**” olarak tanınmıştır.
- Şiirlerinde genelde **kadın ve aşk** temalarını işlemiştir.
- Sanatçı, Ahmet Haşim'in etkisinde kalmıştır.
- Genellikle aruz ölçüsünü kullanmıştır.
- Tiyatroyla yakından ilgilenmiş, oyun dışında tiyatro eleştirileri de yazmıştır.
- **Rûh-ı Bikayd** adlı şiir kitabı vardır.

GENEL ÖZELLİKLERİ

MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ (1911-1923)

- **Genç Kalemler** dergisinde Ömer Seyfettin'in **Yeni Lisan** makalesinin yayımlanmasıyla başlayan, **Cumhuriyet**'in ilanı ile son bulan edebiyat dönemidir.
- **Dili sadeleştirme hareketi** olarak başlamış; dilde, biçimde, temada **ulusal** olana yönelme fikri benimsenmiştir.
- Eserler, **Türkçülük** akımı etrafında şekillenmiştir. **Toplum için sanat ilkesi** benimsenmiştir.
- **Anadolu**; kültürü, tarihi, yaşantısı ve insanıyla edebiyatın konusu olmuştur.
- Eserler **realizm** akımının etkisinde yazılmıştır.

MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ ŞİİRİ

- **Mehmet Emin Yurdakul**'un Servetifünun şiirinin zirvede olduğu dönemde yazdığı **Türkçe Şiirler**, Millî Edebiyat Dönemi şiirinin **temelini** oluşturur.
- Büyük oranda **Türkçülük** ideolojisinden etkilenmiştir.
- Eserler, konuşma diline yakın sade bir dille yazılmıştır.
- Sanatçılar **halk kültürüne** yönelmişler, ondan beslenmişlerdir.
- **Türk tarihi** ve bütün yönleriyle **Anadolu** şiirlerin başlıca temalarıdır.
- Şiirler genellikle **didaktiktir**.
- Şiirler genellikle **dörtlük** nazım birimi ve **hece ölçüsüyle** yazılmıştır.
- Türk edebiyatının **ilk şair topluluğu** olan **Beş Hececiler** edebî faaliyetlerine bu dönemde başlamıştır.
- **Mehmet Akif Ersoy**; aruz ölçüsü ve nispeten ağır bir dille halkın yaşayışını ve değerlerini ön plana çıkaran manzum hikâye türünde başarılı eserler kaleme almıştır.
- **Yahya Kemal Beyatlı** da Millî Edebiyat Dönemi'nde **saf (Öz) şiirin** temsilcisi durumundadır.

DÖNEMİN BAŞLICA ŞAİRLERİ

Mehmet Emin Yurdakul

Ziya Gökalp

Faruk Nafiz Çamlıbel

Halit Fahri Ozansoy

Enis Behiç Koryürek

Yusuf Ziya Ortaç

Orhan Seyfi Orhon

Mehmet Akif Ersoy

Yahya Kemal Beyatlı

Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944)

- Türk edebiyatında “Türk Şairi”, “Millî Şair” olarak anılır.
- **Servetifünun Dönemi**’nde edebî hayatına başlayan şair, dönemin şiir anlayışından farklı bir şiir anlayışı benimsemiştir.
- Edebî anlayışıyla ve **Cenge Giderken** şiiriyle Millî Edebiyat Dönemi şiirinin öncüsü sayılmıştır.
- Şiirde biçimsel yenilikler denemiş, yeni nazım biçimleri kullanmıştır.
- **Türkçülük** düşüncesine dayalı şiirlerini **hece ölçüsüyle ve yalın bir dille** yazmıştır.
- Şiir türündeki başlıca eserleri; **Türkçe Şiirler, Türk Sazı, Ey Türk Uyan, Tan Sesleri, Ordunun Destanı**’dır.

Ziya Gökalp (1876-1924)

- Dönemine sanatından çok düşünceleriyle yön vermiştir. Türkçülük düşüncesini sistemleştirmiş, **Türkçülüğün Esasları ve Türkleşmek İslamlaşmak-Muasırlaşmak** eserleriyle Millî Edebiyat’ın düşünce temelini atmıştır.
- Türkçülük fikri doğrultusunda, lirizmden uzak, **didaktik** şiirler yazmıştır.
- Eserlerinde Batı ve halk edebiyatının etkileri görülür.
- Konuşma diline yakın sade bir dil kullanmıştır.
- **Hece ölçüsünü ve dördlük** nazım birimini kullanmıştır.
- Şiir türündeki eserleri; **Kızıl Elma, Altın Işık, Yeni Hayat** tır.

BEŞ HECECİLER

- “Hecenin Beş Şairi” olarak da kabul edilen bu topluluk **Faruk Nafiz Çamlıbel, Halit Fahri Ozansoy, Enis Behiç Koryürek, Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon** isimlerinden oluşmuştur.
- Grubu oluşturan bütün sanatçılar yazdıkları şiirleri ilk önce aruz vezniyle daha sonraları ise hece vezniyle kaleme almışlardır. Halit Fahri Ozansoy’un yazdığı **Aruza Veda** adlı şiir, aruzdan heceye geçişin şiiri olmuştur.
- Beş Hececiler, dönemin anlayışıyla paralel olarak “**Halka Doğru**” ilkesini benimsemişlerdir.
- Şiirlerinin ana konusu memleket sevgisi ve memleket sorunlarıdır.
- Halk şiiri nazım şekillerinin yanında Batı kaynaklı şekilleri de kullanmışlardır.
- **Mahallî söyleyişleri, halk dilini** kullanmışlar; sade dil anlayışı ile eserler vermişlerdir.
- Eserlerde **didaktik ve millî öğeler** ön plandadır. Şiirde folklorik malzemeleri çokça kullanmışlardır.
- Birçok türde eser verilmesine rağmen şiir, Beş Hececiler’in en önemli türü olmuştur.
- Beş Hececiler’in en güçlü şairi **Faruk Nafiz Çamlıbel**’dir.
- Faruk Nafiz Çamlıbel’in yazdığı **Sanat** adlı şiiri sadece bu grubun değil Millî Edebiyat’ın da bir bildirisi gibidir.

Faruk Nafiz Çamlıbel (1898-1973)

- Beş Hececiler'in en başarılı ve en tanınmış şairidir.
- Şiirlerinde aşk, hasret, tabiat, ölüm, memleket ve toplumsal konuları işlemiştir.
- Beş Hececiler'in diğer şairleri gibi ilk şiirlerinde aruz ölçüsünü, gerçek kişiliğini bulduğu sonraki şiirlerinde ise hece ölçüsünü kullanmıştır.
- Yalın ve özentsiz bir şiir dili vardır.
- Roman, piyes, fıkra türlerinde de eser vermiş olan şair şiirleriyle ün yapmış; özellikle **Han Duvarları**, **Çoban Çeşmesi**, **Sanat** adlı şiirleriyle çok beğenilmiştir.

ŞİİRLERİ

Han Duvarları, Gönülden Gönüle, Dinle Neyden, Çoban Çeşmesi, Bir Ömür Böyle Geçti, Akıncı Türküleri...

Halit Fahri Ozansoy (1891-1971)

- İlk şiirlerini aruzla yazmış, daha sonra **Aruza Veda** adlı şiiri ile aruzu bırakmıştır. Bu şiir Beş Hececiler'in tamamının aruzdan heceye geçiş şiiri olmuştur.
- Şiirlerinde aşk ve ölüm konularına, hüznü melankolik duygulara yer vermiş; yer yer kahramanlık konularına değinmiştir.
- Aruz ölçüsü ile yazılmış **Baykuş** adlı manzum tiyatrosu ile tanınmıştır.
- Şiirlerinin yanında tiyatro, roman, çeviri türlerinde de eserler vermiştir.

ŞİİRLERİ

Sonsuz Gecelerin Ötesinde, Rüya, Cenk Duyguları, Gülistanlar ve Harabeler

Enis Behiç Koryürek (1892-1949)

- İlk şiirlerini aruzla yazmış, daha sonra heceye yönelmiş ve heceyle yazdığı şiirlerle tanınmıştır. Bir şiirde birkaç vezin kullanmıştır.
- İlk şiirlerini **Miras** adıyla yayımlayan şair, **gür sesli kahramanlık** şiirleriyle şöhret kazanmıştır.
- Daha sonra kaleme aldığı mistik şiirlerini **Varidat-ı Süleyman Çelebi** adıyla kitaplaştırmıştır.
- Şiirimizde efsaneleri heyecanlı bir üslupla işleyen şair, özellikle **korsanlıkla** ilgili şiirleriyle sevilmiştir.

ESERLERİ

Miras, Varidat-ı Süleyman Çelebi, Güneşin Ölümü

Yusuf Ziya Ortaç (1896-1967)

- İlk şiirlerini aruzla daha sonraki şiirlerini heceyle kaleme alan şair, Beş Hececiler arasında heceyi en iyi kullananlardandır.
- Eserlerinde sade ve temiz bir dil, mizahi bir üslup kullanmıştır.
- Şiirlerinin yanında nesir türünde ve mizahi tarzda yazdığı eserleri ile dikkat çekmiştir.
- Mizahi dergi olan **Akbaba**’yı uzun yıllar çıkarmıştır.
- **Binnaz** adlı eseri hece ölçüsüyle yazılmış üç perdelik manzum bir trajedidir.
- Şiir, tiyatro, mizah, anı, fıkra gibi birçok türde eser vermiştir.

ŞİİRLERİ

Akından Akına, Cenk Ufukları, Kuş Cıvıltıları

Orhan Seyfi Orhon (1890-1972)

- Abdülhak Hamit Tarhan, Tevfik Fikret, Cenap Şehabettin’in etkisindeki ilk şiirlerini aruzla; daha sonraki şiirlerini ise heceyle yazmıştır. Şiirlerinde heceyle aruzu kaynaştırmaya çalışmış, hece ölçüsüyle gazel biçiminde şiirler yazmıştır.
- İnce, zarif ve duygulu şiirler yazmış olan şair, sade Türkçe karşısında olanlara şiddetle karşı koymuştur.
- Millî duyguları işlemekle beraber daha çok bireysel konularda yazmıştır.
- Mizahi yazılarında “**Fiske**” imzasını kullanan şair; **Akbaba, Papağan, Güneş, Resimli Dünya** gibi mizahi ve edebî dergilerde yazılar yazmıştır.
- Birçok şiiri farklı sanatçılar tarafından bestelenmiştir.

ŞİİRLERİ

Fırtına ve Kar, Peri Kızı ile Çoban Hikâyesi, Gönülden Sesler

Mehmet Akif Ersoy (1873-1936)

- Sanat hayatına Servetifünun Dönemi'nde başlamıştır. Servetifünun Dönemi'nde de Millî Edebiyat'ta da dönemin **bağımsız** sanatçıları arasındadır.
- **Sırat-ı Müstakim** dergisinin başyazarlığını yapmıştır.
- **İslamcılık** düşüncesini benimsemiş, bu anlayışın Türk edebiyatındaki temsilcisi olarak kabul edilmiştir.
- Sanat anlayışında İslamcılığın yanı sıra **milliyetçilik** etkilidir.
- Şiirlerinde siyasi ve toplumsal konuları işlemiş, **halkın yaşayış tarzını ve değerlerini yansıtmıştır**.
- Eserlerinde dinî konuların yanı sıra hürriyet, adalet, doğruluk, vefakârlık temalarını işlemiştir.
- Gözlem yeteneği güçlü olan, şiirde hayali değil gerçeği esas alan şair; **realisttir**.
- Türk edebiyatında **manzum hikâyenin (Hasta, Küfe, Mahalle Kahvesi, Kocakarı ile Ömer)** en güçlü şairlerindendir.
- Klasik edebiyat kültürü ile yetişmiş, divan edebiyatı nazım şekillerinden yararlanmıştır.
- Eserlerini aruz ölçüsüyle yazmıştır. **Aruzu Türkçeye başarıyla uygulamıştır**.
- Eserlerinde genellikle **Osmanlı Türkçesini** kullanan şair, toplumsal hayatı işlediği şiirlerinde konuşma dilini kullanmıştır.
- **Bülbül, Cenk Şarkısı, Çanakkale Şehitlerine** şairin tanınmış şiirleridir.
- Şiirlerini **Safahat** adlı kitabında toplamıştır. **Safahat** şu yedi bölümden oluşur: **Safahat, Süleymaniye Kürsüsünde, Hakkın Sesleri, Fatih Kürsüsünde, Hatıralar, Asım, Gölgeler**.

Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958)

- Sanat hayatına **Millî Edebiyat Dönemi**'nde başlamış, **Cumhuriyet Dönemi**'nde de devam etmiştir.
- **Saf (Öz) şiir** anlayışının Türk edebiyatındaki güçlü temsilcilerinden biridir.
- **Neoklasizm** akımının etkisinde kalmıştır. Batı şiiri ile divan şiirinin özelliklerini başarıyla birleştirmiştir.
- **Ok** şiiri dışında bütün şiirlerini **aruz ölçüsüyle** yazmıştır. Aruzu Türkçeye başarıyla uygulamıştır.
- **“Türkçe ağızımda annemin sütüdür.”** diyen şair, İstanbul Türkçesini başarıyla kullanmıştır.
- Sembolizmden beslense de Türk edebiyatında parnasizmin güçlü temsilcilerindendir.
- Şiirin biçim ve ahenk unsurları açısından kusursuz olmasına önem vermiştir.
- İstanbul, aşk, ölüm, sonsuzluk, Osmanlı tarihi şiirlerinin başlıca temalarıdır.
- Çok sevdiği İstanbul'un güzelliklerini şiirlerinde başarıyla yansıtan şair, **“İstanbul Şairi”** olarak tanınmıştır.
- En çok tanındığı lirik şiirlerinin yanında **Akıncı, Mohaç Türküsü** gibi epik şiirler de yazmıştır.
- **Sessiz Gemi, Bir Başka Tepeden, Rindlerin Akşamı, Süleymaniye'de Bayram Sabahı** şiirleri ünlüdür.

ŞİİRLERİ

Kendi Gök Kubbemiz, Eski Şiirin Rüzgârıyla, Rubâiler ve Hayyam Rubâilerini Türkçe Söyleyiş

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNİN ÖZELLİKLERİ

- 1923 Cumhuriyet'in ilanıyla başlayan Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı günümüzde de devam eder.
- Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın ilk yıllarında (1940'lı yıllara kadar olan dönem) **memleket edebiyatı** anlayışı, sonraki yıllarında ise bireysel yaklaşımlar etkili olmuştur.
- Cumhuriyet'in ilk yıllarında eserlerin konusu **Millî Mücadele**, her yönüyle **Anadolu, Atatürk ve Türk tarihi** iken sonraki yıllarda bireysel duygu ve sorunlardır.
- Dil; Millî Edebiyat Dönemi'nde olduğu gibi sade, açık ve anlaşılırdır.
- Millî Edebiyat Dönemi'nde eser veren sanatçılar, Cumhuriyet Edebiyatı'nın ilk yıllarında da sanat hayatlarına devam etmişlerdir.
- Dünya edebiyatı daha yakından takip edilir olmuş, bu yönde evrensel nitelikler taşıyan eserler kaleme alınmıştır.
- **Realizm** başta olmak üzere **varoluşçuluk, gerçeküstücülük, modernizm, postmodernizm** gibi akımlar etkili olmuştur.
- İlk yıllarda daha çok **hece ölçüsü ve dörtlüklerle** şiir yazılırken sonraki yıllarda **serbest şiir** büyük ilgi görmüştür.
- Toplumsal ve bireysel temalarda **toplumcu gerçekçi, modernist** roman / hikâye gibi farklı anlayışlarla başarılı eserler kaleme alınmıştır.
- Tiyatro diğer dönemlere oranla büyük gelişme göstermiş, yerli oyunların yazımı ve sahnelenmesi artarken dünya tiyatrosundaki gelişmelere paralel eserler yazılmıştır.
- Deneme, eleştiri, edebiyat tarihi gibi metin türlerinde de gelişme olmuş; başarılı yazılar kaleme alınmıştır.
- 1940'lı yıllardan sonra şiir, hikâye ve romanda farklı anlayış / akım ve sanatçı toplulukları etkili olmuştur.

CUMHURİYET DÖNEMİ SAF (ÖZ) ŞİİR ANLAYIŞI

- Saf şiir anlayışı, Batı edebiyatında Fransız şair Paul Valery öncülüğünde ortaya çıkmış, Türk şairlerce de benimsenmiş bir şiir akımıdır.
- Türk edebiyatındaki ilk örneklerini Ahmet Haşım ve Yahya Kemal Beyatlı vermiştir.
- "Şiir soylu bir sanattır." düşüncesi etrafında şekillenmiştir.
- "Sanat için sanat" anlayışı egemendir.
- Sanatçılar sembolizm akımının etkisinde kalmışlardır.
- Bu şiir anlayışını benimseyen şairlerin amacı, iyi ve güzel şiir yazmaktır; bunun da iyi bir çalışmayla mümkün olduğunu düşünürler.
- Şiirde biçim önemsenir, anlam ise geri plandadır.
- Müzikalitenin önemsenmesi; sözcüklerin ses özelliklerine, ahenk unsurlarına da önem verilmesine vesile olmuştur.
- Saf şiir bir şeyi öğretmez, açıklamaz; müzikalite aracılığıyla hissettirir, sezdirir.
- Şiirlerde hece ölçüsü ve serbest ölçü kullanılmıştır.
- "Dil her şeyin üstündedir." anlayışıyla biçimlenmiştir.
- Özgün bir şiir dili oluşturmak esastır, bu yüzden özgün imgeler kullanılır.
- Aşk, yalnızlık, ölüm, çocukluk yıllarına duyulan özlem, bireyin iç dünyası, masal, rüya, mit, zaman gibi düşsel konular saf şiirin başlıca temalarıdır.
- Cumhuriyet Dönemi'nde saf şiir anlayışını benimsemiş başlıca şairler: **Yedi Meşaleciler, Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek, Asaf Halet Çelebi, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Muhip Dırnas, Fazıl Hüsni Dağlarca, Behçet Necatigil...**

YEDİ MEŞALECİLER

Temsilcileri: Ziya Osman Saba, Yaşar Nabi Nayır, Cevdet Kudret Solok, Vasfi Mahir Kocatürk, Sabri Esat Siyavuşgil, Kenan Hulusi Koray, Muammer Lütfi Bahşi

- Cumhuriyet Dönemi'nin bildiri ile ortaya çıkan ilk edebî topluluğudur.
- Biri öykü yazarı, altısı şair olmak üzere yedi sanatçıdan oluşur.
- Türk edebiyatında kısa süreli ama etkili olmuş bir topluluktur.
- Şiirlerini **Yedi Meşale** adlı bir kitapla yayımladıkları için bu adla anılmışlardır.
- **Sanat için sanat anlayışıyla** hareket etmişlerdir.
- Edebiyattaki ilkelerini “**samimilik, canlılık ve devamlı yenilik**” olarak açıklamışlar, Türk şiirine **yeni ufuklar** açmayı hedeflediklerini belirtmişlerdir.
- Eserlerinde **sembolizmin** etkileri görülür.
- **Beş Hececilere ve memleket edebiyatına** karşı ortaya çıkmışlardır.
- **Ziya Osman Saba** topluluğun şiire en sadık şairidir.

Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962)

- Sanat hayatına **Musul Akşamları** şiiriyle başlamıştır.
- Fransız **sembolistlerinden**, Ahmet Haşim ve Yahya Kemal Beyatlı'dan etkilenmiştir.
- **Doğu-Batı kültürünü sentezleyerek** kendine özgü bir şiir anlayışı geliştirmiştir.
- Şiirlerinde **zaman, rüya, hayal, musiki, masal** kavramlarına yer vermiş; **aşk, ölüm, metafizik** şiirlerinin başlıca temaları olmuştur.
- Serbest şiiri denese de şiirlerini **hece ölçüsüyle** yazmıştır.
- Sanatçının **Bursa'da Zaman** ve **Ne İçindeyim Zamanın** şiirleri öne çıkar.

Necip Fazıl Kısakürek (1905-1980)

- Edebî kişiliğini daha çok, şiir alanında verdiği eserlerle ortaya koymuştur.
- Türk edebiyatının **mistik (gizemci)** şairlerinden biridir.
- İlk şiirlerinde halk şiirinin yapı özelliklerinden yararlanmış ve şehir yaşamındaki bireyin iç dünyasını anlatmıştır.
- Dünya görüşündeki ve yaşamındaki köklü değişimlerin etkisiyle daha sonraki dönemlerde **mistik** duygu ve düşüncelerin hâkim olduğu **metafizik** şiire yönelmiştir.
- Şiirlerinde insanın evrendeki yerini araştırmış; **madde ve ruh** problemlerini, iç âleminin gizli duygu ve tutkularını dile getirmiştir.
- Sanat anlayışını “**mutlak hakikati arama**” olarak tanımlayan sanatçı, **Çile** adlı kitabının sonuna eklediği **poetika** bölümünde şiir anlayışını dile getirmiştir.
- Şiirlerini **hece ölçüsüyle** yazmıştır.
- **Kaldırımlar** şiiri büyük ilgi görmüş, bu kitabın ardından uzun süre “**Kaldırımlar Şairi**” olarak anılmıştır.
- Şairin **Sakarya Türküsü, Takvimdeki Deniz, Zindandan Mehmed'e Mektup, Beklenen** adlı şiirleri tanınmış şiirlerindendir.

ESERLERİ

Şiir: Örümcek Ağı, Kaldırımlar, Ben ve Ötesi, Sonsuzluk Kervanı, Çile

Cahit Sıtkı Tarancı (1910-1956)

- **Otuz Beş Yaş** şiiriyle üne kavuşmuştur.
- Şiirlerinde **sembolizmin** etkileri görülür.
- Hece ölçüsü ve serbest ölçüyle şiirler yazmıştır. Açık ve sade bir üslup benimsemiştir.
- Şiiri, kelimelerle güzel şekiller kurma sanatı olarak görmüştür.
- Şiirlerinde sözcüklerin sıralanışına önem vermiştir.
- **Ölüm korkusu** ve **yaşama arzusu** başta olmak üzere aşk, yalnızlık, çocukluk günlerine duyulan özlem şiirlerinin temasını oluşturur.
- **Otuz Beş Yaş, Memleket İsterim, Abbas, Desem ki, Gün Eksilmesin Pencereden** şiirleri çok sevilmiştir.

ESERLERİ

Şiir: *Otuz Beş Yaş, Ömrümde Sükût, Düşten Güzel, Sonrası*

Ahmet Muhip Dıranas (1909-1980)

- **Serenad** ve **Fahriye Abla** şiirlerinin sahibi olan şair **Baudelaire** ve **sembolizmden** etkilenmiştir.
- Anadolu'yu, yurt güzelliklerini, tarih ve doğa sevgisini işleyen şiirler kaleme almıştır.
- **Biçim, ölçü ve uyağa bağlı kalmış**; hecenin 12, 13'lü kalıplarını kullanmıştır.
- **Sone** ve **terzarima** gibi Batı kaynaklı nazım biçimlerini de kullanmıştır.

ESERLERİ

Şiir: *Şiirler (Ağrı, Olvido, Dağlara, Kar...)*

Asaf Halet Çelebi (1907-1958)

- Sezgi şairi olarak tanınır.
- İlk şiirlerinde divan şiirlerinden etkilenmiş daha sonra serbest şiire yönelmiş ve Batı şiirinin tekniklerinden yararlanmış tır.
- Eserlerindeki masal havası dikkat çekicidir.
- Eski Doğu ve Hint kültürüyle ilgilenmiş, İslam tasavvufuyla Hint mistisizmini birleştirmiştir.
- Çoğu kendi kültür evrenini ve şiirini etkilemiş olan Fars, Hint ve Osmanlı şairleri üzerine önemli araştırmaları ve incelemeleri vardır.

ESERLERİ

Şiir: *He , Lâmelif , Om Mani Padme Hum*

Fazıl Hüsnü Dağlarca (1914-2008)

- Eserlerinin özü, sayısı ve hacmi bakımından Türk şiirinin en verimli sanatçılarından.
- Edebiyat dünyasında adını **Yavaşlayan Ölüm** adlı şiiriyle duyurmuştur.
- Şiirleri devamlı gelişme gösteren sanatçı; kurallı biçimlerden serbest biçimlere, anlamlı özlerden en yalın anlamlara varan şiir türlerini dener.
- Şiirleri **sezgisel ve akılcı** şiirler olmak üzere iki farklı dönemsel nitelik taşır. Sezgisel şiirlerinde **soyut konulara** yönelen şairin akılcı şiirlerinde **dil duyarlılığı** dikkat çekicidir.
- Türkçe konusundaki duyarlılığını “**Türkçem benim ses bayrağım**” diyerek dile getiren şair, sade ve duru bir dil kullanmıştır.
- Şairliğinin ilk yıllarında yayımladığı **Havaya Çizilen Dünya** adlı eserinde geleneksel biçim ve söyleyiş özelliklerini kullanmıştır.
- Şair, asıl edebî kişiliğini serbest ölçüyle yazdığı şiirlerini içeren **Çocuk ve Allah** adlı eserinde bulmuştur.
- İlk şiirlerinde hece ölçüsünü kullanan şair, sonraki yıllarda serbest şiire yönelmiştir.
- **Destan şairi** olarak bilinen şair, vatan sevgisini epik şiirleriyle dile getirmiştir.
- **Üç Şehitler Destanı, Çanakkale Destanı** gibi pek çok yapma destanı edebiyatımıza kazandırmıştır.

 ESERLERİ

Şiir: *Çakırın Destanı, Toprak Ana, Yedi Memetler, Hiroşima, Nötron Bombası, Sivaslı Karınca, Türk Olmak, Delice Böcek, İçimdeki Şiir Hayvanı*

Behçet Necatigil (1916-1979)

- **Evler şairi** olarak bilinir.
- Hece ve serbest ölçüyle şiirler yazmıştır.
- Garip şiiri çizgisinde başladığı sanat hayatını halk, divan ve Batı şiirinin özellikleriyle zenginleştirerek sürdürmüştür.
- Ev, aile, yakın çevre, dış dünya, aşk, ölüm, bunalım, yokluk temalarında eserler yazmıştır.
- **Radio oyunları**yla da kendinden söz ettirmiş bir sanatçıdır.
- **Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü** ile **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü** adlı eserleri Türk edebiyatının önemli kaynaklarındandır.

 ESERLERİ

Şiir: *Kapalı Çarşı, Çevre, Evler, Eski Toprak, Arada, Divançe, İki Başına Yürümek*

TOPLUMCU EĞİLİMİ YANSITAN ŞİİR (1923-1960)

TOPLUMCU EĞİLİMİ YANSITAN ŞİİRİN (1923-1960) GENEL ÖZELLİKLERİ

- 1930'lu yıllarda Sovyet Rusya'da güçlenen toplumcu gerçekçilik akımı, Türk edebiyatında 1930-1940 yılları arasında yayılmaya başlamıştır. **Nâzım Hikmet**'in etkisiyle 1940'lardan sonra toplumcu gerçekçi şairler yetişmiştir.
- **Marksizm'e, sosyalizme ve materyalizme** bağlı bir akım olan toplumcu gerçekçi şiir; işçi, emekçi ve köylü sınıfının ezildiği temel düşüncesinden hareket eder.
- Toplumcu gerçekçilere göre sanat, toplumu sadece yansıtan bir **ayna değildir**; aynı zamanda toplumu değiştirecek araçlardan biridir.
- Sanatçılar, şiirlerini **Aydınlık** ve **Resimli Ay** dergilerinde yayımlamışlardır.
- **"Halkçılık, köycülük, hümanizm"** gibi fikirler toplumcu gerçekçi sanatçıları etkilemiştir.
- Bazı sanatçılar **fütürizm** (gelecekçilik) akımından etkilenmiştir.
- Biçimde **serbest şiir anlayışını** benimsemişler, içerikte ise **ideolojik konuları** işlemişlerdir.
- Toplumcu gerçekçi şiir; **toplumsal problemler, savaş karşıtlığı, barış özlemi, işçi hakları, yoksulluk** gibi temaları işlemiştir.
- Toplumcu gerçekçiler hayata daima iyimser bakarlar. Onlara göre en büyük duygu yeryüzünde yaşama mutluluğudur.
- Bazı şiirlerde uyak kullansalar da şiirde geleneksel nazım şekillerinin **ölçü, kafiye, redif** gibi özelliklerini reddetmişlerdir.
- **Yalın, açık ve anlaşılır bir dil ve üslup** kullanmışlar, halkın konuşma dilinin özelliklerini şiirlerinde yansıtmaya çalışmışlardır.
- Geniş kitleleri harekete geçirme amacıyla olan toplumcu gerçekçi şiir, **söylev üslubunu** benimsemiştir.
- 1923-1960 yılları arası toplumcu eğilimleri yansıtan şiir anlayışında 1940'a kadarki kuşakta **Nâzım Hikmet**'le beraber **Ercüment Behzat Lav, Hasan İzzettin Dinamo**; 1940'tan sonraki kuşakta ise **Attilâ İlhan, Rifat Ilgaz, Ceyhan Atuf Kansu** gibi şairler yer almıştır.

HATIRLAYALIM

FÜTÜRİZM:

- Fütürizmin kurucusu İtalyan şair **Marinetti**'dir.
- Özgürce seçilen kelimeler, kuralsız anlatım, otomatik yazı fütüristlerin kullandıkları biçimsel öğelerdir.
- Fütürizm; **modern hayatın hareketliliğini, ilerlemeyi, değişimi ve hızı yüceltmıştır**.
- Fütürist sanatçılar; **sanatın, hareketsizliği değil hızı, dinamizmi ve makineyi** anlatması gerektiğini savunmuşlardır.
- **Nâzım Hikmet**, fütürizmin Rus edebiyatındaki önemli temsilcileri arasında sayılan **Mayakovski**'den etkilenerek Türk edebiyatında bu akımın özelliklerinin görüldüğü şiirler yazmıştır.

TOPLUMCU EĞİLİMİ YANSITAN ŞİİRİN (1923-1960) TEMSİLCİLERİ

Nâzım Hikmet Ran (1902-1963)

- Dergilerde çıkan ilk şiirini hece ölçüsüyle yazan sanatçı, sonra serbest şiire geçmiştir.
- Öz, biçim ve tema bakımlarından yeni şiirleriyle, toplumcu gerçekçi şiirin öncüsü kabul edilir.
- **Fütürizmin** etkisiyle yazdığı şiirlerle Türk edebiyatında serbest şiirin önemli temsilcilerinden biri olmuştur.
- İlk şiir kitabı **Güneşi İçenlerin Türküsü** 1928 yılında Bakü'de yayımlanmıştır.
- **835 Satır** adlı eseri 1929 yılında şairin **Türkiye'de basılan ilk şiir kitabıdır.**
- Şiirlerinde sosyalist dünya görüşünü ve ideolojisini yansıtan sanatçı **Rubailer, Saat 21- 22 Şiirleri** gibi çalışmalarında lirizmi güçlü bir şekilde kullanmıştır.
- Nâzım Hikmet; **Kuvay-ı Milliye, Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı** adlı eserlerinde halk şiiri geleneğinden çağdaş bir tutumla yararlanmıştır.
- Birçok türde eser veren Nâzım Hikmet'in çocuklar için hazırladığı **La Fontaine'den Masallar** ve **Sevdalı Bulut** adlı kitapları da vardır.
- Şair **Memleketimden İnsan Manzaraları** adlı eserinde hikâye, destan, tarih, sinema, tiyatro gibi türlerin anlatım olaklarından yararlanmıştır.

Ercüment Behzat Lav (1903-1984)

- Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde serbest ölçünün ilk uygulayıcılarından biri olarak bilinir.
- **Dadaizm, fütürizm, kübizm, sürrealizmi** şiirine yansıtmıştır.
- Şiirlerinde toplumsal temalara yer veren sanatçının şiirinde kullandığı önemli bir unsur da **ironidir.**

ŞİİRLERİ

S.O.S, Kaos, Açıl Kilidim Açıl, Mau Mau, Bir Anadolu Efsanesi: Üç Anadolu

Hasan İzzettin Dinamo (1909-1989)

- Başta Faruk Nafiz Çamlıbel etkisi görülen şiirleri, Nâzım Hikmet şiiriyle tanıştıktan sonra şekil ve içerik olarak değişmiştir.
- **Hapishane hayatı, işsizlik, yoksulluk, sosyal hayatta karşılaşılan problemler, eşitlik, özgürlük** romanlarının ve şiirlerinin ortak konusu olmuştur.

ŞİİRLERİ

Adsız Kitap, Deniz Feneri, Mapushanemden Şiirler, Gecikondumdan Şiirler, Sürgün Şiirleri

Atilla İlhan (1925-2005)

- **Toplumsal gerçekçiliğin (sosyal realizm)** önemli isimlerinden olan şair, Nâzım Hikmet'ten etkilenmiştir.
- **Toplumcu kimliğinin yanı sıra bireyin duygu dünyasına da yönelmiştir.**
- Kendine özgü bir söz dizimine, çarpıcı benzetmelerle zenginleşmiş bir üsluba sahip olan sanatçı; şiirlerinde barış, bağımsızlık, eşitlik, özgürlük, aşk gibi kavramları işlemiştir.
- Şiir hayatında tanınması, **Cebbaroğlu Mehmed** şiiriyle olmuştur.
- Şiirlerinde canlı konuşma dilinden, argodan, halk deyişlerinden yararlanmış; **genellikle büyük harf kullanmamış, noktalama işaretlerine fazla yer vermemiştir.**
- Son dönem şiirlerinde klasik şiirin biçim özelliklerini de kullanan şair, halk ve divan şiiri geleneğini modern biçimde yorumlamıştır.
- **Duvar** şiiri toplumcu dönemde yazdığı en önemli şiiridir. Ayrıca **Ben Sana Mecburum, Aysel Git Başımdan, Mahur Beste** şiirleri ünlüdür.

ŞİİRLERİ

Duvar, Sisler Bulvarı, Yağmur Kaçağı, Ben Sana Mecburum, Bela Çiçeği, Elde Var Hüzün, Kimi Sevsem Sensin

DİKKAT

Atilla İlhan 1950'li yıllarda *Mavi* dergisi çevresinde gelişen Mavi Hareketi içinde yer almıştır.

HATIRLAYALIM

MAVİCİLER:

- Adını 1952-1956 yılları arasında Ankara'da çıkan *Mavi* adlı dergiden almıştır.
- Bu şairler, Garip Akımı'na ve Orhan Veli'nin şiir anlayışına karşı çıkmışlar; şairane bir sanat anlayışını benimsemişlerdir. Atilla İlhan'ın "**Sosyal Realizmin Münasebetleri yahut Başlangıç**" adlı makalesiyle bu karşı çıkışı dile getirmişlerdir.
- Şiirin basit olamayacağını, zengin benzetmelerle bir derinliğinin olması gerektiğini belirtmişlerdir.
- **Mavi** dergisi, bir süre sonra sosyal realizm konulu yazılara yer vermiş; toplumsal gerçekçiliğin sözcüsü olmuştur.
- **Orhan Duru, Ferit Edgü, Tahsin Yücel, Demir Özlü** grubun önde gelen isimleridir.

Rıfat Ilgaz (1911-1993)

- **Toplumcu gerçekçi** sanat anlayışının önemli isimlerinden biridir.
- Şiire bireysel duyarlılıkla kaleme aldığı şiirlerle başlamış,
- 1940'lardan itibaren **toplumcu sanat anlayışına** yönelmiştir.
- Nâzım Hikmet'in etkisiyle şiirler kaleme alan şair; **şairanelikten uzak, mizah ve yergiye yaslanan şiirler** yazmıştır.
- Toplumcu anlayışla yazdığı şiirlerini 1943'te **Yarenlik** 'te bir araya getirmiştir.

ŞİİRLERİ

Sınıf, Devam, Yaşadıkça, Karakılçık, Üsküdar'da Sabah Oldu, Soluk Soluğa

Ceyhun Atuf Kansu(1919-1978)

- İlk şiirlerini hece vezniyle ve halk şiirinin etkisinde yazan şair, daha sonra toplumcu bir çizgide ve serbest tarzda şiirler kaleme almıştır.
- **Anadolu'nun güzelliklerini, milli duyguları ve toplumsal konuları** işleyen şiirler yazmıştır.
- Anadolu'da gözlemlediği yoksulluk ve çaresizliği çocuklar üzerinden dramatik bir şekilde işlemiştir.
- “**Dünyanın Bütün Çiçekleri**” adlı şiiriyle tanınmıştır.

ŞİİRLERİ

Haziran Defteri, Bir Çocuk Bahçesinde, Bağbozumu Sofrası, Çocuklar Gemisi, Yanık Hava

MİLLÎ EDEBİYAT ZEVLİK VE ANLAYIŞINI SÜRDÜREN ŞİİRİN (MEMLEKET EDEBİYATI) GENEL ÖZELLİKLERİ

1. Memleket edebiyatı ilk örneklerini II. Meşrutiyet'ten sonra vermeye başlamıştır.
2. Bu edebiyatın kaynakları başlangıçta Ziya Gökalp ve Mehmet Emin Yurdakul'dur.
3. Memleket konuları işlenmiştir. Didaktik ağırlıklı şiirlerdir. Lirikizm de oldukça fazladır.
4. Şiirde halk edebiyatı şekilleri kullanılmış, hece ölçüsü tercih edilmiştir.
5. Dil son derece sadedir. Halkın kullandığı kelimeler, mahallî söyleyişler şiirde kendine yer bulmuştur.
6. Şiirde geçmişin kahramanlıkları övülmüş, vatanın kurtarılmasından sonra şiirlerde **gurur** temasına yer verilmiştir.
7. Faruk Nafiz Çamlıbel'in **Sanat** adlı şiiri memleket edebiyatının bildirisi niteliğindedir.
8. Memleket edebiyatı çığırını günümüzde hâlâ devam etmektedir. Ancak güçlü temsilcileri geçmişte kalmıştır.
9. Bu anlayışın içindeki en önemli grup Millî Edebiyat Dönemi'nde kurulmuş olan Beş Hececiler'dir.
10. Bu anlayışın öncüsü **Faruk Nafiz Çamlıbel**'dir. **Ahmet Kutsi Tecer, Halide Nusret Zorlutuna, Zeki Ömer Defne, Ömer, Bedrettin Uşaklı, Ceyhan Atuf Kansu, Behçet Kemal Çağlar, Arif Nihat Asya, Yusuf Ziya Ortaç, Halit Fahri Ozansoy, Orhan Seyfi Orhon, Enis Behiç Koryürek** gibi sanatçılar memleket edebiyatının önde gelen temsilcileridir.

BEŞ HECECİLER TOPLULUĞUNUN GENEL ÖZELLİKLERİ

Hecenin beş şairi olarak kabul edilen bu topluluk **Orhan Seyfi Orhon, Faruk Nafiz Çamlıbel, Halit Fahri Ozansoy, Enis Behiç Koryürek ve Yusuf Ziya Ortaç** isimlerinden oluşmuştur.

Grubu oluşturan bütün sanatçılar yazdıkları şiirleri ilk önce aruz vezniyle daha sonraları ise hece vezniyle kaleme almışlardır. **Halit Fahri Ozansoy**'un yazdığı **Aruza Veda** adlı şiir aruzdan heceye geçişin şiiri olmuştur.

Millî Edebiyat Dönemi'nin en önemli grubu olan Beş Hececiler, dönemin anlayışıyla paralel olarak **Halka Doğru** ilkesini benimsemişlerdir.

Şiirde folklorik malzemeleri çokça kullanmışlardır.

Şiirlerin ana konusu memleket sevgisi ve memleket sorunlarıdır.

Hece veznini millî vezin kabul eden Beş Hececiler, halk şiiri nazım şekillerini kullanmışlardır.

Mahallî söyleyişleri, halk dilini kullanmışlar; sade dil anlayışı ile eserler vermişlerdir.

Eserlerde didaktik ve millî romantik öğeler ön plandadır.

Birçok türde eser verilmesine rağmen özellikle **şiir**, Beş Hececiler'in en önemli türü olmuştur.

Beş Hececiler'in en güçlü şairi **Faruk Nafiz Çamlıbel**'dir.

Faruk Nafiz Çamlıbel'in yazdığı **Sanat** adlı şiiri bu topluluğun bir bildirisi gibi algılanmıştır.

MİLLÎ EDEBİYAT ZEVLİK VE ANLAYIŞINI SÜRDÜREN ŞİİR (MEMLEKET EDEBİYATI) SANATÇILARI

Orhan Seyfi Orhon (1890-1972)

Abdülhak Hamit Tarhan, Tevfik Fikret, Cenap Şehabettin'in etkisindeki ilk şiirlerini aruzla, daha sonraki şiirlerini ise heceyle yazmıştır. Şiirlerinde heceyle aruzu kaynaştırmaya çalışmış, hece ölçüsüyle gazel biçiminde şiirler yazmıştır. Yaşadığı dönemde Rıza Tevfik'ten sonra saz şiirine en çok yakınlaşan şairdir. İnce, zarif ve duygulu şiirler yazmış olan şair, sade Türkçe karşısında olanlara şiddetle karşı çıkmıştır. Şiir ve yazılarıyla hayat verdiği *Hıyaban*, *Papağan*, *Akbaba*, *Güneş*, *Çınaraltı* dergileri sanatı için de son derece önemlidir.

Eserleri

Şiir: *Fırtına ve Kar*, *Peri Kızı ile Çoban Hikâyesi*, *Gönülden Sesler*

Faruk Nafiz Çamlıbel (1898-1973)

Beş Hececiler topluluğunun en başarılı ve en tanınmış şairidir. Daha çok bir aşk şairi olan Faruk Nafiz şiirlerinde aşk, hasret, tabiat, ölüm, memleket ve toplumsal konuları işlemiştir. Beş Hececiler topluluğunun diğer şairleri gibi ilk şiirlerinde aruz ölçüsünü, gerçek kişiliğini bulduğu sonraki şiirlerinde ise hece ölçüsünü kullanmıştır. Yahya Kemal Beyatlı, onun aruzla yazdığı şiirlerini övmüştür. Yazdığı *Sanat* adlı şiiri kimi araştırmacılar tarafından memleketçi şiirimizin ilk bildirisi olarak kabul edilmiştir. Yalın ve savruk bir şiir dili vardır. Roman, piyes, fıkra türlerinde de eser vermiş olan şair şiirleriyle ün yapmış, özellikle *Han Duvarları*, *Çoban Çeşmesi*, *Sanat* adlı şiirleriyle çok beğenilmiştir.

Eserleri

Şiir: *Şarkın Sultanları*, *Gönülden Gönüle*, *Dinle Neyden*, *Çoban Çeşmesi*, *Suda Halkalar*, *Bir Ömür Böyle Geçti*, *Akıncı Türküleri*, *Heyecan ve Sükûn*, *Zindan Duvarları*, *Han Duvarları*

Halit Fahri Ozansoy (1891-1971)

İlk şiirlerini aruzla yazmış, daha sonra *Aruza Veda* adlı şiiri ile aruzu bırakmıştır. Bu şiir tüm Beş Hececiler topluluğunun aruzdan heceye geçiş şiiri olmuştur. Şiirlerinde aşk ve ölüm konularına, hüznü melankolik duygulara yer vermiş; yer yer kahramanlık konularına değinmiş içli bir şairdir. Manzum olarak aruz ölçüsü ile yazılmış *Baykuş* adlı tiyatrosu ile tanınmıştır. Eserde oğlunun birini kurtların parçaladığı, diğer oğlunu da veremden kaybeden bir ihtiyar köylünün bütün uğursuzlukları baykuş sesinde simgeleştirilmesi anlatılmıştır. Şiirlerinin yanında tiyatro, roman, çeviri türlerinde de eserler vermiştir.

Eserleri

Şiir: *Rüya*, *Cenk Duygulan*, *Gülistanlar ve Harabeler*

Enis Behiç Koryürek (1892-1949)

İlk şiirlerini aruzla yazmış, daha sonra Ziya Gökalp'in tavsiyesiyle heceye yönelmiş ve heceyle yazdığı şiirlerle tanınmıştır. Bir şiirde birkaç vezin kullanmıştır. Şiirlerinde yurt ve millet sevgisi konularına çokça yer veren şair, Beş Hececiler topluluğunda tasavvuf konularında şiirler yazmış tek şairdir. Türk denizcilik tarihinden aldığı konularla süslediği *Eski Korsan Hikâyeleri* adlı manzum hikâyeleri ve *Gemiciler* adlı şiiri ile büyük ün sağlamıştır.

Eserleri**Şiir: *Miras, Varidat-ı Süleyman*****Yusuf Ziya Ortaç (1896-1967)**

İlk şiirlerini aruzla daha sonraki şiirlerini heceyle kaleme alan şair, Beş Hececiler grubunda heceyi en iyi kullananlardan olmuştur. Şiirlerinde devrinin diğer şairlerinden farklı olarak daha avare bir ruh ve yarı çapkın bir eda vardır. Eserlerinde sade ve temiz bir dil, mizahı bir üslup kullanmıştır. Şiirlerindeki güzellikten daha çok, yazdığı nesir türünde ve mizahi tarzda eserleri ile dikkat çekmiştir. Mizahi dergi olan **Akbaba**'yı uzun yıllar çıkarmıştır. **Binnaz** adlı eseri edebiyatımızın ilk başarılı manzum piyesi kabul edilmektedir. Roman, öykü, oyun, şiir, mizah, gezi, anı, biyografi gibi birçok türde eser vermiştir.

Eserleri**Şiir: *Akından Akına, Cenk Ufukları, Bir Rüzgâr Esti*****Ahmet Kutsi Tecer (1901-1967)**

İlk eserlerinde bireysel duygulanmalarını dile getiren ve aşk, ölüm, ıstırap konularını işleyen şair daha sonraları Faruk Nafiz'in açtığı yolda memleket şiirlerine yönelmiştir. Memleket şiiri kavramını özellikle **köy havası** içerisinde dile getirmiş, bu anlayışla şiirler yazarak yıllar boyu çok fazla şairin kendisinden etkilenmesini sağlamıştır. Şiirlerinin temel malzemesi türküler, destanlar, efsaneler, gelenek ve göreneklerdir. Şiirlerini sade bir dille, az mecazlı, süsten uzak, saf bir üslupla kaleme almış ve şiirlerinde daima hece ölçüsünü kullanmıştır. Halk şiirinin son büyük ustası Âşık Veysel'i tüm Türkiye'ye tanıtmış; ayrıca Karacaoğlu, Yunus Emre gibi büyük şairlerimizin hayatlarının bilinmeyen yönlerinin de aydınlanmasına büyük katkılarda bulunmuştur. Şiirleri ile adını duyurmuş olan Ahmet Kutsi; inceleme, araştırma, tiyatro alanlarında da eserler vermiştir. İnceleme yazılarının çoğu birçok dergide okuyucusu ile buluşmuştur. **Nerdesin** şiiriyle tanınan Ahmet Kutsi'nin **Orda Bir Köy Var Uzakta** adlı şiiri de çok ünlenmiştir. Bu şiir Faruk Nafiz'in yazdığı **Sanat** adlı şiirle aynı mesajı vermektedir.

Eserleri**Şiir: *Tüm Şiirleri* (ölümünden sonra)****Kemalettin Kamu (1901-1948)**

Savaş duygularını dile getiren şiirlerinin yanında aşk, gurbet yurt konularında şiirler de kaleme almış olan şair Cumhuriyet döneminin bağımsız sanatçılarından. Vatanın işgalini bizzat yaşamış ve doğduğu şehir Bayburt'u terk etmek zorunda kaldığından dolayı vatan ve gurbet şiirlerine yönelmiştir.

Hece ölçüsüyle lirik ve epik tarzda yazdığı şiirlerin dili sağlam ve sadedir. Şair ilk şiirlerinde kısa süreyle aruzu da kullanmıştır. Şiir dışında başka bir türde adını duyuramamış olan sanatçının en tanınmış şiiri **Bingöl Çobanları** ve **Gurbet**'tir. Özellikle **Gurbet** şiirindeki "Ben gurbette değilim, gurbet benim içimde" dizeleri çok ünlenmiş ve **Gurbet Şairi** olarak anılmıştır.

Eserleri**Şiir: *Gurbet, Gurbet Geceleri, Gurbette Renkler, Bingöl Çobanları***

Ömer Bedrettin Uşaklı (1904-1946)

Memleket edebiyatı çığırını açan sanatçıların önde gelenlerinden olan Ömer Bedrettin Uşaklı gezdiği her yeri ressam duyarlılığı ile anlatmış, Anadolu'yu pastoral bir güzellikle mısralaştırmıştır. Devlet görevlerinden dolayı Anadolu'da gezip gördüğü yerleri şiirlerine konu olarak seçmiştir. Beş Hececiler'e biçim açısından benzemesine rağmen öz olarak onlardan ayrılır. Toplumsal konulara karşı duyarlılığı bulunan sanatçı, sanatının son döneminde Fransız şairlerden de etkilenmiştir. Özellikle Artvin, Ardahan, Antakya'yı eserlerine konu edinen sanatçı deniz, gurbet, özleyiş, tabiat konularını büyük başarıyla anlatmıştır.

Eserleri

Şiir: *Deniz Sarhoşları, Yayla Dumanı*

Halide Nusret Zorlutuna (1901-1984)

Aruzla da yazdığı şiirleri bulunmasına rağmen heceyle kaleme aldığı şiirleri ile ünlenmiştir. Şairin ayrıca serbest tarzda yazdığı şiirleri de bulunmaktadır. Halide Nusret ilk önce aşk şiirleri kaleme almış, sonra yurt güzelliklerini işlemiş, sonraları ise mistik bir havaya bürünmüş şiirler kaleme almıştır. 1983'te **Ümmül muharrirat** (yazarların annesi) ilan edilmiştir. Şiir, roman, öykü türlerinde yazan sanatçı, **Git Bahar** şiiri ile tanınmıştır. Şiirlerinde kendi yaşamına ait izlere yer veren sanatçı hüznü, lirik şiirler kaleme almıştır.

Eserleri

Şiir: *Yayla Türküsü, Yurdumun Dört Bucağı, Ellerim Bomboş*

Zeki Ömer Defne (1903-1992)

İlk şiirlerinde halk şairlerinin havası hissedilen sanatçı, daha sonraları yeni şiir anlayışına uygun eserler vermiştir. Halk şiiri ile modern şiir arasında köprü kurmak amacını taşıyan Zeki Ömer Defne, şiirlerinde son derece sade ve ince bir halk dilini kullanmıştır. Bütün şiirlerinde lirizmin hâkim olduğu şair, öğretmenlik duyarlılığını da eserlerine yansıtmıştır. İlk şiirini 1923 yılında yazmasına rağmen şiirlerini **Denizden Çalınmış Ülke** adıyla ancak 1971 yılında kitap hâline getirmiştir.

Behçet Kemal Çağlar (1908-1969)

Tarih ve memleket konularında yazdığı şiirleriyle tanınmış bir şairdir. Halkevlerinin açılışında yazıp oynadığı **Çoban** piyesi ve **Ergenekon** adlı oyunu Atatürk'ün dikkatini çekmiştir. Şairin Ankaralı Âşık Ömer mahlasıyla yazdığı halk şiirleri de vardır. Şiirlerini hece ölçüsü ile kaleme almış, halk şiirinin bütün biçimsel özelliklerinden yararlanmıştır. **Onuncu Yıl Marşı**'nı yazmış ve geniş kitleler tarafından tanınmıştır. Şiir, oyun, inceleme, antoloji, söylev gibi türlerde yazmış; özellikle yazdığı şiirlerle ün sağlamıştır.

Eserleri

Şiir: *Erciyes'ten Kopan Çığ*

Arif Nihat Asya (1904-1975)

Adana'nın kurtuluş günü nedeniyle kaleme aldığı ünlü **Bayrak** şiirinden dolayı **Bayrak Şairi** olarak anılmıştır. Aruzla başladığı şiir hayatına hece ile devam etmiş ve hece ölçüsünde büyük başarı kaydetmiştir. Aruzla yazdığı şiirleri arasında en çok rubaileri ile beğeni toplamıştır. Hece ve aruzla yazdıkları dışında serbest şiir alanında da güzel örnekleri vardır. Yaşadığı toprakları "vatan" olarak düşünmesi ulusalcı düşüncelerle yüklü şiirler yazmasını sağlamış, **toplum için sanat** anlayışıyla kaleme aldığı şiirlerinde konuda olduğu kadar "sanat" endişesiyle biçime de önem vermiştir. Şiirlerinin dili halk değişlerinden de yararlandığı, herkese hitap eden, son derece canlı bir dildir. Lirik, epik ve didaktik tarzda yazdığı şiirleri "destani şiirler, mistik şiirler ve yurt güzellemeleleri" olarak üç bölümde incelenmektedir. Din konularında yazdığı şiirler yanında nükteye ve yergiye önem verdiği şiirler de kaleme almıştır. Nesir türünde de eserler vermesine rağmen asıl şöhretini yazdığı şiirlere borçludur.

Eserleri

Şiir: Ayetler, Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Kökler ve Dallar, Emzikler, Dualar ve Âminler, Rubaiyyat-ı Ârif I-II, Kıbrıs Rubaileri

Orhan Şaik Gökyay (1902-1994)

Halk şiiri geleneğinden etkilenecek yazdığı içten, samimi şiirleri ile tanınmış; özellikle ulusal konularda yazdığı lirik-epik tarzdaki şiirleri ile sevilmiş bir sanatçıdır. **Bu Vatan Kimin?** şiirlerinin en tanınmış olanıdır. İlk şiirlerini aruzla kaleme almış olan sanatçının dili duru, pürüzsüz ve son derece sadedir. 1940'lı yıllardan itibaren folklor ve halk edebiyatı çalışmalarına yönelen sanatçı, özellikle Dede Korkut üzerine yaptığı çalışmalarla dikkat çekmiştir. Şiir inceleme alanında da eser veren sanatçı şiirlerini kitaplaştırmamış, sadece beş şiirini İngilizce olarak **Birkaç Şiir-Poems** kitabına almıştır.

Eserleri

Şiir: Tüm Şiirleri (ölümünden sonra)

Mithat Cemal Kuntay (1885-1956)

Dil olarak Millî edebiyat anlayışına bağlı olmasına rağmen aruz ölçüsünü kullanır, lirik şiirlerinden ziyade epik şiirleri ile tanınır. Şiirlerinde aşk temasına yer vermeyen şairin tarihî ve toplumsal konulu şiirlerinde Mehmet Akif Ersoy ve Yahya Kemal Beyatlı'nın, epik şiirlerinde ise Abdülhak Hamit Tarhan'ın etkisi görülür. Tarih sevgisi, geçmişin ihtişamı ve güzelliği onun konuları arasında en başlardadır. Mehmet Akif Ersoy ile birlikte yazdığı **Acem Şahına** ve kendi yazdığı **Elhamra** adlı şiirlerle adını duyurmuştur. Edebiyat tarihi içinde şöhreti **Üç İstanbul** romanı sayesinde.

Eserleri

Şiir: Türk'ün Şehnamesi

Necmettin Halil Onan (1902-1968)

Millî Edebiyat Dönemi'nin yaşandığı yıllarda yetişmiş, şiirlerinde bireysel ve toplumsal heyecanları birbirine nakşetmiştir. Şiire aruz ölçüsü ile başlayan şair bu şiirlerini **Nedim** dergisinde, millî duygularla örülmüş ve hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerini **Dergâh ve Hayat** dergilerinde yayımlamıştır. Roman ve ders kitapları da yazmıştır. Çanakkale Savaşı'nı anlatan **Bir Yolcu** şiiri hamaset edebiyatının en güzide eserlerindendir. **Dinle Yolcu** şiiri de ünlüdür.

Eserleri**Şiir: Çakıl Taşları, Bir Yudum Daha****Şükufe Nihal Başar (1896-1973)**

Edebiyat dünyasıyla tanışması, *Resimli Kitap*'ta yayımlanan *Hazan* başlıklı şiiriyle olur. İlk şiirlerinde aruz ölçüsünü kullanmış, daha sonra hece ölçüsüyle yazmıştır. Şiirlerinde romantik, hikâye ve romanlarında ise realist çizgidedir. Tahkiyeli eserlerinde toplumsal konuları işler. Ölümünden sonra oğlunun yayımladığı *Şiirler* adlı kitabı diğer eserlerinden seçilen şiirlerden oluşmaktadır.

Eserleri**Şiir: Yıldızlar ve Gölgeler, Hazan Rüzgârları, Sabah Kuşları, Gayya, Yerden Göğe, Şile Yolları, Su**

GARİP HAREKETİ

GARİP HAREKETİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1941 yılında Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet Anday ve Oktay Rifat Garip adını verdikleri ortak bir şiir kitabı yayımlar.

- “Bu kitap sizi alışılmış şeylerden şüpheye davet edecektir.” kapak şeridiyle çıkan Garip, Türk şiirinde büyük çığır açmıştır.
- Garip hareketi şairlerinin, şiirin biçiminde ve içeriğinde yaptıkları köklü değişiklikler Türk şiirini derinden etkilemiştir.
- Kitapta Orhan Veli Kanık tarafından yazıldığı bilinen bir ön söz ve üç şaire ait şiirleri yer almıştır.

Şiirde bütünüyle doğal bir söyleyişe ulaşmayı amaçlayan Garip hareketinin genel özellikleri şunlardır:

- Eski şiire ait tüm geleneksel öğeleri reddetmiş; her türlü kurala, önceden belirlenmiş kalıplara karşı çıkmışlardır.
- Garipçiler’e göre uyak ve ölçü yaratıcılığı sınırlandırır, şairin düşüncesine hükmeder ve söz dizimi tuhaflıklarına yol açar. Bu yüzden ölçü uyağı terk etmiş, serbest şiire yönelmişlerdir.
- Doğayı olduğundan daha farklı gösterdiği ve bozduğu için söz ve anlam sanatlarına karşı çıkmış, kapalı bir anlatım yerine açık bir anlatımı yeğlemişlerdir.
- Azınlık bir kesimin değil çoğunluğun anlayabileceği ve zevkine varabileceği bir şiir yazmışlardır.
- Şiirlerinin odağına “sıradan” insanı ve bu insanın sevinçlerini, üzüntülerini, günlük kaygılarını yerleştirmişlerdir.
- Sanat dallarının birbiri içine girmesine karşı çıkmış, şiirin müzik ve resim ile olan bağlarını koparmışlardır.
- Şairaneliğe karşı çıkmış, günlük konuşma dilinde yer alan her sözcüğün şiirde kullanılabileceğini savunmuşlardır. “Nasır, çorap, cımbız, salata” gibi sözcükleri kullanmaktan çekinmemişlerdir.
- Şiirde söyleyişi değil anlamı ön plana çıkarmışlardır.
- Bilinçaltına inerek saf ve basit şiire ulaşmak gerektiğine inanmışlardır. Bu, onları sürrealizme yaklaştırmıştır.
- Mizahi dili başarıyla kullanmış; ironi, parodi gibi mizah öğelerine şiirde önemli bir yer vermişlerdir.
- Bazı şiirlerinde öyküleme tekniğine başvurarak, küçük insanın hikâyesini anlatmışlardır.
- Politik şiir anlayışından uzak durmuşlardır, bu da onların geniş kitlelerce benimsenmesini kolaylaştırmıştır.
- Garip hareketi, II. Yeni’nin ortaya çıkışından sonra I. Yeni olarak adlandırılmıştır.

GARİP HAREKETİNİN TEMSİLCİLERİ

Orhan Veli Kanık (1914-1950)

Şiir: *Garip, Vazgeçemediğim, Destan Gibi, Yenisi, Karşı*

Öykü: *Hoşgör Köftecisi*

Çeviri: *Hamlet, Venedik Taciri, Scapin’in Dolapları, Tartuffe*

Melih Cevdet Anday (1915 - 2002)

Şiir: *Garip, Rahatı Kaçan Ağaç, Telgrafhane, Yan Yana, Tanıdık Dünya, Yağmurun Altında, Kolları Bağlı Odysseus, Göçebe Denizin Üstünde, Teknenin Ölümü, Sözcükler, Ölümsüzlük Ardında Gılgamış, Güneşte*

Oyun: *İçerdekiler, Ölümsüzler, Mikado’nun Çöpleri*

Roman: *Gizli Emir, Birbirimizi Anlayamayız, Yağmurlu Sokak*

Oktay Rifat (1914 - 1988)

Şiir: *Garip, Güzelleme, Aşağı Yukarı, Karga ile Tilki, Perçemli Sokak, Âşık Merdiveni, Elleri Var Özgürlüğün, Çobanlı Şiirler, Koca Bir Yaz*

Oyun: *Çil Horoz, Atlarla Filler ya da Dirlik Düzenlik, Birtakım İnsanlar, Kadınlar Arasında, Yağmur Sıkıntısı*

Roman: *Gizli Emir, Birbirimizi Anlayamayız, Yağmurlu Sokak*

İKİNCİ YENİ ŞİİRİ

İKİNCİ YENİ ŞİİRİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- İkinci Yeni, Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinin en önemli olaylarından biridir.
- İkinci Yeni, Garip (Birinci Yeni) gibi belirli ilkeler etrafında birleşen şairlerin başlattıkları bir akım değildir.
- 1950'lerin ortalarında Garip şiirinden oldukça farklı tarzda yazan bazı genç şairler; şiir ve yazılarını, birbirinden bağımsız olarak *Pazar Postası* dergisinde yayımlamaya başlar. *Pazar Postası* gazetesi yazı işleri müdürü Muzaffer Erdost da bu yeni şiir tarzını, Garip şiirinden sonra gelen ikinci önemli yenilik olarak gördüğü için II. Yeni Şiiri olarak adlandırır.

İkinci Yeni'nin doğuşunda dünyadaki mevcut şiir anlayışının büyük etkisi olmuştur. Batı'da dünya savaşlarının yarattığı bunalımlar sonucunda ortaya çıkmış Dadaizm ve sürrealizm II. Yeni şairlerini etkileyen sanat akımları olmuştur.

Garip şiirine bir tepki olarak doğan İkinci Yeni'nin genel özellikleri şunlardır:

- Dil üzerinde özel bir dikkatle durmuş, dili bir iletişim aracı olarak değil estetik bir nesne yaratmanın malzemesi olarak görmüşlerdir.
- Şiirin kendine özgü bir dille yazılması gerektiğini savunmuş, söz sanatlarına ve çağrışımların gücü yüksek sözcüklere yer vermişlerdir.
- Konuşma diline sırt çevirmiş; buna bağlı olarak şiirlerinde söz dizimini bozmuş, alışılmamış bağdaştırmalara yer vermiş, mantığa aykırı ifadeler kullanmışlardır.
- Sözcükleri bilinçli olarak deforme etmiş, o güne dek duyulmamış yeni sözcükler oluşturmuşlardır.
- İmgeye dayalı bir estetik anlayışını savunmuş, anlamsızlığa varan soyut ve kapalı bir şiir dünyası meydana getirmişlerdir.
- Şiiri akıldan ve anlamdan uzaklaştırmış, şiirde anlamı değil söyleyişi ön plana çıkarmışlardır.
- Şiirin öteki edebi türlerden kesin çizgilerle ayrılması gerektiğini savunmuş, bu yüzden konuyu ve olayı şiirden atmışlardır.
- Dil ve imge konusundaki tutumlarının sonucu olarak şiirlerinde, müzik ve resim gibi sanat dallarından yararlanmışlardır.
- Yazım kurallarını önemsememiş, noktalama işaretlerinin kullanımında özgürce hareket etmişlerdir.
- Özgünlüğü engelleyeceği düşünüldükçe halk şiirinden yararlanmaya karşı çıkmış, folklordan uzak durmuşlardır.
- Nükte, şaşırtmaca ve tekerlemeden kaçınmışlardır.
- Çoğunluğun değil aydın kesimin anlayabileceği ve zevk alabileceği bir şiir anlayışı ortaya koymuşlardır.
- Politik şiir anlayışından uzak durmuş, toplumsal sorunlara yer vermemişlerdir.
- Yalnızlık, yabancılaşma ve bunalım gibi bireysel konuları ele almışlardır.

İKİNCİ YENİ ŞİİRİNİN TEMSİLCİLERİ

İlhan Berk (1918-2008)

Şiir: *Güneşi Yakanların Selamı, İstanbul, Günaydın Yeryüzü, Türkiye Şarkısı, Köroğlu, Galile Denizi, Çivi Yazısı, Otağ, Mısırkalyoniğne, Âşıkane, Şenlikname, Taşbaskısı, Atlas, Kül, Deniz Eskisi, İstanbul Kitabı, Delta ve Çocuk, Galata, Pera*

Düzyazı: *El Yazılarına Vuruyor Güneş, Uzun Bir Adam*

Turgut Uyar (1927 - 1985)

Şiir: *Arz-ı Hal, Türkiye'm, Dünyanın En Güzel Arabistanı, Tütünler Islak, Her Pazartesi, Divan, Toplandılar, Kayayı Delen İncir, Büyük Saat*

Düzyazı: *Bir Şiirden, Korkulu Uсталık*

Edip Cansever (1928 - 1986)

Şiir: *İkindi Üstü, Dirlik Düzenlik, Yerçekimli Karanfil, Umutsuzlar Parkı, Petrol, Nerde Antigone, Tragedyalar, Çağrılmayan Yakup, Kirlı Ağustos, Sonrası Kalır, Ben Ruhi Bey Nasılım, Seveda ile Sevgi, Şairin Seyir Defteri, Yeniden, Bezik Oynayan Kadınlar, İlyaz Şikayetçileri, Oteller Kenti*

Düzyazı: *Şiiri Şiirle Ölçmek*

Cemal Süreya (1931 - 1990)

Şiir: *Üvercinka, Göçebe, Beni Öp Sonra Doğur Beni, Seveda Sözleri, Güz Bitiği, Sıcak Nal,*

Düzyazı: *Şapkam Dolu Çiçekle, Günübirlik, 99 Yüz*

Ece Ayhan (1931 - 2002)

Şiir: *Kınar Hanım'ın Denizleri, Bakışsız Bir Kedi Kara, Ortodoksluklar, Devlet ve Tabiat, Yort Savul, Zambaklı Padişah, Çok Eski Adıyladır, Çanakkaleli Melâhat'a İki El Mektup, Sivil Şiirler, Son Şiirler*

Düzyazı: *Başıbozuk Günceler, Aynalı Denemeler*

Sezai Karakoç (1933 - 2021)

Şiir: *Körfez, Şahdamar, Sesler, Hızırkı Kırk Saat, Taha'nın Kitabı, Gül Muştusu, Zamana Adanmış Sözler, Âyinler, Leyla ile Mecnun, Ateş Dansı, Alinyazısı Saati, Monna Rosa, Gün Doğmadan*

Ülkü Tamer (1937 - 2018)

Şiir: *Soğuk Otların Altında, Gök Onları Yanıltmaz, Ezra ile Gary, Virgülün Başından Geçenler, İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür, Sıragöller, Yanardağın Üstündeki Kuş*

Öykü: *Alleben Öyküleri*

DİNİ DEĞERLERİ, GELENEĞE DUYARLIĞI VE METAFİZİK ANLAYIŞI ÖNE ÇIKARAN MODERN ŞİİR

DİNİ DEĞERLERİ, GELENEĞE DUYARLIĞI VE METAFİZİK ANLAYIŞI ÖNE ÇIKARAN MODERN ŞİİRİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Duyularımızla algılayamadığımız varlıkların sebeplerini ve temellerini araştıran felsefe disiplinine metafizik denir.
- Gerçeklikle ilgili kesin bilgiye, deneyim ya da akıl yoluyla değil mistik bir tecrübe veya sezgi yoluyla erişilebileceğini savunan öğretiye ise mistisizm denir.
- Tasavvuf ise Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefi akımdır.
- Metafizik, mistisizm ve tasavvufun ortak yönü; fiziki evrenin dışında bir varlık alanı olduğunu kabul etmeleridir.
- Türk edebiyatında divan ve tekke şairleri tarafından yazılan tasavvufi eserler yüzyıllardır süregelen dinî değerleri, geleneğe duyarlılığı ve metafizik anlayışı öne çıkaran bir şiir geleneği oluşturmuştur.
- Cumhuriyet Dönemi'nde de özellikle Necip Fazıl Kısakürek mistik şiire gerçek anlamda yön veren isimlerden biri olmuştur.
- Sezai Karakoç, Asaf Halet Çelebi, İsmet Özel, Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Nuri Pakdil gibi isimler Cumhuriyet Dönemi'nde dinî değerleri, geleneğe duyarlılığı ve metafizik anlayışı öne çıkaran sanatçılardır.

Dinî değerleri, geleneğe duyarlılığı ve metafizik anlayışı öne çıkaran modern şiirin genel özellikleri şunlardır:

- Kur'an-ı Kerim, hadisler, peygamber kıssaları, mistisizm gibi kaynaklardan yararlanılmıştır.
- Tasavvuf, hayat, ölüm, günah, kaygı, rahmet gibi temalar ön plana çıkmıştır.
- Kapalı ve içe dönük bir anlatımla İslami düşünce birleştirilmiştir.
- İmgeye yaslanan, çok anlamlı okumaya açık bir yapı kurulmuştur.
- Geleneksel şiir ile modern şiirin bir sentezine ulaşmak amaçlanmıştır.
- Genellikle serbest ölçü kullanılmış, az da olsa hece ölçüsüyle de şiir yazılmıştır.

DİNİ DEĞERLERİ, GELENEĞE DUYARLIĞI VE METAFİZİK ANLAYIŞI ÖNE ÇIKARAN MODERN ŞİİRİN TEMSİLCİLERİ

Asaf Halet Çelebi (1907-1958)

Şiir: *He, Lâmelif, Om Mani Padme Hum*

Araştırma-İnceleme: *Mevlâna, Molla Cami, Eşrefoğlu Divanı, Gotama Buddha, Naima, Ömer Hayyam*

Cahit Zarifoğlu (1940-1987)

Şiir: *İşaret Çocukları, Yedi Güzel Adam, Menziller, Korku ve Yakarış*

Hikâye: *İns*

Roman: *Savaş Ritimleri Değirmendir*

Çocuk Kitabı: *Serçekeş, Katıraslan, Ağaçkakanlar, Yürekdede ile Padişah, Küçük Şehzade, Motorlu Kuş, Kuşların Dili*

Erdem Bayazıt (1939 - 2009)

Şiir: *Sebeb Ey, Risaleler, Gelecek Zaman Risalesi*

Gezi: *İpek Yolundan Afganistan'a*

Ebubekir Eroğlu (1950 - 2002)

Şiir: *Kuşluk Saatleri, Kayıpların Şarkısı, Yirmidört Şiir, Şahitsiz Vakitler, Berzah, Sınır Taşı, Sesli Harfler, İçkale, Bentler*

İnceleme: *Modern Türk Şiirinin Doğası*

Nuri Pakdil (1934 - 2019)

Şiir: *Osmanlı Simitçiler Kasidesi*

Deneme: *Batı Notları, Bir Yazarın Notları*

Oyun: *Umut, Korku*

1960 SONRASI TOPLUMCU EĞİLİMLERİ YANSITAN ŞİİRİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Türk şiiri 1960'lı yıllarda Türkiye ve dünyadaki siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmelerin etkisiyle 1950'lerdeki İkinci Yeni şiir anlayışından uzaklaşır.
- 1960'lı yıllarda Atıf Behramoğlu, İsmet Özel, Gülten Akın Süreyya Berfe, Refik Durbaş, Nihat Behram, Özkan Mert gibi şairler toplumcu gerçekçi anlayışla eser vermeye başlar.
- İkinci Yeni'yi "bireyci, toplumdan uzak bir burjuva şiiri" olarak suçlayan 1960 sonrası toplumcu gerçekçi şairleri etkileyen en önemli isim, Nazım Hikmet Ran'dır.
- Bu dönemde toplumcu eğilime sahip şairler; *Yeni Gerçek*, *And*, *Devinim*, *Halkın Dostları*, *Gelecek*, *Yansıma*, *Militan* gibi dergilerde hem şiirlerini yayımlar hem de amaçlarını açıklamaya çalışır.

1960 sonrası toplumcu eğilimleri yansıtan şiirin genel özellikleri şunlardır:

- *Ant* dergisinde yayımladıkları *Devrimci Şairler Savaş Açıyor* başlıklı bildiriyle İkinci Yeni hareketine cephe almışlardır.
- Marksist dünya görüşü benimsenmiş ve eserler bu doğrultuda verilmiştir.
- Sanata estetik kaygılardan çok, ideolojik ve düşünsel işlev doğrultusunda yaklaşımıştır.
- Şairler kendilerini toplumun sözcüsü olarak tanımlamış, şiiri siyasi mücadelenin araçlarından biri olarak görmüşlerdir.
- Umut, yaşama sevinci, sorgulama, isyan, devrim ve direnme gibi temalar üzerinde durulmuştur.
- İşçi sınıfı ve halkın sıkıntıları, kentleşme sorunları, kadın hakları ele alınmış; yerleşik düzen eleştirilmiştir.
- Şairler, mesajlarını daha etkili kılmak için slogan üslubundan yararlanmıştır.
- Geniş kitlelerin sözcülüğünü üstlenmek ve bu kitleleri harekete geçirmek amaçlanmıştır.
- Soyut bir şiir yerine hayatın gerçeklerine dayanan somut bir şiir ortaya konmuştur.
- Söyleyişten çok içerik önem kazanmış, uzak çağrışımlara dayanan kapalı anlatım değil açık anlatım tercih edilmiştir.
- Şiirin ses, ritim ve ahenginde geleneksel söyleyişten yararlanılmıştır.

1960 SONRASI TOPLUMCU EĞİLİMLERİ YANSITAN ŞİİRİN TEMSİLCİLERİ

İsmet Özel (1944-)

Şiir: *Geceleyin Bir Koşu*, *Evet İsyan*, *Cinayetler Kitabı*, *Celladıma Gülümserken*, *Erbain*, *Bir Yusuf Masalı*, *Of Not Being A Jew*

Düzyazı: *Şiir Okuma Kılavuzu*

Deneme: *Üç Mesele*

Ataol Behramoğlu (1942-)

Şiir: *Bir Ermeni General, Bir Gün Mutlaka, Yolculuk Özlem Cesaret ve Kavga Şiirleri, Ne Yağmur... Ne Şiirler..., Kuşatma-da, Mustafa Suphi Destanı, Dörtlükler, İyi Bir Yurttaş Aranıyor, Kızıma Mektuplar, Türkiye Üzgün Yurdum, Güzel Yurdum, Eski Nisan, Bebeklerin Ulusu Yok, Yaşadıklarımın Öğrendiğim Bir Şey Var, Sevgilimsin, Aşk İki Kişiliktir, Yeni Aşka Gazel, İki Ağıt, Beyaz İpek Gibi Yağdı Kar, Okyanusla İlk Karşılaşma Hayata Uzun Veda*

Gülten Akın (1933-2015)

Şiir: *Rüzgâr Saati, Kestim Kara Saçlarımı, Sığda, Kırmızı Karanfil, Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı, Ağıtlar ve Türküler, Seyran Destanı, Seyran, İlahiler, Sevda Kalıcıdır, Uzak Bir Kıyıda, Sonra İşte Yaşlandım, Sessiz Arka Bahçeler, Uzak Bir Kıyıda, Kuş Uçsa Gölge Kalır, Geldi Yine, Celaliler Destanı*

Deneme: *Şiiri Düzde Kuşatmak*

Süreyya Berfe (1943-2024)

Şiir: *Gün Ola, Savrulan, Hayat ile Şiir, Şiir Çalışmaları, Ruhumun, Nâbîga, Seni Seviyorum, Foklar Söyledi Ben Yazdım, Çıkrık*

Çocuk Kitabı: *Çocukça, Eksik Alfabe*

Refik Durbaş (1944-2018)

Şiir: *Kuş Tufanı, Hücremde Ay Işığı, Çırac Aranıyor, Çaylar Şirketten, Nereye Uçar Gökyüzü, Siyah Bir Acıda, Bir Umuttan Bir Sevinçten, Yeni Bir Defter-Şiirler-Meçhul Bir Aşk, Düşler Şairi, İstanbul Hatırası*

Özkan Mert (1944-)

Şiir: *Kuracağız Her Şeyi Yeniden, Kırlangıçlar Kırlangıçlar, Irgatoğlu Atçalı Kel Mehmet, İşte Hayat! İşte Ölüm ve Tarih!, Stockholm'de Mavi Saatler, Dünya Çarpıyor Yüzüme, Mozart ve Akdeniz, Bir Irmakla Düello Ediyorum, Bir Dünyalının Notları, Kentlerin Senfonisi, Nehir: Şiirler Yeryüzü Şarkıları*

Nihat Behram (1946-)

Şiir: *Hayatımız Üstüne Şiirler, Fırtınayla Borayla Denenmiş Arkadaşlıklar, Dövüşe Dövüşe Yürünecek, Hayatı Tutuşturan Acılar, Irmak Boylarında Turaç Seslerinde, Militan Şiirler*

Roman: *Gurbet, Lanetli Ömrün Kırlangıçları, Miras*

1980 SONRASI TÜRK ŞİİRİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- 1980 sonrası Türk şiirinde şairlerin genel yaklaşımı “**Türk şiirinin bir bütün olduğu, bu şiirin hiçbir ayırım gözetilmeden sahiplenilmesi gerektiği**” şeklindedir.
- Bu dönemde şiirlerde tema olarak “**kent kimliği, şehirleşme**” öne çıkmıştır.
- 1980 sonrası kuşakta politik ve toplumsal konular arka planda kalırken **bireysel kaygılar** ön planda tutulmuştur.
- “**Çok seslilik**” bu kuşağın belirleyici özelliğidir.
- **Yapı ve söyleyiş**e içerikten çok fazla önem verilmiştir.
- **İkinci Yeni şiirine özgü uzak çağrışımlar, yeni imgeler** peşinde koşulmuş, şiir düzyazıya yaklaştırılmıştır.
- Aynı dergide farklı şiir anlayışında şairler, birlikte ürünler verebilmiştir. Bu kuşak için **Üç Çiçek, Poetika, Şiir Atı, Fanatik, Sombahar, Broy, Yönelişler** önemli dergiler olarak sayılabilir.
- 1980 sonrası Türk şiirinin önemli temsilcilerinden bazıları şunlardır: **Haydar Ergülen, Hüseyin Atlansoy, Sedat Umranoğlu, Lale Müldür, Ahmet Erhan, Sunay Akın, Metin Altıok, Enis Batur, Şükrü Erbaş.**

1980 SONRASI TÜRK ŞİİRİNİN TEMSİLCİLERİ

Haydar Ergülen (1956-...)

- İlk şiirini Umur Erkan adıyla Gelişim dergisinde; sonraki dönemlerde yazdığı şiirlerini ise **Felsefe Dergisi, Türk Dili, Somut, Yusufçuk, Varlık** dergilerinde yayımlamıştır.
- Şiirlerinde **yergi yüklü ve kapalı bir anlatımla** insani duyarlılıklarından uzaklaşmış insanı anlatmış; yalnızlık, ölüm, yabancılaşma, hüznün, sevgi, kardeşlik gibi temaları işlemiştir. Şiirlerinde **çağırışım zenginliği** olan sanatçı, **imgeci** şiirin güçlü temsilcilerindendir.

ŞİİRLERİ

Karşılgını Bulamamış Sorular, Sokak Prensesi, Sırat Şiirleri, Eskiden Terzi, Nar, Hafız ve Semender

Hüseyin Atlansoy (1962-...)

- Şiirlerinde **İslami duyarlılığı** ön planda tutarak **mistik/metafizik** şiir anlayışının 1980 kuşağı şairlerinden biri olmuştur.
- Şiirlerinde şehir hayatının, modernizmin, küreselleşmenin değerleri yok ettiğini ve bunun insan hayatında meydana getirdiği olumsuz etkileri anlatmıştır.
- Kimi zaman **derin bir lirizmin** kimi zamansa **sürprizlerle dolu bir ironinin** kendini gösterdiği şiirleriyle hayatı algılayış ve sunuş bakımından modernist bir çizgide yer alır.
- Eserlerinde **Sezai Karakoç çizgisinin İkinci Yeni tarzındaki imgeli, kapalı, çok anlamlı okumaya açık şiir dilini kullanmıştır.**

ŞİİRLERİ

İntihar İlacı, Balkon Çıkmazında Efendilik Tarihi, Şehir Konuşmaları, İlk Sözler, Kaçak Yolcu

Sedat Umran (1925-2013)

- 1970'te yayımlanan **Leke** isimli şiir kitabında bir tür eşya sembolizmi geliştirmiş, metafizik unsurlarla modern içerikleri bir araya getirerek farklı bir şiir dili oluşturmuştur.
- Şiirinde Ahmet Haşim ve Necip Fazıl etkisi görülür.
- Edebiyat çevrelerinde “**Yedigün Şairleri**” arasında anılmasının yanı sıra “**Leke'nin Şairi**” ya da “**Eşyanın Şairi**” olarak da tanınmıştır.

 ŞİİRLERİ

Meş'aleler, Leke, Gittin Taş Atarak Denizlerime, Kara Işıldak, Parmak Uçlarımdaki Yangın, Sedat Umran'dan Seçmeler

Ahmet Erhan (1958-2013)

- Şiirleri ölüm, hayat, geçmiş, acı, umut, umutsuzluk ve Akdeniz konuları etrafında çeşitlenmiştir.
- Bunlardan “**ölüm**” ve “**Akdeniz**” Ahmet Erhan şiirinin ayırıcı izlekleridir.
- Ölüm düşüncesi onun şiirlerinde bir metafor ya da felsefi zeminde tartışılan bir olgu değildir, aksine yaşam karşısındaki tüm gerçekliğiyle vardır.
- Şiirlerini **lirizm ve ironiyle** harmanlamıştır.
- Ahmet Erhan; sade ve duru diliyle, melankoli ve ölüm gibi temaları işlemesiyle Türk şiirinde önemli bir yere sahiptir.

 ŞİİRLERİ

Alacakaranlıktaki Ülke, Yaşamın Ufuk Çizgisi - Akdeniz Lirikleri, Ateşi Çalmayı Deneyenler İçin, Deniz, Unutma Adını!

Sunay Akın (1962-...)

- 1980'lerde **Garip Hareketi'nin yazma stilini** benimseyen ve bu etkide şiir yazan şairlerin başında gelir.
- Şiirlerinde başvurduğu **sözcük oyunları, esprili ve ironiye dayalı üslubu** dikkat çekicidir.

 ŞİİRLERİ

Makiler, Antik Acılar, Kaza Süsü, 62 Tavşanı

Lale Müldür (1956-...)

- 1980 kuşağının şairlerinden olan sanatçı **mistik-metafizik** eğilimli çizgisiyle dikkat çekmiştir.
- Şiirlerinde çokça İngilizce kelime kullanmıştır, bazı şiirleri İngilizcedir.
- Sözcük tekrarlarına yer vermiş, noktalama işaretlerini pek kullanmamıştır.

 ŞİİRLERİ

Uzak Fırtına, Seriler Kitabı, Kuzey Defterleri, Güneş Tutulması

Metin Altıok (1941-1993)

- **Lirik, duyarlı ve melankolik** yönü ağır basan şiirleriyle tanınır.
- Yalın dili, duygulu söyleyişi ile çevresine ve dünyaya yabancılaşan kentli bireyin kırılganlığını ve acısını dile getirmiştir.
- Metin Altıok şiiri, biçim açısından çeşitlilik göstermiş; şair, şiirlerinde rubai ve gazel gibi geleneksel biçimlerin yanı sıra çağdaş şekilleri de kullanmıştır.

ŞİİRLERİ

Gezgin, Yerleşik Yabancı, Kendinin Avcısı, Küçük Tragedyalar, Gerçeğin Öte Yakası

Enis Batur (1952-...)

- Yazı hayatına şiirle başlaması nedeniyle şiir, edebî şahsiyetinin hep merkezinde olmuştur. Düzyazı yazmaya ise sonradan yönelmiştir.
- Şiirlerinde **hem Doğu hem de Batı medeniyetinin derinliklerine açılan derin, girift ve kendini kolay ele vermeyen bir atmosfer** vardır.
- Şiir, deneme, eleştiri, roman, anlatı, gezi yazısı gibi edebiyatın hemen her türünde eser vermiştir.

ŞİİRLERİ

Bir Ortaçağ Yalnızlığı, Nil, Sarnıç, Neyin Nesisin Sen, Kandil

Şükrü Erbaş (1953-...)

- Bireyselden toplumsala uzanan şair, toplum içinde insanın konumlandırılışından hareketle sosyal meselelere birey penceresinden bakmayı denemiştir.
- Şükrü Erbaş'ın şiirinin en belirgin özelliği söyleyiş bakımından halk şiiri ve folklordan beslenmesidir.
- Şiiri modern şiire yakın durmakta ve modernizmin imgelerini belirgin bir biçimde yansıtmaktadır.

ŞİİRLERİ

Küçük Acılar, Aykırı Yaşamak, Yolculuk, Kimliksiz Değişim, Bütün Mevsimler Güz

CUMHURİYET SONRASI HALK ŞİİRİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Sanatçılar, usta-çırak ilişkisi içinde yetişmeye devam etmişler ve saz eşliğinde şiir söyleme geleneğini -birkaç sanatçı dışında- sürdürmüşlerdir.
- Sanatçılar, geleneksel konuların yanında güncel konuları da şiirlerinde ele almışlardır.
- Şiirlerde divan şiiri geleneğinin, Arapça ve Farsçanın etkisinin azalmasıyla **sade, anlaşılar bir dil** kullanılmıştır.
- Şairler, saz eşliğinde şiir söylemeyi, **hece ölçüsünü** ve **dörtlük** nazım birimini kullanmayı devam ettirmişlerdir.
- Şairler, son dörtlükte **mahlas kullanma geleneğine** bağlı kalmışlardır.
- Cumhuriyet Dönemi halk şairleri diğer dönemlerin halk şairlerinden farklı olarak şiirlerinde **başlık** kullanmışlardır.
- Seyahat imkânlarının ve iletişimin gelişmiş olması âşıkların yurt içi ve yurt dışında tanınmalarını kolaylaştırmıştır.
- Konya ve Sivas'ta düzenlenen **Âşıklar Bayramı** ile âşıklık geleneğine ilginin artırılması amaçlanmıştır.
- Dönemin önemli halk şairleri; Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Feymani, Abdurrahim Karakoç, Ali İzzet Özkan, Sefil Selimi, Âşık Daimi, Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, Âşık Mahzuni Şerif, Neşet Ertaş'tır.

CUMHURİYET SONRASI HALK ŞİİRİNİN TEMSİLCİLERİ

Âşık Veysel Şatıroğlu (1894-1971)

- 20. yüzyılın en ünlü halk ozanıdır.
- Yedi yaşlarında iken çiçek hastalığından dolayı sağ gözünü daha sonra da bir kaza ile sol gözünü kaybetmiştir.
- **Ahmet Kutsi Tecer'in Sivas'ta düzenlediği Âşıklar Bayramı ile tanınmıştır.**
- Şiirlerini hece ölçüsü ve içten, sade, yalın bir dille söylemiştir.
- Toprak sevgisi, Atatürk, cumhuriyet, yaşama sevinci, kardeşlik duygusu vb. temalar üzerine şiirler söylemiştir.
- Bütün şiirleri Ümit Yaşar Oğuzcan tarafından derlenerek **Dostlar Beni Hatırlasın** adıyla yayımlanmıştır.

Âşık Feymani (1942-...)

- Asıl adı Osman Taşkaya olan Feymani, Osmaniye'nin Kadırlı ilçesine bağlı Azaplı köyünde doğmuştur.
- Bölgede **Karacaoğlan geleneğinin** yaygınlığı, ailesinde âşıkların olması onun da bu geleneğe ilgisini arttırmıştır.
- Doğal, akıcı ve içten bir söyleyişe sahip olan Feymani; şiirlerini atasözleri, deyimler, alışı ve kargışlar vb. yerel ve özgün halk söyleyişleriyle zenginleştirmiştir.
- Şiirlerinde aşkın yanı sıra gurbet, ayrılık, kaderden ve felekten yakınma, vatan, kahramanlık gibi temaları ele almıştır.

Abdurrahim Karakoç (1932-2012)

- Cumhuriyet Dönemi'nde Millî Edebiyat anlayışını esas alan şairler arasında olan sanatçı önce millî söylemi benimsemiş, sonra İslami anlayışa yönelmiştir.
- Hece ölçüsünü ustalıkla kullandığı şiirlerinde **millî-İslami, halkçı** söyleyişte bir derinlik yakalamıştır.
- Şiirlerinde doğallığı ön planda tutan şair, şiiri davasının tercümanı olarak kullanmayı yeğlemiştir.
- Toplumsal ve siyasal eleştiri içeren **taşlama** türü şiirleriyle tanınmıştır.
- En ünlü şiirleri **Mihriban, Unutursun Mihriban'ım, Dosta Doğru, Tohtur Beg, Hakim Beg** 'dir.

ŞİİRLERİ

Hasan'a Mektuplar, El Kulakta, Dosta Doğru, Kan Yazısı, Suları İslatamadım

Âşık Ali İzzet Özkan (1902-1981)

- Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Höyük köyünde doğmuştur.
- Âşık Sabri'den saz dersleri almak dışında düzenli bir eğitimi olmamış ancak âşıklık geleneğinin köylerinde ve çevresinde yaygın olması onun gelişmesinde önemli olmuştur.
- Şiirlerini hece ölçüsüyle kaleme alan âşık, şiirlerinde **toplumsal ve siyasi meseleler ile aşk** temasını ele alır.
- **Mühür Gözlüm, Şu Sazıma Bir Düzen Ver, Güzele Bakması Çok Sevap Derler** gibi birçok şiiri ses sanatçıları tarafından seslendirilmiş ve geniş kitlelere ulaşmıştır.

ŞİİRLERİ

Türk'ün Sazından, Âşık Ali İzzet Ağlıyor, Kitap Küçük Dert Büyük, Teller de MuradınAlsın, Mühür Gözlüm

Sefil Selimi (1933-2003)

- Sivas yöresinde, **lebdeğmez** şiir söyleyen ve **karşılaşma** yapan nadir âşıklardandır.
- Konya Âşıklar Bayramı'na ve Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde düzenlenen birçok etkinliğe katılmış ve birincilikler elde etmiştir.

ŞİİRLERİ

Yâr Badesi, Çoban Nari, Yalın Kat

Âşık Daimi (1932-1983)

- Asıl adı İsmail Aydın olan âşık aslen Erzincanlıdır, dedelerinin saz şairi olması nedeniyle küçük yaşta âşıklık geleneğini öğrenmiştir.
- Şiirlerinde insan sevgisi, hoşgörü, saygı, birlik ve beraberlik temaları ile insan ögesini ön planda tutmuştur.

ŞİİRLERİ

Ne Ağlarsın, Seherde Bir Bağa Girdim, Bir Seher Vak-tinde

Âşık Murat Çobanoğlu (1940-2005)

- Çobanoğlu mahlasını kullanan âşık, Kars'ın Kaleiçi mahallesinde doğmuştur.
- Artvin, Konya, Kars, Muş, Erzurum gibi yurdun değişik yerlerinde düzenlenen etkinliklerdeki başarıları ile dikkatleri çekmiştir.
- Özellikle **atışma alanındaki başarısı, saza olan hakimiyeti ve kendine özgü söyleyiş tarzı** ile güçlü şiirler söylemiştir.
- Şiirlerinde didaktik özellikler ve ulusal duygular ağır basan şair, Kars'ta Âşıklar Kahvesi açmıştır.
- **Kiziroğlu Mustafa Bey** türküsü ile ünlüdür.

Şeref Taşlıova (1938-2014)

- Kars'ın Çıldır ilçesine bağlı Gülyüzü (Pekreşen) köyünde doğmuştur.
- Usta-çırak ilişkisi ile yetişen sanatçı, çıraklığını Âşık Kasım'ın yanında yapmış; bu dönemde başka sanatçılardan da istifade etmiştir.
- TRT Kars Radyosunda uzun yıllar halk şiiri üzerine programlar hazırlamış, farklı dönemlerde üç defa yılın sanatçısı ödülünü almıştır.
- TRT'nin düzenlemiş olduğu "Atatürk" konulu şiir yarışmasında, güzelleme dalında "**Biri Anadolu Biri Atatürk**" isimli şiiriyle Türkiye birincisi olmuştur.
- UNESCO tarafından âşıklık geleneğine katkılarından dolayı **yaşayan insan hazinesi** seçilmiştir.
- **Gönül Bahçesi** adlı şiir kitabı Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır.

Âşık Mahzuni Şerif (1940-2002)

- Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinin Berçenek köyünde dünyaya gelmiş, 1961 yılında ilk plağı ile müzik piyasasında adını duyurmuştur.
- Halk Ozanları Federasyonu tarafından **dünyanın en büyük üç ozanından biri** olarak gösterilmiştir.
- Türk halk müziği sanatçıları tarafından söz ve besteleri sıkça kullanılmıştır.
- **Dom Dom Kurşunu, Çeşmi Siyahım, Yedin Beni, Gül Yüzlüm, Merdo, Dostum Dostum, Yalan Dünya** gibi eserleriyle tanınmıştır.

Neşet Ertaş (1938-2012)

- Kırşehir'e bağlı Çiçekdağı ilçesinin Kırıllar köyünde dünyaya gelmiştir.
- Anadolu abdal aşiretlerinin Orta Anadolu koluna mensup olan sanatçı, yaşamın müzikle sürdürüldüğü **abdal geleneğinin edebiyatımızdaki en önemli temsilcisidir**.
- Babasının kendisine ilham kaynağı olduğunu dile getirmiştir.
- Eserlerinde "**Garip**" mahlasını kullanan ve "**Bozkırın Tezenesi**" olarak ünlenen Neşet Ertaş, çoğunlukla gurbette diyardan diyara dolaşarak yaşamını geçirmiştir.
- Eserlerinde Anadolu insanının acı ve kederini dile getirdiğini ifade eden Ertaş'a, İstanbul Teknik Üniversitesi Devlet Konservatuarı tarafından 2011'de fahri doktora ünvanı verilmiştir.
- **Gönül Dağı, Zahidem, Neredesin Sen, Kendim Ettim Kendim Buldum** en bilinen eserlerindendir.

HİKÂYE

Hikâye (öykü); kişi, yer ve zamana bağlı olarak yaşanmış ya da tasarlanmış bir olayı anlatan, okuyucuda heyecan ve estetik zevk uyandırmayı amaçlayan kısa yazılardır. Hikâyede mekân ana hatlarıyla anlatılır, kahramanlar olay içerisinde tanıtılır ve karakterler belirgin özellikleriyle yansıtılır. Anlatım yoğun ve özlüdür, olaylar birinci veya üçüncü kişi ağzıyla anlatılır ve ayrıntıya girilmez.

HİKÂYENİN TARİHİ GELİŞİMİ

Hikâye türünün kökeni destanlar ve masallardır. Bugünkü anlamda hikâyeye kimlik kazandıran yazar **Boccaccio**'dur ve **Decameron** eseri dünya edebiyatındaki ilk hikâye örneğidir. Türk edebiyatında ise Tanzimat Dönemi'nden önce modern hikâye yerine **mesneviler** ve **halk hikâyeleri** yazılmıştır. Batılı anlamda ilk hikâyeler Tanzimat Dönemi'nde yazılmış olup, **Ahmet Mithat Efendi**'nin **Letâif-i Rivâyât** adlı eseri ilk hikâye kitabıdır, **Sami Paşazâde Sezai**'nin **Küçük Şeyler** eseri ise Batılı anlamda ilk hikâyeleri içerir.

Türk hikâyeciliğini Batılı örneklerle tam anlamıyla yaklaştıran yazar **Servetifünun Dönemi** yazarlarından **Halit Ziya Uşaklıgil** olmuştur. Millî Edebiyat Dönemi'nde **Ömer Seyfettin**, sade diliyle tarihî, siyasi ve sosyal konulu hikâyeleriyle yeni bir dönem başlatmıştır. Onu **Halide Edip Adıvar**, **Reşat Nuri Güntekin** ve **Refik Halit Karay** takip etmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde ise **Sadri Ertem**, **Sabahattin Ali**, **Memduh Şevket Esenal**, **Sait Faik Abasıyanık**, **Yaşar Kemal**, **Fakir Baykurt**, **Necati Cumalı**, **Haldun Taner**, **Kemal Tahir** gibi yazarlar önemli eserler vermiştir.

HİKÂYENİN PLANI

Hikâye, **serim**, **düğüm** ve **çözüm** bölümlerinden oluşur:

SERİM

Hikâyenin giriş bölümüdür. Olayın geçtiği yer ve zaman belirlenir, kişiler tanıtılır ve ana olaya giriş yapılır.

DÜĞÜM

Olayın okuyucuyu meraklandıracak şekilde ayrıntılı olarak anlatıldığı bölümdür. Olay ayrıntılı şekilde anlatılarak okuyucunun merakı artırılır ve merak, çözüm bölümüne kadar devam eder.

ÇÖZÜM

Hikâyenin sonuç bölümüdür. Merak unsurları çözülür ve hikâye sonuçlanır.

DİKKAT

Ancak her hikâye bu plana uymayabilir. Bazı hikâyelerde sonuç bölümü verilmez ve okuyucu hikâyenin sonunu hayalinde tamamlar.

HİKÂYEDE TEMEL KAVRAMLAR

Çatışma: Hikâyede karşıt duygu, düşünce ve isteklerin bir arada sergilenmesiyle ortaya çıkan durumdur. Olayların dayandığı temel ögedir ve merak duygusunu canlı tutar (Hayal-gerçek, tutumluluk-savurganlık çatışmaları).

Karşılaşma: Çatışmaları veya olay halkalarını oluşturan kahramanların yüz yüze gelmesidir.

Tema: Hikâyedeki soyut ve genel temel duygu ya da düşüncedir (örneğin, aile, sevgi, dostluk...)

Konu: Temanın somutlaşmış hâlidir. Örneğin, pişmanlık teması "suçsuz birinin ceza almasına neden olmanın yarattığı pişmanlık" olarak konuya dönüşür.

HİKÂYENİN YAPI UNSURLARI

Olay Örgüsü: Hikâyedeki kişilerin başından geçen olaylar dizisidir ve ana olaya bağlı küçük olayların sıralanmasıyla oluşur.

Kişiler: Olayı yaşayan kahramanlardır. Hikâyede kişi sayısı azdır. Kahramanların, kendine özgü özellik taşıyanlarına karakter, bir düşünce veya topluluğu temsil edenlerine tip denir.

Zaman: Olayların başlangıcı ve bitişi arasındaki süredir. Zaman, başlangıçtan sona veya sondan başa doğru akabilir.

Mekân: Olayların geçtiği yer veya çevredir. Olayın anlaşılması için ayrıntıya girmeden betimlenir.

HİKÂYEDE ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

Anlatıcı: Hikâyeyi okuyucuya sunan kişidir ve yazarın kendisi değil, kurmaca bir kişidir. Olaylar birinci ya da üçüncü kişi ağzından anlatılır ve hikâyedeki olaylar ve kişilerle ilgili bilgiler anlatıcıdan öğrenilir.

Bakış Açısı: Anlatıcının kişi, olay, yer ve zamanı nasıl ele aldığı ve bunlara karşı takındığı tutumdur.

Üç çeşit bakış açısı vardır:

a-) Kahraman Bakış Açısı: Olayın hikâye kahramanlarından biri tarafından birinci kişi ağzından anlatılmasıdır. Anlatıcı, yalnızca kendi duygu, düşünce ve izlenimlerini bilir ve aktarır.

ÖRNEK

Ziya Osman Saba'nın *Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi* eserinde:"Bu caddeye ne kadar da çok fotoğrafçı toplanmış, şimdiye kadar kaç tanesinin önünde resimleri seyre daldım. Şu gelin, demin gördüğüm kocalı kadın değil mi? Şu pembe yüzlü, çift örgülü saçlı küçük çocuk, daha demin sıçrayarak yanımdan geçen genç kız değil mi?"

b-) Hâkim (Tanrısal / İlahi) Bakış Açısı: Anlatıcı, kahramanların iç dünyasını bilir, her şeyi görür, bilir ve sezer. Anlatıcı bazen öğüt verir, yargıda bulunur ya da hikâyeyi özetler. Bu bakış açısında anlatım üçüncü kişinin ağzından yapılır.

ÖRNEK

Sabahattin Ali'nin *Ayran* hikâyesinde: "Küçük Hasan hiçbir şey düşünmeden ilerliyordu. Ne evde kendisinin dönmesini bekleyen iki küçük kardeşi ne de dört saat uzaktaki nahiye merkezinde hizmetçilik yapan anası bu anda aklında değildi. Ayranını satıp satamayacağını da düşünmüyordu. Kafasında yalnız bir şey vardı: Bu yolu tekrar yürümek, geri dönmek mecburiyeti..."

c-) Gözlemci (Müşahit) Bakış Açısı: Anlatıcı, yalnızca gördüklerini ve tanık olduklarını nesnel bir şekilde aktarır. Anlatıcı, kahramanlarla ilgili her şeyi bilemez ve duygu düşüncelerine hâkim değildir. Anlatım üçüncü kişi ağzından yapılır.

ÖRNEK

Sabahattin Ali'nin *Ses* adlı eserinde: "Adam akıllı akşam olmuştu. Yol amelesi çadırlarına dönerek ateş yakmaya başlamışlardı. Bizim kamyon şosenin bir kenarında muazzam bir hayvan ölüsü gibi hareketsiz duruyordu. Şoför ve muavini, üstleri yağ ve toprak içinde, yüzlerinden siyah terler damlayarak, bir kenara oturup uzunca bir dinlenme yapıyorlardı."

HİKÂYE ÇEŞİTLERİ

Olay Hikâyesi: Bir olayı serim, düğüm ve çözüm bölümlerine uygun olarak anlatıp bir sonuca bağlayan hikâye türüdür. Olay hikâyesinde kahramanların ve çevrenin tasvirine yer verilerek **okuyucuda merak ve heyecan uyandırmak** amaçlanır. Fransız yazar **Guy de Maupassant** tarafından geliştirilen bu tarz, Maupassant tarzı hikâye olarak bilinir. Türk edebiyatındaki başlıca temsilcileri ise **Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay ve Reşat Nuri Güntekin**'dir.

Durum Hikâyesi: Merak ve heyecandan çok duygu, **düşünce ve hayallere odaklanan**; olaylar yerine günlük yaşamın bir kesitini ele alan hikâye türüdür. Ruhsal çözümlemelere ağırlık verilir, olay ikinci planda kalır ve serim, düğüm, çözüm bölümleri bulunmaz. Durum hikâyesinin öncüsü Rus yazar **Anton Çehov**'dur ve bu tür, Çehov tarzı hikâye olarak bilinir. Türk edebiyatında bu türün önemli temsilcileri **Sait Faik Abasıyanık ve Memduh Şevket Esendal**'dır.

✓ ÖRNEK

Olay Hikâyesi Örneği

At, ahır işlerinde sadece tımarı beceremiyordum. Boyum karnıma bile varmıyordu. Ama en keyifli, en eğlenceli şey buydu. Sanki kaşağının muntazam tı-kırtısı Tosun'un hoşuna gidiyor, kulaklarını kısıyor, kuyruğunu kocaman bir püskül gibi sallıyordu. Tam tımar biteceğine yakın huysuzlanır, o zaman Dadaruh; "Höyt..." diye sağrısına bir tokat indirir; sonra öteki atları tımara başlardı. Ben bir gün tek başıma kaldım. Hasan'la Dadaruh dere kenarına inmişlerdi. İçimde bir tımar etme hırsı uyandı. Kaşağıyı aradım, bulamadım. Ahırın köşesinde Dadaruh'un penceresiz küçük bir odası vardı. Buraya girdim. Rafları aradım.

Ömer Seyfettin, *Kaşağı*

✓ ÖRNEK

Durum Hikâyesi Örneği

Seneler var ki kuşlar gelmiyor. Daha doğrusu ben göremiyorum. Güzün o güzel günlerini pencereden görür görmez, Kostantin Efendi'nin bulunabileceği sırtları hesaplayarak yollara çıkıyorum. Bir kuş civıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor. Halbuki sonbalar kocayemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca, insana sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu anlaşılmış, sevişmiş, açsız, hırssız bir dünya düşünüldürüyor. Her memlekette kıra çıkan her insan, kuş sesleriyle böyle düşünecektir.

Sait Faik Abasıyanık, *Son Kuşlar*

HİKÂYEDE ANLATIM BİÇİMLERİ

Öyküleyici Anlatım (Öyküleme): Olay anlatımına dayanan bu anlatım biçiminde, okuyucuyu olayın içinde yaşatmak amaçlanır. Kişiler, olay örgüsü, mekân ve zaman öğeleri bulunur; **fiil ve fiilimsilere çokça yer verilir**. Bu şekilde kişiler hareket hâlinde yansıtılır.

✓ ÖRNEK

Refik Halit Karay, *Eskici* hikâyesinde: "Ayakkabıcı, iskemlesine **oturdu**. Hasan da merakla karşısına **geçti**. **Şaşarak eğlenerek seyrediyordu**. Tamirci, kartona **benzeyen** kalın deriyi iki tarafı keskin incecik sapsız bıçağıyla **kesti**. Ağzına bir avuç çivi **doldurdu**. Sonra bunları ağzından **çıkartıp** ayakkabıların altına çabuk **mıhladı**."

Betimleyici Anlatım (Betimleme): Varlıkları ve durumları zihinde canlandırmayı amaçlayan anlatım biçimidir. Öznel betimlemelere **izlenimsel**, nesnel olanlara ise **açıklayıcı betimleme** denir. Öznel betimlemelerde okuyucuya izlenim kazandırmak, nesnel betimlemelerde ise bilgi vermek amaçlanır. Betimleyici anlatımda, **sıfatlar** kullanılarak varlık ve durumlar ayırt edici özellikleriyle tanımlanır.

✓ ÖRNEK

Halide Edip Adıvar, *Himmet Çocuk* hikâyesinde: "Biraz sonra sağda, bir kaya kovuğunda **kızıl bir** alevin önünde ısınan **iki hâkî** gölgenin kımıldandığını gördüm. **Karanlık** dereye, **kurşuni** yangın harabesi önce yamaca vuran **biricik** ışık, **bu ateşin ve kamyonun yürüyen iki göze benzeyen** fenerleriydi."

HİKÂYEDE VE ROMANDA KULLANILAN ANLATIM TEKNİKLERİ

GÖSTERME (SAHNELEME)

Diyalog
İç konuşma
Bilinç akışı

ANLATMA (TAHKİYE ETME)

Kişi tanıtımı
Olay anlatımı
Geriye dönüş
İç çözümleme
Özetleme

Gösterme (Sahneleme): Olaylar, kişiler ve varlıklar doğrudan okuyucuya sunulur. Anlatıcı, okuyucu ile eser arasına girmez, bu sayede okuyucunun dikkati eser üzerinde yoğunlaşır. Kişilerin konuşmaları ve hareketleri yansıtılarak okuyucunun kendisini eserin kurmaca dünyasında hissetmesi sağlanır. Gösterme tekniği, **diyalog, iç konuşma veya bilinç akışı** şeklinde olabilir.

Diyalog: Kahramanların karşılıklı konuşmalarına dayanan bir anlatım tekniğidir ve metne akıcılık kazandırır.

ÖRNEK

Ömer Seyfettin, *Gizli Mabef* eserinde:

Kendimi tutamadım. Öyle bir kahkaha attım ki (...) Dik dik yüzüme bakıyorlardı.

Frenk sordu:

- Neye gülüyorsun?
- Ayol, sen gizli mabede girmemişsin, dedim.
- Ya nereye girmişim?
- Sütannemin sandık odasına!
- Sandık odası mı?
- Bizim evlerde komod, aynalı dolap filan yoktur. Eşyalarımız birer sandıkta, sandıklar da birer odada durur. O mezar zannettiğin demir çemberli ceviz tabutlar, bizim çamaşır sandıklarımızdır.

İç Konuşma: Kahramanların içsel konuşmalarını aktarmaya dayanan bir anlatım tekniğidir. Kahramanın duygu ve düşünceleri sesli düşünme şeklinde yansıtılır. Bu teknikte kahraman, **karşısında biri varmış gibi kendi kendine** konuşur.

ÖRNEK

Sait Faik Abasıyanık, *Son Kuşlar* hikâyesinde: "Ağaçtan ağaca serilmiş beyaz çamaşırlar bu kadar durgun, güneşsiz, ıslak bir şekilde ılık havada hiç kurumayacaklar. Bu kedi, tahta masanın üstüne çıkmış, köpeğime durmadan homurdanacak mı? Deniz, Bozburun'a doğru başını almış gidiyor. Uzaklarda görünen, İstanbul'un neresi kim bilir? Sesler neden gelmiyor?"

Bilinç Akışı: Bu teknikte de iç konuşmada olduğu gibi kişilerin iç dünyaları, zihinlerinden geçirdikleri düşünceler doğrudan verilir. Ancak iç konuşmadan farklı olarak, **cümleler arasında mantık ilişkisi zayıftır**. Düşünceler serbest çağrışımla bir konudan diğerine atlar.

ÖRNEK

Bilge Karasu, *Odaların Birisi* hikâyesinde: "Param var. Nüfus cüzdanım yanımda değil. O gerekli sanırım. Adama, Sarıkumluyum da diyemem, evine gitseydin der, inanmaz da kapının sürgülenmesi hikâyesine, kuşkulanır. En iyisi açıkça yanıma almadım, demek. Balığa çıktık derim. Lâf olsun diye zaten birer balık çektik Suat'la. O, eli boş dönmesin diye aldı yanına. Eve götürür, tel dolabının orta yerine yerleştirir. Ailece paylaşacak olsalar, bir tadımlık bile düşmez her birine."

Anlatma (Tahkiye Etme): Bu teknikte anlatıcı, okuyucu ile eser arasına girer ve bu teknik hâkim bakış açısıyla oluşturulur, yani anlatıcı kahramanlardan biri değildir. Anlatmaya dayalı metinlerde, anlatım tekniklerinin en eskilerinden biridir ve özellikle öyküleyici metinlerde geniş yer bulur. Anlatma tekniği; **kişi tanıtımı, olay anlatımı, geriye dönüş, iç çözümleme, özetleme** şeklinde olabilir.

Kişi Tanıtımı: Metindeki kişilerle ilgili okuyucuya tanıtıcı bilgiler verilir. Anlatıcı, karakterleri ayırt edici özellikleriyle tanıtır.

✓ ÖRNEK

Halide Edip Adıvar, *Sinekli Bakkal* eserinde: "Gözleri sıtmalı, yanakları daha çökük. Kadavraya benzeyen simanın üstündeki burnu, Osman, tiyatrolarda kullanılan takma bir burna benzetti."

Olay Anlatımı: Metindeki olaylar bir anlatıcı tarafından aktarılır.

✓ ÖRNEK

Sabahattin Ali, *Kamyon* hikâyesinde: "Henüz taş bile döşenmemiş olan şosenin bu kısmında çökme ve kayma tehlikesi bulunduğu için yolcular burada yayan yürür ve otomobiller yavaş yavaş ilerlerdi. Bunun için otomobili tamamen durmadan şoför başını arkaya doğru çevirdi ve: "Haydi, beyler!" dedi. Birdenbire arka tarafta bir hareket oldu: Delikanlı, gözleri dönmüş, korkudan titreyerek, kendini dışarıya, yolun üstüne fırlattı."

Geriye Dönüş: Eserde kronolojik akışın kırılarak geçmişe dönülmesi, geçmişe ait olay ve yaşantıların anlatılması tekniğidir. Bu teknikte anlatıcı birinci tekil kişi olabileceği gibi üçüncü tekil kişi de olabilir.

✓ ÖRNEK

Tarık Buğra, *Oğlumuz* eserinde: "Karlı bir Şubat gecesini doğmuştu. Babamın kucağına verirken bir tuhaftım... İsim ararken bana ne kadar boş gelmişti. Ona, ışıltı ışıltı, kâinat gibi manalı bir kelime bulmak istiyordum. Sonunda Ömer dedik. Bu da ona yakışmıştı. Onu, tarihe girmiş bütün Ömer'lerin ikbaline layık görüyordum. İlk gülüş... ilk dış... ilk kelime... annesine doğru, genç, güzel ve mes'ut annesine doğru ilk adım. Sonra yedinci yaş... Mektebe götürdüğüm gün ne kadar ağlamıştı."

İç Çözümleme: Kişilerin iç dünyalarının, iç yaşantılarının, hâkim bakış açısıyla anlatıldığı psikolojik tahlil tekniğidir. Bu anlatım tekniğinde anlatıcı, karakterin iç dünyasına bütünüyle egemen olurken, anlatılan kişi ise edilegendir.

✓ ÖRNEK

Samiha Ayverdi, *Ateş Ağacı* romanında: "O, arkası kapıya dönük. Bursa ovasına bakıyordu. Tıpkı ilk geldiği günkü kadar dikkat ve hırsı. Fakat bu bakışa şimdi bariz bir hüznün de zammolmuştu. Ayak seslerimi duyarak başını çevirdi, göz göze geldi; fakat beni görmekle, yüzündeki hazin manayı değiştirmeye lüzum görmedi. Bu bakışlar şimdi benden hem iki günün hesabını soruyor hem de hakiki mazeretimi sezmiş yahut tanımış gibi anlıyor, hak veriyordu."

Özetleme: Anlatıcının olayları, kişileri veya diğer unsurları özetleyerek okuyucuya sunduğu tekniktir.

✓ ÖRNEK

Reşat Nuri Güntekin, *Yaprak Dökümü* romanında: "Ali Rıza Bey, Babıâli yetiştirmelerinden bir mülkiye memuruydu. Otuz yaşına kadar Dahiliye kalemlerinden birinde çalışmıştı. Belki ölünceye kadar da orada kalacaktı. Fakat kız kardeşiyle annesinin iki ay ara ile ölmesi onu birdenbire İstanbul'dan soğutmuş, Suriye'de bir kaza kaymakamlığı alarak gurbete çıkmasına sebep olmuştu. Sonraları Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde yirmi beş yıl çeşitli memurluk görevlerinde bulunmuştu."

HALK HİKÂYELERİ

- Aşk ve kahramanlık gibi temaları işleyen, genellikle **âşıklar**, **meddahlar** ve **kıssahan** denilen hikâyeciler tarafından anlatılan, **nazım-nesir karışık** söylenen **anonim** hikâyelere **halk hikâyesi** denir.
- Halk hikâyeleri, halkın içinde doğar ve gelişir.
- Âşıklar ve meddahlar; hikâyeleri kahvehanelerde, köy odalarında, düğünlerde anlatarak bu hikâyelerin yayılmasında etkin bir rol oynamıştır.
- Halk hikâyesi anlatan kişiye “**hikâyeci**, **âşık**, **hikâyeci âşık**” gibi isimler verilmiştir.

DİKKAT

Halk hikâyeleri, modern hikâyeden önceki dönemde hikâye türünün işlevini görmüştür.

- Anlatıcılar, kimi zaman bu hikâyelere yeni maceralar, olaylar, kahramanlar eklemiş; böylelikle halk hikâyelerinin varyantları oluşmuştur.
- Halk hikâyeleri belirli bir geleneğe bağlı olarak anlatılır, anlatımda genellikle kalıplaşmış ifadeler kullanılır.
- Halk hikâyelerinin nesir kısmında olaylar, tasvirler yer alır; nazım kısmında ise duygulara yer verilir.
- Halk hikâyelerinde sade ve anlaşılır bir dil kullanılır.
- Hikâyelerde masal, efsane, dua, beddua, deyim, atasözü gibi halka ait ürünlerden örnekler görülür.
- Halk hikâyeleri, **destan tipi** (bazı tarihî kişiliklerin kahramanlıklarını işleyen) ve aşk temalı (halk arasında tanınmış kişilerin aşklarını anlatan) olmak üzere iki başlıkta ele alınabilir.
- Nesilden nesile **sözlü olarak** aktarılan bu hikâyeler, sonradan yazıya geçirilmiştir.
- Halk hikâyesi anlatma geleneğini yakın zamanda **Şeref Taşlıova**, **İsmail Azerî**, **Nuri Çırağı** gibi âşıklar devam ettirmiştir.

ESERLERİ

Kerem ile Aslı, Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre, Garip ile Şahsenem, Emrah ile Selvihan, Asuman ile Zeycan, Kirman Şah, Köroğlu...

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ

- Dede Korkut Hikâyeleri* **Türk edebiyatında destandan halk hikâyesine geçiş örneğidir.**
- Hikâyeler, IX-XI. yüzyıllar arasında oluşup XV. yüzyılın sonunda yazıya geçirilmiştir.
- Dede Korkut Hikâyeleri*, **bir mukaddime (ön söz) ve on üç hikâyeden** oluşur.
- Bu hikâyelerin Dresden, Vatikan, Türkistan, Kazan ve Bursa olmak üzere toplam beş nüshası vardır.
- Dede Korkut Hikâyeleri*’nde Oğuzların kendi çekişmeleri; tabiatla, olağanüstü güçlerle ve düşmanlarla mücadeleleri anlatılır.

CENKNAMELER

- Müslümanlarla Müslüman olmayanlar arasındaki tarihî savaşların ve bu savaşlardaki Müslüman kahramanın yiğitliklerinin olağanüstü ögeleriyle süslenerek nazım-nesir karışık anlatıldığı eserlere **cenkname** denir.
- Tarihî olay ve kişilerin kurmaca olarak anlatıldığı cenknameler, destan tipi halk hikâyesi grubuna dâhil edilebilir. Eskiden evlerde, köy odalarında, kıraathanelerde, cami avlularında bir kişi tarafından yüksek sesle okunur; orada bulunanlar tarafından ilgiyle dinlenirdi.
- Türün en çok bilinen örnekleri Hz. Ali, Hz. Hamza ve Battal Gazi'nin kahramanlıklarını konu alan cenknamelerdir.
- Bu kitaplar içinde en çok okunanlar ise Hz. Ali'nin cenklerini anlatan **Hayber Kalesi** ve **Kan Kalesi**'dir.
- Hz. Ali cenknamelerinde Hz. Ali'nin kahramanlıkları, kerametleri ve onun çevresinde gelişen olaylar anlatılır. Bu hikâyelerde Hz. Ali; Allah yolunda savaşan, halkı zalimlerden koruyan, olağanüstü güçleri olan, halkın sevdiği, mert, cesur ve cömert bir kahramandır. Onun için Allah'ın aslanı, yiğitlerin şahı, dinin kılıcı gibi sıfatlar kullanılır.
- Cenknameler, önceleri manzum şekilde yazılmışken 15. yüzyıldan itibaren mensur örneklere de rastlanır.

MESNEVİLER

- Mesnevi, sözlük anlamı "**ikişer, ikişerli**" olan Arapça bir kelimedir. Her beyti kendi içinde kafiyeli olan, aruz vezninin kısa kalıpları ile yazılan divan edebiyatı nazım şeklidir.
- Mesnevilerin beyit sayısında sınırlama yoktur.
- Mesnevilerde her beytin kendi içinde kafiyelenmesi, anlamın beyit içinde tamamlanması mesnevinin kolay ve uzun yazılmasını sağlamıştır.
- Mesnevilerde genellikle **aşk, kahramanlık konuları ile dinî-tasavvufi konular** işlenmiştir.
- Mesneviler bir bakıma bugünkü **hikâye ve romanın** yerini tutmuştur.
- Divan edebiyatında aynı şaire ait beş mesnevinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan eserlere **hamse** denir.
- Türk edebiyatında **hamse sahibi ilk şair Ali Şir Nevai**'dir.
- Türk edebiyatında bilinen **ilk mesnevi, Yusuf Has Hacıp** tarafından XI. yüzyılda kaleme alınan **Kutadgu Bilig** adlı eserdir.
- **Mevlana**'nın aslı Farsça olan **Mesnevi** adlı eseri de Türkçeye manzum ve mensur olarak defalarca çevrilmiş, açıklamaları yazılmış, sohbetleri ve dersleri yapılmış bir mesnevidir.
- Mesnevi XV. yüzyıl ve sonrasında büyük bir gelişme göstermiş, mesnevilerin sayıları artmış ve konuları çeşitlenmiştir.

DİKKAT!

Türk edebiyatında Yunus Emre'nin *Risaletü'n-Nushiyye*, Âşık Paşa'nın *Garibname*, Ahmedî'nin *İskendername*, Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necat* (Mevlid), Şeyhi'nin *Harname*, Fuzulî'nin *Leyla vü Mecnun*, Nabi'nin *Hayriye*, *Hayrabad*; Şeyh Galip'in *Hüsni ü Aşk*, Şeyyad Hamza'nın *Yûsuf ve Zeliha* adlı eserleri tanınmış mesnevilerdendir.

TANZİMAT DÖNEMİ'NDE HİKÂYENİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Tanzimat Dönemi'nde hikâyeler, toplum için sanat anlayışıyla tamamen Fransız edebiyatı örnek alınarak oluşturulmuş eserlerdir.
- Tanzimat Dönemi sanatçıları, romantizmin etkisiyle toplumu bilgilendirmek amacıyla **edebî eserleri bir araç olarak** kullanmışlardır. Bu da o dönemde verilen eserlerin çoğunun teknik yönden kusurlu olmasına sebep olmuştur.
- Bu hikâyelerde zaman zaman olayın akışı kesilerek okura seslenilmiştir.
- Hikâyelerde en çok işlenen konular; **aile hayatı, yanlış Batılılaşma, esaret, ahlak, eğitimidir.**
- Tanzimat Dönemi'nde **olay hikâyeciliği** ağır basar.
- Hikâyelerde olayların geçtiği mekânlar genellikle İstanbul'dur.
- Hikâyelerde genellikle halkın konuşma dili özellikleri görülür.
- Tanzimat Birinci Dönem hikâyelerinde **romantizm**, İkinci Dönem hikâyelerinde ise **realizm ve natüralizm** etkilidir.
- Ahmet Mithat Efendi'nin **Letâif-i Rivâyât** adlı eserindeki hikâyeler, **Türk edebiyatındaki ilk yerli hikâye** örnekleridir.
- Teknik yönden güçlü, **Batılı örneklerle benzeyen ilk hikâye kitabı** ise Sami Paşazâde Sezai'nin **Küçük Şeyler** adlı eseridir.

TANZİMAT DÖNEMİ'NDE HİKÂYENİN TEMSİLCİLERİ

Ahmet Mithat Efendi (1844-1912)

- Türk edebiyatında en çok eser veren ve “**Yazı Makinesi**” olarak tanınan sanatçı “**toplum için sanat**” anlayışını benimsemiştir.
- Hikâyelerini, Türk edebiyatında **ilk yerli hikâye** örneklerini içeren **Letâif-i Rivâyât** ve **Kıssadan Hisse** adıyla yayımlamıştır.
- Çoğunlukla **romantizmin** etkisinde yazdığı hikâyelerinde yanlış Batılılaşma, kadın, eğitim, kölelik, aşk ve evlilik gibi temaları işlemiştir.
- Hikâyelerinde olayın akışına müdahale etmiş; sık sık okuyucuya, bazen de kendine seslenmiştir.
- Hikâyelerinde halkın anlayacağı sade bir dil kullanmıştır.

Sami Paşazade Sezai (1859-1936)

- Türk edebiyatında **Batılı anlamda** hikâyenin **ilk örneği kabul edilen Küçük Şeyler**’ı yazmıştır.
- “**Sanat için sanat**” anlayışını benimsemiştir.
- Realizmin** etkisinde yazdığı hikâyelerinde küçük, önemsiz konu ve olayları; insanın iç dünyasındaki hassasiyetleri işlemiştir.
- Hikâyelerinde -özellikle betimlemelerinde- ağır bir dil kullanmıştır.
- Hikâyeleri, romanına göre **teknik açıdan güçlüdür.**

Nabizâde Nazım (1863-1893)

- İlk hikâyelerinde romantizmden, sonrakilerde ise realizm ve **natüralizmden** etkilenmiştir.
- Hikâye konularını İstanbul dışına çıkarmış, eserlerinde sade bir dil kullanmıştır.

HİKÂYELERİ

Yadigârlarım, Haspa, Zavallı Kız, Bir Hatıra, Sevda, Hâlâ Güzel, Seyyie-i Tesamüh

Recaizade Mahmut Ekrem (1847-1914)

- “Sanat için sanat” anlayışını benimsemiştir.
- **Muhsin Bey** hikâyesinde romantik bir aşkı anlatırken hatıra tekniğiyle kaleme aldığı **Şemsâ** hikâyesinde kendi hayatından kesitler sunmuştur.

SERVETİFÜNUN DÖNEMİ’NDE HİKÂYENİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Servetifünun Dönemi’nde **geleneksel anlayışlar terk edilmiş**, hikâye biçim ve içerik olarak olgunlaşmış, anlatımda estetiğe önem verilmiştir.
- Dönemin sanatçısı Halit Ziya Uşaklıgil, Batılı anlamda yetkin hikâye örnekleri vermiştir.
- Türk hikâyesi artık ustaca kurgulanmış bir tür hâline gelmiştir.
- Bu dönemde **betimlemeler işlevsellik kazanmış**, olayın anlaşılması için araç olarak kullanılmıştır.
- Hikâyelerde toplumsal ve siyasal konulardan uzak durulmuş, **bireysel konular** işlenmiştir.
- Hikâyeler, **realizmin** etkisiyle yazılmıştır.
- Hikâyelerde **dil**, romanlara göre **daha sadedir**.

SERVETİFÜNUN DÖNEMİ’NDE HİKÂYENİN TEMSİLCİLERİ**Halit Ziya Uşaklıgil (1865-1945)**

- Hikâye türünün edebiyatımızdaki **ilk yetkin örneklerini** vermiştir.
- Hikâyelerinde aşk, yoksulluk, aile içi problemler, hayvan sevgisi, esaret gibi pek çok konuyu işlemiştir.
- Romanlarında İstanbul dışına çıkmayan sanatçı, hikâyelerinde Anadolu ve köy yaşamına yer vermiştir.
- Hikâyelerinin dili romanlarına göre daha sadedir.

HİKÂYELERİ

Bir İzdivacın Tarih-i Muaşakası, Bir Muhtıranın Son Yaprakları, Bir Yazın Tarihi, Solgun Demet, Sepette Bulunmuş, Onu Beklerken, Hepsinden Acı

Mehmet Rauf (1875-1931)

- Eserlerinde Halit Ziya'nın etkisinde kalmıştır.
- Hikâyelerinde toplumsal konulara yer vermemiş; kadın, evlilik, ihanet, kıskançlık, hastalık, ölüm fikri ve bunların sebep olduğu kötümserlik gibi konuları işlemiştir.

HİKÂYELERİ

Kadın İsterse, Aşıkâne, Bir Aşkın Tarihi, Son Emel, İhtizar, Pervaneler Gibi

Hüseyin Cahit Yalçın (1875-1957)

- Hikâyelerinde şairane ve süslü bir üslup kullanmıştır.
- Hikâyelerinde İstanbul'da yaşayan azınlıkları, seçkin kişileri anlatmıştır.

HİKÂYELERİ

Hayat-ı Muhayyel, Niçin Aldatırlarmış, Hayat-ı Hakikiye Sahneleri

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)

- Edebiyatımızda natüralizmin önemli temsilcilerindendir.
- “Toplum için sanat” anlayışını benimsemiştir.
- Sokağı edebiyata taşıyan yazar olarak bilinir.
- Hikâyelerini herkesin kolayca okuyup anlayabileceği bir dille yazmıştır.
- Eserlerinde Ahmet Mithat geleneğini sürdürmüş, anlatımın akışına karışarak kendi duygu ve düşüncelerini aktarmıştır.

HİKÂYELERİ

Kadınlar Vaizi, Katil Buse, Gönül Ticareti, Melek Sanmış-tım Şeytanı, İki Hödüğün Seyahati

MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ (1918-1923)

- Eserler, “**Türkçülük**” akımının etkisiyle ve “**edebiyatta ulusal kaynaklara dönme**” düşüncesiyle yazılmıştır.
- Sanatçılar, **sade dille ve hece ölçüsüyle yerli hayatı yansıtmayı** amaç edinmişlerdir.
- Dilde sadeleşme hareketi, 1911’de **Genç Kalemler** dergisinde **Yeni Lisan** makalesinde ileri sürülen görüşler doğrultusunda başlamıştır.
- Millî Edebiyat Dönemi’nde sanatçılar, **konuşma dilini yazı dili hâline getirmeyi amaçlamışlar** ve bu doğrultuda eserler vermişlerdir.

MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ TÜRK HİKÂYESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Millî Edebiyat Dönemi hikâyelerinin ortak amacı; ülke sorunlarına ağırlık vermek, bunların üstesinden gelebilecek kahramanlar ve düşünceler geliştirmek, betimleme ve çözümlemede gerçekçiliğe doğru gitmektir.
- Bu dönemde teknik yönden başarılı hikâyeler yazılmıştır.
- Millî Edebiyat akımıyla birlikte hikâyede **toplumsal ve siyasi sorunlar** işlenmeye başlanmıştır.
- Dilde sadeleşme anlayışı çerçevesinde **yazıda konuşma dili hâkim olmuştur**.
- Hikâyelerde **realizme** bağlı kalınmıştır.
- Hikâyelerde **başarılı betimlemeler** yapılmıştır.
- Hikâyelerde; **Anadolu insanının içinde bulunduğu ağır savaş koşullarının getirdiği acılar ve yoksulluk, Türkçülük, ilerleme-çağdaşlaşma, batıl inançlar ve cehalet** gibi temalar işlenmiştir.
- Bu dönem sanatçıları, hikâyelerini **Maupassant** tekniğine göre yazmış ve bu konuda kendilerinden sonra gelen hikâyecilere örnek olmuşlardır.
- Ömer Seyfettin**, Türk hikâyeciliğinde yeni bir çığır açmıştır.
- Ayrıca Refik Halit Karay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adivar, Reşat Nuri Güntekin, Aka Gündüz dönemin hikâye türünde eser veren önemli isimleridir.

MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ TÜRK HİKÂYESİNİN TEMSİLCİLERİ

Ömer Seyfettin (1884-1920)

- Millî Edebiyat akımının ve çağdaş Türk öykücülüğünün öncülerindendir.
- Edebiyatımızda **Maupassant tarzı** öykünün temsilcilerindendir.
- Selanik’te çıkan **Genç Kalemler** dergisinde yayımladığı **Yeni Lisan** makalesinde sade halk dilini savunan bir idealist olarak yazı hayatına başlamıştır.
- Hikâyelerinde **realizmin** etkisiyle gerçekçi gözleme önem vermiştir.
- Eserlerinde tasvir ve tahlile değil olaya önem vermiş, olayları genelde beklenmedik bir sonla bitirmiştir.
- Hikâyelerinin konuları çok çeşitlidir:** Balkan Savaşı (**Beyaz Lale, Bomba**), tarih (**Başını Vermeyen Şehit, Topuz, Forsa, Pembe İncili Kaftan**), çocukluk ve gençlik anıları (**Falaka, And, Kaşığı, İlk Namaz**), günlük hayat ve kişiler (**Perili Köşk, Bahar ve Kelebekler, Yüksek Ökçeler**)...

Refik Halit Karay (1888-1965)

- Kendine özgü üslubu ve üstün gözlem yeteneğiyle Türk edebiyatında **olay hikâyeciliğinin öncüleri arasında** yer almıştır.
- Hikâyelerinde İstanbul'un kenar semtlerini ve Anadolu'nun küçük kasaba ve köylerindeki insanların günlük, sade ve küçük hayatlarını ele almıştır.
- Hikâyelerini **realizmin** etkisinde ve sade dille yazmıştır.
- **Memleket Hikâyeleri**'nde Anadolu insanının yaşam mücadelesini yerinde gözlemleyerek farklı boyutlarıyla anlatmış, **Gurbet Hikâyeleri**'nde eski Osmanlı coğrafyasını insan-tabiat- yaşam üçgeninden ele almıştır.

Yakup Kadri Karaosmanlı (1889-1974)

- Servetifünun zevk ve anlayışını yansıtan **Bir Serencam** ve **Rahmet**'teki hikâyelerinde ferdî ve ailevi konuları işlemiş, Milli Mücadele yıllarında düşman zulmünden canlı sahneler taşıyan **Millî Savaş Hikâyeleri**'nde toplum meselelerine yönelmiştir.

Halide Edip Adıvar (1882-1964)

- **Harap Mabetler**'de ölüm, yaşam, inanç, felsefe gibi konuları; **Dağa Çıkan Kurt**'ta Birinci Dünya Savaşı sonunda işgal edilen ülkenin durumunu, Yunan işgalinin yarattığı olayları, ateşkes dönemini anlatmıştır.

Reşat Nuri Güntekin (1889-1956)

- Hikâyelerinde yurdun çeşitli yerlerindeki olumlu-olumsuz görünüşleri, bozulan insani değerleri ve ahlak yapısını, yanlış Batılılaşmayı, batıl inanışları anlatmıştır.
- **Eski Ahbap, Tanrı Misafiri, Sönmüş Yıldızlar, Roçild Bey** hikâyelerinden bazılarıdır.

Aka Gündüz (1885-1958)

- **Türk Kalbi** ve **Türk'ün Kitabı** adlı hikâye kitaplarında Türklük gurur ve bilinci, Türklerin yaşadığı bazı savaşlar ve karşılaştıkları zulümler, misafirperverlik, sıra hasreti çeken askerlerin ve ailelerin duydukları özlem gibi konuları işlemiştir.

1923-1940 CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HİKÂYESİ

CUMHURİYET'İN İLK HİKÂYECİLERİ

- Cumhuriyet Dönemi'nin ilk hikâyecilerinin çoğu, sanat hayatlarına Cumhuriyet'ten önce başlamıştır.
- Millî Edebiyat sanatçılarından **Halide Edip Adivar**, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**, **Reşat Nuri Güntekin**, **Refik Halit Karay**, **Aka Gündüz**; Cumhuriyet'in ilk yıllarında hikâye türünde eser vermeye devam etmiştir. Servetifünun Dönemi'nde bağımsız bir isim olarak öne çıkan **Hüseyin Rahmi Gürpınar**, II. Meşrutiyet yıllarında hikâye yazmaya başlayan **Memduh Şevket Esendal** ve 1920'den önce hikâyeler kaleme almaya başlayan **Sadri Ertem** de bu dönemde hikâye türünde eser veren sanatçılardır.
- Bu dönemde hikâye türünde eser veren **Sait Faik Abasıyanık**, **Kenan Hulusi Koray**, **Sabahattin Ali** ve **Nahit Sırrı Örik** ise sanat hayatlarına Cumhuriyet'ten sonra başlamıştır.
- Cumhuriyet'in ilk yıllarında Anadolu, Anadolu insanının yaşantısı, Millî Mücadele, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte gerçekleştirilen yenilikler hikâyelerde işlenen başlıca konulardır. Bu konulara ilerleyen yıllarda günlük hayat, işçi-işveren ilişkileri, kasaba ve köy sorunları da eklenir.
- Bir yandan olay hikâyesi yöntemi daha da gelişirken diğer yandan **Memduh Şevket Esendal** ve **Sait Faik Abasıyanık** ile durum hikâyelerinin yaygınlaşmaya başlaması hikâye yazma yönteminde yapılan değişiklikte ilk adımlar olarak önem taşır.
- Tarık Buğra hikâyelerinde bireyin iç dünyasını öne çıkaran yazarlardan biridir. Edebiyata hikâye ile başlayan sanatçı, **Oğlumuz** isimli hikâyesi ile Cumhuriyet gazetesinin açtığı yarışmada ikinci olarak çıkışını gerçekleştirir. Sanatçı için hayat ve insanın anlamı dışta değil içtedir. Dolayısıyla onun hikâyelerinde asıl olan, insanın iç dünyasıdır. **Oğlumuz**, **Yarın Diye Bir Şey Yoktur**, **İki Uyku Arasında** sanatçıya ait hikâye kitaplarıdır.
- Farklı türlerde eser vermiş olan **Ahmet Hamdi Tanpınar** da bireyin iç dünyasını öne çıkaran hikâyeler yazmıştır. Hikâyelerini **Abdullah Efendi'nin Rüyalari** ve **Yaz Yağmuru** adı altında kitaplaştırmıştır. Sanatçı daha çok hatıra ve gözlemlerinden hareket eder, insanın iç dünyası üzerinde yoğunlaşır. Yazarın, zengin bir felsefe, tarih ve psikoloji birikimi ile kaleme aldığı hikâyelerinde sağlam ve şiirsel bir dil ve üslubu vardır.

Memduh Şevket Esendal (1884-1952)

Hikâye: *Otlakçı, Temiz Sevgiler, Mendil Altında, Ev Ona Yakıştı, Sahan Külbastısı, Veysel Çavuş, Bir Kucak Çiçek, İhtiyar Çilingir, Hava Parası, Bizim Nesibe, Kelepir, Gödeli Mehmet*

Roman: *Ayaşlı ve Kiracıları, Miras, Vassaf Bey*

Sait Faik Abasıyanık (1906-1954)

Hikâye: *Semaver, Sarnıç, Şahmerdan, Lüzumsuz Adam, Mahalle Kahvesi, Havada Bulut, Kumpanya, Havuz Başı, Son Kuşlar, Alemdağ'da Var Bir Yılan, Az Şekerli*

Roman: *Medarı Maişet Motoru, Kayıp Aranıyor*

Sadri Ertem (1898-1943)

Hikâye: *Silindir Şapka Giyen Köylü, Bacayı İndir Bacayı Kaldır, Korku, Bay Virgül, Bir Şehrin Ruhü*

Roman: *Çıkrıklar Durunca, Bir Varmış Bir Yokmuş, İmparatoriçe ve Saray, Düşkünler, Yol Arkadaşları*

Sabahattin Ali (1907-1948)

Hikâye: *Değirmen, Kağrı, Ses, Sırça Köşk, Yeni Dünya*

Roman: *Kuyucaklı Yusuf, İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna*

Kenan Hulusi Koray (1906-1943)

Hikâye: *Bir Yudum Su, Bahar Hikâyeleri, Son Öpüş, Bir Otelde Yedi Kişi*

Roman: *Osmanoflar*

Nahit Sırrı Örik (1895-1960)**Hikâye:** *Kırmızı ve Siyah, Sanatkârlar, Eski Resimler, Colé de Sultan, Eve Düşen Yıldırım***Roman:** *Kıskanmak, Sultan Hamid Düşerken, Yıldız Olmak Kolay mı?***Oyun:** *Sönmeyen Ateş, Muharir***1940-1960 CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HİKÂYESİ**

1940-1960 döneminde hikâye türünde farklı eğilimler görülmeye başlanmıştır. Bu eğilimler şunlardır:

- Bireyin iç dünyasını esas alan hikâye
- Toplumcu gerçekçi hikâye
- Millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan hikâye
- Modernist hikâye

BİREYİN İÇ DÜNYASINI ESAS ALAN HİKÂYE**Peyami Safa, Samet Ağaoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Tarık Buğra** gibi bazı sanatçılar bireyin iç dünyasını anlatmayı amaçlamıştır. Bu sanatçıların hikâyelerinin genel özellikleri şunlardır:

- İnsanı sosyoekonomik yönüyle değil psikolojik yönüyle anlatmayı amaç edinmişlerdir.
- Psikoloji ve psikiyatri bilimlerinden ve psikanaliz yönteminden yararlanmışlardır.
- Eserlerde psikolojik çözümlemeler önemli bir yer tutmuştur.
- Özellikle iç konuşma, bilinç akışı gibi teknikler kullanılmıştır.
- Sanatsal bir dil kullanılmış, estetiğe önem verilmiştir.
- İnsanın iç dünyası, yalnızlık duygusu, bireyin kimlik sorunu, kişi toplum çatışması, yabancılaşma gibi sorunlar ele alınmıştır.
- Daha çok romanları ile tanınan Peyami Safa, **Alemdâr** gazetesinin açtığı hikâye yarışmasında kazandığı birincilikle edebiyat dünyasına adım atmıştır. **Gençliğimiz, Siyah Beyaz Hikâyeler, İstanbul Hikâyeleri, Ateş Böcekleri, Süngülerin Gölgesinde** hikâye kitaplarından bazılarıdır. Sanatçı, insan psikolojisini anlatmada kullandığı tahlil, iç konuşma ve bilinç akışı tekniklerinde son derece başarılıdır.
- Türk edebiyatında insan psikolojisi üzerinde en fazla duran hikâyeci **Samet Ağaoğlu**'dur. Onun hikâye kahramanları sürekli bir şeyler soran, bir şeyler arayan, sonra da kadere ve hayatın akışına kendilerini bırakan buhranlı insanlardır. **Strazburg Hatıraları, Zürriyet, Öğretmen Gafur, Büyük Aile, Hücredeki Adam, Katırın Ölümü** yazarın hikâye kitaplarıdır.

TOPLUMCU GERÇEKÇİ HİKÂYE1930'lu yıllarda **Sadri Ertem** ve **Sabahattin Ali**'nin ilk örneklerini verdiği toplumcu gerçekçi hikâye eğilimi, 1940'tan sonra **Kemal Tahir, Kemal Bilbaşar, Orhan Kemal, Samim Kocagöz, Talip Apaydın, Necati Cumalı, Fakir Baykurt** gibi sanatçılarla devam eder. Bu sanatçıların hikâyelerinin genel özellikleri şunlardır:

- Marksist ideoloji etrafında şekillenmiş; olaylar ve kişiler bir düşünceyi doğrulamak, haklı göstermek üzere düzenlenmiştir.
- Yazarlar görüşlerini toplumla paylaşabilmek, halkı aydınlatmak için edebiyatı araç olarak kullanmıştır.
- Anadolu coğrafyası, halkın sorunları, köy hayatı ve köylülerin sorunları, büyük şehirlere göçün ortaya çıkardığı problemler ele alınmıştır.
- Öykü türündeki ilk denemelerini Köy Enstitüsü'nde öğrenci iken yazmaya başlayan Talip Apaydın, öykülerinde Anadolu'nun köy ve kasaba hayatını, köylülerin yaşadığı çeşitli sıkıntıları sade ve akıcı bir dille işlemiştir. **Ateş Düşünce, Öte Yakadaki Cennet, Koca Taş, Yolun Kıyısındaki Adam, Kökten Ankaralı, Hendek Başı, Hem Uzak Hem Yakın, Karabasan, Sıra Dışı Öyküler** hikâye kitaplarıdır.

- Toplumcu gerçekçilik akımının önemli temsilcilerinden Orhan Kemal, hikâyelerinde işçi ve küçük memur gibi orta tabaka; dilenci, çöpçü gibi alt tabaka insanının hayat mücadelesini ele almıştır. Hikâye kitapları **Ekmek Kavgası, Sarhoşlar, Çamaşırcının Kızı, 72. Koğuştan, Grev, Arka Sokak, Kardeş Payı, Babil Kulesi, Dünyada Harp Vardı, İşsiz, Önce Ekmek**'tir.
- Romanlarıyla tanınan **Kemal Tahir, Göl İnsanları** kitabında bir araya getirdiği dört uzun öyküsünde kitabında bir araya getirdiği dört uzun öyküsünde köylü tipleri ya da şehirde çalışan gurbetçi köylülerin yaşam öykülerini işlemiştir. Konuları klasik sağlamlıkla örmüş, törelerin ve çevrelerin betimlerine geniş yer vermiştir.
- Hikâyelerini **Anadolu'dan Hikâyeler, Cevizli Bahçe, Pazarlık, Pembe Kurt, Üç Bulutlu Hikâyeler, Irgatların Öfkesi** isimli kitaplarında toplayan **Kemal Bilbaşar**, daha çok memleket hikâyeleriyle dikkati çekmiştir. Sanat hayatına hikâye ile başlayan yazar, genellikle konularını Kuzey Anadolu ve Batı Anadolu bölgesi kasaba insanların hayatlarından almıştır.
- Yazı hayatına şiirle başlayan **Fakir Baykurt** toplumcu sanat anlayışını benimsemiş, daha çok kırsal kesimdeki insanların sorunları üzerinde yoğunlaşmıştır. Son dönem hikâyelerinde Almanya'da çalışan işçilerin yaşadıkları sıkıntı ve çatışmaları ele almıştır. Hikâyelerinden bazıları **Çilli, Efendilik Savaşı, Karın Ağrısı, Anadolu Garajı, On Binlerce Kağrı, Can Parası, İçerdeki Oğul, Sınırdaki Ölü** 'dür.
- Bir başka toplumcu gerçekçi hikâyeci **Samim Kocagöz**'dür. Memleket hikâyeleri çerçevesinde değerlendirebilecek yüz elli civarındaki hikâyesinde büyük ölçüde Söke ve civarındaki insanların hayatlarını anlatır. Hikâyelerinin özünü, geleneksel üretim tarzı ile endüstriyel üretim tarzı arasındaki çatışmalar oluşturur. **Telli Kavak, Sığınak, Sam Amca, Cihan Şoförü, Ahmet'in Kuzuları, Yolun Üstündeki Kaya, Yağmurdaki Kız Alandaki Delikanlı, Zar Kanat, Gece'nin Soluğu ve Baskın** hikâyelerini topladığı kitaplardır.
- Şiirle edebiyat dünyasına adımını atan **Necati Cumalı**, daha sonra hikâye, roman ve oyunlar yazmıştır. Tütün işçilerinin problemleri, köylünün tabiatla mücadelesi, kadın-erkek ilişkileri üzerinde durmuştur. Hikâyeleri; **Yalnız Kadın, Değişik Gözle, Susuz Yaz, Ay Büyürken Uyuyamam, Makedonya 1900, Kente İnen Kaplanlar** adlarıyla yayımlanmıştır.
- Hikâyelerinde ironiyi öne çıkaran yazarlardan biri olan **Rıfat Ilgaz; Radarın Anahtarı, Don Kişot İstanbul'da, Kesmeli Bunları, Şevket Usta'nın Kedisi, Garibin Horozu** isimli kitaplarında topladığı hikâyelerinde sosyal eleştiri ile mizahı birlikte götürmüştür.

MİLLÎ-DİNÎ DUYARLILIĞI YANSITAN HİKÂYE

Hüseyin Nihal Atsız, Bahaettin Özkişi ve Mustafa Necati Sepetçioğlu millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan hikâyeler yazmışlardır. Bu sanatçıların hikâyelerinin genel özellikleri şunlardır:

- Milli Edebiyat Akımı'nın devamı gibi algılanabilecek bu eserlerde Anadolu, savaş yılları, geleneksel değerler, millî kültür, tarih bilinci ve ahlaki hassasiyetler ön plandadır.
- Geçmişin kültürel zenginlikleri, kahramanlıklar, dini hassasiyetler, İstanbul'un geleneksel sosyal dokusundan kesitler işlenmiştir.
- Millî kaynaklardan, Türk mitolojisinden ve destanlardan etkilenecek idealize edilmiş karakterlere yer verilmiştir.
- Din duygusunun ön plana çıkarıldığı eserlerde dinî yaşama ait unsurlar, İslamiyet'in birey üzerindeki olumlu etkileri anlatılmıştır.
- Gerçekçi betimlemelere yer verilmiş, yalın bir üslup kullanılmıştır.
- Yazarlar savundukları görüşleri kahramanlar üzerinden vermeye çalışmıştır.
- Türkçülük ve Turancılığın ateşli bir savunucusu olan Hüseyin Nihal Atsız, yazdığı romanlarla tanınmıştır. Hayatı boyunca sadece beş hikâye yayımlamış, bu hikâyeler sağlığında kitaplaştırmamıştır. Hikâyelerin temel konusu, savaşlar ve bu savaşlarda şehit düşmüş kahraman askerlerdir.
- Hikâyeciliği romancılığının gerisinde kalan Bahaettin Özkişi, **Bir Çınar Vardı** adlı hikâye kitabını 1959'da yayımlar. Bireyi anlatırken toplumu, toplumu anlatırken de bireyi bütün zaaf ve melekse yönleriyle ortaya koyan sanatçının diğer hikâyeleri, **Göç Zamanı** ve **Papağan Dedi ki** 'dir.
- Sanatın millî olduğuna inanan ve bu yüzden konusunu Türk milletinin yapısında aradığını söyleyen Mustafa Necati Sepetçioğlu, 1955 yılında dokuz hikâyeden oluşan **Abdurrezzak Efendi** 'yi yayımlar. **Menevşeler Ölmemeli** yazarın bir diğer hikâye kitabıdır.

MODERNİST HİKÂYE VE TEMSİLCİLERİ

Nezihe Meriç, Yusuf Atılgan, Ferit Edgü, Vüs'at O. Bener, Bilge Karasu hikâyelerinde modernist anlayışı benimsemiş yazarlardır. Bu sanatçıların hikâyelerinin genel özellikleri şunlardır:

- Modernist hikâyelerde bireyin karmaşık zihin dünyası, bunalımları, yerleşik değerlere isyan ele alınmıştır.
- İnsan, karmaşık bir varlık olarak sunulmuş; bireyin kozmik yalnızlığı vurgulanmıştır.
- Dil ve anlatımda geleneksel tekniklerin dışına çıkmış, şiirsel ve çağrışımlara açık bir dil kullanılmıştır.
- Eserlerde bilinç akışı tekniği kullanılmıştır, diyaloglara ve hikâye etmeye pek yer verilmemiştir.
- Yaşamın çok boyutlu ve kavranması zor gerçeklerden oluştuğu savunulmuştur.
- Kronolojik zaman akışına uyulmamış, kahramanın farklı zaman dilimindeki yaşantıları eş zamanlı bir biçimde ortaya konulmuştur.
- Olaylar değil olayların kişi üzerinde bıraktığı etkiler ön plan çıkarılmış; anlatılanlar kişilerin iç dünyasının süzgecinden geçirilerek verilmiştir.
- Merak ögesi geri plana itilmiş, kahramanların iç dünyasının açığa çıkarılması amaçlanmıştır.

Yusuf Atılgan (1921-1989)

Hikâye: *Bodur Minareden Öte*

Roman: *Aylak Adam, Anayurt Oteli, Canistan*

Bilge Karasu (1930-1995)

Hikâye: *Troya'da Ölüm Vardı, Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı, Kısmet Büfesi*

Roman: *Gece, Kılavuz*

Anlatı: *Göçmüş Kediler Bahçesi*

Nezihe Meriç (1924-2009)

Hikâye: *Bozbulanık, Topal Koşma, Menekşeli Bilinç, Dumanaltı, Bir Kara Derin Kuyu, Yandırma, Çisenti, Gülün İçinde Bülbul Sesi Var*

Roman: *Korsan Çıkmazı, Boşlukta Mavi, Alacaeren, Oradan da Geçti Kara Leylekler*

Vüs'at O. Bener (1925-2005)

Hikâye: *Dost, Yaşamazsınız, Siyah-Beyaz, Mızıkalı Yürüyüş, Kara Tren, Kapan*

Roman: *Buzul Çağının Virüsü, Bay Muannit Sahtegi'nin Notları*

Ferit Edgü (1936-)

Hikâye: *Kaçkınlar, Bozgun, Av, Çiğlik*

Roman: *Kimse, O*

1960 SONRASI CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HİKÂYESİ

- Başlangıcından bugüne önemli değişimler geçiren Türk hikâyesi, Cumhuriyet Dönemi'nde teknik ve muhteva yönünden gelişmiştir. Bu gelişim süreci 1960 sonrasında da devam etmiştir.
- 1960'tan sonra asker ihtilallerin doğurduğu sosyal, siyasi ve ekonomik çalkantılar, 1950'den sonra giderek yoğunlaşan köy ve kasabadan büyük şehirlere göç, toplumun çeşitli ideolojiler etrafında kampaşması gibi iç gelişmelerin hikâye türü üzerinde büyük etkisi olmuştur.
- Hikâye türünün özellikleri tartışılmış, bu tartışmaların bir sonucu olarak hikâyede kurgu ve içerik bakımından yenilikçi gelişmeler yaşanmıştır.
- Hikâye türünde eser veren yazar sayısının artması ile hikâye türündeki eserlerde hem konu hem anlayış olarak bir çeşitlilik ortaya çıkmıştır.
- Türk hikâyesi 1970 özellikle 1980 sonrasında, neredeyse yüzyıldır devam edegelen ve gelenekleşmiş bulunan hikâyeden farklı ve yeni birtakım arayışlara sahne olmuştur.
- İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra giderek sertleşen soğuk savaş şartları, varoluşçuluk ve özellikle hızla bütün dünyayı saran postmodernizm gibi dış gelişmeler de hikâye türü üzerinde etkili olmuştur.

KÜÇÜREK HİKÂYE

- Küçük hikâye; Türk edebiyatında minimal öykü, çok kısa öykü, öykücük, kısa kısa öykü, kıpkısa öykü, sınıksız öykü, kısa kurmaca, kısa öykü gibi adlandırmalarla da bilinmektedir.
- Hikâyenin bir alt dalı olarak 20. yüzyılın sonlarında Batı edebiyatında ortaya çıkmıştır.
- Kısa, yoğun ve düşündürücü niteliğiyle modern çağın gereksinimlerine cevap veren yeni bir türdür.
- Kişi, zaman, mekân unsurları sınırlı bir şekilde yer aldığından hacmi küçüktür.
- Az sayıda kelimeyle oluşturulan küçük hikâyeler, yoğun anlatıma sahiptir.
- Sadece bir anın saptanması ve en can alıcı noktasının yansıtılması amaçlanır.
- Şiirde olduğu gibi çoğu zaman imgeler kullanılır. Bir şeyleri ima ederek geçer ve pek çok ayrıntıyı anlatmaz, bu noktada okura büyük iş düşer.
- Sezdirmeye dayanan bu hikâyeler yorumlanmaya ve çağrışıma açık metinlerdir.
- Küçük hikâye; ortaya herhangi bir bildiri koymaz, nasihat etmez, karakter geliştirmez, okuyucuyu bir yere taşımaz.
- Ferit Edgü, Haydar Ergülen, Hulki Aktunç, Necati Tosuner, Vüs'at O. Bener, Murat Yalçın gibi sanatçılar küçük hikâye tarzında eser veren sanatçılardır.

Kısa hikâye ile küçük hikâyenin farkları şunlardır:

- Kısa hikâye göze çarpan ve kendine özgü bir konuya, izleğe ve yapıya sahipken küçük hikâyede belirgin bir olay örgüsü bulunmaz.
- Kısa hikâyede kişiler belli bir şekilde gelişme, çoğalma gösterirken küçük hikâye anlık düşüncülerin bir parıldaması olduğu için böyle bir durum söz konusu değildir.
- Kısa hikâye, bazen bir değişim sürecini bazen de kısa bir zamanı içerirken küçük hikâye, zamanın en küçük birimi olan anı dile getirir.
- Kısa hikâyelerde mekân betimlemeleri kullanılabilir, küçük hikâyenin mekânı betimlemesi gibi bir olanağı yoktur.

1960 SONRASI CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HİKÂYESİLERİ

Sevgi Soysal (1936-1976)**Hikâye:** *Tutkulu Perçem, Tante Rosa, Barış Adlı Çocuk***Roman:** *Yürümek, Yenişehir'de Bir Öğle Vakti, Şafak, Hoş Geldin Ölüm***Erdal Öz (1935-2006)****Hikâye:** *Yorgunlar, Kanayan, Havada Kar Sesi Var, Sular Ne Güzelse, Cam Kırıkları***Roman:** *Odalarda, Yaralısın, Gülünün Solduğu Akşam***Füruzan (1932-2024)****Hikâye:** *Parasız Yatılı, Kuşatma, Benim Sinemalarım, Gecenin Öteki Yüzü, Gül Mevsimidir, Yedi Öykü, Seveda Dolu Bir Yaz***Roman:** *47'liler, Berlin'in Nar Çiçeği***Adalet Ağaoğlu (1929-2020)****Hikâye:** *Yüksek Gerilim, Sessizliğin İlk Sesi, Hadi Gidelim, Hayatı Savunma Biçimi***Leyla Erbil (1932-2024)****Hikâye:** *Hallaç, Gecede, Eski Sevgili***Roman:** *Tuhaf Bir Kadın, Karanlığın Günü, Mektup Aşkları, Cüce, Üç Başlı Ejderha, Kalan, Tuhaf Bir Erkek***Demir Özlü (1935-2021)****Hikâye:** *Bunaltı, Soluma, Boğuntulu Sokaklar, Öteki Günler Gibi Bir Gün, Aşk ve Poster, Stockholm Öyküleri, İstanbul Büyüsü, Geçen Yaz Kentte Kızlar, Şapka Deniz Kıyısı ve Yüz***Roman:** *Bir Uzun Sonbahar, Bir Küçük Burjuvanın Gençlik Yılları, Bir Yaz Mevsimi Romansı, Tatlı Bir Eylül***Tomris Uyar (1941-2003)****Hikâye:** *İpek ve Bakır, Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi, Diz Boyu Papatyalar, Yürekte Bukağı, Yaz Düşleri/Düş Kışları, Gece Gezen Kızlar, Yaza Yolculuk, Sekizinci Günah, Otuzların Kadını, Aramızdaki Şey, Güzel Yazı Defteri***Hulki Aktunç (1949-2011)****Hikâye:** *Gidenler Dönmeyenler, Günebakan, Kurtarılmış Haziran, Ten ve Gölge, Bir Yer Göstericinin Hayatı, Güz Her Şeyi Bilir***Şiir:** *Sır Kâtibi, Isılıkla Tarihçe, Adresim Aynalar, Şarkılar, İnsan Aşklarının Külüdür, İstiraplar Ansiklopedisi***Roman:** *Bir Çağ Yangını, Son İki Eylül***Orhan Duru (1949-2011)****Hikâye:** *Bırakılmış Biri, Denge Uzmanı, Ağır İşçiler, Yoksullar Geliyor, Şişe, Bir Büyülü Ortam, Fırtına, Yeni ve Sert Öyküler, Düşümde ve Dışımda, Kazı, Küp***Sevim Burak (1931-1983)****Hikâye:** *Yanık Saraylar, Afrika Dansı***Oyun:** *Sahibinin Sesi, Everest My Lord*

Oğuz Atay (1934-1977)**Hikâye:** *Korkuyu Beklerken***Roman:** *Tutunamayanlar, Tehlikeli Oyunlar, Bir Bilim Adamının Romanı, Eylembilim***Oyun:** *Oyunlarla Yaşayanlar***Nazlı Eray (1945-)****Hikâye:** *Mösyö Hırsto, Ah Bayım Ah, Geceyi Tanıdım, Hazır Dünya, Eski Gece Parçaları, Yoldan Geçen Öyküler, Aşk Artık Burada Oturmuyor, Kapıyı Vurmadan Gir***Roman:** *Pasifik Günleri, Orphee, Yıldızlar Mektup Yazar, Arzu Sapağında İnecek Var, Ay Falcısı, İmparator Çay Bahçesi, Uyku İstasyonu, Deniz Kenarında Pazartesi, Aşkı Giyinen Adam***Pınar Kür (1945-)****Hikâye:** *Bir Deli Ağaç, Akışı Olmayan Sular, Hayalet Hikâyeleri***Roman:** *Yarın... Yarın..., Küçük Oyuncu, Asılacak Kadın, Bitmeyen Aşk, Bir Cinayet Romanı, Sonuncu Sonbahar, Cinayet Fakültesi Beşpeşe***İnci Aral (1944-)****Hikâye:** *Ağda Zamanı, Kıran Resimleri, Uykusuzlar, Sevginin Eşsiz Kışı, Gölgede Kırk Derece, Ruhumu Öpmeyi Unuttun, Olmayan Sular, Hayalet Hikâyeleri***Roman:** *Ölü Erkek Kuşlar, Yeni Yalan Zamanlar, Hiçbir Aşk, Hiçbir Ölüm, Mor, Taş ve Ten***Rasim Özdenören (1940-2022)****Hikâye:** *Çözülme, Çok Sesli Bir Ölüm, Çarpılmışlar, Hastalar ve Işıklar, Denize Açılan Kapı, Kuyu, Hışırta, Ansızın Yola Çıkmak, İmkânsız Öyküler***Roman:** *Gül Yetiştiren Adam***Mustafa Kutlu (1947-)****Hikâye:** *Ortadaki Adam, Gönül İş, Yokuşa Akan Sular, Yoksulluk İçimizde, Ya Tahammül Ya Sefer, Bu Böyledir, Sır, Hüzün ve Tesadüf, Uzun Hikâye, Beyhude Ömrüm, Mavi Kuş, Tufandan Önce, Rüzgârlı Pazar, Chef***Sevinç Çokum (1943-)****Hikâye:** *Eğik Ağaçlar, Bölüşmek, Makine, Derin Yara, Onlardan Kalan, Rozayla Ana, Bir Eski Sokak Sesi, Evlerinin Önü, Beyaz Bir Kıyı, Gece Kuşu Uzun Öter***Roman:** *Zor, Bizim Diyar, Hilâl Görününce, Ağustos Başağı, Çırpıntılar, Karanlığa Direnen Yıldız, Deli Zamanlar, Gülyüzlüm, Gece Rüzgârları, Tren Burdan Geçmiyor*

ROMAN TÜRÜ VE YAPI UNSURLARI

- Yaşanmış ya da yaşanabilir olayları; yer, zaman, mekân ve kişi unsurlarıyla estetik biçimde anlatan yazı türüne **roman** denir. Gerçek yaşam yansıtılmaya çalışılırken anlatılan olay, çevre, kişiler geniş ve ayrıntılı verilir. Ana olay etrafında küçük olaylar da vardır. Romanın asıl kişisine **başkahraman** veya **ana karakter** denir.
- Romanlar hikâye türünden; olay ve kişilere, tahlil ve tasvirlerle, bir ana olay etrafında birçok küçük olaylara yer verme bakımından ayrılır.
- Romanlar; serim, düğüm, çözüm planıyla yazılır.
 - Serim (Giriş):** Bu bölümde olayın geçtiği mekân ve kişiler tanıtılır.
 - Düğüm (Gelişme):** Romanın bütün yönleriyle anlatıldığı en geniş bölümdür.
 - Çözüm (Sonuç):** Merak unsurunun bir sonuca bağlanarak giderildiği bölümdür.
- Roman türünün ilk örneklerini 15. yüzyılda Rabelais, **Gargaunta** ve **Pentegruel** adlı eserleri ile vermiştir. Bu günkü romana benzeyen ilk eser ise 16. yüzyılda Rönesans'tan sonra Givoanni Boccacio tarafından yazılmış olan **Dekameron**'dur. Cervantes **Don Kişot**'u 16. yüzyılın sonlarına doğru yazılmıştır ve eser roman türünün ilk başarılı örneği kabul edilir.
- Tanzimat'tan önce roman türünün yerini mesneviler, halk ve meddah hikâyeleri, dinî ve destani hikâyeler tutmaktadır. Roman Türk edebiyatına Tanzimat'la girmiş, ilk olarak Yusuf Kâmil Paşa, Fransız yazar Fenelon'dan **Telemaque (Telemak)** adlı eseri çevirmiştir.
- Modern Türk romanının kurucusu ise **Halit Ziya Uşaklıgil** kabul edilir.

TÜRK EDEBİYATI ROMANINDA İLKLER

- *İlk roman çevirisi: **Telemak** Yusuf Kamil Paşa
- *İlk yerli roman: **Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat** / Şemsettin Sami
- *İlk edebî roman: **İntibah** ve ilk tarihî roman: **Cezmi** / Namık Kemal
- *İlk realist roman: **Araba Sevdası** / Recaizade Mahmut Ekrem
- *Batılı anlamda ilk realist ve modern roman: **Mai ve Siyah**, ilk Batılı tekniğe uygun roman: **Aşk-ı Memnu** / Halit Ziya Uşaklıgil
- *İlk köy romanı: **Karabibik**, ilk psikolojik roman denemesi hatta ilk natüralist eser olan (tezli roman): **Zehra** / Nabizâde Nazım
- *İlk macera romanları: **Hasan Mellah**, **Hüseyin Fellah**, ilk gezi romanı: **Acâib-i Âlem**, ilk tarihî roman denemesi: **Yeniçeriler**, ilk mektup roman denemesi: **Felsefe-i Zenan** ve ilk polisiye roman: **Esrar-ı Cinayet** / Ahmet Mithat Efendi
- *İlk psikolojik roman (tahlil romanı): **Eylül** / Mehmet Rauf
- *İlk kadın romancımız ve ilk eseri: **Muhadarat** / Fatma Aliye Hanım
- *Millî Mücadele'yi doğrudan işleyen ilk roman: **Ateşten Gömlek** / Halide Edip Adıvar
- *İlk dış Türkleri konu alan roman: **Gönül Hanım** / Ahmet Hikmet Müftüoğlu
- *İlk iç monolog tarzı roman: **Bir Düşün Gecesi** / Adalet Ağaoğlu
- *İlk postmodern roman: **Tutunamayanlar** / Oğuz Atay

ROMANIN YAPI UNSURLARI

OLAY ÖRGÜSÜ

KİŞİLER

MEKÂN

ZAMAN

ANLATICI ve
BAKIŞ AÇISI

OLAY ÖRGÜSÜ

- Olayların, yazar tarafından kurgulanarak sunulmasıdır.
- Romanlar, temel bir olay etrafında gelişen ve iç içe geçmiş çok sayıda olaydan oluşur.
- Romanda anlatılan olaylar hayattan alınabileceği gibi tarihten, anılardan, okunan kitaplardan da alınabilir

KİŞİLER

- Romanlarda olayları gerçekleştiren şahıslardır. Kişiler arasında başkarakter ve yardımcı karakterler bulunur. Şahıslar ayrıntılı olarak tanıtılır. Roman kişileri “tip” ve “karakter” olarak karşımıza çıkar:

Tip: Belli bir sınıfı ya da belli bir insan eğilimini temsil eder, evrenseldir, genel özelliklere sahiptir. Tipler “uyumlu, duygusal, çalışkan, sosyal tip” gibi bireysel olmaktan ziyade; başkalarında da bulunan ortak özellikleri en belirgin şekilde temsil eden şahıs veya şahıs grubudur.

Karakter: Romanda olumlu, olumsuz yönleri ile verilen, belirli bir tip özelliği göstermeyen kişilerdir. Karakter kendine özgüdür, genel değildir. Kendine özgü özellikleriyle insanın iç çatışmaları ve çıkmazlarını verme görevini yüklenmiş roman şahıslarıdır.

ÇEVRE (MEKÂN-YER):

- Romanlardaki kişilerin yaşadığı, olayların geçtiği yerdir.
- Çevre, okuyucuya betimleme yoluyla anlatılır.
- Romanda olayların geçtiği ve kişilerin yaşadığı yerler ayrıntılı şekilde verilir.

ZAMAN:

- Romanlarda zaman kavramı belirgindir. Olaylar belirli bir zaman diliminde yaşanır.
- Klasik romanda zaman “geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman” olmak üzere üç dilimde verilir.
- Çağdaş romanda ise zamanlar arası geçiş yapılır ve iç içe değişik zaman dilimlerinden söz edilebilir. Birkaç zaman bir arada kullanılabilir.
- Bilinç akışı tekniğiyle zamanda geriye dönüşler veya ileriye gidişler olabilir.

ANLATICI ve BAKIŞ AÇISI:

- Romanda mutlaka bir anlatıcı vardır. Anlatıcı; anlatmaya bağlı metinlerde, sesini farklı tonlarda duyduğumuz, gizli veya aşikâr kimliğine tanık olduğumuzdur. Okuyucu ile yazar arasında bağlantı sağlar. Özetle anlatıcının tutumu yazarın olaylara ve kişilere yaklaşımıdır. Kullanılan bakış açısına bağlı olarak da anlatıcının yaklaşımı olayları yönlendirir.
- Romanda kullanılan anlatım tutumları, (mizahi, olumlu, tenkit edici vb.) romanın dil ve üslubuna yansır. Yazarın öznel veya nesnel anlatımı, olaylara verdiği tepki, yine olaylara müdahalesi de romanın verdiği mesajı etkiler.

NOT

Romanların çoğunun fikirsel bir yönü de vardır. Olayların, durumların ve davranışların nedenleri araştırılır; kişilerin psikolojik tahlilleri yapılır ve olayların sonuçları üzerinde durulursa romanın ana düşüncesi ve yardımcı düşünceleri belirlenebilir.

- Romanda birinci veya üçüncü kişi anlatıcı kullanılır. Anlatıcının konumuna ise “bakış açısı” denir. Anlatmaya bağlı metinlerde “hâkim, kahraman ve gözlemci” bakış açısı kullanılır.
- 1. Hâkim Bakış Açısı:** İlahî bakış açısı, Tanrısal bakış açısı olarak da bilinir. Genel olarak her şeyi bilendir. Yazara geniş imkân sağlar. Yazar bu sayede her şeyi bilir, görür, tahmin eder, hatta gelecekte haber verir.
- 2. Gözlemci (Müşahit / Objektif) Bakış Açısı:** Anlatıcının olayları ve kahramanları bir kamera gibi anlatmasıdır. Anlatıcı; sadece gözlemlediklerini aktarır, kişilerin iç dünyalarından bahsetmez, dolayısıyla tarafsız bir bakış açısıdır.
- 3. Kahraman Bakış Açısı:** Anlatıcının roman kahramanlarıyla özdeşleşmesi, dünyayı ve hayatı onların gözleriyle görmesi, onların bakışıyla algılamasıdır. Birinci kişi anlatıcı kullanılır. Ben anlatım biçimi hâkimdir. Peyami Safa'nın *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu* otobiyografik romandır ve bu özelliklere sahiptir.

ROMANLA İLGİLİ KAVRAMLAR

a) Konu

- TDK Türkçe Sözlük'te “Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu, süje” olarak açıklanan konu; edebiyat eserinde üzerinde durulan, ele alınıp işlenendir. Sözcüklere dönüştürülebilecek her şey konu olabilir.
- Konular sanatçıya has değildir. Aynı konu farklı sanatçılar tarafından yüzyıllardır işlenebilmektedir. Aşk, ayrılık, ölüm, dostluk, paylaşmak gibi konular sayısız sanatçılar tarafından kullanılmıştır.

b) Tema

- “Öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş, tem, ana konu” olarak TDK Türkçe Sözlük'te açıklanan tema, bir edebî eserde işlenen konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim, yani asıl anlatılmak istenendir. Kısaca yazarın eseri yazma amacıdır.

c) Çatışma

- Farklı düşünce yapısına veya yaşayış tarzına sahip olma ya da farklı kişilik özelliklerine sahip olma romanlarda çatışma olarak açıklanır. “Doğu-Batı, köylü-ağa, iyi-kötü, zengin-fakir” gibi düşünce tarzı ve yaşayış biçimi karşılaştırılınca çatışma ortaya çıkar.
- Romanlarda iç, dış, fiziksel ve doğa ile çatışma türleri görülebilmektedir.

KONULARINA GÖRE ROMANLAR

1.Tarihî Roman:

- Tarihteki olay ya da kişileri konu alan romanlardır. Yazar, tarihî gerçekleri kendi hayal gücüyle zenginleştirerek anlatır. Kahramanlar gerçek de hayalî de olabilir. Ancak anlatılanlar tarihî olaylara genellikle uygun olmalıdır.
- Tarihî roman, romantizm etkisindedir. İlk örneğini İskoç yazar Valter Scott *Waverley* adlı eseriyle vermiştir. Daha sonra Gogol *Taras Bulba*, Victor Hugo *Notre-Dame de Paris*, Alexandre Dumas *Üç Silahşörler* ve *Monte Kristo Kontu* ile Walter Scott *Ivanhoe*, G.Faubert *Salambo* eserleriyle türü zenginleştirmiştir.
- Türk edebiyatında Batılı anlamda ilk tarihî roman, Namık Kemal'in *Cezmi*'sidir. Nihal Atsız'ın *Bozkurtlar, Deli Kurt*; Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa*; Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı, Devlet Ana* gibi romanları da bu türe örnektir.

2. Macera (Serüven) Romanı:

- Çevremizde sıkça rastlanmayan, esrarengiz olayları anlatan romanlardır. Kahramanlar çok hareketli, kurnaz, cesur ve kuvvetlidir. Macera romanlarında olayların geçtiği çevre değişkenlik gösterir.
- **Polisiye Roman** yazarı Agatha Christie'nin *Nil'de Ölüm*, alışılmışın dışındaki yaşamları anlatan **Egzotik Romanlar** ve Piyer Loti'nin *İzlanda Balıkçısı* da bu gruba girer. Dünya edebiyatında Robert Louis Stevenson'ın *Hazine Adası*, Daniel Defo'nun *Robinson Crusoe*, Rudyard Kipling'in *Çengel*, Jules Verne'in *İki Sene Mektep Tatili*, Rudyard Kipling'in *Kim* adlı eserleri bu türün en tanınmış örnekleridir.
- Türk edebiyatında Ahmet Mithat Efendi'nin *Hasan Mellah*, *Hüseyin Fella*, *Dünyaya İkinci Geliş*; Peyami Safa'nın *Cingöz Recai* serisi bu türün örneklerindendir.

3. Sosyal Roman:

- Toplumsal ve siyasi olayları, inançları, gelenek ve görenekleri eleştirel ve bilimsel açıdan ele alıp anlatan romanlardır.
- Dünya edebiyatında Victor Hugo *Sefiller*, Tolstoy *Suç ve Ceza*, Emile Zola *Meyhane*, John Steinback *Gazap Üzümleri*; Türk edebiyatında Namık Kemal *İntibah*, Recaizade Mahmut Ekrem *Araba Sevdası*, Ahmet Mithat Efendi *Felâhî Bey ile Rakım Efendi*, Orhan Kemal *Bereketli Topraklar Üzerinde* adlı romanları bu türe örnektir.
- Bilimsel verilerle bir olayı savunan romanlara **tezli roman** denir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu *Yaban*, Hüseyin Rahmi Gürpınar *Ben Deli miyim?* romanları bu türdendir.
- Toplumdaki çeşitli inanç ve gelenekleri anlatan romanlara **töre romanı** denir. Halide Edip Adıvar'ın *Sinekli Bakkal* adlı eseri töre romanıdır.
- Tamamen eleştirel bir yaklaşımla olayları sunan **yerli romanına** ise Yaşar Kemal'in *İnce Memet* serisi örnektir.
- Bir yerin yöresel özelliklerini anlatan Fakir Baykurt'un *Yılanları Öcü* de mahallî romandır ve o da **sosyal romanın** çeşitlerindendir.

4. Psikolojik Roman (Tahlil Romanı):

- Dışardaki olaylardan çok kahramanların iç dünyasını, ruh hâllerini ele alarak kişilerin toplumla ilişkilerini, bunların birbirinden nasıl etkilendiklerini anlatan romanlardır.
- Psikolojik roman türünün ilk örneği Madame de la Fayette'in *La Princesse de Cleves* adlı eseridir. *Genç Werther'in Acıları*- Goethe, *Suç ve Ceza* - Dostoyevski de dünya edebiyatında tahlil romanına örnektir. Türk edebiyatında psikolojik romanın ilk örneği Mehmet Rauf'un *Eylül* adlı romanıdır. Peyami Safa'nın *Matmazel Noralya'nın Koltuğu*, *Bir Tereddüdün Romanı*, *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu* da bu türden romanlardır.

5. Otobiyografik Roman:

- Yazarın kendi yaşamını anlattığı romanlardır. Dünya edebiyatında Alphonse Daudet *Küçük Şey*; Türk edebiyatında da Peyami Safa'nın *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* bu türün örneklerindendir.

6. Bilimkurgu Romanı:

- Tahmine dayalı bir anlatım yolu benimsenir. Varsayımlara dayanır. Geleceğe ait öngörülerde bulunulur. Olanlardan çok olması istenilenler anlatılır. Ütopya diyebileceğimiz durumlar yer alır.
- Jules Verne'in *Ay'a Seyahat*, *Denizler Altında 20.000 Fersah* romanları, bilimkurgu türünün örneklerindendir.

7. Fantastik Roman:

- Anlatılan olaylar tamamen hayal ürünüdür. Roman kahramanları olağanüstü özelliklere sahiptir. Mekânlar, hayatta karşılaşamayacağımız cinstendir. Hayal, varsayım, abartma sıkça yer alır. Joanne Rowling-*Harry Potter*, J. R. R. Tolkien-*Yüzüklerin Efendisi*, C. S. Lewis- *Narnia Günlükleri* bu türün örneklerindendir.

8. Nehir Roman:

- Bir kişinin, bir toplumun hayatındaki gelişmeleri ya da tarihî bir olayı birden fazla cilt hâlinde anlatan romanlardır. Dünya edebiyatında Marcel Proust'un yedi ciltlik *Kayıp Zamanın İzinde* serisi, Emile Zola ve Balzac'ın bazı romanları ile Türk edebiyatında Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Mahur Beste*, *Sahnenin Dışındakiler*, *Huzur*; Yaşar Kemal'in *Demirciler Çarşısı Cinayeti*, *Yusufoçuk Yusuf*, Kemal Tahir'in *Esir Şehrin İnsanları*, *Esir Şehrin Mahpusu*, *Yol Ayrımı*; Yaşar Kemal'in *Ölmez Otu*, *Ortadirek*, *Yer Demir Gök Bakır*; Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa*, *Küçük Ağa Ankara'da*, *Firavun İmanı*; Nihal Atsız'ın *Bozkurtlar*, *Bozkurtların Ölümü*, *Bozkurtlar Diriliyor* romanları bu türe örnektir.

9. Estetik/Popüler Roman:

- Belli biçim ve anlatım kaygıları ile yazılmış romanlardır. Gustave Flaubert estetik romanın en önemli yazarlarındanıdır.
- Estetik romanlarda yazarın okuyucuya bir şeyler öğretme, dayatma, hatırlatma gibi amacı yoktur. Yazar; her daim iyi, güzel eser yazmanın peşindedir. Kişiler hareketlidir. Onlar roman boyunca duygusal ve düşünsel değişimler yaşarlar.

EDEBÎ AKIMLARINA GÖRE ROMANLAR

1. Klasik Roman: Eski tarihlerden günümüze gelen, hem kitleleri hem de romancıları yüzyıllardır etkileyen; biçim kusursuzluğuna, akla ve sağduyuya dayanan romanlardır. Fenelon'un *Telemague* ve *Madame de La Fayette*'in *Princesse de Cleves* adlı romanı, klasik romanın örneklerindendir.

2. Romantik Roman: His ve hayal unsurlarının hâkim olduğu romanlardır. Bu romanlarda yazar daha çok şahsi duygularını ve maceralarını anlatır. Bu romanların belirgin özelliği gözlem ve inceleme unsurlarının duygu ve hayal unsurlarının yanında kaybolmasıdır.

Victor Hugo *Sefiller*, Namık Kemal *İntibah* bu roman türüne örnektir.

3. Realist (Gerçekçi) Roman: Gözlem, araştırmanın öne geçtiği, duygu ve hayallerin gösterilmediği romanlardır. Realist romancılar toplumun içinde araştırmacı gibi incelemeler yapar, olayları ve karakterleri objektif olarak tespit eder ve değerlendirir. Amaçları, kendilerinin dışında var olan gerçekleri canlı tablolar hâlinde, aslına sadık kalarak okuyucuya aktarmaktır.

Stendhal *Kızıl ile Kara* (Kırmızı ve Siyah), Tolstoy *Savaş ve Barış*, Halit Ziya *Mai ve Siyah* realist akımın etkisinde yazılmış romanlardır.

4. Natüralist (Doğalcı) Roman: Realist romana benzer. Ancak natüralist romancılar toplumu âdeta bir laboratuvar olarak düşünürler ve eserlerini bu laboratuvar içinde, ilmî verilere bağlı kalarak kaleme alırlar. İnsanı ele alırken biyoloji ilminin ortaya koyduğu gerçeklerden, toplumu ele alırken de sosyolojinin kanunlarından yola çıkarlar ve bu ilimlerin vardığı sonuçlara göre neticeye ulaşmaya çalışırlar.

Emile Zola *Meyhane*, Alphonse Daudet *Jack* adlı eserleri natüralist romana örnektir.

5. Diğer Roman Türleri: Postmodern roman, modern roman, izlenimci roman, dışavurumcu roman, sürrealist roman gibi romanlar edebî akımların alt başlığında incelenebilir.

TANZİMAT DÖNEMİ TÜRK ROMANI

- Türk edebiyatında roman, tek başına bir tür olarak Tanzimat Dönemi'nde görülür.
- İlk olarak Yusuf Kamil Paşa 1859'da Fenelon'un **Telemak** adlı eserini çevirir. İlk çeviri roman olan **Telemak**'ta Odisse'nin oğlu **Telemak**'ın maceraları anlatılır. Didaktik öğeler taşıyan bu eserin dili ağırdır. Ahmet Vefik Paşa tarafından ikinci defa dilimize çevrilmiştir. Bu dönem çevrilen diğer romanlar kronolojik olarak şu şekildedir:

ROMANIN ADI	YAZARI	ÇEVİREN	YAYIM YILI
<i>Sefiller</i>	Victor Hugo	?	1862
<i>Hikâye-i Robinson</i>	Daniel Defoe	Lütfi Efendi	1864
<i>Monte Cristo Kontu</i>	A.Dumas Pere	Teodor Kasap	1871
<i>Topal Şeytan</i>	Lesage	Kadri	1872
<i>Atala</i>	Chateaubriand	Recaizade Mahmut Ekrem	1872
<i>Pol ve Virjini</i>	B.de Saint Pierre	Emin Sıddık	1873

- Bu dönemin romanları teknik olarak zayıftır. Çünkü yazarlar romanın akışına müdahale edip romanı genellikle bir nasihatle bitirirler. Roman kişileri, taraf tutularak anlatılır. Betimlemeler ise amacından uzaklaşmış, sadece eseri süslemek için yapılmıştır. Kişiler tek boyutlu anlatılır.
- Psikolojik tahliller yüzeyseldir. Romanda, iyiler çok iyidir, ödüllendirilir; kötüler ise çok kötüdür, onlar da cezalandırılır. Toplumu eğitime çabasının ön planda olduğu bu dönemde romanlar, ders verme niteliğine sahiptir.
- Romanlar; halkı batıl inançlardan, yanlış âdet ve törelerden kurtarmak, halktaki tarih bilincini diriltmek, vatan sevgisini vurgulamak amacıyla yazılmıştır.
- Toplumda olduğu gibi eski ve yeni, romanlarda da iç içedir.
- Roman türünün ilk örneklerinde romantizm akımının özellikleri bulunur. Bu akımın etkisiyle konular, duygulu ve hüzünlü anlatılır.
- Romanlarda ilahî bakış açısı kullanılmıştır.
- Tanzimat Birinci Dönem ile realist ve romantik romanlar yazılmaya başlanmıştır. Bu eserler divan edebiyatına göre oldukça sade bir dille kaleme alınmıştır. Tanzimat İkinci Dönemle birlikte dil ağırlaşmaya başlamıştır.
- Tanzimat Birinci Dönem sanatçıları "Sanat toplum içindir." görüşüne sahipken Tanzimat İkinci Dönem sanatçıları ise "Sanat sanat içindir." düşüncesiyle hareket etmişlerdir. Romanlarını bu doğrultuda kaleme almışlardır.

TANZİMAT ROMANINDA İLKLER

- İlk roman çevirisi: *Telemak* (Yusuf Kamil Paşa, Fenelon'dan çevirmiştir.)
- İlk yerli roman: *Taaşşuk-ı Talat ile Fitnat* (Şemsettin Sami)
- İlk edebî roman: *İntibah*, ilk tarihî roman: *Cezmi* (Namık Kemal)
- İlk realist çizgideki roman: *Sergüzeşt* (Sami Paşazade Sezai)
- İlk realist roman: *Araba Sevdası* (Recaizade Mahmut Ekrem)
- İlk köy romanı: *Karabibik*
- İlk psikolojik roman denemesi, ilk tezli roman: *Zehra* (Nabizade Nazım)
- İlk polisiye roman: *Esrar-ı Cinayat* (Ahmet Mithat Efendi)
- İlk kadın romancı: (Fatma Aliye Hanım)

TANZİMAT DÖNEMİ ROMAN YAZARLARI

Namık Kemal (1840-1888)

- Yazar, şair, devlet adamı ve gazeteci olan sanatçı birçok türde olduğu gibi roman türünde de önemli eserler kaleme almıştır.
- Siyasal ve toplumsal meseleler, edebiyat, sanat, dil ve kültüre dair yazdığı eleştiriler, makaleler birçok sorunu çözecek mahiyettedir.
- Romanlarını sosyal fayda amacıyla yazmış, tarih, aile ve çocuk eğitimi konularını işlemiştir.
- Kahramanları tek yönlüdür.
- Romanları teknik olarak zayıftır.
- Sanatlı bir üslup kullanan sanatçı, *İntibah* adlı eseriyle edebiyatımızda ilk edebî romanın, *Cezmi* adlı romanıyla ise ilk tarihî romanın yazarıdır.

Eserleri:

Roman: *İntibah*, *Cezmi*

Ahmet Mithat Efendi (1844-1912)

- Tanzimat Birinci Dönem'de yer alan yazar, "Sanat toplum içindir." görüşünü benimsemiştir. Halk üzerinde en çok etkili olan sanatçılardandır. Halka okuma alışkanlığı kazandırmayı başarmıştır. Toplum için **Hace-i Evvel** (ilkokul hocası) durumundadır.
- En güçlü yönü roman ve hikâyecilik olan yazar, ilk romanlarında Batılı yazarları örnek almıştır. Sade bir dil, sade bir üslup kullanır.
- Romanlarında birden çok kahramanın macerasını, birbirinin içine geçecek şekilde sunar. Kimi eserlerinde olağan-üstü tiplere de rastlanır.
- Eserlerinin sonunda iyileri ödüllendirip kötülerini cezalandırması sosyal edebiyat anlayışındandır.
- Zaman zaman okuyucuya ve kendisine seslenmesi, **meddah** tekniğini kullanması, olayların akışına karışması meşhurdur.
- **Romantizm** akımından etkilenmiştir.

- Türk edebiyatının en çok eser veren sanatçısı olduğundan **Yazı Makinesi** olarak bilinir. Evinde kurduğu matbaada eserlerini basan sanatçının 223 eseri vardır.
- **Esrar-ı Cinayet** romanı ilk polisiye roman kabul edilir.
- **Esaret** adlı eserinde ilk kez kölelik konusu işlenmiştir.
- **Hasan Mellah, Hüseyin Fellah** Tanzimat Dönemi'ndeki ilk macera romanıdır.
- **Bahtiyarlık** adlı romanında köy, ilk kez realist bir anlayışla ele alınmıştır.

Eserleri:

Roman: *Felatun Bey ve Rakım Efendi, Dünyaya İkinci Geliş, Jön Türk, Yeniçeriler, Paris'te Bir Türk, Henüz On Yedi Yaşında, Dürdane Hanım, Müşahadat, Yeryüzünde Bir Melek, Karı-Koca Masalı, Süleyman Müslî, Karnaval, Acaib-i Âlem, Vah Cellât, Hayret, Arnavutlar-Solyotlar, Demir Bey, Haydut Montari, Rikalda, Taaffûf, Gürcü Kızı...*

Şemsettin Sami (1850-1904)

- Türk edebiyatında ilk yerli roman olan **Taaşuk-ı Talat ve Fitnat**'ın yazarıdır.
- **Orhun Yazıtları** ve **Kutadgu Bilig** ile ilgili önemli çalışmaları vardır.
- **Sabah, Tercüman-ı Şark** gazetelerini **Aile ve Hafta** dergilerini çıkarmıştır.
- Sözlük, dil, çeviri, ansiklopedi alanlarında yaptığı çalışmalarla ün yapan yazar, Türk dilinin nasıl sadeleştirilebileceği konu-
sundaki düşünceleriyle de kendisinden sonra gelenlere örnek olmuştur.

Eserleri:

Roman: *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat*

Recaizade Mahmut Ekrem (1847-1914)

- Tanzimat İkinci Dönem'i başlatan, Türk edebiyatında üstat olmuş isimlerin hocasıdır. Eski edebiyatı savunanlara, özellikle Muallim Naci'ye yaptığı eleştirilerle yeni edebiyatın sesidir.
- Edebiyat kuramcısıdır. Bütün eserlerinde "Sanat sanat içindir." görüşünü benimseyen sanatçı, realizm akımının etkisindedir.
- Roman ve hikâyelerinde realizm akımının etkisinde olan yazar Türk edebiyatındaki ilk realist roman olan **Araba Sevdası**'nın yazarıdır. Eserde yanlış Batılılaşma konusu mirasyedi bir genç olan Bihruz Bey çevresinde işlenir.

Eserleri:

Roman: *Araba Sevdası*

Sami Paşazade Sezai (1860-1936)

- Esaret temasının işlendiği **Sergüzeşt** romanının yazarıdır. Romanda romantizm akımının özellikleri yoğunlukta olmasına rağmen Dilber adındaki esir genç kızın hüznü hayata realist biçimde anlatılmıştır. Bu yönüyle de roman, romantizmden realizme geçişte köprü görevindedir.

Eserleri:

Roman: *Sergüzeşt*

Mizancı Mehmet 1854-1917)

- Yazar **Mizan** gazetesini çıkardığı için **Mizancı** lakabıyla anılır.
- Tanzimat Dönemi'nin panoramasını yansıtan **Turfanda mı yoksa Turfa mı** romanı ile tanınır. Yazarın hayatından izler taşıyan bu eserde, olaylar Mansur Bey'in etrafında gelişmektedir. Mansur Bey yeniye yani "Turfanda"yı, temsil eder. "Turfa" ise eskinin karşılığıdır. Tezli roman özellikleri gösteren bu eserde Mansur Bey hayallerini gerçekleştirmek için mücadele eder.
- Eğitimde yenileşme ve kalkınma adına olan İslamcı fikirlerini, derslerinde ve yazılarında savunur. Yeni nesle tarih bilinci kazandırma çabasıdır.

Eserleri:**Roman:** *Turfanda mı yoksa Turfa mı***Nabizâde Nazım (1862-1893)**

- Romanda ilk kez İstanbul dışına çıkmıştır. İlk kez köy yaşamını, insanını konu edinmiş; realizm ve natüralizm akımlarından etkilenmiştir. **Karabibik** romanı Türk edebiyatının ilk köy romanıdır. **Zehra** adlı romanı ise ilk psikolojik roman denemesi kabul edilir.

Eserleri:**Roman:** *Karabibik, Zehra***Fatma Aliye Hanım (1862-1936)**

- 1889 yılında Georges Ohnet'in **Volonté** adlı romanını **Meram** adıyla çeviren Fatma Aliye Hanım, bu çevirisiyle edebiyat dünyasında adını duyurmuştur. Daha sonra Ahmet Mithat Efendi ile birlikte **Hayal ve Hakikat** adlı romanı yazmıştır. 1891 yılında yayımladığı **Muhadarat** adlı romanı, Türk edebiyatında kadın bir yazar tarafından yazılan ilk roman olma özelliği taşır. Fatma Aliye'nin kadınların iç dünyasını, toplumdaki rollerini ve yaşadıkları güçlükleri işlediği bu romanı, Türk edebiyatında bir dönüm noktası olarak kabul edilir. **Hanımlara Mahsus Gazete** adlı dergisiyle de kadınların eğitimi ve hakları konusunda bilinçlendirme çabası içindedir. Fatma Aliye Hanım 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda yaralanan askerlerin ailelerine yardım etmek amacıyla **Nisvan-ı Osmaniye İmdat Cemiyetini** kurmuş ve **Hilal-i Ahmer Cemiyetinin** ilk kadın üyesi olmuştur.

Eserleri:**Roman:** *Hayal ve Hakikat, Muhadarat, Ref'et, Levâiyih-i Hayât, Udî, Enin*

SERVETİFÜNUN DÖNEMİ TÜRK ROMANI

- Roman türünde, Batılı anlamda ilk başarılı örnekler Servetifünun Dönemi'nde verilmiştir.
- Eserler teknik açıdan sağlamdır.
- Tanzimat romanındaki gibi olayların akışı kesilip okuyucuya bilgi verilmez.
- Realizm ve natüralizmden etkilenmişler, bu nedenle tasvire önem vermişlerdir.
- Yazarlar, eserlerinde kişiliklerini belli etmezler.
- Romanlarda mekân İstanbul'dur.
- Çevre tasvirine önem verilmiştir.
- Karakterler, yüksek zümredendir.
- Bireysel konular, ağır ve süslü bir dil ile anlatılmıştır.
- Romanların sonu çeşitli sebeplerle ölüm, kaçış gibi kötü sonla biter.
- Romanların dil ve üslubunda realist olan Servetifünuncuların kahramanları; gerçek hayattan uzak, hislerine yenilmiş insanlardır.
- Psikolojik gerçekçiliğe uygun roman yazılmış; Paul Bourget, Goncourt Kardeşler, Stendhal, Flaubert ve Balzac gibi yazarlar örnek alınmıştır.
- Psikolojik roman türünde, Batılı anlamda ilk başarılı örnekler verilmiştir.

SERVETİFÜNUN DÖNEMİ ROMAN YAZARLARI

Halit Ziya Uşaklıgil (1868-1945)

- Altı dil bilen sanatçı, Servetifünun edebiyatının en kültürlü yazarlarından.
- İlk mensur şiir örneklerini vererek mensur şiirin öncülüğünü yapmış fakat asıl ününü Servetifünun Dönemi'ndeki roman ve öyküleriyle kazanmıştır.
- Türk edebiyatının Batılı teknikle ilk romanını yazmıştır.
- Realizm ve natüralizm akımının etkisindedir.
- Sanatlı bir söyleyişi vardır, gözlemciliği güçlüdür.
- Ruh çözümlemelerinde, kahramanlarının iç ve dış dünyalarını anlatmada çok başarılıdır.
- Eserlerinde bilinen cümle dizimlerini değiştirmiş, devrik cümlelere sıkça yer vermiştir.
- Romanlarında İstanbul'u ve üst tabakanın hayat özelliklerini konu olarak işler. Hikâyelerinin dili romanlarına nazaran daha yalındır. Bireysel konuların işlendiği eserlerinde aşk, karamsarlık, hayal kırıklığı, mutluluğu bulamama, şikâyet önemli yer tutar.

Eserleri:

Roman: *Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu, Kırık Hayatlar, Sefile, Nemide, Ferdi ve Şürekâsı, Bir Ölünün Defteri, Nesl-i Ahir*

Mehmet Rauf (1875-1931)

- Halit Ziya Uşaklıgil'den sonra Servetifünun romanının ikinci ismidir.
- Toplumsal konulara yer vermemiş, Servetifünun anlayışına uygun olan karamsar konuları, hüznü aşkları, duygu ve hayalleri işlemiştir.
- Romanlarında, çevre ve kişi betimlemelerinden ziyade psikolojik tahlillere önem vermiştir.
- Türk edebiyatının ilk psikolojik romanı kabul edilen *Eylül* en şöhretli eseridir.
- *Halas* adlı romanında Millî Mücadele zamanlarını işlemiştir.

Eserleri:

Roman: *Eylül, Ferda-yı Garam, Genç Kız Kalbi, Karanfil ve Yasemin, Define, Böğürtlen, Halas, Kan Damlası, Son Yıldız*

Hüseyin Cahit Yalçın (1875-1957)

- İlk romanlarında Ahmet Mithat Efendi'nin etkisi altındadır.
- Edebiyat ile coğrafya arasında etkileşim olduğunu düşünen sanatçı, iklimin edebiyata yansıdığı görüşündedir.
- Realisttir. Malta'dayken yaptığı bilimsel çevirileri *Oğlumun Kütüphanesi* adıyla yayımlamıştır.
- Fransız ve İtalyan edebiyatından roman, hikâye çevirileri de yapmıştır.
- Servetifünun edebiyatının önemli temsilcilerinden olan yazar, yeni edebiyatı benimseyenleri dekadanlıkla suçlayan Ahmet Mithat Efendi'ye karşı bir çeşit savunma olan tenkitlerini *Kavgalarım* adlı eserinde toplamıştır. Sade ve samimi bir dil kullanır.
- Fransızcadan çevirdiği *Edebiyat ve Hukuk* adlı makale Servetifünun Dönemi'nin sonlanmasına sebep olmuştur.

Eserleri:

Roman: *Nadide, Hayal İçinde*

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)

- Natürallizm akımının Türk edebiyatındaki en güçlü temsilcisidir. Realist özellikler gösteren romanlarında toplumsal eleştiri yapmasıyla natüralistlerden ayrılır.
- Ahmet Mithat Efendi'nin halk için roman yazma geleneğini sürdürmüştür.
- Çevre tasvirlerine ve gözleme önem vermiştir.
- Sokağı edebiyata taşıyan yazar olarak tanınır.
- Toplum için sanat ilkesiyle yazdığı romanlarında eğlendirerek öğretmeyi amaç edinmiştir. Romanları **töre romanı** niteliğindedir.
- Mizah yeteneğini, eleştiri yaparken ortaya koymuş ve bunu tuhaf tipler üzerinden vermiştir.
- Romanlarındaki kahramanlar çok hırslı, sersem, ego düşkünü, ahmak, cahil ve süs özentisi olan kişilerdir. Bu kahramanların ortak özelliği komik olmalarıdır.
- Eski-yeni çatışması, psikolojik rahatsızlıklar, Batı taklitçiliği, hurafeler, aile içi anlaşmazlıklar eserlerinde seçtiği tiplerle karikatürize edilir.

- Romanlarında İstanbul'u, ara sokaklarındaki yaşantıları, kişiler arasındaki diyalogu bir tiyatro edasıyla okuyucuya ulaştırmıştır.
- Betimlemelerde ve olayı hikâyelendirmede dili ağır olsa da genelde konuşma diliyle, sade bir üslupla yazmış; herkesin anlayabileceği eserler bırakmıştır.
- Romanları, akışı keserek bilgiler verdiği için teknik yönden zayıftır.
- **Mürebbiye, Hayattan Sayfalar, Ben Deli Miyim?** romanlarında, deneysel roman yöntemini kullanmıştır.
- **Şık** ve **Şıpsevdî** romanlarında yanlış Batılılaşmayı işlemiştir.

Eserleri:

Roman: *Şık, Şıpsevdî, Mürebbiye, İffet, Metres, Tesadüf, Nimetşinas, Gulyabani, Cadı, Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç, Utanmaz Adam, Deli Filozof, Sevda Peşinde, Hakk'a Sığındık, Kokotlar Mektebi, Kesik Baş, Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu? Ben Deli Miyim? Efsuncu Baba, İnsanlar Maymun Muydu? Can Pazarı...*

MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ TÜRK ROMANI

- Millî Edebiyat Dönemi Türk milletinin en çalkantılı yıllarını kapsar. (Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Millî Mücadele)
- Bu dönem sanatçıları, “Roman yazarları yaşadığı toplumun aynasıdır.” görüşüyle hareket ederler.
- Eserlerinde, yaşadıkları tüm savaşları ve kurtuluş mücadelesini tüm gerçekliğiyle okuyucuya sunarlar.
- Roman türünün hepsinde ürünler mevcuttur.
- Romanın konusu genişletilmiş, yaşanmış olaylar romanlaştırılmıştır.
- Romanlarda İstanbul dışına çıkılmış, Anadolu halkının yaşamı eserlerde işlenmiştir.
- Tanzimat romanındaki “köy gerçeği” Ebubekir Hazım Tepeyran’ın **Küçük Paşa** ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun **Yaban** romanlarında okuyucuya sunulmuştur.
- Millî edebiyatın en belirleyici özelliği toplum sorunlarına yönelik olmasıdır. Fakat millî konularla birlikte bireysel temalar da görülür.
- Millî Mücadele; fikir akımları, yanlış Batılılaşma, kadın-erkek ilişkileri, kadının toplumdaki yerine ağırlık verilmiştir.
- Kendi yaşamımızdan alınan konular çevreyle genişletilmiş, ülkenin birçok yeri anlatılmış ve böylece memleket edebiyatı ortaya çıkmıştır.
- Türkçenin yapısına uygun kısa cümleler kullanılmış hatta konuşma dili yazı diline aktararak anlaşılır ve sade bir dille eserler yazılmıştır.
- Realist akım etkisiyle başarılı tasvirler yapılmış ve teknik olarak güçlü romanlar yazılmıştır.
- Millî Edebiyat Dönemi romanının anlatımı, gözlemci gerçekçiliğe dayanır.

MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ ROMAN YAZARLARI

Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974)

- Fecrati’de başlayan yayın hayatına Millî Edebiyat Dönemi’nde devam etmiş, Cumhuriyet Dönemi’nde de eser vermiştir.
- Yahya Kemal Beyatlı ile Nevyunanilik akımına yönelmiştir.
- Güçlü bir realizme dayanan eserlerinde karakterleri yansıtmada başarılıdır.
- Türk toplumunun hayatı, sorunları romanlarının başlıca temalarıdır.
- Romanlarında Tanzimat’tan Cumhuriyet’e kadar olan Türk toplumundaki değişimleri konu edinmiştir.
- Türk edebiyatına **tezli roman** kavramını getirmiştir.
- Birbirinin devamı olan romanları **nehir (ırmak) roman** özelliği taşır.

Eserleri

Roman: *Kiralık Konak, Nur Baba, Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomore, Yaban, Ankara, Bir Sürgün, Panorama I-II, Hep O Şarkı*

Reşat Nuri Güntekin (1889-1956)

- Roman, hikâye ve tiyatro türündeki eserleriyle tanınan yazar sade bir dil kullanır. Konuşma dilini tüm canlılığıyla yansıttığı eserlerinde canlı diyaloglara da yer verir.
- Romanlarında, bozulan insani değerleri, ahlakı, yanlış Batılılaşmayı, batıl inanışları yurdun dört bir tarafından örnekler vererek anlatır.
- Kötü tipleri acımasızca eleştirmekten çekinmezken mizah ögesi ve ince esprilerle de romanlarını süsler.
- Realizm akımının etkisindedir.
- Romanlarında, güçlü bir gözlemle yaptığı psikolojik tahlillerde kelimenin tam anlamıyla ustadır.

Eserleri

Roman: *Çalıkuşu, Dudaktan Kalbe, Akşam Güneşi, Acımak, Damga, Kızılıcak Dalları, Eski Hastalık, Miskinler Tekkesi, Yaprak Dökümü, Ateş Gecesi, Bir Kadın Düşmanı, Gökyüzü, Değirmen, Yeşil Gece, Olağan İşler, Gizli El, Harebelerin Çiçeği, Sönmüş Yıldızlar, Tanrı Misafiri, Kan Davası, Kavak Yelleri, Son Sığınak*

Halide Edip Adıvar (1884-1964)

- Millî Edebiyat Dönemi'nin en önemli yazarlarındanıdır.
- İngiliz dili ve edebiyatı profesörüdür. Birçok eserini İngilizce olarak da yayımlamıştır.
- Romanlarında gözlem yönü kuvvetlidir.
- Realizm etkisinde yaptığı tahlil ve tasvirlerde çok başarılıdır.
- Roman kahramanlarını, yaşadıkları çevreye göre konuşturur.
- Konuşma diline bağlıdır fakat bu, zaman zaman dili savruk kullanıp dil yanlışları yapmasına sebep olmuştur.
- İlk romanlarında romantik aşkları işlemiştir.
- Kadının aile ve dış çevresiyle ilişkileri, kadının psikolojisi, kadının toplum hayatına siyaset ve savaş dolayısıyla aktif katılımı konularındaki romanları; ***Heyula, Raik'in Annesi, Seviye Talip, Son Eseri*** adlı eserleridir.
- Türk milletinin varoluş mücadelesini anlattığı Kurtuluş Savaşı yıllarında millî duyguları öne çıkaran romanları; ***Yeni Turan, Vurun Kahpeye, Ateşten Gömlek, Mev'ud Hükümü***dür.

Eserleri

Roman: *Heyula, Raik'in Annesi, Handan, Seviye Talip, Yeni Turan, Son Eseri, Vurun Kahpeye, Ateşten Gömlek, Mev'ud Hükümü, Sinekli Bakkal, Yolpalas Cinayeti, Akile Hanım Sokağı, Kerim Ustanın Oğlu, Döner Ayna, Sonsuz Panayır, Tatarcık, Kalp Ağrısı, Zeyno'nun Oğlu, Sevda Sokağı Komedyası, Hayat Parçaları, Çaresiz*

Refik Halit Karay (1888-1965)

- Romanlarının birçoğunda aile müessesini ele almıştır.
- Mizahın önemli yer tuttuğu eserlerinde, toplumsal eleştiriye yer vermiştir.
- Kişileri yaşadıkları sosyal çevreyle ele almış, hoşla gitmeyen özellikleri ile ilgili tahliller yapmıştır.
- Sürükleyici ve etkili anlatımı vardır.
- Konuşma dilini tüm hareketliliği ile yansıtır.
- Romanlarında genellikle bireysel durumları ve özel olarak da kadın-erkek ilişkilerini mekân-zaman boyutunda irdelemiştir.

Eserleri

Roman: *Yezid'in Kızı, Sürgün, Nilgün, Çete, Anahtar, Bugünün Saraylısı, İstanbul'un İç Yüzü, Sonuncu Kadeh, Yer Altında Dünya Var, Dişi Örümcük, 2000 Yılın Sevgilisi, İki Cisimli Kadın, Karlı Dağdaki Ateş, Bu Bizim Hayatımız, Dört Yapraklı Yonca*

Aka Gündüz (1885-1958)

- *Çocuk Bahçesi* ve *Genç Kalemler* dergilerinde çıkan yazılarıyla dikkat çeken Aka Gündüz, 1920 yılında **Alay** dergisini çıkarmıştır.
- Milli edebiyat akımı içinde yer almış, sade dil görüşüne uygun eserler yazmıştır.
- Eserlerinde millet sevgisinin sonucu olarak geniş halk kitleleri ve onların dertlerini işlemiştir.
- Cümleleri kısa ve etkilidir.
- Eserlerinden hayat görüşü ve hayat tecrübesi anlaşılır.

Eserleri

Roman: *Dikmen Yıldızı, Odun Kokusu, İki Sürgün Arasında, Yıldız, Üç Kızın Hikâyesi, Onların Romanı, Zekeriya Sofrası, Aşkın Temizi, Çapraz Delikanlı, Giderayak, Yayla Kızı...*

1923-1950 ARASI TÜRK ROMANI

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında Millî Edebiyat sanatçıları eser vermeye devam etmiştir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu,
Reşat Nuri Güntekin, Halide Edip Adıvar
Refik Halit Karay

Bu dönemde daha çok gözlemci gerçekçiliğe dayalı romanlar yazılmıştır.

Peyami Safa, Mithat Cemal Kuntay,
Abdülhak Şinasi Hisar, Sadri Ertem,
Ahmet Hamdi Tanpınar, Ercüment Ekrem Talu,
Sabahattin Ali

NOT

Bu dönemde romanlarda en çok işlenen konular Kurtuluş Savaşı, yanlış Batılılaşma, Cumhuriyet devrimleri, yeni kurum ve değerlerdir.

1950 – 1980 ARASI TÜRK ROMANI

**Millî ve Dinî Duyarlılığı
Yansıtan Roman**

Hüseyin Nihal Atsız, Mustafa Necati Sepetçioğlu,
Bahaeddin Özkıış, Münevver Ayaşlı, Emine Işınso,
Sevinç Çokum

**Bireyin İç Dünyasını
Esas Alan Roman**

Peyami Safa, Abdülhak Şinasi Hisar, Ahmet
Hamdi Tanpınar, Tarık Buğra, Safiye Erol,
Samiha Ayverdi

**Toplumcu Gerçekçi
Roman**

Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Samim
Kocagöz, Fakir Baykurt, Sabahattin Ali, Necati
Cumalı, Aziz Nesin

Modernist Roman

Yusuf Atılgan, Oğuz Atay, Ferit Edgü, Adalet
Ağaoğlu, Haldun Taner, Bilge Karasu, Vüs'at
O.Bener

1980 SONRASI TÜRK ROMANI

Postmodern Roman

İhsan Oktay Anar, Hasan Ali Toptaş,
Nedim Gürsel, Orhan Pamuk, Pınar Kür,
Selim İleri, İnci Aral, Latife Tekin, Buket
Uzuner, Fûruzan

MİLLÎ VE DİNÎ DUYARLIĞI YANSITAN ROMAN

YAZAR	ESER
MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU	<i>Kilit, Anahtar, Kapı, Konak, Çatı, Üçler Yediler Kırklar</i>
EMİNE İŞINSU	<i>Azap Toprakları, Ak Topraklar, Tutsak, Çiçekler Büyür, Bukağı, Küçük Dünya</i>
SEVİNÇ ÇOKUM	<i>Zor, Karanlığa Direnen Yıldız, Deli Zamanlar, Bizim Diyar, Hilal Görününce, Çırpıntılar</i>
MİTHAT CEMAL KUNTAY	<i>Üç İstanbul</i>
AKA GÜNDÜZ	<i>İki Süngü Arasında, Dikmen Yıldızı</i>
HÜSEYİN NİHAL ATSIZ	<i>Ruh Adam, Deli Kurt, Bozkurtların Ölümü, Bozkurtlar Diriliyor</i>

NOT

Millî ve dinî duyarlığı anlatan romanda;

*Millî Edebiyat zevk ve anlayışı devam ettirilmiştir.

*Romanlarda en çok işlenen konular Kurtuluş Savaşı, yanlış Batılılaşma, Doğu - Batı çatışması, ahlak bozuklukları, halk - aydın ilişkisi, Atatürk ilke ve inkılaplarıdır.

*Eserlerde Anadolu ve Anadolu insanı anlatılmıştır.

*Romanlarda realizm akımının etkisi vardır.

BİREYİN İÇ DÜNYASINI ESAS ALAN ROMAN

YAZAR	ESER
PEYAMİ SAFA	<i>Gençliğimiz, Şimşek, Sözde Kızlar, Mahşer, Bir Akşamdı, Süngülerin Gölgesinde, Bir Genç Kız Kalbinin Cürmü, Cânân, Dokuzuncu Hariciye Koşuşu, Fatih - Harbiye, Atilla, Bir Tereddüdün Romanı, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, Yalnızız, Biz İnsanlar</i>
AHMET HAMDİ TANPINAR	<i>Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Huzur, Mahur Beste, Aydaki Kadın</i>
TARIK BUĞRA	<i>Küçük Ağa, Osmanlı, Yağmur Beklerken, Dönemeçte, İbiş'in Rüyası</i>
ABDÜLHAK ŞİNASİ HİSAR	<i>Fahim Bey ve Biz, Çamlıca'daki Eniştemiz, Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği</i>
SAMİHA AYVERDİ	<i>Aşk Budur, Yaşayan Ölü, Son Menzil, Ateş Ağacı, Batmayan Gün, İnsan ve Şeytan, Mâbette Bir Gece, Yolcu Nereye Gidiyorsun</i>
MEMDUH ŞEVKET ESENDAL	<i>Ayaşlı ve Kiracıları</i>

NOT

Bireyin iç dünyasını ele alan romanda;

*Psikolojik tahliller yani ruh çözümlemeleri ön planda tutulmuştur.

*Eserlerde bireyin iç sıkıntıları, iletişimsizlik, bilinçaltı, toplumla çatışma, yalnızlık, yabancılaşma, bireyin kimlik sorunları, ülke meselelerinin birey üzerindeki etkisi, iki kültür arasında bocalama gibi konular işlenmiştir.

DİKKAT

1950 – 1980 yılları arasında Oktay Akbal, Safiye Erol gibi yazarlarımız da roman türünde eserler vermişlerdir.

KRİTİK BİLGİ

**Küçük Ağa, Yaban, Ankara, Ateşten Gömlek, Vurun Kahpeye, Sahnenin Dışındakiler* Kurtuluş Savaşı'nı konu edinen romanlardır.

**Üç İstanbul, Kıralk Konak* Cumhuriyet Dönemi'nde değişimi kuşaklar üzerinden anlatan romanlardır.

TOPLUMCU GERÇEKÇİ ROMAN

Cumhuriyet Dönemi'nde köy yaşamındaki sorunlar, toprak kavgaları, ağa-köylü, imam- öğretmen, zengin-fakir çatışması, köyden kente göçün doğurduğu sorunlar, kentlerde yaşayan işçilerin yaşam mücadeleleri, darbeler ve hapishaneler gibi konuları işleyen romanlardır.

Toplumcu Gerçekçi Yazarlar	Romanları
ORHAN KEMAL , toplumcu gerçekçi anlayışın öncülerindendir. Adana ve çevresindeki pamuk işçilerini, köyden kente göç eden ama mutlu olamayan insanları, ağa-köylü ilişkisini, hapishane yaşamını anlatmıştır.	<i>Gurbet Kuşları, Avare Yıllar, Murtaza, Babaevi, Hanımın Çiftliği, Cemile, Bereketli Topraklar Üzerinde, Önce Ekmek, Dünya Evi, Vukuat Var, Suçlu, Dünyada Harp Vardı</i>
YAŞAR KEMAL , romanlarında destanlardan, efsanelerden, masallardan, ağıtlardan, halk hikâyelerinden, halk dilinden, deyim ve atasözlerinden yararlanarak toprak sorununu, ağa-köylü çatışması, Çukurova köylüsü, kan davası gibi konuları işlemiştir.	<i>İnce Memed, Çakırcalı Efe, Yılanı Öldürseler, Teneke, Beyaz Mendil, Namus Düşmanı, Ala Geyik, Ölüm Tarlası, Kuşlar da Gitti, Deniz Küstü</i>
KEMAL TAHİR , romanlarında köyü, köylüyü, hapishane yaşamını, gurbet ve eşkıyalık gibi konuları işlemiştir. Romanları köyü ve tarihi konu alanlar olmak üzere ikiye ayrılır.	Köy Romanları <i>Rahmet Yolları Kesti, Sağırdere, Körduman, Köyün Kam-buru, Büyük Mal, Yedi Çınar Yaylası, Kadınlar Koğuşu, Kelleci Mehmet, Namusçular, Damağası, Bozkırdaki Çekirdek</i> Tarihî Romanları <i>Devlet Ana, Yorgun Savaşçı, Esir Şehrin İnsanları, Esir Şehrin Mahpusu, Yol Ayrımı, Kurt Kanunu, Hür Şehrin İnsanları, Bir Mülkiyet Kalesi</i>
SABAHATTİN ALİ , romanlarında acı çeken ve sömürülen insanları çevre betimlemeleri ve ruh çözümlemeleri ile vermiş; Anadolu insanını küçümseyen kent insanını eleştirmiştir.	<i>Kuyucaklı Yusuf, İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna</i>
SAMİM KOCAGÖZ , romanlarında Kurtuluş Savaşı, Batı Anadolu'daki köylülerin sorunları, fikir çatışmaları konularını işlemiştir.	<i>Kalpaklılar, Doludizgin, İkinci Dünya, Yılan Hikâyesi, Bir Çift Öküz, Onbinlerin Dönüşü</i>
NECATİ CUMALI , romanlarında Ege Bölgesi'nin kırsal kesiminde yaşayan insanların sorunlarını işlemiştir.	<i>Tütün Zamanı (Zeliş), Acı Tütün, Yağmurlar ve Topraklar (Bu eserler Ege üçlemesi olarak bilinir.)</i>

FAKİR BAYKURT, köy edebiyatının önde gelen isimlerinden olan yazar, romanlarında köydeki hiyerarşiye başkaldırışı, Almanya'ya giden Türklerin yaşamını, ağa-köylü çatışmasını işlemiştir.	<i>Yılanların Öcü, Irazca'nın Dirliği, Kara Ahmet Destanı</i> (Bu eserler <i>Irazca üçlemesi</i> olarak bilinir.) <i>Yüksek Fırınlr, Koca Ren, Yarım Ekmek</i> (Bu eserler <i>Duisburg üçlemesi</i> olarak bilinir.) <i>Kaplumbağalar</i>
FAİK BAYSAL, romanlarında Adapazarı ve çevresindeki köy ve kasabaları, İstanbul'un kıyıda kalmış mahallelerini anlatmıştır.	<i>Drina'da Son Gün</i>
TALİP APAYDIN, romanlarında makineleşme ile gelen değişimi, tütün ekicilerinin yaşamını, su sorununu ve Kurtuluş Savaşı yıllarındaki köy sorununu işlemiştir.	<i>Sarı Traktör, Tütün Yorgunu, Vatan Dediler, Toz Duman İçinde, Yarbükü</i>
RIFAT ILGAZ, sosyal fayda amaçlayan sanatçı romanlarında ezilen, haksızlığa uğrayan roman kahramanlarını yücelterek adaletsizlik, gericilik konusunda duyarlılık oluşturmaya çalışmıştır.	<i>Hababam Sınıfı, Karartma Geceleri</i>
KEMAL BİLBAŞAR, romanlarında Batı Anadolu kasabalarını anlatır.	<i>Denizin Çağırışı, Ay Tutulduğu Gece, Cemo, Memo, Yeşil Gölge, Yonca Kız, Başka Olur Ağaların Düğünü, Kölelik Dönemeci, Bedoş, Zühre Ninem</i>
SADRI ERTEM, toplumcu yazarların ilki olan sanatçı romanlarında işçilerin yaşamları, onların sömürülmesi, küçük üreticinin yaşadığı zorluklar gibi konuları işlemiştir.	<i>Çıkrıklar Durunca, Bir Varmış Bir Yokmuş, Düşkünler, Yol Arkadaşları</i>
AZİZ NESİN, romanlarında toplumdaki zıtlıkları, siyasi çatışmaları mizahi bir üslupla anlatır.	<i>Gol Kralı, Zübük, Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz</i>

KRİTİK BİLGİ

Kemal Bilbaşar, *Cemo* ve *Memo* romanlarında Doğu Anadolu'daki ağa, şeyh, köylü ilişkisini anlatır. Diğer romanlarında Batı Anadolu kasabalarını anlatır.

HATIRLAYALIM

Üç Anadolu Efsanesi, Ağrı Dağı Efsanesi, Binboğalar Efsanesi Yaşar Kemal'in Anadolu efsanelerini anlattığı üçlemesidir.

PÜF NOKTA

Sadri Ertem'in *Çıkrıklar Durunca* romanı toplumcu gerçekçi romanın ilk önemli yapıtı sayılır.

DİKKAT

Toplumcu gerçekçilik 1930'lu yıllarda başlayıp 1980'lere kadar varlığını güçlü bir şekilde sürdürmüştür.

MODERNİST ve POSTMODERNİST ROMAN

Modernizm, 19. yüzyılda ortaya çıkan ve yaşamın kavranması zor gerçeklerden oluştuğunu bundan dolayı olduğu gibi kavranamayacağını savunan sanat akımıdır. Eserlerde bireyin bunalımı, toplumla çatışması, yalnızlığı, huzursuzluğu, topluma yabancılaşması anlatılır.

Postmodernizm, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan ve modernizmin karamsar havasını yarı olumluluğa, yarı alaycılığa bırakmış hâlidir. Modernizmden sonra gelen anlamını taşır.

Modernist - Postmodernist Yazarlar	Romanları
YUSUF ATILGAN , yalnız, bunalımlı, kendine ve topluma yabancılaşmış bireyi modern anlatım teknikleri ile anlatmıştır.	<i>Aylak Adam, Anayurt Otel, Canistan</i>
FERİT EDGÜ , edebiyatımızda küçürek hikâyenin öncüsü olarak bilinir.	<i>Kimse, O (Hakkari'de Bir Mevsim), Eylülün Gölgesinde</i>
OĞUZ ATAY , modern romanın öncüsü olan yazar romanlarında yaşadığı toplumun yerleşik kurallarına uyum sağlayamayan aydın kişileri anlatır.	<i>Tutunamayanlar, Bir Bilim Adamının Romanı, Tehlikeli Oyunlar</i>
ADALET AĞAOĞLU , 1950'li yıllardan itibaren toplumda görülen değişimleri, yanlış Batılılaşmayı eleştirel ve zaman zaman da ironik bir biçimde anlatır.	<i>Ölmeye Yatmak, Bir Düşün Gecesi, Hayır</i> (Bu eserler <i>Dar Zamanlar üçlemesi</i> olarak bilinir.) <i>Fikrimin İnce Güllü</i>
LATİFE TEKİN , romanlarında köyden kente göç, çarpık kent yaşamı, kendine ve topluma yabancılaşan birey konularını gerçeküstücü bir yaklaşımla ele almıştır.	<i>Sevgili Arsız Ölüm, Berci Kristin Çöp Masalları, Gece Dersleri, Buzdan Kılıçlar, Aşk İşaretleri, Ormanda Ölüm Yokmuş, Unutma Bahçesi, Muinar, Manves City, Sürüklenme, Zamansız</i>
BİLGE KARASU , romanlarında yalnız ve iletişim kuramayan bireyi; sevgi, dostluk, yalnızlık, inanç, tutku gibi kavramları imgesel bir dille anlatmıştır.	<i>Gece, Kılavuz</i>
VÜS'AT O. BENER , romanlarında hayatın önemsiz ayrıntılarına, yabancılaşmaya, aşka ve varoluşsal sorgulamalara yer vermiştir.	<i>Buzul Çağının Virüsü, Bay Muannit Sahtegi'nin Notları</i>

KRİTİK BİLGİ

Yazma sürecinin de romanın kurgularından biri olarak kurgulanması demek olan “**üst kurmaca**” tekniği postmodernist romanın ayırt edici özelliğidir.

PÜF NOKTA

Postmodernist sanatçılar modernizm akımında da kullanılan **metinler arasılık, kolaj, pastiş, parodi, üst kurmaca** gibi anlatım tekniklerini kullanmışlardır.

HATIRLAYALIM

Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanında Mühendis Turgut Özben, intihar eden arkadaşı Selim'i araştırırken onunla kendi arasındaki benzerlikleri keşfeder. Eserde güçlü bir ironi ile yazar kendi mensup olduğu çevrenin de eleştirisini yapar. Eser; ele aldığı konu, konuyu işleyiş tarzı ve iç monolog, bilinç akışı gibi yeni anlatım tekniklerini kullanması açısından önemlidir. Eser hem modernist hem de postmodernist özellikler taşır.

DİKKAT

Modernist ve postmodernist roman Türk edebiyatında 1970'lerden itibaren etkili olmuştur.

ROMAN TÜRÜNÜN ORTAYA ÇIKIŞI

- XVII. yüzyılda yazılan Cervantes'in *Don Kışot* adlı eseri modern romanın başlangıcıdır.
- XVIII. yüzyılda Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe*, Jonathan Swift'in *Guliver'in Gezile-ri*, Fenelon'un *Telemak*, Voltaire'nin *Candide*, J. J. Rousseau'nun *Emile*, Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* dünya edebiyatında roman türünün önemli örneklerindendir.
- XIX. yüzyılda romantizm, realizm, natüralizmin etkisinde roman türü teknik açıdan güçlenir.
- 20. yüzyıl romanda ülkelerdeki değişim ve gelişimin yarattığı çelişkilerin, insanın iç dünyasında oluşan ikilemlerin yansıtıldığı bir dönemdir.
- Modern ve postmodern roman türleri ortaya çıkmıştır.

ALMAN EDEBİYATI

Johann Wolfgang Von Goethe
Genç Werther'in Acıları

Franz Kafka
Dönüşüm, Dava

Stephan Zweig
Satranç

AMERİKAN EDEBİYATI

Mark Twain
Tom Sawyer'in Maceraları

Jack London
Beyaz Diş

John Steinbeck
Fareler ve İnsanlar, Gazap Üzümleri

Ernest Hemingway
Çanlar Kimin İçin Çalıyor,
İhtiyar Adam ve Deniz

Harper Lee
Bülbülü Öldürmek

FRANSIZ EDEBİYATI

Victor Hugo
Sefiller, Notre Dame'ın Kamburu

Honore De Balzac
Vadideki Zambak, Goriot Baba

Stendhal
Kırmızı ve Siyah (Kızıl ve Kara)

Gustave Flaubert
Madam Bovary

Emile Zola
Germinal, Nana

Albert Camus
Veba, Yabancı

RUS EDEBİYATI

Puşkin
Yüzbaşının Kızı

Gogol
Ölü Canlar

Dostoyevski
Suç ve Ceza, Karamazov Kardeşler

Tolstoy
Savaş ve Barış, Anna Karenina

Turgenyev
Babalar ve Oğullar

Gorki
Ana

DİKKAT

Dünya edebiyatında ilk realist roman Gustave Flaubert'in *Madam Bovary* adlı yapıtıdır.

HATIRLAYALIM

Roman türünün ilk örneği Cervantes'in *Don Kişot* adlı romanıdır.

KRİTİK BİLGİ

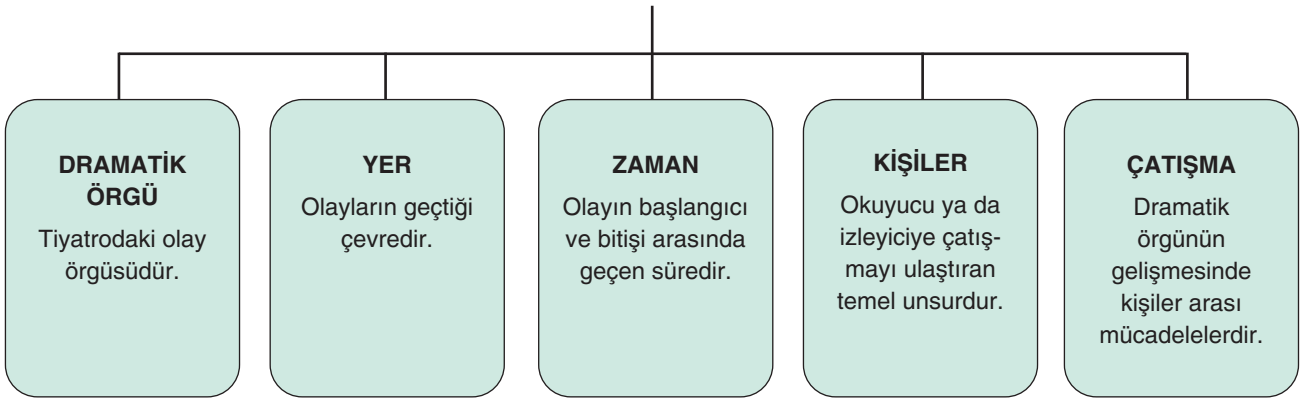
Kırgız edebiyatında Cengiz Aytmатов *Selvi Boylum Al Yazmalım, Gün Olur Asra Bedel, Elveda Gülsarı, Beyaz Gemi* romanlarının yazarıdır.

MODERN TİYATRONUN ÖZELLİKLERİ

- Konusunu günlük yaşamdan, tarihten ve mitolojiden alabilir.
- Tiyatro eserinde yer, dekor ve kişilerle ilgili bilgiler perde başlarında verilir.
- Oyuncuların sergilemeleri gereken davranışlar yay ayraç içinde verilir.
- Anlatım, diyaloglardan oluşur.
- Perde ve sahne olmak üzere iki bölümden oluşur.
- Tiyatronun olay ve kişiler olmak üzere iki temel ögesi; dekor, kostüm, ışık gibi yardımcı öğeleri vardır.
- Tiyatro eserleri; serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur.

TİYATRONUN YAPI UNSURLARI

NOT

Türk edebiyatına modern anlamda ilk tiyatro Tanzimat edebiyatında girmiştir.

MODERN TİYATRO

Modern tiyatro; trajedi, komedi ve dram olmak üzere üçe ayrılır.

TRAJEDİ: İzleyicide korku, heyecan, acıma duyguları uyandırarak insan ruhunu arındırıp erdemli davranışlar kazandırmayı amaçlayan tiyatro türüdür.

DİKKAT

Üç birlik kuralı; eserin tek olay, tek mekân, tek gün kalıbı içinde yapılandırılmasıdır.

KRİTİK BİLGİ

Trajedinin en önemli temsilcileri Eski Yunan edebiyatında Euripides, Aiskhylos, Sophokles; XVII. yüzyıl Fransız edebiyatında Racine ve Corneille'dir.

Kral Oidipus, Elektra (Sofokles), *Andromak* (Racine), *Le Cid* (Corneille) bu türe örnek eserlerdir.

KOMEDİ: İzleyiciyi güldürürken düşündürmeyi, doğru yola ulaştırmayı ve eğitmeyi amaçlayan tiyatro türüdür.

Komediler, işlenen konulara göre farklı şekillerde adlandırılır:

Karakter Komedi: Kişilerin karakterlerinin komik taraflarını gösteren komedi türüdür. *Tartuffe, Cimri* (Moliere), *Venedik Taciri* (Shakespeare) bu türe örnektir.

Töre Komedi: Toplamların komik aynı zamanda eksik yanlarını anlatan komedi türüdür. *Gülünç Kibarlar* (Moliere), *Eşek Arıları* (Aristophanes), *Müfettiş* (Gogol) bu türe örnektir.

Enrika Komedi: Amacı çoğunlukla güldürmek olan olayları şaşırtıcı ve izleyenlerde merak uyandıracak şekilde işleyen komedi türüdür. *Yanlışlıklar Komedyası* (Shakespeare), *Scapin'in Dolapları* (Moliere) bu türe örnektir.

KRİTİK BİLGİ

Komedinin en önemli temsilcileri Eski Yunan edebiyatında Aristophanes ve Fransız edebiyatında Molière'dir.

HATIRLAYALIM

Türk edebiyatında Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* adlı tiyatro oyunu töre komedisidir.

DRAM: Hayatın hem acıklı hem de gülünç yönlerini sahnede göstermeyi amaçlayan tiyatro türüdür.

KRİTİK BİLGİ

Dram türünün ilk örneklerini İngiliz sanatçı William Shakespeare verirken ilkelerini XIX. yüzyıl Fransız sanatçısı Victor Hugo belirlemiştir.

Hernani (Victor Hugo), *Faust* (Goethe), *Don Carlos* (Schiller), *Kış Masalı* (Shakespeare) bu türe örnektir.

TRAJEDİ	KOMEDİ	DRAM
Konularını tarihten ve mitolojiden alır.	Konularını günlük yaşamdan alır.	Konularını tarihten ve günlük yaşamdan alır.
Kişiler eğitilmiş ve soylu kişilerdir.	Kahramanları halktan seçilen sıradan insanlardır.	Kahramanlar toplumun her kesiminden seçilebilir.
Manzum olarak yazılır.	Manzum olarak yazılır. (17 yüzyıldan sonra düzyazı şeklinde komediler yazılmaya başlanır.)	Nazım ya da nesir şeklinde yazılabilir.
Kaba, çirkin sözlere yer verilmez.	Kaba şakalar, söz oyunları, imalar önemli yer tutar.	Kaba ve argo sözlere de yer verilebilir.
Beş perdeden oluşur, aralıksız oynanır.	Beş perdeden oluşur, aralıksız oynanır.	Perde sayısı yazarın tercihinə bağlıdır.
Öldürme, yaralama gibi olaylar sahnede canlandırılmaz.	Öldürme, yaralama gibi olaylar sahnede canlandırılır.	Öldürme, yaralama gibi olaylar sahnede canlandırılır.
Koro ve diyalog bölümlerinden oluşur.	Koro ve diyalog bölümlerinden oluşur.	Koro yoktur.
Üç birlik kuralına uyulur.	Üç birlik kuralına uyulur.	Üç birlik kuralına uyulmaz.

NOT

Epik tiyatro; bilgilendirici, tezli, eleştirel, gerçekçi ve diyalektik bir tiyatro türüdür. Bertolt Brecht geliştirmiştir. Edebiyatımızda Haldun Taner'in *Keşanlı Ali* Destanı bu türün ilk örneğidir.

Absürt tiyatro; korku, karamsarlık içinde bunalan insanların ön planda olduğu geleneksel tiyatro kurallarını ve düzenini yok sayan tiyatro türüdür. Edebiyatımızda Güngör Dilmen *Canlı Maymun Lokantası* adlı oyununda bu türü denemiştir.

BAZI TİYATRO TERİMLERİ *
adaptasyon: 1. Yabancı bir tiyatro eserini yerli hayata uygun biçime getirme. Uyarlama 2. Bir romanı ya da öyküyü sahne için yeniden düzenleme, uyarlama.
aktör: Erkek oyuncu.
aktris: Kadın oyuncu.
aksesuar: Oyuncunun dekor gereği kullandığı eşyalar, dekora yardımcı sahne eşyaları.
figüran: Genellikle tiyatro ve sinemada, konuşması olmayan veya konuşması çok az olan rollere çıkan kimse.
diyalog: Oyundaki iki ya da daha çok kişinin konuşması.
monolog: Bir oyunda, kişilerden birinin kendi kendine yaptığı konuşma.
dekor: Tiyatro, sinema ve televizyonda sahneye konulan eserin yazıldığı yerin ve geçtiği çağın özelliklerini belirleyen perde, aksesuar vb. öğelerin bütünü
sahne: İzleyicilerin kolayca görebilmeleri için genellikle yerden belli bir ölçüde yüksek yapılan, oyun, müzik vb. gösteri yapmaya uygun yer.
jest: Herhangi bir şeyi açıklamak için genellikle el, kol ve baş ile yapılan hareket.
mimik: Yüz, el, kol hareketleriyle düşüncüyü anlatma işi.
kostüm: Oyunda rol gereği giyilen kıyafetlerin genel adı.
makyaj: Tiyatroda oyuncunun yüzünde ve vücudunda yapılan boyama ve değişimler.

* Tanımlar TDK Güncel Sözlük'ten alınmıştır.

GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU

KARAGÖZ

Karagöz bir “gölge oyunu”dur. Bu oyun deriden kesilen ve “**tasvir**” adı verilen birtakım şekillerin arkadan ışıklandırılmış beyaz bir perde üzerine yansıtılması temeline dayanır.

GENEL ÖZELLİKLERİ

Karagöz ile Hacivat XIV. yüzyılda yaşadıkları düşünülen gerçek kişilerdir.

Hayalî (hayalbaz) adı verilen kişi tarafından **Küşteri Meydanı** diye anılan bir perdede oynatılır.

Hayalbazın en önemli yardımcısı perde gazeli, şarkı, türkü okuyan tef çalan “**yardak**”tır.

Karagöz oyunu **doğaçlamaya** dayanır, yazılı bir metni yoktur.

Karagöz oyunu, halkın ortak malıdır.

OYUNUN TİPLERİ

Karagöz oyununun en önemli iki kişisi **Karagöz** ile **Hacivat**'tır. Karagöz, okumamış halkı; Hacivat ise aydın ya da yarı-aydın kimseleri temsil eder.

Çelebi (genç, züppe bir mirasyedi)

Beberuhi (cüce, yaygaracı)

Tuzsuz Deli Bekir (sarhoş, zorba)

Kastamonulu (oduncu, bekçi)

Zenne (kadın rolüne çıkan erkek oyuncu)

Tiryaki (konuşmaların en önemli yerinde uyuklamaya başlayan tip)

DİKKAT

Oyunda konuya göre türlü meslek, yöre ve uluslardan kişiler kendi ağız özellikleriyle ortaya çıkarılır.

DİKKAT

Karagöz imparatorluğun dil, din ve ırk zenginliğini kahramanlar aracılığıyla yansıtır.

OYUNUN BÖLÜMLERİ

Giriş (Mukaddime): Metinde, Hacivat'la Karagöz'ün çatışmasına kadar olan kısım giriş bölümüdür.

Muhavere (Söyleşme): Karagöz ve Hacivat arasındaki konuşmalara dayanan oyunun ikinci bölümüdür.

Fasıl: Oyunun perdeye aksettirilen asıl bölümüdür. Bu bölümde çeşitli tipler oyuna katılır.

Bitiş: Hacivat'la Karagöz'ün konuşmalarının kavgaya dönüştüğü bölümdür. Hacivat perdeyi terk eder. Karagöz de "Her ne kadar sürçülisan etikse affola." diyerek oyunu bitirir.

ORTA OYUNU

Orta oyunu, etrafı seyircilerle çevrilmiş "palanga" adı verilen açık bir alanda oynanır.

GENEL ÖZELLİKLERİ

Herhangi yazılı bir metne bağlı kalınmadan doğaçlama (tuluata dayanan) bir oyundur.

Orta oyunu belli bir olayın çevresinde örülmüş çalgı, şarkı, raks, taklit ve konuşmalardan oluşur.

Orta oyununun hangi tarihte başladığı tam olarak belli değildir.

Dekor olarak "yenidünya" denen bezsiz bir paravan ile "dükkân" denen bir tezgâh kullanılır. "Yenidünya" ev, "dükkân" da iş yeri olarak kullanılır.

DİKKAT

Orta oyunu halkın ortak malıdır. Yazılı metni yoktur. Belli sayıdaki oyun konularının sözlerini her sanatçı oyun sırasında kendisi yaratır.

OYUNUN TİPLERİ

Orta oyununun en önemli iki kişisi **Pişekâr** ile **Kavuklu**'dur. Karagöz oyununda olduğu gibi konuya göre türlü meslek, yöre ve uluslardan kişiler kendi şiveleriyle ortaya çıkarılır.

Çelebi, Zenne Kastamonulu, Kayserili, Rumelili, Laz, Kürt, Arnavut, Acem vb. oyundaki diğer kişilerdir.

KRİTİK BİLGİ

Pişekâr Karagöz oyunundaki Hacivat'ın karşılığı, Kavuklu ise Karagöz'ün karşılığıdır.

OYUNUN BÖLÜMLERİ

Mukaddime (Giriş): Bu kısımda, oynanacak oyunun adı bildirilir.

Muhavere (Söyleşme): Yalnız Pişekâr ile Kavuklu arasında geçen konuşmadır. Muhaverenin asıl oyun konusuyla herhangi bir bağlantısı yoktur.

Fasıl (Oyun): Asıl olayın konu edildiği bölümdür, burada işlenen konuya göre oyuna isim verilir.

Bitiş: Oyunun son bölümüdür.

PÜF NOKTA

Kavuklu ile Pişekâr'ın birbirinin sözlerini ters anlamaları bir gülmece oluşturur. Buna “**arzbar**” denir. Daha sonra Kavuklu olağandışı bir olayı kendi başından geçmiş gibi anlatır. Bu kısma “**tekerleme**” adı verilir.

MEDDAH

Meddah, hikâye anlatıcısı demektir.

Meddahlık **hikâye** ve **taklit yapma sanatıdır**. Perdesi, sahnesi, dekoru ve şahısları tek sanatçıda toplanmıştır. Unsurları basit ve sadedir. Meddah bir sandalyeye oturarak dinleyicilerine hikâyeler anlatır. Bu hikâyelerin bir kısmı anonim eserlerdir, bazılarının yazarları bellidir. Karagöz ve orta oyununda görüleceği üzere **hayat hadiseleri, masallar, destanlar, hikâye ve efsaneler** meddahın repertuvarına girer. Meddahın aksesuarını bir mendil ile bir baston teşkil eder.

Meddah, hikâyesinin kahramanlarını kendi muhitlerinin dilleri ve şiveleri ile konuşturan insandır. Meddahın hikâyenin sonunda “Bu kıssadır, bir mecmua kenarında kaydolunmuş; biz de gördük, söyledik. Her ne kadar sürçülisan ettikse affola!” biçiminde özür dilemesi, geleneğin kabul ettiği kalıp sözlerdir.

DİKKAT

Meddah, yöntemleri bakımından Karagöz ve orta oyununa çok yakındır. Ancak Karagöz ve orta oyununun yalnızca bir güldürmece tiyatrosu olmasına karşın meddah; hikâye dağarcığının çeşitliliği, farklı mizaçları yansıtmaları bakımından onlardan ayrılır.

KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

Köy seyirlik oyunları uzun kış aylarında ve özellikle düğünlerde, bayramlarda eğlenmek ve vakit geçirmek için insanların düzenleyip oynadıkları dram karakterli temsillerdir.

Eski bir sözlü geleneğe dayanmaktadır. Köylülerin güldürücü, acıklı, sessiz, bebek (kukla) olmak üzere gruplandığı bu oyunlar anonim özelliği gösterir. Çocuktan ihtiyara kadar pek çok seyirci bulan bu ayrı kaynaklara bağlı oyunlar, zamanımıza kadar yaşayıp gelmiştir.

DİKKAT

Kukla, geleneksel Türk tiyatrosunun önemli bir kolunu oluşturur. Karagöz ve orta oyunundakine benzer olaylar anlatılır.

TANZİMAT, SERVETİFÜNUN, MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ TÜRK TİYATROSU

Batılı anlamda tiyatro bu dönemde edebiyatımıza girmiştir. Romantizm akımının etkisinde eserler verilmiştir.	Hem Batılı tiyatrolar tercüme ve adapte edilmiş hem de telif eserler verilmiştir.
TANZİMAT I.DÖNEM TİYATROSU	
"Sanat toplum içindir." anlayışı benimsenmiş, eserler halkı eğitmek ve sahnelenmek amacıyla sade bir dille yazılmıştır.	Eserlerde toplumun aksayan yanları eleştirilmiştir. Görücü usulü evlilik, vatan sevgisi gibi sosyal konular işlenmiştir.

TANZİMAT I. DÖNEM SANATÇILARI	TİYATROLARI
ŞİNASİ: İlk yerli tiyatro eserinin yazarıdır.	<i>Şair Evlenmesi</i>
NAMİK KEMAL: Tiyatroyu toplumu eğitmede önemli bir araç olarak görür ve eğlencelerin en faydalısı olarak niteler. Konularını tarihten ve günlük yaşamdan alan romantik dramlar yazmıştır.	<i>Vatan yahut Silistre, Gülnihâl, Âkif Bey, Zavallı Çocuk, Kara Belâ, Celâleddin Harzemşah</i>
AHMET VEFİK PAŞA: Molière'den yaptığı uyarlamalar ve çevirilerle Tanzimat tiyatrosunda etkili bir isimdir.	<i>Don Cívani, Kadınlar Mektebi, Tartüf, Zor Nikâhı, Zorâki Tabib, Azarya, Tabîb-i Aşk, Meraki, Dekbazlık</i>
DİREKTÖR ALİ BEY: Kendi yazdığı ve uyarlama eserleri vardır.	<i>Ayyar Hamza, Kokana Yatıyor</i>
AHMET MİTHAT EFENDİ: Tiyatrolarında toplumsal konuları ele almıştır.	<i>Eyvah, Çengi, Çerkez Özdenler, Açıkbaş</i>

HATIRLAYALIM

Şinasi'nin **Şair Evlenmesi** adlı eseri Batılı anlamda ilk tiyatrodur. **Tercüman-ı Ahvâl** gazetesinde tefrika edilmiştir.

Şair Evlenmesi'nde görücü usulü ile yapılan evliliklerin getirdiği olumsuzluklar eleştirel dille ve komedi unsurlarıyla anlatılmıştır. Bu sebeple eser "töre komedisi" olarak nitelenebilir. Müştak Bey, Kumru Hanım, Hikmet Bey, Sakine Hanım ve Ebulâklâka eserdeki kahramanlardır.

HATIRLAYALIM

Namık Kemal'in yazdığı *Vatan yahut Silistre* sahnelenen ilk tiyatro oyunudur.

Vatan yahut Silistre'de; İslam Bey, Zekiye, Sıtkı Bey adlı kahramanların Osmanlı - Rus Savaşı sırasında yaşadıkları olaylar anlatılır.

DİKKAT

Namık Kemal, **Celâleddin Harzemşah** adlı eserinin ön sözünde tiyatro ile ilgili görüşlerine yer verir.

KRİTİK BİLGİ

Ahmet Vefik Paşa, ilk uyarılama tiyatro eserinin sahibidir.

TANZİMAT II. DÖNEM SANATÇILARI	TİYATROLARI
ABDÜLHAK HAMİT TARHAN: Dönemin en fazla oyun yazar sanatçısıdır. Oyunlarını okunmak amacıyla yazmıştır. Ağır ve süslü bir dili vardır.	<i>Macera-yı Aşk, Sabr ü Sebat, Eşber, İçli Kız, Duhter-i Hindu, Nesteren, Sardanapal, Liberte, Hakan, İlhan, Turhan, Tarık, Finten, Tezer.</i>
RECAİZADE MAHMUT EKREM: Tiyatrolarında "Sanat sanat içindir." anlayışını devam ettirmiştir.	<i>Afife Anjelik, Çok Bilen Çok Yanılır, Vuslat, Atala</i>

DİKKAT

Abdülhak Hamit Tarhan'ın **Eşber** adlı tiyatrosu **aruzla yazılan ilk manzum tiyatro**, **Nesteren** edebiyatımızda **hece ile yazılan ilk tiyatrodur**.

DİKKAT

Afife Anjelik, Türk edebiyatının ilk romantik dramı kabul edilir. **Atala** Türk edebiyatında romandan tiyatroya çevrilen ilk eserdir.

SERVETİFÜNUN DÖNEMİ TÜRK TİYATROSU SANATÇILARI	TİYATROLARI
HÜSEYİN CAHİT YALÇIN	<i>Şehbal yahut İstibdadın Son Perdesi, Deva-yı Aşk, Kirli Çamaşırlar, Ahirette Bir Gün, Yamalar</i>
HALİT ZİYA UŞAKLIĞİL	<i>Kâbus, Fûruzan, Fare</i>
CENAP ŞEHABETTİN	<i>Yalan, Körebe, Küçük Beyler</i>
MEHMET RAUF	<i>Sansar, Pençe, Cidal, Diken, Yağmurdan Doluya</i>
FAİK ALİ OZANSOY	<i>Nedim ve Lale Devri, Payitahtın Kapısında</i>

MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ TÜRK TİYATROSU SANATÇILARI	TİYATRO TÜRÜNDE ESERLERİ
MUSAHİPZADE CELAL	<i>Köprülüler, İstanbul Efendisi, Lale Devri, Yedekçi, Fermanlı Deli Hazretleri, Aynaroz Kadısı, Bir Kavuk Devrildi</i>
İBNÜRREFİK AHMET NURİ SEKİZİNCİ	<i>Ceza Kanunu, Dört Cihar, Hisse-i Şâyia, Sekizinci</i>
HALİDE EDİP ADIVAR	<i>Kenan Çobanları, Maske ve Ruh</i>
REFİK HALİT KARAY	<i>Deli</i>
YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU	<i>Nirvana, Veda, Sağanak, Mağara</i>
REŞAT NURİ GÜNTEKİN	<i>Taş Parçası, Hançer, Bu Gece Başka Gece, Balıkesir Muhasebecisi, Eski Rüya, Tanrı Dağı Ziyafeti</i>
FARUK NAFİZ ÇAMLİBEL	<i>Canavar, Akın, Öz Yurt, Kahraman (manzum), Yayla Kartalı (mensur)</i>
YUSUF ZİYA ORTAÇ	<i>Binnaz, Nikahta Keramet</i>
HALİT FAHRİ OZANSOY	<i>Baykuş, İlk Şair, Sönen Kandiller, Hayalet, Bir Dolaptır Dönüyor</i>

HATIRLAYALIM

İlk şehir tiyatrosu olan Darülbedayi-i Osmanî 1914'te kurulmuştur. Tiyatronun yönetimine Fransa'dan Andre Antoine getirilmiştir. Darülbedayi-i Osmanî sadece bir tiyatro değil aynı zamanda tiyatro oyuncusu yetiştiren güzel sanatlar okuludur.

DİKKAT

Darülbedayi'de **sahnelenen ilk oyun** Hüseyin Suat Yalçın'ın **Çürük Temel** adlı uyarlamasıdır.

DİKKAT

Darülbedayi'de sahnelenen **ilk yerli oyun** Halit Fahri Ozansoy'un **Baykuş** adlı eseridir.

1923-1950 CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK TİYATROSU

- 19. yüzyılın ikinci yarısında ve 20. yüzyılın başlarında Türk tiyatrosunda görülen canlılık, Millî Mücadele'nin zorlu yıllarında bir hayli durgunlaştıysa da Cumhuriyet Dönemi'nde yeni bir atılım gerçekleştirmiştir.
- Cumhuriyet Dönemi'nde Türk tiyatrosu hem kurumsal bir yapıya kavuşmuş hem de tiyatro sanatı açısından çeşitli atılımlar yapılmıştır.
- Yerli oyun yazarlarının yetişmesi, tiyatro eğitimi ve oyunculuktaki yeni yönelimler, nitelikli tiyatro seyircisinin oluşturulması ve sayısının artırılması Cumhuriyet tiyatrosunun temel meseleleri olmuştur.
- Avrupa'da eğitim gören Muhsin Ertuğrul'un Türk tiyatrosunun Batı tiyatrosu düzeyine getirilmesinde büyük katkısı olmuştur.
- 1934 yılında Şehir Tiyatroları adını alan Darülbeyazın başına getirilen Muhsin Ertuğrul yerli yazarları oyun yazmaları için yüreklendirmiş; kadın ve erkek oyuncuların yetişmesini sağlamış, çağdaş oyunları tercüme ettirerek Batı ile aynı yıllarda aynı oyunların Türkiye'de de oynanmasını sağlamıştır.
- Muhsin Ertuğrul; sahneleme, oyunculuk ve dekor kullanımında güncel anlayışı yerleştirmeye çalışırken tiyatroyu yurdun her köşesine yayma girişimi de bugünkü Türk tiyatrosunun temellerini atmıştır.
- Ankara'da Devlet Tiyatroları kurulmuş, bazı büyük şehirlerde şubeleri açılmış, turneler düzenlenerek tiyatro halkın ayağına götürülmüştür.
- Özel tiyatrolar ise yeni tiyatro anlayışını ve akımlarını sahneledikleri oyunlarla tanıtmış, turnelerle tiyatronun Anadolu'da yaygınlaşması için çaba göstermişlerdir.
- 1935-1936 sezonunda Şehir Tiyatroları içinde Muhsin Ertuğrul önderliğinde bir çocuk tiyatrosu kurulur. 1 Ekim 1935'te Tepebaşı Tiyatrosu'nda sahneye konan ilk çocuk oyunu M. Kemal Küçük'ün *Çocuklara Tiyatro Dersi* adlı oyunudur.
- Cumhuriyet'in ilk on yılında yazılan tiyatro eserlerinin çoğu, gündemde olan siyasî görüşleri ve sanat anlayışını yansıtır. Oyunlar düşünce ağırlıklı olup toplumsal mesajlar içermektedir. Melodram özelliği taşıyan bu oyunlar didaktik bir niteliğe sahiptir.
- Tiyatro yazarları Cumhuriyet'in getirdiği yeni değerler ışığında eski Türk tarihi ile Türk kültürünün uzantılarını ortaya çıkarabilmek için Anadolu'ya yönelmiştir.
- 1930'lu yıllarda konusunu Türk tarihinden, medeniyetinden, destan ve efsanelerinden, halk kültüründen, Cumhuriyet'in erdemlerinden alan birçok oyun yazılmıştır.
- 1930'lu yıllardan sonra geleneksel halk tiyatrosuna ilgi duyan yazarlar Karagöz oyunları yazmış, Karagöz oyunlarında günün şartlarına göre değişiklik yapmıştır.

1923-1950 döneminde yazılan tiyatro eserlerinin konuları genel itibarıyla şunlardır:

- Savaş yıllarını ele alan eserler
- Eski-yeni çatışmasını konu edinen eserler
- Konusunu tarih, mitoloji ve masallardan alan eserler
- Yanlış Batılılaşmayı, sosyal değerlerdeki değişimleri ele alan eserler
- Türk'ün yüce karakter özelliklerini işleyen eserler
- Osman Dönemi'ni yansıtan eserler
- Cumhuriyet rejiminin erdemlerini anlatan eserler

1923-1950 CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK TİYATROSU YAZARLARI

Edebiyat hayatlarına Cumhuriyet'ten önce başlamış birçok önemli sanatçı, 1923-1950 yılları arasında tiyatro türünde eser vermiştir.

MUSAHİPZADE CELAL

Fermanlı Deli Hazretleri, Aynaroz Kadısı, Bir Kavuk Devrildi

İBNÜRREFİK AHMET NURİ

Şeriye Mahkemesinde, Belkıs

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

İstiklâl, Vergi Hırsızı

HÜSEYİN RAHMİ

Kadın Erkekleşince

ABDÜLHAK HÂMİT

Hakan

FARUK NAFİZ ÇAMLIBEİ

Akın, Özyurt, Kahraman

HALİT FAHRİ

On Yılın Destanı

Edebiyat hayatlarına Cumhuriyet Dönemi'nde başlamış ve başka türlerde başarılı eserler vermiş bazı sanatçılar 1923-1950 yılları arasında tiyatro türünde eser vermiştir.

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR

Çoban, Ergenekon, Attila

NECİP FAZIL KISAKÜREK

Tohum, Bir Adam Yaratmak, Künye, Sabırtası

NAHİT SİRRI ÖRİK

Sönmeyen Ateş, Muharrir

NAZIM HİKMET

Kafatası, Bir Ölü Evi, Unutulan Adam

PEYAMİ SAFA

Gün Doğarken

YAŞAR NABİ NAYIR

Mete, İnkılâp Çocukları

AHMET KUTSİ TECER

Köşebaşı

1923-1950 yılları arasında tiyatro türünde yoğunlaşmış bazı önemli sanatçılar vardır.

Vedat Nedim Tör (1897-1985)

Tiyatro: *İşsizler, Fevkâlasriler, Hayvan Fikri Yedi, Kör, Köksüzler, İmralı'nın İnsanları, Sanatkâr Aşkı, Hep ve Hiç, Siyah Beyaz, Aşağıdan Yukarı, Sahte Kahramanlar*

Roman: *Resim Öğretmeni*

Cevat Fehmi Başkut (1905- 1971)

Tiyatro: *Büyük Şehir, Ayarsızlar, Hacı Kaptan, Küçük Şehir, Koca Bebek, Paydos, Sana Rey Veriyorum, Kadıköy İskelesi'nde, Makine, Harput'ta Bir Amerikalı, Kleopatra'nın Mezarı, Tablodaki Adam, Hacıyatmaz, Öbür Gelişte, Göç, Buzlar Çözülmeden*

Cevdet Kudret Solok (1907-1992)

Hikâye: *Tersine Akan Nehir, Yerli Mallar, Rüya İçinde Rüya, Danyal ve Sara, Kurtlar, Yaşayan Ölüler*

Roman: *Sınıf Arkadaşları, Havada Bulut Yok, Karıncayı Tanırsınız*

İsmail Hakkı Baltacıoğlu (1886-1978)

Tiyatro: *İnanmak, Ölüler, Salt Çelebi, Hayvanlar, Akıl Taciri, Kafa Tamircisi, Andaval Palas, Kütük, Dolap Beygiri Karagöz Ankara'da, Küçük Şehit*

1950-1960 YILLARI TÜRK TİYATROSU

- 1950'li yılları etkileyen en önemli siyasi olay, 1946'da çok partili siyasi yaşama geçiştir. Bu durumun Türkiye'de meydana getirdiği köklü dönüşümün etkileri, tiyatro dünyasında da görülür.
- Türk tiyatrosu başta oyun yazarlığı olmak üzere kurumsallaşma, oyunculuk, eleştiri gibi alanlarda yeni arayışlarla bir dönüşüm sürecine girer.
- 1949 yılında Devlet Tiyatrolarının kurulması, Halkevleri ve Köy Enstitülerindeki tiyatro etkinlikleri, özel tiyatroların İstanbul dışında da yaygınlaşması bu dönemin önemli gelişmelerindendir.
- Üniversite düzeyinde tiyatro eğitiminin gündeme getirilmesi ve tiyatro eleştirisinin giderek önem kazanmaya başlaması tiyatronun gelişimini hızlandıran etkenler olur.
- 1950'li yıllarda tiyatro adına atılan bu yeni adımlar Türk tiyatrosunun Altın Çağ'ı olarak nitelendirilen 1960 sonrası tiyatro yaşantısının temelini oluşturur.
- 1950'li yıllarda tiyatro Batılılaşma; geleneksel-modern yaşam ve kuşak çatışması; aile kurumundaki sıkıntılar; aydın kişinin kendisine ve topluma yabancılaşması; çok partili hayata geçilmesiyle devlet yönetimine ilişkin siyasal sorunlar; ekonomik sıkıntılar; tarih, efsane ve mitolojiden alınan konuları ele almıştır.
- Bu dönemin tiyatro eserlerinde kullanılan açık ve yalın bir dil, somut bir anlatım üslubun belirleyici özellikleri olmuştur.

1960-1970 YILLARI TÜRK TİYATROSU

- Darbeyle açılan ve darbeyle kapanan 1960'lı yıllar, Türk tiyatrosunun en parlak ve hareketli dönemlerinden biri olur.
- Özel tiyatroların artması ve politik hayattaki canlılığın tiyatroya yansımalarıyla hareketli bir tiyatro yaşamı ortaya çıkar ve seyirci sayısı artar.
- Akademik düzeyde tiyatro eğitimi yapılması, tiyatro sanatı konusunda bilimsel araştırmaların çoğalması ve tiyatro eleştirilerinin gelişmesi de bu dönemde Türk tiyatrosunun gelişmesine katkıda bulunur.
- 1960'lı yıllarda yeni yazarlar yetişir, oyunların konuları çeşitlenir; absürt ve epik tiyatro gibi yeni türler denenir.
- Tiyatro sahnesi ekonomi, siyaset ve günlük yaşamdaki değişimlerle bunlardan kaynaklanan sorunların tartışıldığı önemli platformlardan biri olur.
- Bu dönem yazarlarından bir bölümü mitoloji, tarih, masal gibi kaynaklardan beslenerek güncel sorunlara yaklaşmış, bu kaynakların sağladığı estetik olanaklardan da yararlanarak çeşitli ürünler vermiştir.
- Kimi yazarlar bireyin iç dünyasına eğilmiş; iç dünyasında ve yakın ilişkilerinde yaşadığı çelişkileri evrensel bağlamda yansıtmıştır.
- Bazı yazarlar bireyin iç dünyasına eğildikleri oyunlarda, soyut ve simgeci bir yaklaşımı benimsemiştir.
- Bu dönemde köy oyunları olarak adlandırılan oyunlar yazılmış; bu oyunlarda sömürü, yoksulluk, geri kalmışlık, kadının toplumsal konumu ve benzeri sorunlar ele alınmıştır.
- Köyden kente göç ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sorunların işlendiği oyunlar bu dönemin bir diğer öbeğini oluşturur.
- Bu dönem yazarlarının yoğun olarak ele aldığı bir başka konu da dar gelirli aileler ve bu türden ailelerin yaşadığı sıkıntılardır.
- Kimi oyunlarda siyasi düzenin eleştirisi yapılmış ve oyunlara siyasi bir içerik kazandırılmıştır.

- Oyunlarda içerik ve biçimsel olarak çeşitlilik görülür. Oyun yazarları ele aldıkları konuyu daha iyi ifade etme amacıyla, o güne kadar izlenen biçimsel kalıpların dışına çıkmıştır.
- Bazı oyunlarda yazarlar, bireylerin iç dünyasına yansıtma amacıyla tek kişilik veya iki kişilik oyunlara yönelmiştir.
- Bu dönemde biçim açısından farklılık gösteren oyunlardan bir bölümü, Karagöz ve orta oyunu gibi geleneksel Türk tiyatrosundan beslenerek yazılmıştır.
- Bazı yazarlar ulusal bir Türk tiyatrosu yaratmak için büyük çaba göstermiştir.

1970-1980 YILLARI TÜRK TİYATROSU

- 1970-1980 dönemi, bir muhtırayla başlayan ve bir askeri müdahaleyle biten on yıllık bir dönemdir.
- Tiyatro yaşantısı, ülkenin siyasal, toplumsal ve ekonomik bunalımının da etkisinde sancılı bir süreç geçirmiştir. Yine de bu dönemde tiyatro yazarları çeşitli denemelere girişmiş, önceki dönem kadar olmasa da verimli sayılabilecek bir dönem olmuştur.
- Türk oyun yazarlığında 1970-80 dönemi, 1960'lardan başlayan geleneğin izinden giden toplumcu bir bakış açısının etkisinde, epik ve göstermecî yönelişlerin öne çıktığı güncel, politik ve toplumsal olanın vurgulandığı bir dönemdir. Dönem içerisinde ürün veren oyun yazarlarının çoğu, toplumsal olanı bireysel olana tercih etmiştir.
- İşçi sınıfı ve işçilerin yaşadığı sıkıntılar, en çok yansıtılan konulardan biridir.
- 1970'li yıllarda köy, modern yaşantının nimetlerinden yoksun, insanlık dışı şartların hüküm sürdüğü bir yer olarak ele alınmıştır.
- 1970-80 dönemi içinde tarihsel ya da mitolojik konular üzerine yazılmış oyunlar, bu dönemde yazılan oyunlar içinde niceliksel olarak önemli bir ağırlığa sahiptir.
- Modern kent yaşantısının getirdiği ekonomik ve toplumsal değişikliklerin aile kurumunda ve insan ilişkilerine etkisi oyun yazarlarına önemli ölçüde malzeme oluşturmuştur.
- Birçok oyun yazarı epik tiyatronun etkisi altında yapıtlar vermiştir.
- 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren televizyonun ve artan şiddet olaylarının etkisiyle seyirci tiyatrodan uzaklaşmaya başlamıştır.
- 1970'li yılların sonuna doğru izleyicinin çokça rağbet ettiği ve daha çok eğlencelik bir tiyatro anlayışını temsil eden bulvar komedileri, vodviller, kaba güldürüler oynayan özel tiyatrolar, bu dönemin yükselen tiyatro anlayışı haline gelmiş ve tiyatro, sanatsal açıdan zarar görmüştür.
- Türk tiyatrosuna kabare türünün girmesi ve bu türde yapıtlar üretilmesi de 1970'lerin eşiğinde başlayan ve dönem boyunca süren önemli bir gelişmedir.

1980 SONRASI TÜRK TİYATROSU

- Kentli yaşam olgusunun bireyi günden güne yalnızlaştırması, iletişimsizlik, yabancılaşma, varoluşa dair sorgulamalar sıklıkla ele alınan konulardandır.
- Batı tiyatrosundaki postmodern etkilere bağlı olarak çok kültürlülük, sahnelemedeki yeni arayışlar ve deneysellik tiyatroyu etkilemiştir.
- Sahnenin bilgisayardan gelen ses ve görüntülerle bütünleştirilmesini sağlayan çoklu medya araçları tiyatrodaki kendine yer bulmuştur.
- 1980'li yıllar aynı zamanda tek kişilik oyunların sayısında önemli bir artışın görüldüğü dönemdir.
- Tiyatroda 1960'larda başlayan verimliliğini tüm ekonomik sorunlara karşın azalarak da olsa devam ettirme çabası, 1980 darbesinden oldukça kötü etkilenir.
- Oyun yazarları 12 Eylül sonrasında dönemin siyasal koşullarından dolayı güncel olaylardan ve toplumsal sorunlardan uzaklaşır.
- 1980'lerde oyun yazarlığı nicelik ve nitelik açısından bir durgunluk yaşar.
- Siyasi ortam yüzünden nitelikli tiyatro oyunları, yerini eğlencelik gösterimlere bırakır.
- Yazarların politik konulardan uzaklaşma eğiliminin sonucunda konusunu tarihten, söylencelerden ve masallardan alan oyunlar yazılmıştır.

ABSÜRT TİYATRO

- Hayatın anlamsızlığı, yabancılaşma, iletişimsizlik, umarsızlık, dünyanın korku ve kaygılar yüklü güvensiz oluşu, toplumsal-politik sorunlar absürt tiyatronun temalarıdır.
- Geleneksel tiyatronun olay örgüsünde yer alan serim-düğüm-çözüm gibi unsurlar absürt oyunların olay örgülerinde ya yer almazlar ya da mantıksal bir dizgeye oturtulmazlar.
- Geleneksel tiyatronun kahraman imgesine karşın absürt oyun kişileri herhangi bir eyleme başvurmazlar ve içinde bulundukları durumdan kurtulmak için herhangi bir arayışa girmezler.
- İnsanın çevresine ve kendisine yabancılaşması, kişiliğinin yitirilmesi; yalnızlık, umarsızlık, korku, kaygı gibi duyguların boyunduruğu altında olması absürt oyun kişilerinin temel davranış özellikleridir.
- Geleneksel söylem biçimlerindeki mantıklı bir dizgeye oturtulan diyaloglar ve konuşma örgüsü, absürt tiyatrodaki yerini parçalanmış, anlam üreten değil, anlamsızlığı yansıtan bir yapıya bırakmıştır.
- Gerçeküstücü, düşsel biçimler, uyumsuz seslerle seyirciyi tedirgin ederek aslanan gerçeği anımsatarak seyirciyi rahatsız etmeyi amaçlar.
- Absürt tiyatronun Türk edebiyatında en bilinen örneği Güngör Dilmen'in *Canlı Maymun Lokantası* eseridir.

EPİK TİYATRO

- Toplumsal ve politik konuları ele alan, seyircinin bu konular üzerinde düşünüp fikir yürütmesini, yargıya varmasını sağlayan bilgilendirici, eleştirel-gerçekçi bir tiyatro anlayışıdır.
- Bertolt Brecht'in ortaya koyduğu epik tiyatro anlayışı Almanya'da 1930'lu yıllarda görülmeye başlanmıştır. Türk tiyatrosunda ise 1960'larda etkisini göstermiştir.
- Epik tiyatrodaki sahnede bir oyun olduğunu seyirciye hatırlatmak, izleyiciyi gözlemci yaparak onu etkin konuma sokarak bir yargıya varmak istenir. Bertolt Brecht, "Burası bir tiyatro sahnesi ve sizler de izleyicilersiniz." diyerek seyirciyi oyunun dışında tutmuştur.
- İzleyicilerin de sahnede aktarılan sorun üzerine eleştirel bir tavır takınmasını esas amaçtır. Bu yüzden seyircinin, oyunun akışına kendini kaptırmasının önüne geçmek için yabancılaştırma efekti kullanılır.
- Oyunun her unsurunda ortaya konan yabancılaştırma etkinin en belirgin yansımalarından biri sahnede oyuncunun seyirciye dönerek onunla konuşmasıdır.
- Haldun Taner'in *Keşanlı Ali Destanı*, Türk tiyatrosundaki ilk epik tiyatrodur.

1950 SONRASI CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK TİYATRO YAZARLARI

Haldun Taner (1915-1986)

Tiyatro: *Günün Adamı, Dışardakiler, Ve Değirmen Dönerdi, Fazilet Eczanesi, Keşanlı Ali Destanı, Gözlerimi Kapatım Vazifemi Yaparım, Eşğin Gölgesi, Zilli Zarife, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı ve Ayışığında Şamata, Vatan Kurtaran Şaban, Bu Şehr-İstanbul ki*

Hikâye: *Yaşasın Demokrasi Tuş, Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu, Ayışığında "Çalışkur", On İkiye Bir Var, Konçinalar, Sancho'nun Sabah Yürüyüşü, Kızıl Saçlı Amazon*

Orhan Asena (1922-2001)

Tiyatro: *Korku, Tanrılar ve İnsanlar, Hürrem Sultan, Kocaoğlan, Tohum ve Toprak/Alemdar Paşa, Gecenin Sonu, Fadik Kız, Simavnalı Şeyh Bedrettin, Atçalı Kel Mehmet, Karagöz Emekli, Şili'de Av, Ölü Kentin Nabızı, Ölümü Yaşamak/Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe*

Refik Erduran (1928-2017)

Tiyatro: *Karayar Köprüsü, Ayı Masalı, Bir Kilo Namus, Cengiz Han'ın Bisikleti, Tamirci, Yemenimin Uçları, Bahçemdeki Ayı*

Turgut Özakman (1930-2013)

Tiyatro: *Üç Destan, Delioğlan, Ah Şu Gençler, Hastane, Karagöz'ün Dönüşü, Kardeş Payı, Darılmaca Yok, Ben Mimar Sinan, Pembe Evin Kaderi, Ocak, Kanaviçe, Paramparça, Sarıpınar 1914, Fehim Paşa Konağı, Resimli Osmanlı Tarihi, Bir Şehnaz Oyun, Güneşte On Kişi, Duvarların Ötesi, Töre, Deliler*

Turan Oflazoğlu (1922-2005)

Tiyatro: *Keziban, Allah'ın Dediği Olur, Elif Ana, Kösem Sultan, Cem Sultan, Deli İbrahim, IV. Murat, Genç Osman, Sokrates Savunuyor, Gardiyan, Dörtbaşımamur Şahin Çakırpençe, Güzellik ile Aşk*

Necati Cumalı (1921-2001)

Tiyatro: *Boş Beşik, Mine, Nalınlar, Derya Gülü, Yaralı Geyik, Vur Emri*

Roman: *Tütün Zamanı, Yağmurlar ve Topraklar, Acı Tütün, Aşk da Gezer, Uç Minik Serçem, Viran Dağlar*

Hikâye: *Yalnız Kadın, Değişik Gözle, Susuz Yaz Ay Büyürken Uyuyamam Makedonya 1900, Kente İnen Kaplanlar*

Recep Bilginer (1922-2005)

Tiyatro: *Gazeteciden Dost, İsyancılar, Sarı Naciye, Yunus Emre, Parkta Bir Sonbahar Günüydü*

MASAL

Masal; kahramanları olağanüstü kişi ve varlıklar olan, bilinmeyen bir zamanda olağandışı olayları anlatan sözlü edebiyat ürünüdür.

- Genellikle bir tekerleme ile başlar.
- Masallarda yer ve zaman belirsizdir.
- Kahramanlar genellikle devler, periler, cinler, padişahlar vb.dir.
- Masallarda yalın, duru bir dil ve anlatım söz konusudur.
- Evrensel değerler yer alır; dinî ve millî öğelere yer verilmez.
- Masalların ilk söyleyeni belli değildir.
- Masalların başında, ortasında ve sonunda kalıp sözlere yer verilir.

MASAL TÜRÜNÜN ÖNEMLİ ESERLERİ

ESKİ YUNAN EDEBİYATI	<i>Ezop Masalları</i> (Bilinen en eski masal örneği)
HİNT EDEBİYATI	<i>Pançatantra, Kelile ve Dimne</i> (Doğu'daki ilk masal örnekleri)
ARAP EDEBİYATI	<i>Binbir Gece Masalları</i>
İRAN EDEBİYATI	<i>Binbir Gündüz Masalları</i>
ALMAN EDEBİYATI	<i>Grimm Masalları</i>
FRANSIZ EDEBİYATI	<i>Perrault Masalları</i>
DANİMARKA EDEBİYATI	<i>Andersen Masalları</i>
TÜRK EDEBİYATI	<i>Kalyanamkara ve Papamkara</i> (Uygur Dönemi masal özelliği gösteren ilk eser) <i>Billur Köşk</i> (Osmanlı Dönemi'nde derlenen ilk masal)

MASALIN BÖLÜMLERİ

NOT

Çatışma, merak unsurunu artırmak amacıyla iki zıt kavramın karşı karşıya getirilmesidir. Masallarda çatışma çoğunlukla iyilik-kötülük, güzellik-çirkinlik, yardımseverlik-bencillik, akıl-gönül, bilgelik-cehalet gibi soyut kavramlar arasında olur.

HATIRLAYALIM

Masallarda padişah, Hızır, derviş, hükümdar, Keloğlan vb. iyiliğin sembolüken devler, cadılar, vezirler vb. kötülüğün sembolüdür.

DİKKAT

Yaygın görüşe göre masalların kaynağı Eski Yunan ve Hint mitolojileridir.

KRİTİK BİLGİ

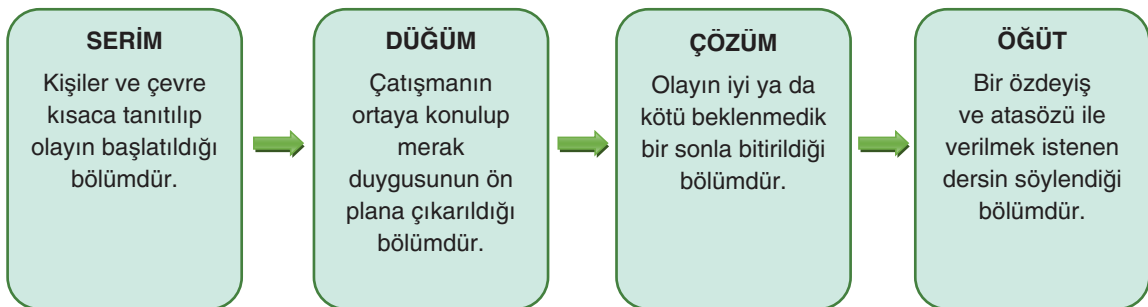
Cumhuriyet Dönemi'nde halk ağzında yaşayan masalları **Pertev Naili Boratav, Eflatun Cem Güney, Naki Tezel** gibi edebiyatçılarımız derleyerek yayımlamıştır.

FABL

Kahramanları çoğunlukla hayvanlardan seçilen fakat insanı anlatan, çoğunlukla bir ders verme amacı taşıyan edebî türdür.

- Atasözü ya da özdeyiş yoluyla bir öğüt verilir.
- İyilik-kötülük gibi çatışmalardan yola çıkılarak olay örgüsü oluşturulur.
- Teşhis ve intak sanatlarından yararlanır.
- Öyküleyici anlatıma başvurulur.
- Yer ve zaman belirsizdir.
- Ders verme amacı güdüldüğü için dili sadedir.

FABLLARIN PLANI

HATIRLAYALIM

15. yüzyıl divan şairlerinden , aynı zamanda göz hekimi olan Şeyhî'ye Çelebi Sultan Mehmet'in hastalığını tedavi ettiği için tımar olarak Tokuzlu köyü verilir. Şeyhî köye giderken tımarın eski sahipleri tarafından saldırıya uğrar ve yaşadıklarını **Harname** adlı mesnevisinde sembolik olarak anlatır.

DİKKAT

XIII. yüzyılda yaşamış olan İranlı şair Sadi'nin **Gülistan** adlı mesnevisinde fabl özelliği taşıyan parçalar vardır.

KRİTİK BİLGİ

- XIII. yüzyılda Mevlana'nın **Mesnevi**'sinde fabl özelliği taşıyan bölümlere rastlanmaktadır.
- Gülşehri'nin XIV. yüzyılda Farsçadan çevirdiği **Mantiku't-Tayr** adlı eser fabl özellikleri taşır.
- XV. yüzyılda Şeyhî'nin yazdığı **Harnâme**, Türk edebiyatındaki ilk fabl örneğidir.
- İbrahim Şinasi ve Orhan Veli Kanık Fontaine'in fabllarını Türkçeye çeviren sanatçılardandır.

NOT

Fransız yazar La Fontaine XVII. yüzyılda Beydaba ve Ezop'tan etkilenecek fabl türünde eserler vermiştir.

MASAL	FABL
Ahlakî bir ders vermek amaçlanmaz.	Ahlakî ders verme amacı vardır.
Nesir şeklindedir.	Genellikle nazım şeklindedir fakat düzyazı şeklinde olanları da vardır.
Anonimdir. (Sanatsal masalların yazarı bellidir.)	Yazarı bellidir.
Fabllara göre daha uzundur.	Kısa metinlerdir.
Tekerlemelerle akıcılık sağlanır.	Tekerleme yoktur.
Kahramanları insanlar ve olağanüstü varlıklardır.	Kahramanları çoğunlukla hayvanlardır.
Sonunda "dilek" bölümü vardır.	Sonunda "öğüt" bölümü yer alır.

DESTAN

- Bir milletin hayatını yakından ilgilendiren savaş, göç vb. gibi tarihî ve sosyolojik olayları anlatan genellikle ölçülü, kafiyeli veya nazım-nesir karışık yazılmış eserlerdir.
- Destanlar millîdir, ait olduğu toplumun özelliklerini yansıtır.
- Destanlar; milletlerin hedeflerini, belli amaçlar doğrultusunda geleceğe taşınmasını sağlayan önemli sözlü veya yazılı belgelerdir.
- Milletlerin tarihî ve millî özellikleri, değerleri destanlarda ortaya çıkar.
- Türk destanlarının hepsinde savaşçılığa, iyiliğe, güce, verilen sözde durmaya değer verilir.
- Destanlar, millî ahlak ve bilinci yerleştirmeye ve yaşatmaya hizmet eder.
- Destanlar, toplumda derin izler bırakmış olayları olağanüstü öğelerle anlatır. Tarihî alt yapısı olan bu olaylarda kişiler genellikle seçkin insanlardır. Hem insani hem olağanüstü nitelikleri kendisinde toplamış olan bu kişiler tek başına orduları yenecek güçtedir.
- Destanların oluşma zamanı yani olayların ne zaman gerçekleştiği tespit edilemez. Sadece olayın yaşandığı yüzyıl destan içeriklerinden tahmin edilebilir.
- Destanlarda, masallardaki gibi yeryüzünde olmayan bir mekândan söz edilemez. Olayın geçtiği yer, az çok belirle-
nebilir. Çünkü destanlarda milletlerin yaşadığı coğrafya canlı örnekleriyle yer alır. Türk destanlarında bozkır, dağ,
orman; Yunan destanlarında deniz, gemi, ada, balık anlatılarının yoğunluğu coğrafyanın tespiti bakımından yol
göstericidir.

DİKKAT

Destan âşık edebiyatı nazım şekli olarak da kullanılmaktadır. Burada anlatılan yazı türü destan ile nazım şekli destanı birbirine karıştırmamak gerekir.

DESTANLARIN ÖZELLİKLERİ

Destanlar sözlü geleneğin ürünleridir, nesilden nesile aktarılırken zaman içerisinde değişikliklere maruz kalabilir. Yazıya geçiriliş süreleri çok sonra olduğu için özgün şekilleriyle günümüze ulaşmış değillerdir. Türk destanları genellikle kahramanlık, savaş, göç gibi konular etrafındadır. Destanlar “doğal” ve “yapma” destan olarak iki grupta incelenir.

a)Doğal Destan: Eski zamanlarda milletin hafızasında yer etmiş bir olayın, yine o dönemlerde bir ozan tarafından ifade edilmiştir. Üç aşamada gelişir:

- ✓ Çekirdek (doğuş/oluşma) dönemi: Toplumu etkileyen sosyal ve tarihî bir olay meydana gelir, bu olaylar içinde olağanüstü kahramanlar görülür.
- ✓ Yayılma dönemi: Toplumu etkileyen çekirdek olay, “destancı” adı verilen ozanlar tarafından efsanevi mitolojik unsurlarla beslenip süslenerek kuşaktan kuşağa aktarılır. Böylece bu olaylar millî ve anonim bir nitelik kazanır.
- ✓ Toplama (tespit/derleme/yazıya geçirme) dönemi: Geleneği çok iyi bilen güçlü bir ozan veya araştırmacı, sözlü gelenekte yaşayan bu şiirsel anlatımları birleştirerek destan formatında kurgular ve yazıya geçirir.

b)Yapma Destan: Yakın zamanlarda yaşanan herhangi bir tarihsel olayın bir şair tarafından yaratıcılıkla ifade edilmiştir.

DOĞAL DESTANLAR	
ESER	MİLLET
<i>İlyada</i>	YUNAN
<i>Odessa</i>	YUNAN
<i>Şehname</i>	İRAN
<i>Kalevala</i>	FİN
<i>Ramayana</i>	HİNT
<i>Mahabarata</i>	HİNT
<i>Chanson de Roland</i>	FRANSIZ
<i>Gilgamiş</i>	SÜMER
<i>İgor</i>	RUS
<i>Cid</i>	İSPANYOL

YAPMA DESTANLAR		
ŞAİR-YAZAR	MİLLET	ESER
John Milton	İNGİLİZ	<i>Kaybolmuş Cennet</i>
Dante	İTALYAN	<i>İlahi Komedya</i>
Ariosto	İTALYAN	<i>Çılgın Orlando</i>
Tasso	İTALYAN	<i>Kurtarılmış Kudüs</i>
Voltaire	FRANSIZ	<i>Henriade</i>
Fazıl Hüsni Dağlarca	TÜRK	<i>Üç Şehitler Destanı</i>
Kayıkçı Kul Mustafa	TÜRK	<i>Genç Osman Destanı</i>

A) İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK DESTANLARI	B) İSLAMİ DÖNEM TÜRK DESTANLARI
• <i>Yaratılış Destanı</i> • <i>Alp Er Tunga Destanı (Saka)</i> • <i>Şu Destanı (Saka)</i> • <i>Oğuz Kağan Destanı (Hun)</i> • <i>Attila Destanı (Hun)</i> • <i>Ergenekon Destanı (Göktürk)</i> • <i>Bozkurt Destanı (Göktürk)</i> • <i>Türeyiş Destanı (Uygur)</i> • <i>Göç Destanı (Uygur)</i>	• <i>Battal Gazi Destanı (Battalname) (Selçuklu-Osmanlı)</i> • <i>Saltuk Buğra Han Destanı Saltukname (Karahanlı Dönemi)</i> • <i>Manas Destanı (Kazak- Kırgız Dönemi)</i> • <i>Cengiz Han Destanı (Cengizname) (Türk- Moğol Dönemi)</i> • <i>Edige Destanı (Tatar-Kırım)</i> • <i>Danışmend Gazi Destanı (Danışmendname) (Selçuklu-Osmanlı)</i> • <i>Köroğlu Destanı (Selçuklu-Osmanlı)</i>

DOĞAL VE YAPMA DESTAN ARASINDAKİ FARKLAR

- Doğal destan sözlü anlatıma, yapma destan yazılı anlatıma dayalıdır.
- Doğal destan anonimdir, söyleyeni belli değildir; yapma destan ise bir şair-yazar tarafından kaleme alınır.
- Doğal destanda mekân olağanüstüdür, yapma destanda ise mekânlarda olağanüstülük yoktur.
- Doğal destanda mübalağalı söyleyişler bulunur, yapma destanda anlatılar olasıdır.
- Doğal destanda çok uzak zamandaki olaylar anlatılırken yapma destan genellikle yakın zaman diliminde yaşananları anlatır.
- Doğal destanın oluşum safhaları (çekirdek, yayılma, derleme) vardır, yapma destanda bu üç aşama bulunmaz.

TÜRK DESTANLARINDA TİPLER

- **Alp Tipi:** Yiğitlik, cesaret, kahramanlık gösterenlere “alp” adı verilmiş, İslamiyet’ten sonraki Türk destanlarında “Alp-Eren” tipine dönmüştür. Oğuz Kağan Destanı “alp” tipine, Battal Gazi “Alp-Eren” tipine örnektir.
- **Bilge Tipi:** “Ak Sakallı” olarak da bilinir. Eski Türklerde toplumu manevi olarak yönlendirenlerdir. Verdiği öğütlerin etkileri kendileri öldükten sonra da devam eder.
- **Kadın Tipi:** Fedakârlık ve sadakatiyle aile birliğinin merkezi, soyun devamlılığını sağlayandır. Kadın tipi, Türk destanlarında zaman zaman evin reisidir.

TÜRK DESTANLARINDA MOTİFLER (MİTOLOJİK ÖGELER)

Türk destanlarında bozkurt (gök börü), ışık (kutsal ışık), ok-yay (gümüş ok/altın ay), mağara, ağaç, demir ve demircilik, rüya (düş), kırıklar, at, büyü (sihir), pir motifi, kutsal dağ, kutsal su, aslan, hızır, geyik motifi en sık kullanılanlardır.

TÜRK DESTANLARININ KAYNAKLARI

Eski Çin, Arap ve İran eserlerinde Türk destanlarıyla ilgili bilgilere ulaşabilmek mümkündür. Türk destanlarının kaynaklarından bazıları şunlardır:

- *Divânü Lügati't- Türk*, Kaşgarlı Mahmut
- *Şehnâme*, Firdevsi
- *Câmi'ü't-Tevârih*, Reşidüddin
- *Selçuknâme*, Yazıcıoğlu
- *Şecere-i Terâkime*, *Şecere-i Türk*, Ebulgâzi Bahâdır Han
- *Cihan-güşa*, Cüveyni

EFSANE

- Bir varlığın meydana gelişinin, tabiat unsurlarından birinde olan herhangi bir değişikliğin halkın muhayyilesinde yoğrulan biçimiyle belli bir yere ya da bir olaya bağlanarak olağanüstü olaylarla bezenip anlatıldığı hikâyelere efsane denir. Efsane, Farsçada “aslı olmayan olay” anlamına gelmektedir.

EFSANELERİN ÖZELLİKLERİ

- Efsaneler, anlatmaya dayalı bir edebî türdür ve sanatlı bir anlatıma sahip olmayışıyla destandan ayrılır. Efsaneler, mekân ve olaylar hakkında anlatılır. Kişiler hakkında anlatılanlara “menkıbe” denir. Efsanelerin “din, mitoloji, gerçek hayat” olarak üç kaynağı vardır. İnanırcılık özelliği vardır. Normal gibi görünen kahraman, birden olağanüstü bir olayın içinde yer alabilir. Örneğin, akşam birlikte iftar yapılan kişi teravih namazına Kâbe’de olabilmektedir.
- Efsanelerde zaman bazen geçmiş bazen şimdiki zamandır. Çoğunlukla olağanüstü olayları, insanüstü güçleri ele alır; olayları gerçekten uzaklaştırarak anlatır. Kısmen kutsiyet vardır. Zamanla bu kutsiyet o mekânı veya kişiyi dokunulmaz yapar. Tarihle ilişkilidir. Tarihte yer edinmiş büyük şahsiyetler zamanla efsaneleşir.
- Efsaneler anonim halk edebiyatı ürünleridir. Ağızdan ağıza anlatılırken anlatıcının özelliklerine göre değişir. Genellikle millî özellikler gösterir. Fakat evrensel özellikler gösterenler de vardır. Günlük konuşma diliyle yazılır.
- Efsaneler, çoğunlukla tek motif olan “şekil değiştirme” üzerine kurulur. Dağa, taşla, ağaca, hayvana dönüşme gibi. Dinî motiflere ve tarihten izlere de çokça rastlanır.

HALK EDEBİYATINA AİT BAŞLICA EFSANELER

• <i>Karacaoğlan Efsanesi</i>
• <i>Ay Atam Efsanesi</i>
• <i>Tufan Efsanesi</i>
• <i>Albat Dağı Ejderhası</i>
• <i>Suzan (Suzi) ve Kırk Azizler Dağı</i>
• <i>Şah-ı Meran (Şahmeran)</i>
• <i>Yabangülü</i>
• <i>Karacadağ</i>
• <i>Malhan Hazinesi</i>
• <i>Pamukkale Travertenleri</i>
• <i>Anavarza Efsanesi</i>
• <i>Ali Göl Efsanesi</i>
• <i>Balıkesir Efsanesi</i>
• <i>Sarıkoz Efsanesi ...</i>

KİŞİSEL HAYATI KONU ALAN METİN TÜRLERİ BİYOGRAFİ-OTOBİYOGRAFİ

- Siyaset, askerlik, bilim, sanat, edebiyat, spor vb. alanlarda ünlü bir kişinin ya da okurun ilgisini çekebilecek bir kişinin yaşamını çeşitli kaynaklardan faydalanarak kimi zaman belgelere dayanarak ünlü bir kişi tarafından anlatan yazılara biyografi denir.
- Bir kimsenin kendi yaşamını anlattığı otobiyografi, biyografiden ayrı bir türdür. Her ikisinin ortak noktası bir kişinin yaşamına değinmesidir. Ama otobiyografide yazar kendi yaşamını kendisi kaleme alır. Biyografide ise bir kişinin yaşamını başkası kaleme alır.
- Otobiyografi ile biyografi arasındaki önemli bir fark da otobiyografinin öznel bir nitelik taşımasıdır.
- Biyografi ile anı türleri örtüşen niteliklere sahiptir. Her ikisinde de bir kişinin yaşamı konu edilir. Biyografi, kişinin yaşam serüveniyle sınırlıyken anıda anlatılanlar kişinin dışına taşarak tanıklık ettiği olaylara, dönemlere yayılır.
- Otobiyografi ile anı arasındaki fark ise şudur: Otobiyografide yazar yaşam öyküsünün dışına taşmaz. Anıda yaşam öyküsüyle birlikte içinde bulunulan koşullar, çevre gibi unsurlara da değinilir.
- Biyografi uzun bir hazırlık ve araştırma dönemi gerektirir. Anlatım sağlam bilgi ve belgelere dayandırılır. Biyografi yazılmadan önce kapsamlı araştırmalar yapılır.
- Biyografi yazarı tarafsızdır, nesnel bir tutuma sahiptir ama sanat gücünü de ortaya koyar.
- Biyografi yazarı biyografisini yazdığı kişinin karakterinin oluşmasında etkisi olan kişi, çevre ve olayların incelemesini yapar.
- Biyografi yazarı genellikle açıklayıcı anlatım türünden faydalanır.
- **Tercümeihâl** eskiden biyografi türündeki eserlere verilen addır. Türk edebiyatı, biyografi değerine sahip ürünler bakımından oldukça zengindir. Özellikle din ve tarih alanlarındaki önemli kişilere ilişkin biyografi niteliğindeki yazılar çoğuluktur. Bunlar arasında **siyerler** (Hz. Muhammed'in yaşam öyküsü), **tezkiiretülevliyyalar** (evliyaların yaşamını konu edinen kitaplar) ve **tezkiiretüşşuaralar** (ozanların yaşam öykülerini konu edinen kitaplar) sayılabilir. Edebiyatımızda ilk biyografi olarak Ali Şir Nevai'nin **Mecalis'ün Nefaisi**' gösterilir. Halk edebiyatımızda cönk denen defterler de halk ozanları hakkında bilgiler içermesi yönüyle biyografi özelliği gösterir.
- 19. yüzyıldan sonra kaleme alınan biyografilerde ise tarih ve siyaset alanlarındaki öne çıkan kişilerin hayatlarının anlatılmasına devam edilmesine karşın bilim, kültür edebiyat ve sanat alanında üne kavuşmuş kimselerin hayatlarını da anlatan biyografilerin sayıca arttığını söylemek yanlış olmayacaktır. Batılı tarzda modern biyografinin ilk örneklerini Fuat Köprülü vermiştir. Türk edebiyatında önemli biyografiler arasında şunlar anılabilir:
Ali Şir Nevai **Mecalisü'n Nefais**,
Sehi Bey **Heşt Behişt**,
Latifi **Tezkiiretü's Şuara**,
Abdülhak Şinasi Hisar **Ahmet Haşim ve Şiiri**,
Şevket Süreyya Aydemir **Tek Adam, İkinci Adam, Menderes' in Dramı**,

Ahmet Hamdi Tanpınar *Yahya Kemal*,

Mehmet Kaplan *Tevfik Fikret*,

Behçet Necatigil *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*

Bununla birlikte roman biçiminde hazırlanmış biyografiler de vardır:

Oğuz Atay *Bir Bilim Adamının Romanı*

Ayşe Kulin *Adı Aylin*

MEKTUP

- Birbirinden uzakta bulunun kişiler, kişi ve kurumlar arasında haberleşmeyi sağlayan yazı türüdür. Mektup, bir iletişim aracıdır. Haber almak, haber vermek, bir sorunu tartışmak, duyguları paylaşmak için mektup yazılır.
- Mektup türü, hem dil ve anlatım özellikleri hem de toplumsal yaşamın değişik görünümünden kesitler içermesi bakımından tarih belgesi özelliği de taşır.
- Her türlü mektupta sayfa düzeni önemlidir. Mektuplarda kullanılan anlatım türü, mektubu yazan kişi ile mektubun yazıldığı kişi arasındaki ilişkiye göre şekillenir.
- Bu türün bazı örnekleri şunlardır:

Ziya Gökalp *Malta Mektupları*, Halikarnas Balıkcısı *Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı*, Nazım Hikmet *Kemal Tahir'e Mapushaneden Mektuplar*, Ahmet Hamdi Tanpınar *Mektuplar*, Cahit Sıtkı Tarancı *Ziya'ya Mektuplar*, Cenap Şahabettin *Oğluma Mektup*, Muallim Naci ile Şeyh Vasfi *Şöyle Böyle*, Fuzuli *Şikâyetnâme*

- Mektup türünün biçimsel özelliklerinden yararlanarak eserini oluşturan yazarlar da vardır. Bu yazarların bazıları şunlardır:

Hüseyin Rahmi Gürpınar *Mutallâka* (roman), Halide Edip Adıvar *Handan* (roman), Reşat Nuri Güntekin *Bir Kadın Düşmanı* (roman), Nurullah Ataç *Okuruma Mektuplar* (deneme), Cenap Sahabettin *Hac Yolunda* (gezi).

Mektuplar yazılış amaçlarına göre incelenir:

a) Özel Mektup

Özel mektuplar, birbirlerini tanıyan kişilerin (akraba, eş dost, ana baba, arkadaş, tanıdık) duygu ve düşüncelerini paylaşmak için birbirlerine yazdıkları mektuplardır. **Edebî Mektup:** Çeşitli sanat dallarında ve özellikle edebiyat alanında, edebiyatın ve edebiyatçıların farklı sorunları üzerine sanatçılar tarafından, sanatsal bir üslupla kaleme alınmış mektuplara ise edebî mektup denir.

b) Resmî Mektup

Devlet dairelerinin kendi aralarında ya da kişilerle devlet daireleri arasındaki yazışmalara resmî mektup denir. Dilekçeler, bir tür resmî mektuptur. Kişilerin resmî makamlara veya özel kurumlara dileklerini, şikâyetlerini ya da bir durumu bildirmek için yazdıkları tarihli, imzalı ve adresli yazılara dilekçe denir.

c) İş Mektubu

Ticari kuruluşların birbirleriyle ya da kişilerle yapmış oldukları ticaret konulu (alım satım, iş, hizmet) mektuplara iş mektubu denir.

E-POSTA

- İletişimi daha kolay, ucuz ve etkili biçimde olanaklı kılan telefon, bilgisayar, internet, cep telefonu, akıllı telefon gibi teknolojik unsurların yaygınlaşması sonucunda klasik biçimiyle mektup yazma ve gönderme eylemi, neredeyse tarih olmuştur. İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucunda bugün dünyanın her yerinden herkesle anlık sesli ve görüntülü iletişim kurmak olanaklı hale gelmiştir. Günümüz dünyasında eski mektupların yerini büyük ölçüde e-postalar (elektronik mektup, elektronik posta, e-mail) almıştır.
- E-posta, internet ortamında gönderilen elektronik bir mektuptur. Günümüzde e-posta yoluyla sadece yazı değil; resim, video, ses kaydı, doküman vb. de gönderilebilmektedir.

GÜNLÜK

GÜNLÜĞÜN ÖZELLİKLERİ

- Günlüklerde, olaylar ve düşünceler günü gününe yazılır. Yaşanan ve görülenle yazıda dile getirilen arasında herhangi bir zaman farkı olmaz. Yani günlükler, yazıldığı günün tarihini taşır.
- Yazar, günlükleri kendisi için yazar. Günlükler, kişisel ve özeldir. Bu nedenle günlüklerde yazarlar, gördükleri ve yaşadıklarıyla ilgili duygu ve düşüncelerini içtenlikle ifade ederler.
- Günlükler okuyucu düşünülerek değil, yazan kişinin yazmak istedikleriyle meydana gelir. Bu şekilde yazılması, günlüklerin samimi (içten) ve inandırıcı bir nitelik taşımasını sağlar.
- İleride yayımlamayı düşünerek günlük tutan yazarlar da vardır. Bu yazarların tuttukları günlükler genelde düşünce yazılarından oluşan edebiyat günlükleridir. Bu tür günlükler, özel günlükler kadar samimi ve inandırıcı bulunmaz.
- Günlükler hatıra (anı), gezi yazısı, roman gibi metin türlerinde kullanılabilir.
- Tanık olunan olayların anlatıldığı özel günlüklerde genelde öyküleyici, betimleyici ve açıklayıcı anlatım türleri kullanılır. Edebî nitelik taşıyan, düşünce ağırlıklı günlüklerde ise kanıtlayıcı, açıklayıcı ve tartışmacı anlatım türlerine başvurulur.

TÜRK EDEBİYATINDA GÜNLÜK TÜRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİ

- Osmanlı merkez teşkilatında günlük olayların ve savaşların, bu işle özel olarak görevlendirilmiş kişiler tarafından kaydedildiği **şehname**, **vakayiname**, **ruzname** adları verilen defterler, resmî de olsa bir çeşit günlük niteliğindedir.
- Asıl olarak günlüklerin, Batı edebiyatındaki biçim ve içeriğiyle Türk edebiyatında yer alması Tanzimat Dönemi'nde olmuştur. Direktör Ali Bey'in *Seyahat Jurnalı* (1897) adlı gezi kitabı Batı'daki anlamıyla Türk edebiyatında görülen ilk günlüktür. Bunu şair Nigar Hanım'ın *Hayatımın Hikâyesi* adlı eseri izler.
- Günlükler, 1950 yılında Nurullah Ataç'ın bir gazetede günlük yazıları yazmasından ve yoğun ilgi çekmesinden sonra önem kazanmaya başlamıştır. Nurullah Ataç bu yazılarına başlık olarak "günlük" yerine **günce** deyişini kullanarak bu deyişi yazın hayatımıza kazandırmıştır. Nurullah Ataç'ın günceleri içe ve dışa dönük içeriğin uyumlu bir sentezi olarak edebiyat dünyasına bu türdeki en bilinen eser olarak geçmiştir.
- Ömer Seyfettin, Balkan Savaşı sırasında tuttuğu günlüklerini *Balkan Harbi Rûznâmesi*, Ali Canip Yöntem de 1920'de Ömer Seyfettin'in hastalığı ve ölümüyle ilgili tuttuğu günlükleri yayımlamıştır (*Ömer'in Ölüm Hastalığına Dair Notlarım*, Ömer Seyfettin, 1947).
- Diğer bazı günlük örnekleri şunlardır:

Günce, Uçuş Günlüğü, Gazi Günlüğü Avusturya Günlüğü: Nurullah Ataç

Günlük, Kuşları Örtünmek, Nezleli Karga, Bay Sessizlik, Aynalar Günlüğü: Salah Birsal

Yeryüzü Korkusu, Geçmişin Kuşları, Anılarda Görmek: Oktay Akbal

Kafkas Yollarında: Refik Ahmet Altınay

Yolculuk Defteri: Falih Rıfkı Atay

Gündökümü, Sesler, Yüzler, Sokaklar, Günlerin Tortusu: Tomris Uyar.

BLOG

- Blog, web ve log kelimelerinin kaynaşması sonucunda oluşmuş İngilizce bir kelimedir. Web, "ağ", log ise "kayıt" demektir. Blog, bu bağlamda "ağ kayıtları" anlamına gelmektedir. Geleneksel günlüklerde kâğıda düşen kayıtlar, bloglarla birlikte ağa düşmekte, ağda kaydedilmektedir.
- Blog yazarına blogcu (blogger) denir. Blogcu; kendi blogunda günlük tutan, içerik oluşturan, metin yazan, paylaşımda bulunan kişidir.
- Bloglar genellikle bir ya da birkaç sayfadan oluşur, bu sayfalar çoğunlukla sade bir tasarıma sahip olur. Bloglarda içerikler genellikle güncelden geçmişe doğru sıralanır. Yani bloga en son eklenen yazı, sayfanın en başında yer alır. Bloglardaki yazılar genellikle görsel öğelerle desteklenir. Söz gelimi her yeni yazıyla birlikte bloga bir de fotoğraf eklenir.
- Bloga konan her içerik, eş zamanlı olarak erişilebilir hâle gelir. Yani bir blog yazarı günlük siyasi olaylarla ilgili bir yazı yazıp bunu kendi blogunda paylaştığı andan itibaren o blogu ziyaret eden herkes o yazıyı okuyabilir.
- Bloglardaki yazılara okuyucular yorum yazıp görüş bildirebilir. Bu yorumlar, o yazının hemen altında görülebilir. Blog sahibi olmak için herhangi bir ücret ödemeye gerek yoktur. Ücretsiz blog yayımlama servisleri, bu konuda gerekli altyapıyı sağlamaktadır. Bir kişi bu servis sağlayıcılardan birinin altyapısını kullanarak bir blog oluşturduğunda blogunun internet adresinde bu servisin adı da yer almaktadır.

ANI

- Siyaset, askerlik, bilim, sanat, edebiyat, spor vb. alanlarında tanınmış kişilerin başından geçen, içinde yer aldığı ya da yakından tanıdığı olduğu olaylar üzerine yazdıkları yazıdır. Bu metinler öğretici ve bilgi vericidir. Bu sebeple yazar, anlatımında açıklayıcı anlatım biçiminden faydalanır.
- Merak unsuruna dayalıdır. Okur merak ettiği bir kişiyi, bir olayı, bir dönemi öğrenmek için anıyı okur.
- Anı, inandırıcı olmak zorundadır. Okurun anıdan beklentisi anlatılanların doğruluğudur.
- Anı yazarının temel kaynağı hafızasıdır fakat yazar bununla yetinmeyip belgelerden yararlanabilir.
- Anı, gerçek yaşamı konu edinir.
- Anı, tarih ve edebiyat için önemli bir kaynaktır.
- İçten bir anlatımı vardır.
- Birinci tekil kişi ağzından anlatılır.
- Geçmiş tamamen verilmez, belirli bir dönem seçilir.
- Üstünden uzun zaman geçmiş olaylar ele alınır.
- Gözlem ve izlenim edinme gücü, anı yazarının sahip olması gereken bir niteliktir.

- Bizde, 7. yüzyıla ait **Göktürk Yazıtları** bu türün ilk örneği sayılmaktadır. 16. yüzyılda Ebul Gazi Bahadır Han'ın yazdığı **Şecere-i Türk**, Babür Şah'ın yazdığı **Babürname** bu türün örneklerindendir. Edebiyatımızda anı özelliği taşıyan vakayinameler, gazavatnameler bu türün örnekleri sayılmaktadır. Edebî tür anlamında anı ise bizde Tanzimat Dönemi'nde başlamıştır.
- Bu türün bazı örnekleri şunlardır:

Akif Paşa **Tabşıra**; Namık Kemal **Magosa Mektupları**; Ziya Paşa **Defter-i Amal**; Muallim Naci **Ömer'in Çocukluğu**; Ahmet Rasim **Eşkâl-i Zaman**, **Falaka**, **Şehir Mektupları**; Halit Ziya Uşaklıgil **Kırk Yıl**, **Saray ve Ötesi**; Hüseyin Cahit Yalçın **Edebi Hatıralar**, **Kavgalarım**; Yakup Kadri Karaosmanoğlu **Zoraki Diplomat**, **Vatan Yolunda**, **Anamın Kitabı**, **Gençlik ve Edebiyat Hatıralar**; Halide Edip Adıvar **Türk'ün Ateşle İmtihanı**, **Mor Salkımlı Ev**; Yahya Kemal Beyatlı **Çocukluğum**, **Gençliğim**, **Siyasi ve Edebi Hatıralarım**; Yusuf Ziya Ortaç **Porteler**, **Bizim Yokuş**; Halit Fahri Ozansoy **Edebiyatçılar Geçiyor**; Ahmet Hamdi Tanpınar **Kerkük Anıları**, Samet Ağaoğlu **Babamın Arkadaşları**; Salah Bırsel **Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu**, Halikarnas Balıkcısı **Mavi Sürgün**; Oktay Rıfat **Şair Dostlarım**; Faliş Rıfkı Atay **Zeytindağı**, **Çankaya**; Abdülhak Şinasi Hisar **Boğaziçi Yalıları**, **Geçmiş Zaman Köşkleri**; Mina Urgan **Bir Dinozorun Anıları**.

GEZİ YAZISI

- Bir kişinin yurt içinde ve yurt dışında gezip gördüğü yerleri, oralarla ilgili gözlem ve izlenimlerini anlattığı yazılara gezi yazısı denir.
- Gezip görülen yerlerin ilgi çekici yönleri ele alınır.
- Anlatımı canlıdır, akıcıdır.
- Görülenler seçilir, her şey yazıya aktarılmaz.
- Yazar gördüklerinin yanında kendi düşüncelerini de ortaya koyar.
- Öğretici bir niteliğe sahiptir.
- Tarihî belge niteliği taşır.
- Coğrafya, sosyoloji, folklor gibi birçok alana kaynaklık eder.
- Kullanılan dil yalıdır.
- İnsanların bilmedikleri, göremedikleri yerlere merakından ve bu merakı doyurma gereksiniminden doğmuştur.
- Gözlem gücü, gezi yazarlarının en önemli gücüdür.
- Yazar açıklayıcı anlatım biçiminde faydalandığı gibi sık sık betimleyici anlatım biçimine de başvurur.
- Edebiyatımızda gezi türünün en güzel örneğini Evliya Çelebi on ciltlik **Seyahatname**'siyle vermiştir. XVIII. asırda yabancı ülkelere giden elçilerin yazdıkları sefaretnameler de bir yönüyle geziye yakındır. Bunun dışında 16. yüzyılda Piri Reis **Bahriye**, Hoca Gıyasüddin Nakkaş **Acaib'ül Letaif**, Şeydi Ali Reis **Miratü'l - Memalik**, Trabzonlu Mehmet Âşık **Manzuru'l - Avalim**, Katip Çelebi **Cihannüma**, Nabi **Tuhfetü'l Haremeyn**, Silahtar İbrahim Paşa **Sefaretname-i Necati**' Keçizade İzzet Molla **Mihnetkeşan** da bizdeki ilginç gezi türünü içinde barındıran yapıtlardır. Edebiyatımızda Tanzimat'tan itibaren yazarlarımız gezi türüne ilgi göstermişlerdir. Bazı örnekler şu şekildedir:

Avrupa' da Bir Cevelan - Ahmet Mithat Efendi

Seyahat Jurnalı - Direktör Ali Bey

Hac Yolunda - Cenap Şahabettin

Frankfurt Seyahatnamesi - Ahmet Haşim

Anadolu Notları - Reşat Nuri Güntekin

Mavi Yolculuk - Azra Erat

Hiroşimalar Olmasın - Oktay Akbal

Yeni Rusya, Taymis Kıyıları, Bizim Akdeniz, Hind, Yolcu Defteri - Faliş Rıfkı Atay

HABER METNİ

Olay ve olgular neticesinde oluşan bilgi ve duyuruların gazete, dergi gibi yayın organları, radyo, televizyon gibi iletişim araçlarıyla halka duyurulması amacıyla yazılan metinlere “**haber metni/haber yazısı**” denir.

HABER YAZILARININ ÖZELLİKLERİ

- Haber ve haber yazısı kaynağını yaşamdan alır.
- Akıcı, duru, halkın anlayabileceği, anlaşılır bir dil kullanılmalıdır.
- Haber yazıları yorumdan uzak, objektif bir şekilde yazılmalıdır.
- Anlatılanlar ilgi çekici olmalı, verilen bilgiler yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermemelidir.
- Haber yazıları toplumun büyük bir kesimini ilgilendiren konularda yapılmalıdır.
- Dikkat çekici, reyting amaçlı haberlerden uzak durulmalıdır.
- Haber yazıları özgün olmalı ve dikkat çeken bir başlığa sahip olmalıdır.
- Bir haber metninde okuyucunun sorduğu **5N1K** sorularının cevabı olmalıdır.

HABERİ OLUŞTURAN UNSURLAR (5N1K)

5N1K; kim, ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden (niçin) sorularından oluşmaktadır.

Bir haber metninin oluşturulması açısından haberi yazan kişinin cevaplaması gereken 5N1K soruları, haberin gerçekliği ve okura tam olarak bilginin sunulması için son derece önemlidir. Yani bir haber metninde bu soruların cevabının bulunması önemlidir.

Bir haber metninde soruların cevabına yönelik ilk öncelik **kim ve ne** sorularının mutlaka cevaplanmasıdır. Çünkü okur bir haber metninde öncelikle bu sorularının cevabını arar. Bu iki soru cevaplandıktan sonra haber metninin geri kalanında diğer soruların da cevaplarının verilmesi gerekir.

SOHBET

Bir kişinin kişisel görüşlerini fazla derinleştirmeden karşısındakiyle konuşuyormuş hissini verecek bir üslupla makale planında yazdığı fikir yazısına **sohbet (söyleşi)** denir.

SOHBET YAZILARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

- Düşünceleri fazla derinleştirmeden bir konuşma havası içinde anlatan yazı türüdür.
- Her konuda yazılabilir.
- Konu, tez ve savunma amacı güdülmeden karşılıklı konuşma havası içinde, sıcak bir dille yazılır.
- Sohbet, makaleden ve denemeden üslup yönüyle ayrılır.
- Çoğunlukla günlük konuların işlendiği sohbet yazılarında senli benli bir anlatım yolu seçilir.
- Hatıralardan, halk fıkralarından, nüktelerden, özlü sözlerden yararlanılır.
- Sohbet yazıları dergi ve gazetelerde yayınlanabildiği gibi yazar, bu yazıları bir kitap hâline de getirebilir.
- Sohbet türündeki yazıların eski adı **musahabedir**.

CUMHURİYET ÖNCESİNDE SOHBET

- Sohbet, bir yazı türü olarak **Türk edebiyatına Tanzimat Dönemi’nde gazetecilikle** girmiştir. Bu dönemin genel anlayışına uygun olarak yazarlar, diğer türlerde olduğu gibi sohbette de toplumsal fayda ilkesini gözetmiş; dönemine göre sade bir dil kullanmaya çalışmışlardır.
- Tanzimat’ta **Ahmet Mithat Efendi**; Servetifünun Dönemi’nde ise **Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Cahit Yalçın** sohbet türünde yazılar yazmıştır.

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE SOHBET

- Cumhuriyet Dönemi'nde diğer düzyazı türlerinde olduğu gibi sohbette de **yalın bir dil ve anlatım kullanılarak Anadolu insanına seslenmek** amaçlanmıştır. İnsana ve yaşama dair her tür kavram ve olgu bu dönem sohbetlerinde ele alınmıştır.
- Cumhuriyet Dönemi'nde Nurullah Ataç'ın **Söyleşiler**, Şevket Rado'nun **Eşref Saat**, Suut Kemal Yetkin'in **Edebiyat Konuşmaları**, Ahmet Kabaklı'nın **Sohbetler** adlı eserleri türün tanınmış örneklerindendir.
- Söyleşi türünün Türk edebiyatındaki önemli temsilcileri şunlardır:**

Ahmet Rasim **Ramazan Sohbetleri**, Suut Kemal Yetkin **Edebiyat Konuşmaları**, Şevket Rado **Eşref Saat**, Melih Cevdet Anday **Dilimiz Üzerine Söyleşiler**, Nurullah Ataç **Karalama Defteri**.

FIKRA (KÖŞE YAZISI)

Bir yazarın herhangi bir konu veya günlük olaylar hakkındaki görüşlerini, düşüncelerini ayrıntılara inmeden anlattığı gazete ve dergilerde yayımlanan kısa fikir yazılarına **fıkra** denir. Bu tür yazıların diğer adı da **köşe yazısıdır**. Fıkralar, gazete ve dergilerin belli sütun veya köşelerinde yayımlanır.

GENEL ÖZELLİKLERİ

- Fıkralar güncel konularda yazılır.
- Fıkra yazıları gününbirlik yazılar olduğu için kalıcılığı yoktur.
- Fıkra yazıları gazetelerin belli sütunlarında yayımlandığı için köşe yazısı olarak adlandırılır.
- Fıkra türünde dil açık, anlaşılır ve sadedir.
- Fıkralarda anlatıcı öznel bir tavır takınır.
- Fıkra yazılarında ortaya konan düşüncenin kanıtlanma zorunluluğu yoktur.
- Yazar yönlendirmek, kanıları değiştirmek, bilgi vermek, haber vermek vb. gibi amaçlarla yazısını oluşturur.
- Nükteli fıkralardan, kıssalardan, vecize ve atasözlerinden faydalanılabilir.

CUMHURİYET ÖNCESİNDE FIKRA

Fıkra, Türk edebiyatına gazete ile birlikte **Tanzimat Dönemi**'nde girmiştir. Bu dönemde yazılan fıkralarda **hürriyet, eşitlik, adalet, kanun gibi toplumsal temalar** ele alınmış; dönemine göre halkın anlayacağı bir dil kullanılmaya çalışılmıştır.

Gazete çevresinde oluşan bu yazı türünün ilk örneklerini **İbrahim Şinasi, Namık Kemal ve Ahmet Mithat Efendi** vermiştir. Sonraki dönemlerde onları **Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Rasim, Ahmet Haşim, Refik Halit Karay, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ziya Gökalp** gibi yazarlar takip etmiştir.

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE FIKRA

Cumhuriyet Dönemi'nde gazete ve dergilerin çoğalması ile fıkra türündeki yazılar daha çok görülmeye başlanmıştır. Bu dönem fıkralarında yazarlar; sade bir dil ve anlatımla güncel, siyasi, sosyal konularda düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Cumhuriyet Dönemi'nde **Peyami Safa, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfkı Atay, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Sabri Esat Siyavuşgil, Ercüment Ekrem Talu, Burhan Felek, Haldun Taner, Attila İlhan, Ahmet Kabaklı, İlhami Soysal, Ergun Göze** gibi yazarlar fıkra türünde yazılar kaleme almışlardır.

DİKKAT

Bu tür fıkraları; kısa hikâye niteliğindeki nükteli, mizah ögesi taşıyan fıkralarla karıştırmamak gerekir. Bu tür fıkralarda dinleyeni güldürmek ve eğlendirmek ön plandadır. Köşe yazılarında ise okuyucuyu düşündürmek ve güncel bir sorunu dile getirmek esastır.

TÜRK EDEBİYATINDAKİ FIKRA YAZARLARI

- Ahmet Rasim'in *Şehir Mektupları*, *Muharrir Bu Ya*; Refik Halit Karay'ın *Bir Avuç Sarma*, *Ay Peşinde*; Orhan Seyfi Orhon'un *Kulaktan Kulağa*, Ziya Osman Saba'nın *Sarı Çizmeli Mehmet Ağa*, *Gün Doğmadan*; Falih Rıfkı Atay'ın *Eski Saat*, *Çile*.

DİĞER FIKRA YAZARLARI

- Namık Kemal, Ahmet Haşim, Hüseyin Cahit Yalçın, Falih Rıfkı Atay (*Pazar Söyleşileri*), Burhan Felek, Peyami Safa, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Kabaklı, Uğur Mumcu, Abdi İpekçi, Oktay Akbal, Şevket Rado, Aziz Nesin...

KRİTİK BİLGİ

SOHBET-FIKRA (KÖŞE YAZISI) FARKLILIKLARI

- Fıkra, etkisi uzun süren bir yazı türü değilken sohbet ve deneme hemen hemen her zaman okunabilen türlerdir.
- Sohbette yazar, karşısında biri varmış gibi sorular sorar, sorulara cevaplar verir; fıkrada ise yazar samimi bir dille konusunu işler, okura doğrudan seslenmez.

DENEME

Bir düz yazı türü olan deneme, yazarın herhangi bir konudaki duygu ve düşüncelerini kanıtlamaya gitmeden bir söyleşi havası içinde dile getirdiği türdür.

DENEMENİN ÖZELLİKLERİ

- Deneme yazarı konu seçiminde özgürdür.
- Kişisel yazılardır.
- Ben merkezlidir.
- Yazar kendisiyle konuşur, dertleşir gibi yazar.
- Anlatımı içtendir.
- Anlatımda kesin yargılar yoktur.
- Yazar dilin inceliklerini anlatımına yansıtır. Deneme bu yönüyle diğer yazı türlerinden ayrılır.
- Dil kimi zaman olay ve durumlara yaklaşımda göndergesel işleviyle kimi zaman coşku ve heyecana bağlı işleviyle kullanılır.

TÜRK EDEBİYATINDA DENEME TÜRÜNÜN GELİŞİMİ

- Edebiyatımızda Batılı sanatçı **Montaigne** gibi denemede öne çıkan bir isim yoktur. Deneme, yazarlarımızın yan uğraşı biçimindedir. **Nurullah Ataç**, **Sabahattin Eyuboğlu**, **Oktay Akbal**, **Melih Cevdet Anday** ve **Suut Kemal Yetkin** edebiyatımızın deneme ustalarıdır.
- Denemenin ilk örnekleri Servetifünun Dönemi'nde verilmiş, Cumhuriyet Dönemi'nde de sanatçılarca denemeye ilgi gösterilmiştir. **Yakup Kadri**, **Ahmet Haşim**, **Falih Rıfkı Atay**, **Ahmet Hamdi Tanpınar** gibi sanatçılar denemeler yazmışlardır.
- Son dönemde ise **Salah Birsnel** gibi ustaların denemeleri ortaya çıkmıştır. Nurullah Ataç'ın *Diyeğim ki*, *Söz Arasında*, *Okuruma Mektuplar*, *Günlerin Getirdiği* kitapları bu türde yazılar önemli yapıtlardır.

DENEME YAZARLARI

- Ahmet Haşim'in *Bize Göre, Gurabahâne-i Laklakan*; Ahmet Rasim'in *Eşkâl-i Zaman* ve pek çok yazısı; Mahmut Sadık'ın *Takvimden Yapraklar*, Refik Halit Karay'ın *Bir Avuç Saçma, Bir İçim Su, İlk Adım, Üç Nesil Üç Hayat, Makyajlı Kadın, Tanrıya Şikâyet*; Falih Rıfkı Atay'ın *Eski Saat, Niçin Kurtulmak, Çile, İnanç, Pazar Konuşmaları, Kurtuluş, Bayrak* gibi kitaplarını saymak mümkündür.
- Türk edebiyatında deneme türü; genellikle şair, romancı ya da hikâyeci kimliği öne çıkan sanatçılar tarafından ortaya konan ürünlerden oluşmaktadır. Birinci derecedeki vasfı denemeci olan yazar sayısı oldukça azdır.
- Nurullah Ataç, Sabahattin Eyüboğlu, Suut Kemal Yetkin, Mehmet Kaplan, Nurettin Topçu, Salah Birsal, Vedat Günyol, Enis Batur, Cemil Meriç** bunlardan birkaçıdır.

MAKALE

Bilimsel ve sosyal konularda; siyaset, ekonomi, sanat, spor vb. alanlarda yazılan, açıklayıcı veya yorumlayıcı özelliği olan gazete ya da dergi yazılarına **makale** denir. Bilimsel dergilerde yayımlanan makalelerde tıp, ekonomi, sosyoloji, felsefe gibi bilim dallarıyla ilgili konular işlenir.

MAKALELERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Makaleler, toplumun büyük bir bölümünü ilgilendiren konularda kaleme alınır.
- Hemen hemen her konuda makale yazılabilir.
- Makalede bir konuya yeni bir açıdan bakılması esastır.
- Konuyla ilgili ortaya atılan tez, örnek ve **kanıtlarla ispatlanır**.
- Makalenin yazılış amacı bir konuyu açıklamak ve o konuyla ilgili bilgi vermektir.
- Giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir planı vardır.
- Makalede mecazlı ifadelerden, süslü anlatımdan, konuşma dili havasından uzak durulur. Ciddi, ağırbaşlı, sade, pürüzsüz, açık ve anlaşılır anlatım tercih edilir.
- Örnekleme, sayısal verilerden yararlanma, karşılaştırma, tanık gösterme, tanımlama gibi düşünceyi geliştirme yollarından yararlanılır. Alıntılar yapılabilir ancak alıntı yapılan kaynak, kaynakçada mutlaka gösterilmelidir.
- Makaleler, gazete ve dergi makaleleri olmak üzere iki grupta incelenebilir. Gazete makalelerinde genellikle günlük siyasi, toplumsal meseleler ele alınır. Dergi makaleleri ise akademik konulardan oluştuğu için gazete makalelerine oranla daha çok uzmanlık gerektirir. Bilimsel bulgu ve terimler bu makalelerde daha çok yer alır.
- Edebiyat, dil, sanatsal özelliği ön planda olan makaleler edebî makale; ekonomi, tıp, sosyoloji gibi bilime dayalı meslekleri dile getiren makaleler de mesleki makaleler olarak adlandırılır.
- Şinasi'nin *Tercümân-ı Ahvâl Mukaddimesi* edebiyatımızdaki ilk makale örneğidir.
- Nitelikli bir bilimsel araştırma makalesi **başlık, özet, giriş, yöntem, bulgular, tartışma** ve **kaynakça** bölümlerinden oluşmaktadır.

MAKALENİN TÜRK EDEBİYATINDAKİ GELİŞİMİ VE ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİ

- Makaleler günümüzde bilimsel makaleler ve gazete makaleleri olmak üzere iki grupta toplanabilir. Fakat makalenin Türk edebiyatındaki serüveni gazetenin yayın hayatımıza girmesiyle başlar. **Şinasi**'nin **Agâh Efendi**'yle birlikte 1860'ta çıkardığı *Tercümân-ı Ahvâl* ise Batılı anlamdaki **ilk gazete** kabul edilir.
- Türk edebiyatında ilk makaleyi, İbrahim Şinasi ilk sayısı 22 Ekim 1860'ta çıkan *Tercüman-ı Ahval* gazetesinde yayımlamıştır. (*Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi*)
- Hüseyin Cahit Yalçın'ın Fransızcadan çevirdiği (*Servetifünun* dergisinin kapatılmasına sebep olan) *Edebiyat ve Hukuk* adlı makale ile Ömer Seyfettin'in *Genç Kalemler* dergisinde yayımlanan (Millî Edebiyat'ın dil anlayışını ortaya koyan) *Yeni Lisan* makalesi türün tanınmış örneklerindendir.
- Makale türünün Türk edebiyatındaki önemli temsilcileri şunlardır:**

Namık Kemal, Ziya Paşa, Şemseddin Sami, Muallim Naci, Beşir Fuat, Hüseyin Cahit, Fuat Köprülü, Mehmet Kaplan, Samiha Ayverdi, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal Beyatlı, Peyami Safa, Nurettin Topçu, Cemil Meriç...

TÜRK EDEBİYATINDA ÖNEMLİ MAKALE YAZARLARI VE ESERLERİ

- Şinasi'nin *Mukaddime*, Ziya Paşa'nın *Şiir ve İnşa*, Namık Kemal'in *Renan Müdafaaamesi* (makale-eleştiri), Ziya Gökalp'in *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, Cenap Şahabettin'in *Evrak-ı Eyyam, Nesr-i Harp, Nesr-i Sulh ; Ali Canip Yöntem'in Millî Edebiyat Meseleleri ve Cenap Beyle Münakaşalarım*, Yahya Kemal Beyatlı'nın *Aziz İstanbul, Eğil Dağlar* (makale- sohbet); Yaşar Nabi Nayır'ın *Edebiyatımızın Bugünkü Meseleleri* (makale- inceleme), Hasan Ali Yücel'in *Pazartesi Konuşmaları, İyi Vatandaş İyi İnsan*; Mehmet Kaplan'ın *Büyük Türkiye Rüyası* (makale- eleştiri), *Kültür ve Dil* (makale-eleştiri), *Nesillerin Ruhü* (makale-eleştiri); Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Samiha Ayverdi'nin *Yusufçuk* (makale ve konferansları).

MAKALE-FIKRA (KÖŞE YAZISI) FARKLARI

Makale yazarı ele aldığı fikirleri bilimsel bir yaklaşımla incelerken fıkra yazarı kişisel görüşle ele alıp inceler.
Makalelerde yazılanları ispatlama kaygısı vardır ancak fıkralarda yazılanları ispatlama kaygısı yoktur.
Makalelerde ciddi, yapmacıksız, bilimsel bir anlatım vardır. Fıkralarda açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanılır.
Fıkralar gününbirlik yazı türüdür. Makalede ise böyle bir durum yoktur.
Makalede yazar genel doğruyu, fıkroda ise yazar kendi doğrusunu anlatır.
Makale fıkra göre daha uzun bir yazı türüdür.
Makale yazmak belli bir uzmanlık ister.

MAKALE-DENEME FARKLARI

Makalede ortaya atılan düşünce, iddia ya da görüş kanıtlara dayanır. Denemede ise konu kişisel düşünceler, yorum ve bakış açısıyla desteklenir.
Denemede öznellik, makalede nesnellik hâkimdir.
Makalede düşünce kesin bir sonuca bağlanır. Denemede ise böyle bir zorunluluk yoktur.
Makalenin üslup ve anlatımı ciddi, kurallı ve ağırbaşlıdır. Denemenin üslubu yazarına göre değişir.
Makalede söz oyunlarına yer verilmez, açık ve anlaşılır bir anlatımı vardır. Deneme yazarı ise konusuna uygun olarak söz sanatlarına ve anlam oyunlarına yer verebilir. Denemede dilin doğru ve güzel kullanımı çok önemlidir.

MAKALE-SOHBET (SÖYLEŞİ) YAZISI FARKLARI

Makalede konu ayrıntılı bir şekilde, sohbet yazılarında ise konu ayrıntılara girilmeden yüzeysel bir şekilde işlenir.
Makalelerde konuyu ispatlamak esasken sohbette ispat zorunluluğu bulunmaz.
Makalelerde bilimsel, ağırbaşlı nesnel bir anlatım; sohbette samimi, içten bir anlatım esastır.

ELEŞTİRİ

- Bir edebî yapıt veya yazarı belirli ilkeler doğrultusunda iyi ya da kötü yönleriyle değerlendirme yazılarına **eleştiri** denir. Edebiyatımızda Tanzimat öncesinde doğrudan yazınsal bir örneği olmamakla birlikte divan edebiyatında hicivler, halk edebiyatında taşlamalar bu türün şiirdeki biçimleri olarak karşımıza çıkar.

ELEŞTİRİNİN ÖZELLİKLERİ

- Bir sanat ya da fikir eseri veya bir yazarın gerçek değeri üzerine yönelir.
- Eleştiri; bir yapıt üzerine olabileceği gibi bir metin, bir yazar üzerine de olabilir.
- Eleştiri yazısını yazana **eleştirmen** denir.
- Eleştirmen; sanat ve edebiyatta topluma ve yazara yol gösteren, yarar sağlayan kişidir.
- Eleştiride amaç bir yapıtı yalın bir anlatımla tanıtip yorumlamak, yargılamak; yapıtın biçimi, özü, çevre ve tarih içindeki yer ve durumunu, değerini belirtmektir.
- Eleştiri yazısı okur-yazar-gelecek üçlüsünde bağ kurucudur.
- Yaygın kanının aksine yapıtın, yazarın olumlu değerlendirilmesi de eleştiridir.

TÜRK EDEBİYATINDA ELEŞTİRİ TÜRÜNÜN GELİŞİMİ

- Edebiyatımızda eleştiri Tanzimat'la başlar fakat bu da çoğunlukla kişisel yergiye dönüştürülmüştür. Bu dönemde Namık Kemal'in *Tahrib-i Harabat*ı, Muallim Naci'nin *Demdeme*'si eleştiri türüne ilk örnekler olarak gösterilebilir.
- Namık Kemal'in *Lisan-i Osmani'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir* adlı yazısı ilk eleştiri yazısı kabul edilir.
- Batılı anlamdaki eleştiri yazısını ise bu dönemde **Recaizade Mahmut Ekrem** yazmıştır. Servetifünun Dönemi'nde ise bu türde **Hüseyin Cahit Yalçın** vardır.
- Cumhuriyet Dönemi'nde **Nurullah Ataç, Fethi Naci, Tahir Alangu, Vedat Günyol** gibi isimler eleştiri türünde yapıtlar vermişlerdir.

RÖPORTAJ

- Gazetecilerin bir yeri, bir kurumu ziyaret ederek o yerin özelliklerini, orada gördüklerini kişisel düşünceleriyle birleştirip fotoğraflarla belgeleyerek kaleme aldıkları yazı türüne **röportaj** denir.
- Röportaj türü, gazeteciliğin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Röportaj yazarı; sorunu yerinde inceleyerek, gezip görerek, halkla, mağdurla ve yetkili kişilerle konuşarak fotoğraf, belge, istatistik bilgiler gibi verilerle destekleyerek konuyu okuyucunun bilgisine sunar. Röportajda gözlem, araştırma, yorum ve değerlendirme önemlidir. Röportajcının amacı; konuyu çarpıtmadan belgesel olarak okuyucuya sunmak, okuyucuyu konunun içinde yaşatmak, kamuoyunu aydınlatmaktır. Röportaj, tek bir yazı olabileceği gibi aynı konuda yazı dizisi de olabilir.

RÖPORTAJIN ÖZELLİKLERİ

- Röportaj, makale gibi düşünsel planla yazılır.
- Röportajda ele alınan konu ya toplumsal ya da sanatla ilgilidir.
- İşlenen konu bilgi, belge görsellerle desteklenir.
- Röportajda verilen bilgiler ve ortaya konan belgeler gerçeği yansıtır. Anlatılanlar kendi içinde tutarlıdır.
- Yazarın bilgi, izlenim, görüş ve düşüncelerini yansıtır. Yazar, gerçekleri öznel yaşamla harmanlar.
- Röportajın anlatımında diyaloglardan yararlanılır.
- Yaşanmış olaylar, durumlar anlatılır. Kısa cümlelerle metin hareketli hâle getirilir.
- Röportaj, birinci kişi ağzından yazılır.
- Röportajlar, medya organlarında yayımlanır.

- Röportajda çok yönlü anlatım olanakları vardır.
- Röportaj yazarı açıklayıcı anlatım, öyküleyici anlatım, betimleyici anlatım ve tartışmacı anlatım gibi bütün anlatım yollarından yararlanır. Röportajda öykülemeye ağırlık verilir.
- Konu işlenirken özelden genele gidilir.
- Genelde şimdiki zaman kullanımıyla anlatılır.
- Röportajlar genellikle soru cevap tarzında olur. Ancak bazı yazarlar röportajı hikâye kurgusu ve üslubu içinde vermeyi tercih ederler.
- Basınımızda **Ruşen Eşref Ünaydın, Falih Rıfkı Atay, Yaşar Kemal** röportaj türünde yapıt veren sanatçılar arasında sayılabilir.

SUNUŞ BİÇİMİNE GÖRE RÖPORTAJLAR

1. **Amerikan röportajı:** Yazıya en kuvvetli yönüyle girilir. En son söylenmesi gerekenler, en önce söylenir. Okuyucunun hiç beklenilmeyen bir girişle karşılaşması, ilk paragrafın sürpriz uyandırması, giriş bölümünün âdeta şok bölümü olması bu tip röportajın önemli özellikleridir.
2. **Alman röportajı:** Bu röportajda, yazar konuyu işlerken yazıya kendini katar; konu hep **ben** ekseninde döner.

MÜLAKAT

- Bir gazetecinin toplumdaki önemli kişileri ziyaret etmesi, bu ziyaret sırasında o kişilere genellikle gündemde olan önemli bir konuyla ilgili sorular sorması ve bu sorulara aldığı cevapları gazetesinde yazması sonucu oluşan yazılara **mülakat** adı verilir. Mülakat, görüşmeyle veya görüşme sonucu ortaya çıkan yazılardır.
- Mülakatlarda açık bir anlatım kullanılmalıdır. Açık bir anlatımda akıcılık, duruluk ve yalınlık ilkeleri bulunur. Mülakat, diyaloglara dayalı bir anlatım türüdür. Dolayısıyla mülakatta söyleşmeye bağlı anlatım türü ağırlıklı olarak kullanılır. Bunun yanında açıklayıcı anlatım ve öyküleyici anlatım türü de mülakatta başvurulan anlatım türleri arasındadır.

DİKKAT

Mülakat yapılan kişilerin sorulara verdiği cevapların değiştirilmeden aynen yayımlanması mülakat türünün en başta gelen özelliğidir. Mülakatı yapan kişi kendi yorum ve görüşlerini mülakata eklemeyiz.

- Mülakatta bilgi vermek, bir konuda okuru aydınlatmak söz konusudur.
- Türk edebiyatında mülakat türünün ilk örneklerinin Evliya Çelebi tarafından verildiği görüşü yaygındır. İkinci örnek Ruşen Eşref Ünaydın'ın *Diyorlar ki* adlı eseridir. Hikmet Feridun Es'in *Bugün de Diyorlar ki*, Mustafa Baydar'ın *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar; Edebiyatçılarımız Konuşuyor* (Yaşar Nabi Nayır), *Liderler Diyor ki* (Abdi İpekçi), *Ustalarla Konuşmalar* (Nurullah Berk), *Çukurova Yana Yana* (Yaşar Kemal) bu türde kaleme alınmış önemli eserlerdir.

DİVAN EDEBİYATI NESİRİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Divan edebiyatında nesir, şiir kadar gelişmemiştir.
- Bu dönemde düzyazıya **nesir veya inşa**, düzyazıyı yazana **nasir veya münşi**, düzyazı türündeki eserlere de **mensur veya münşeât** adı verilir.
- Nesirde içerikten çok söyleyiş güzelliğine önem verilmiştir.
- **Seci** adı verilen iç kafiye çokça kullanılmıştır.
- Noktalama işaretleri kullanılmamıştır.
- **Söz sanatları** bolca kullanılmış, duygu ve düşünceler uzun cümlelerle ifade edilmiştir.
- Divan şiirinde olduğu gibi nesirde de Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar kullanılmıştır.

Divan nesri üç başlıkta ele alınır:

1. Sade Nesir:

- **Halk için yazılmış** eserlerde kullanılan nesirdir.
- Yazılan eserler süsten uzak ve anlaşılması kolay eserlerdir.
- Genellikle din, tasavvuf, ahlak ve tarihle ilgili eserlerde kullanılmıştır.
- Mercimek Ahmet'in **Kabusname**, Seydi Ali Reis'in **Mir'âtü'l-Memâlik**, Kul Mesut'un **Kelile ve Dimne** çevirisi, Erzurumlu Mustafa Darîr'in **Sîretü'n-Nebî** adlı eserleri bu nesre örnek gösterilebilir.

2. Süslü Nesir:

- Düşüncenin ikinci plana atıldığı, ustaca söz söylemenin, **sanatlı anlatımın** ön plana çıktığı bir nesirdir. Süslü nesirde secilere çokça yer verilmiş, sanatlı bir dil kullanılmıştır.
- Sinan Paşa'nın **Tazarrunâme** adlı eseri bu türün en bilinen eserlerindendir.
- Ayrıca Veysi **Dürretü't-Tac**, Nergisi **Hamse**, Nabi **Tuhfetü'l-Harameyn** adlı eserleriyle süslü nesir örnekleri vermiştir.

3. Orta Nesir:

- Yer yer süslü nesir yer yer de sade nesrin özelliklerini taşıyan nesir türüdür.
- Daha çok tezkirelerde, tarih kitaplarında ve vakanüvislerin eserlerinde görülür.
- Naima'nın **Naima Tarihi**, Katib Çelebi'nin **Mizanü'l-Hak**, Evliya Çelebi'nin **Seyahatname** ve Fuzulî'nin **Şikayetname** adlı eserleri orta nesir örnekleridir.

DİVAN EDEBİYATI NESİR TÜRLERİ

Tezkire:

- Çeşitli mesleklerden önemli kişilerin -özellikle şairlerin- hayatlarının anlatıldığı eserlere denir.
- Türk edebiyatında bu türün ilk örneğini Ali Şîr Nevâî **Mecâlisü'n-Nefâis** adlı eseriyle vermiştir.
- Anadolu sahasında yazılan ilk tezkire ise Sehî Bey'in **Heşt Behişt** adlı eseridir.

Sefaretname:

- Yabancı bir ülkeye elçi (sefir) olarak gönderilen bir görevlinin o ülke ile ilgili izlenimlerini anlattığı eserlerdir.
- Yirmisekiz Çelebi Mehmed'in **Fransa Sefaretnamesi** bu türün önemli örneklerindendir.

Tarih-Vakayiname:

- Devletin resmî tarih yazarlarına vakanüvis, onların yazmış olduğu eserlere de vakayiname denir.
- Naima, ilk vakanüvistir. Âşık Paşazade, Peçevi Ahmed Cevdet Paşa, Kemal Paşazade önemli Osmanlı tarihçileridir.

Gazavatname:

- Müslümanların gayrimüslimlerle yaptıkları savaşları, bu savaşlardaki zaferleri ve kahramanlıkları anlatan eserlere verilen isimdir.
- Edebiyatımızda ilk örnekleri XV. yy.da verilmiştir.

Siyer:

- Hz. Muhammed'in yaşamını anlatan eserlere denir.
- Türk edebiyatında siyer türünün ilk örneği Erzurumlu Mustafa Darir'in **Sîretü'n-Nebî** adlı eseridir. Veysi'nin **Siyer-i Veysi** eseri de türün önemli örneklerindendir.

Seyahatname:

- Gezilip görülen yerler hakkında yazılan eserlere verilen isimdir.
- Türk edebiyatındaki ilk gezi yazısı örneği Seydi Ali Reis'in **Mir'âtü'l-Memâlik** adlı eseridir.
- En önemli gezi yazısı örneği Evliya Çelebi'nin **Seyahatname** eseridir. Ayrıca Katip Çelebi'nin **Cihânnüma**, Nabi'nin **Tuhfetü'l-Harameyn** adlı eserleri de türün örnekleri arasındadır.

Siyasetname:

- Devleti idare edenlere yöneticilik sanatı hakkında bilgiler veren eserlere denir.
- Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün yazmış olduğu **Siyasetname** adlı eseri önemlidir.

Surname:

- Sünnet, evlenme, tahta çıkma gibi nedenlerle yapılan şenlikleri anlatan eserlere verilen isimdir.
- Nabi'nin ve Vehbi'nin surnameleri önemlidir.

Şehrengiz:

- Bir şehrin özellikleri, güzellikleri, orada yaşayan önemli kişiler hakkında çeşitli bilgiler veren eserlerdir.
- Genellikle mesnevi biçiminde yazılsa da mensur örnekleri de vardır.

Kıyafetname:

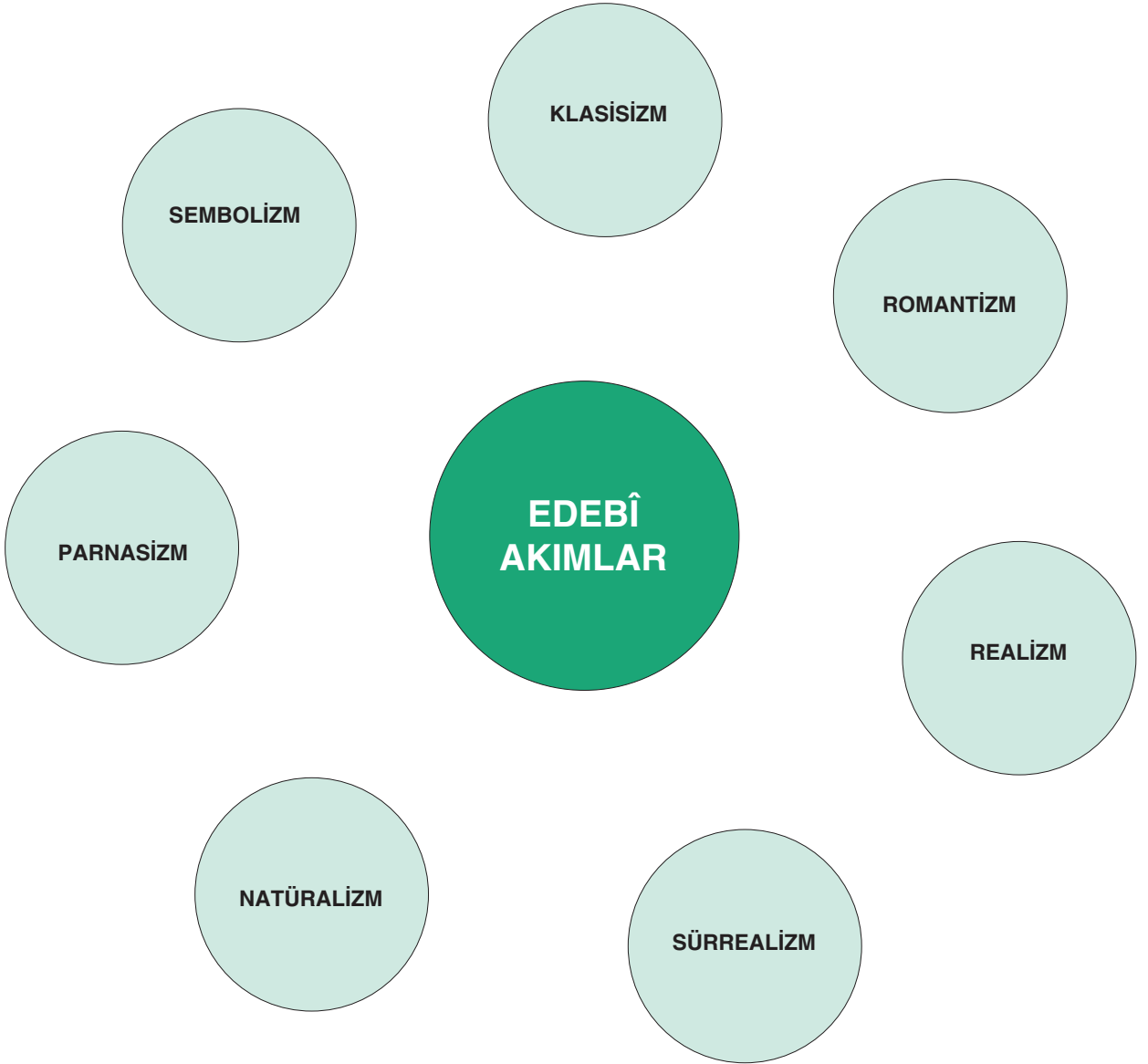
- Kişilerin dış görünüşlerinden ahlak ve karakter yapıları hakkında çıkarılan yargıları konu alan eserlerdir.
- Bu türün en önemli eserini Erzurumlu İbrahim Hakkı **Marifetname** adlı eseri ile vermiştir.

Pendname (Nasihatname):

- Din, ahlak ve sosyal bakımdan öğütler veren; kişileri ve toplumu eğitmeyi amaçlayan eserlerdir.

Münşeat:

- Düzyazı şeklinde yazılmış yazıların, mektupların bir arada bulunduğu eserlere verilen isimdir.

KLASİSİZM

KRİTİK BİLGİ

Klasisizmin Anahtar Sözcükleri: **AKIL - KURALCILIK - SAĞDUYU**

ÖZELLİKLERİ	TEMSİLCİLERİ
➤ 16. yüzyılın sonlarında Fransa'da ortaya çıkmıştır. ➤ Eser, ahlaki ve öğretici olmalıdır. ➤ Sanat için sanat anlayışı egemendir. ➤ Sanatçılar eserlerinde kişiliklerini gizlerler. ➤ Sanatçılar, Eski Yunan ve Latin kaynaklarına yönelmişlerdir. ➤ Dil ve anlatımda mükemmellik amaçlanır. ➤ Eserlerde soyluların dili kullanılmış, argo ve kötü sözlere yer verilmemiştir. ➤ Türk edebiyatında Tanzimat I. Dönem edebiyatında özellikle de tiyatrodaki etkili olmuştur.	DÜNYA EDEBİYATINDA Racine, Moliere, La Fontaine, La Bruyere, Montaigne, Madam de la Fayette TÜRK EDEBİYATINDA Şinasi, Ahmet Vefik Paşa

ROMANTİZM

KRİTİK BİLGİ

Romantizmin Anahtar Sözcükleri: **DUYGU - KURALSIZLIK - HAYAL**

ÖZELLİKLERİ	TEMSİLCİLERİ
➤ 18. yüzyılın ikinci yarısında özellikle Almanya, İngiltere ve Fransa'da etkili olmuştur. ➤ Sanatçılar eserlerinde kişiliklerini gizlememişlerdir. ➤ Millî tarih ve günlük hayat eserlerin konusunu oluşturur. ➤ Doğa kavramının karşılığı bireyin yaşadığı "çevre"dir. ➤ "Sanat, toplum içindir." görüşünü benimsemişlerdir. ➤ Üç birlik kuralı terk edilir, dram gelişir. ➤ Lirik şiiri yeniden gündeme getirmişlerdir. ➤ Günlük hayatta kullanılan dilin esere yansıtılmasından yanadırlar.	DÜNYA EDEBİYATINDA Shakespeare, J. J. Rousseau, Victor Hugo, Lord Byron, Goethe, Schiller, Lamartine, Alexandra Dumas TÜRK EDEBİYATINDA Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Abdülhak Hamit Tarhan, Recaizade Mahmut Ekrem

REALİZM

KRİTİK BİLGİ

Realizmin Anahtar Sözcükleri: **GÖZLEM - TASVİR - GERÇEK - POZİTİVİZM**

ÖZELLİKLERİ	TEMSİLCİLERİ
➤ 19. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da romantizme tepki olarak ortaya çıkmıştır. ➤ Gerçeği olduğu gibi aktarmak üzerine kuruludur. ➤ Anlatım, gözleme dayanır. ➤ Gözlemler, tasvir yoluyla okuyucuya aktarılır. ➤ Konusunu günlük yaşamdan ve sıradan insanlardan alır. ➤ "Sanat, sanat içindir." görüşünü savunurlar. ➤ Olağanüstülüklere ve mucizelere yer verilmez. ➤ Sanatçılar eserlerinde kişiliklerini gizler. ➤ Dilleri sade, üslupları doğal ve sağlamdır.	DÜNYA EDEBİYATINDA Stendhal, Flaubert, Gogol, Balzac, Dostoyevski, Tolstoy, John Steinbeck, Alphonse Daudet, Maupassant, Anton Çehov TÜRK EDEBİYATINDA Recaizade Mahmut Ekrem, Samipaşazade Sezai, Nabizade Nazım, Halit Ziya Uşaklıgil, Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu

SÜRREALİZM

KRİTİK BİLGİ

Sürrealizmin Anahtar Sözcükleri: **OTOMATİK YAZI - MİZAH - RÜYA - ÇAĞRIŞIM - BİLİNÇALTI - PSİKANALİZ - ALIŞILMAMIŞ İMAJLAR**

ÖZELLİKLERİ	TEMSİLCİLERİ
➤ 20. yüzyılın toplumlarda yarattığı travma ve güvensizlik hisleriyle ortaya çıkmıştır. ➤ Bilinçaltını ortaya çıkarmayı amaçlar. ➤ Freud'un görüşlerine (psikanaliz yöntemi) dayanılarak oluşan bir sanat akımıdır. ➤ Geleneksel ve biçime dayalı inanç ve değerleri düşünceden silmişlerdir. ➤ İçinden geldiği gibi yazmak bu akımın en belirgin özelliğidir. ➤ Şairlerin dizelerindeki sözcükler, mantıksal bir sıra izlemek yerine bilinçdışı psikolojik süreçlerle bir araya gelir.	DÜNYA EDEBİYATINDA Andre Breton, Louis Aragon, Paul Eluard TÜRK EDEBİYATINDA Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet Anday, Oktay Rıfat Horozcu ve İkinci Yeni Topluluğu

NATÜRALİZM

KRİTİK BİLGİ

Natüralizmin Anahtar Sözcükleri: **TEZ - DENEYSEL METOT - DETERMİNİZM - BİLİM İNSANI - SOYA ÇEKİM**

ÖZELLİKLERİ	TEMSİLCİLERİ
➤ 19. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da realizmi yeterince gerçekçi bulmayan sanatçılar tarafından oluşturulmuştur. ➤ Gerçekçilik deneysel / bilimsel gerçekçilik boyutuna taşınır. ➤ Kurucusu Emile Zola'dır. ➤ Natüralistler olaylara bir bilim insanı gözüyle yaklaşmıştır. ➤ Çevre tasvirine önem verilmiştir. ➤ Toplum için sanat anlayışı egemendir. ➤ Sanatçılar eserlerinde kişiliklerini gizler.	DÜNYA EDEBİYATINDA Emile Zola, Guy De Maupassant, John Steinbeck TÜRK EDEBİYATINDA Hüseyin Rahmi Gürpınar, Beşir Fuat, Nabizade Nazım

PARNASİZM

KRİTİK BİLGİ

Natüralizmin Anahtar Sözcükleri: **GERÇEKLİK - TASVİR - ŞİİR - BİÇİM MÜKEMMELLİĞİ**

ÖZELLİKLERİ	TEMSİLCİLERİ
➤ Fransa'da romantizme tepki olarak 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. ➤ Realizm akımının şiire yansımasıdır. ➤ Doğal güzelliğe ve dış görünüşe önem verilir. ➤ Konusunu felsefe, bilim, tarih ve doğadan alır. Gözlemler, tasvir yoluyla şiire yansır. ➤ Ölçü ve kafiye önem vermişlerdir. ➤ Dilin ustaca kullanımı önemlidir.	DÜNYA EDEBİYATINDA Gautier, Banville, Leconte De Lisle, Francois Coppee TÜRK EDEBİYATINDA Cenap Şehabettin, Tevfik Fikret, Yahya Kemal Beyatlı

SEMBOLİZM

KRİTİK BİLGİ

Sembolizmin Anahtar Sözcükleri: **MUSİKİ - HİSSETTİRMEK - SEZGİ - KAPALILIK**

ÖZELLİKLERİ	TEMSİLCİLERİ
➤ 19. yüzyılın ikinci yarısında parnasizme tepki olarak ortaya çıkmıştır. ➤ Sanat için sanat anlayışı egemendir. ➤ Sanatçılar genellikle melankolik ve içine kapanık kişilerdir. ➤ Şiirde daha çok güneşin batışına, ay ışığına, sararmış yapraklara, تنها kırlara yer verilir. ➤ Ahenk unsurlarına önem verilir. ➤ Şiirde ritme ve müziğe önem verilir.	DÜNYA EDEBİYATINDA Baudelaire, Rimbaud, Verlaine, Paul Valery, Mallarme TÜRK EDEBİYATINDA Ahmet Haşim, Cenap Şehabettin, Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Hamdi Tanpınar

DİKKAT

EGZİSTANSİYALİZM “Var olmak her şeyden önce gelir.” anlayışına sahiptir.

EKSPRESYONİZM akımında iç gerçekliğin sanat yoluyla dışarıya vurulması esastır.

FÜTÜRİZM 20. yüzyılda Marinetti tarafından kurulan, geleceği makineleştiren sanat anlayışıdır.

DADAİZM kişiyi aklın esaretinden kurtarmaya çalışan sanat akımıdır.

KÜBİZM edebiyata dil bilgisi kurallarının yıkımı, farklı ve ilginç noktalama işaretlerinin kullanımı olarak yansımıştır.

EMPRESYONİZM akımında dış dünyanın sanatçıda bıraktığı izlenimler anlatılmaya çalışılmıştır.

